MUAZZEZ İLMİYE ÇIĞ

İbrahim Peygamber

Sumer Yazılarına ve Arkeolojik Buluntulara Göre

KAYNAK YAYINLARI

Birinci Basım: Ekim 1997

Kapak: *İngiliz asıllı Leonard Woolley yönetiminde, Güney Mezopotamya'da yeni adı Tell-al-Muqayyar olan, eski adı Ur olarak kanıtlanan tepede 1926-1928 yılları arasında yapılan kazılarda bulunan bu eser, Woolley'e göre, İbrahim, oğlu Ishak'ı kurbanlığa hazırladığında Tanrı tarafından gönderilen kurbanın modelini temsil etmektedir.*

KAYNAK YAYINLARI

MUAZZEZ İLMİYE ÇIĞ

İbrahim Peygamber

Sumer Yazılarına ve Arkeolojik Buluntulara Göre

Bana araştırma yolunu açan
ölümsüz Mustafa Kemal Atatürk'e ve
sonsuz bir hoşgörü ile eğitimimi sağlayan
annem Hamide babam Zekeriya Itil'e
teşekkürlerimle.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Bazı rastlantılar vardır, insanı yolundan çevirtip başka yöne saptırır. Bir ilkokul öğretmeni olarak çalışıp dururken, üniversiteye girip Sumeroloji, Hititoloji eğitimi almam, büyük bir rastlantı sonucu olmuştu. Bu kitabı yazmaya başlamam da öyle oldu diyebilirim.

Aslında bütün amacım, Sumerlileri halkımıza tanıtmak için çalışmak ve yazmaktı. Sumerlilerden din kitaplarına giren konular hakkında yaptığım bir araştırma, yazdığım küçücük bir kitap, beni Musevilerin, Hıristiyanların ve Müslümanların ataları saydığı İbrahim Peygamber'in ve çocuklarının yaşamlarını araştırmaya yöneltti. Bir bakıma bunu yapabildiğim için seviniyorum. Çünkü, Tanrı sözü olarak yüzyıllar boyu din adamları tarafından inandırılan birçok konunun, çeşitli kültürlerden, özellikle Sumerlilerden ve onların etkilediği kültürlerden alınmış olduğunu gördüm ve gösterebiliyorum.

Kanıma göre, bütün araştırmacıların karşılıklı belgelere dayanarak, korkmadan, çekinmeden doğruyu ortaya çıkarmaları gerek. İsteyen inancında devam eder. Gerçeği bilmek isteyenler de okur, araştırır. Neyin doğru, neyin yanlış olduğunu bulmaya çalışır.

Ölümsüz Atatürk'ün, insana en büyük yol göstericinin bilim olduğunu söylemekteki haklılığı gün geçtikçe daha iyi anlaşılıyor. Halkımız, dindeki tabularla, yüzyıllar boyu uyutuldu; hâlâ da uyutulmak isteniyor. Bundan 250 yıl önce, Birinci Mahmut, İbrahim Müteferrika'ya, Osmanlı ordusunun hep yenilmesinin nedenini sormuş. O da "Sultanım, günümüzde artık devletler, dinden ve geleneklerden gelen kurallara göre değil, akıl ve bilim ilkelerine göre yönetilmektedir" yanıtını vermiş.

Bize çıkmaz sokakta yol, karanlıkta ışık bulan büyük Ata'mızın açtığı yolda, gösterdiği ışıkla geç de olsa yolumuza devam edeceğiz. Bunu önlemek isteyenler er veya geç hatalarını anlayacaklardır.

*

Teşekkürler

Konuyla ilgili bütün bir kitabın fotokopisini gönderen Sayın Prof. Celâl Şengör'e, Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye'de yapılan kazılardaki buluntulara göre, o yörelerde vaktiyle meydana gelen kuraklıkla ilgili makaleleri gönderen Sayın Doç. Dr. Nüzhet Dalfes'e, öğretim görevlisi Gülhan Pulhan'a; istediğim bilgileri hemen bulup getirmeye çalışan Sayın Yüksek Mühendis ve Araştırmacı Cengiz Akyol'a, Kafkas kültürleriyle ilgili kitaplarını okumak üzere bana veren Sayın Yaşar Bağ'a, el yazısı ile yazdığım kitabı, büyük bir dikkat ve beceri ile okuyup, bilgisayara geçiren Sayın Semra Karabulut Oka, kitabı hazırlarken her türlü yardımlarını esirgemeyen Nihal Vardarın'a, kızlarım Yuli Weston, Esin Çığ ve torunum Ömer Dedeoğlu'na, kardeşim Prof. Dr. Turan İtil'e en candan teşekkürlerimi sunarım.

Muazzez İlmiye Çığ

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

"Biliyorsun neden öğretmiyorsun?"
"Boş vakit geçirdin neye yaradı ?"

Sumer atasözü.

Kur'an İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni adlı kitabı hazırlarken,[1] dış kaynaklarda İbrahim Peygamber'le ilgili bazı açıklamalar gözüme ilişmiş ve onları not etmiştim. Daha sonra bu konuyu derinlemesine araştırmaya karar verdim.

Kimdi bu İbrahim Peygamber? Neden ve nasıl Yahudilerin, Hıristiyanların, sonra da Müslümanların atası olmuştu? Kendisi, çocukları, torunları hakkında ***Tevrat'tan*** önce ne gibi kaynaklar vardı? Onların yaşamlarına, dinlerine ait bilgiler nereden geliyordu? Sumerlilerle bir ilgileri var mıydı? Varsa ne yolla olmuştu? İbrahim tektanrıya inanmış mıydı? Bunlar gibi birçok soru geldi aklıma.

Tevrat'ın Tekvin kitabında bu konuyu okuyunca, bunlara daha birçok soru eklendi. Bunların ilk ülkeleri neresiydi? Neden Filistin'e göçmüşlerdi? İbrahim Filistin'den Mısır'a gittiğinde neden Firavun'a karısını kardeşi olarak tanıtıp ona karı olarak vermiş, fakat geri aldığında zengin olmuştu? Neden Lût Peygamber kızlarıyla yatmıştı? Neden oğlu İshak'ı kurban etmeye kalkmış, ne zaman sünnet başlamıştı?

Bu kez ***İncil*** ve ***Kur'an'da*** bu konuda yazılanları okudum. Yukardaki sorulara yenilerinin eklendiğini gördüm. Neden Müslümanlığın başında İsrailliler yüceltilmiş de, sonradan lanetlenmiş? Neden İbrahim Müslümanların, İsmail Arapların atası sayılmış? Neden Kâbe'nin İbrahim ve İsmail tarafından yapıldığı öne sürülmüş? Neden İbrahim'in kurbanlığa

1 Muazzez, İlmiye, Çığ, *Kur'an İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni,* Kaynak Yayınları, 2. basım, İstanbul, Ağustos 1996.

götürülen, çöle atılan oğullarının adı yazılmamış? İbrahim'in ateşe atılması, ölülerin diriltilmesi hikâyesi nereden kaynaklanıyor? Bu gibi sorular çıktı karşıma. Bu sorulara, arkeolojik buluntulardan, çiviyazılı kaynaklardan, Mısır, Kumran metinlerinden bazı açıklamalar geldiğini gördüm. Bunların hepsini toplayarak, karşılaştırmalı bir çalışma yapmaya karar verdim.

İbrahim Peygamber ve çocukları ile ilgili konular ***Tevrat'ın*** ilk kitabı ***Tekvinin*** Bap 12-50 kısmını kapsıyor. Baştaki Bap 1-11 bölümleri, evrenin ve insanın yaratılışı, Havva'nın Âdem'in kaburgalarından var edilişi, cennetten kovulmaları, Habil-Kain cinayeti; Tufan, Babil Kulesi, tek dil konularını kapsıyor. Bunların karşılaştırmalı açıklamalarını yukarıda sözünü ettiğim kitapta geniş olarak yazmıştım. Bu kitapta da okuyucuya bu açıklamaların bir özetini vermeyi uygun bulduğumdan, ***Tekvin*** kitabının tümünü baplar halinde, fakat biraz özetleyerek kitaba aldım. ***İncil'de*** İbrahim Peygamberle ilgili üç yerde bulunan yazıyı olduğu gibi aldım. ***Kur'an'da*** konu, birçok surelere dağılmış ve birbirlerine bağlantılı olmayan ayetler halinde bulunuyor. Onları da olduğu gibi aldım ve bu ayetleri konularına göre aşağıdaki gibi gruplandırdım. Bu konulardan ***Tevrat*** ile paralel olanları birlikte, diğerlerini üçüncü bölümün sonunda ayrı olarak ele aldım. Bunlar: İsrailoğulları, İbrahim'in üstün ve önder oluşu, İbrahim'in dini, peygamberler ve kitap verilenler, İbrahim'in pufları kırması, İbrahim'in ateşe atılması, ölü hayvanların dirilmesi, İbrahim'in babası, İbrahim ve Kâbe, İbrahim ve kurban, İbrahim ve oğul müjdesi, İbrahim ve Lût, Yusuf.

Yusuf konusu 111 ayetlik bir surede yer alıyor. ***Tevrat, İncil*** ve ***Kur'an***'dan çıkarıp yazdığım bu metinler Giriş'ten sonra ikinci bölümü oluşturdu. Böylece okur, işlediğimiz konunun asıl metinlerini de bulmuş olacaktır.

Tekvin'deki hikâye özet olarak şöyle:

Abram (Araplarda İbrahim), babası Terah, kardeşleri Harran ve Nahor ile Geldanilerin Ur kentinden Kenan diyarına gitmek üzere Harran'a gelirler. Burada Tanrı Rab Abram'a görünerek, göstereceği ülkeye gitmesini, orada onu büyük bir kavim yapacağını söyler. 75 yaşındaki Abram, kısır karısı Saray'ı ve ölen kardeşi Harran'ın oğlu Lût'u alarak Kenan diyarına gelir. Oradaki kıtlık dolayısıyla Mısır'a

giderler. Orada Abram, kardeşi olarak tanıttığı karısını Firavun'a verir. Saraya gelen felaketler yüzünden Firavun Abram'a bir cariye ile birlikte hem karısını, hem de pek çok hayvan, altın, gümüş verir. Lût ile zengin olarak Kenan'a dönerler. Lût, amcasından ayrılarak Sodom, Gomorra şehirlerinin olduğu yere gider. Rab, Abram'a karısının doğuracağını söyler. Bu arada cariyesinden İsmail doğar. Abram 100 yaşında iken, karısı İshak'ı doğurur. Tanrı'yı tanıyacaklarını kanıtlamak için sünnet olurlar. Cariye ile oğlu evden atılır. İshak kurban edilmek üzere iken, Rab tarafından koç gönderilir. Lût'un bulunduğu yere saldıran düşmanlardan, Abram Lût'u kurtarır. Lût'un bulunduğu Sodom, Gomorra şehirlerinin halkı eşcinsel olduklarından, Rab oraya taş yağdırarak yerle bir eder. Lût ailesi kurtulur. Yalnız karısı giderken arkasına baktığından tuz direği olur. Lût kaçarken kaldıkları mağarada kızlarıyla yatar ve onlar babalarından çocuk doğurur. Abram'ın karısı ölür. Hebron'da Makpela'da yer alarak, oradaki mağaraya gömer karısını. Böylece Abraham (Mısır dönüşü Tanrı'nın verdiği ad) Rabbin söz verdiği topraklardan küçük bir bölümüne parası ile sahip olur. Abraham 175 yaşında ölür. İshak'ın kendi soyundan aldığı kadından Esav ve Yakob adlarında ikiz oğlu olur. Yakup, Araplara göre, kardeşinden, büyük kardeş hakkı olan malı hile ile alır. Dayısının iki kızını da kan olarak alan Yakup, dayısının mallarını ve aile tanrısını kaçırır. O, aynı zamanda gözü görmeyen babasına, kendisinden büyük sayılan ve kutsanma hakkı onun olan ikiz kardeşinin yerine geçerek, kendisini kutsatmasını sağlar. Yakup'un sevdiği karısından olan Yusuf u, kardeşleri kıskanarak kervanlara satarlar. Mısır'da yüksek düzeyde birinin yanına köle olarak alınan Yusuf, efendisinin karısına sataştığı suçu ile zindana atılır. Firavun'un rüyalarını iyi yorumladığı için gözüne girer ve Mısır'da yüksek mevki sahibi olur Yusuf. Sonunda o, babası ve kardeşlerini Mısır'a getirtir. Babası Yakup 135 yaşında ölür. Mumyalanıp vasiyeti üzerine Filistin'deki mezarlıklarına gömülür. Yusuf da Mısır'da ölür.

Bu hikâyelerde din adamlarına yakıştırılamayacak zina, aile arası cinsel ilişki, cinayet, kıskançlık, kin, aldatma gibi birçok ahlakdışı olayla karşılaşıyoruz. Bunu gören Hıristiyan din adamları, 18. yüzyılda, çocuklara verecekleri din kitabından, bunları ve Tanrı'yı kızgın ve acımasız gösteren kısımları çıkarmışlardır. Aslında ***Tevrat,*** tarihsel olayla-

n dile getiren bir edebi eser olarak kabul edilmektedir. İleride görüleceği gibi İbrahim ve ailesinin hikâyesi de uzun bir süre içinde birçok kültürlerin etkisiyle meydana getirilmiş bir tür destandır.

İlginç olanı, İbrahim'in Tanrı'sı, bütün söz vermelerine rağmen, onu bir türlü toprak sahibi yapamamıştır. Bu, ***İncil Resullerin İşleri*** Bap 7'de, "Şimdi oturduğumuz memlekete Tanrı onu getirdi ve orada kendisine miras olarak ayak koyacak yer bile vermedi" şeklinde belirtilmiştir. ***İncil'de*** önemli olan bir açıklama da, Hıristiyanların sünnet olmamalarının nedenidir. ***Romalılara Göre,*** Bap 4: 1-14'e göre, İbrahim sünnetsiz iken iman etmiş. Sünnet şeriat kabul ediliyor. İman şeriattan önce geldiği ve İbrahim de sünnetsiz iken iman ettiği için Hıristiyanlıkta sünnet kabul edilmemiş

Kur'an'da bütün ağırlık, İbrahim'in tektannya inandığı, Müslüman ye Müslümanların atası olduğu konusuna verilmiş. Putları kırması, ateşe atılması ile imanının kuvvetliliği vurgulanmış. Görünüşe göre bunda birinci amaç, Müslümanlığın bütün dinlerden önce başladığını göstermek; ikinci amaç ise, gerek Hz. Muhammed sülalesini, gerek Arapları İbrahim ve cariyesinden olan oğlu İsmail'e bağlayarak bir soyluluk edinmek.

Fakat İsmail'in ne cariyesinden olduğu ne de değersiz olarak çöle atıldığı anlatılmış. ***Kur'an'da,*** bu hikâyede ahlaka uygun olmayan olaylar da yazılmamış. ***Kur'an'da*** yazılanlar, özet olarak sayfa 112'de ele alındı. Tam bir sure içinde anlatılan Yusuf hikâyesi de ***Tevrat'tan*** biraz farklı. Onda da yine Yusuf un tektannya inanışı, Müslüman olduğu ve kadının fettanlığı ön planda. Bu konulara dayanarak, İslam yazarları tarafından hadis adı altında çeşitli hikâyeler yazılmıştır. Fakat bunların tek ana kaynağı ***Tevrat'tır.*** Bütün araştırmalara rağmen, ***Tevrat'tan*** önce yazılmış, bunların doğruluğunu kanıtlayacak, aynı çağa ait bir belge bulunamamıştır şimdiye kadar.

Onların nereden, niçin ve nasıl Filistin'e geldikleri, yaşamları, büyük devletler arasındaki konumları, yaşam tarzları, inançları hakkında ***Tevrat'ta*** açıklayıcı bilgiler olmadığı gibi, bunlara ait hikâyelerde anlaşılamayan, nedenleri çözülemeyen birçok bölüm bulunuyor.

İbrahim'in yaşadığı tarih, İÖ 1900-1800 yılları arasına konmak istenmektedir. Bundan daha geç zamanlarda yaşadığını öne sürenler

var. Ayrıca İbrahim, İshak ve Yakup'un yaşayıp yaşamadıkları da bir tartışma konusu. Eğer İbrahim 1900-1800 yılları arasında yaşamışsa, o tarihlerde ne İbrani denilen bir kavim, ne de Araplar vardı diyor Max Dimont.[2]

Onlara ait izleri arama ve değerlendirme uğraşıları İÖ birinci yüzyılda, kutsal topraklar adı verilen Filistin'de başlamış. Yahuda Kralı Herod, İbrahim, İshak ve Yakup'un mezarlarının Hebron'da bulunan Makpela Mağarası olduğunu açıklamış ve etrafını görkemli bir şekilde kapattırmıştır.

Dördüncü yüzyılda Kostantin'in annesi İmparatoriçe Helena, İsa'nın mezarını buldurmak umuduyla Kudüs Betlehem'de bir kazı yaptırtmış. Yedinci yüzyılda Emevi Halifesi Abd al-Malik, Herod mabedinin bulunduğu yerde geniş bir kazı ve restorasyona girişmiş. Haçlı Seferleri zamanında (1099-1291) Avrupalı şövalyeler, keşişler, soylular buralara gelerek ***Tevrat'taki*** yerleri bulmak için, sonuçlan iyi olmayan araştırmalar yapmışlar.

Daha sistemli çalışmalar Memlükler çağında (1291-1517) yapılmış. İbn Battuta ve Estori Haparhi gibi gezginler, inanışlarına göre değil, gözlemlerine göre ülkenin durumunu tanımlamışlar. Orada yaşayanların hikâyeleri, yer adlan, etnik görünüşleri saptanmış. Tarihsel haritalar çizilmiş.[3]

Osmanlı devleti çağındaki (1517-1917) araştırmalarda önemli ilerlemeler olmuş. Birçok bilim adamı, bu kutsal topraklarda geçen olayları kanıtlamak, izler bulabilmek için 19. yüzyıldan itibaren arkeolojik kurumlar oluşturarak modern anlamda kazılara başlamışlardır. Bunlardan en önemli ve zengin buluntulan, Osman Hamdi Bey'in Sayda'da yaptığı kazılar vermiştir. Fakat yine de burada ***Tevrat*** ile ilgili belgeler bulunamamıştır. 20. yüzyılda kazılar daha sık ve bilimsel olarak yapılmış ve yapılmaktadır.[4]

Bu kazılarda en çok beklenen yazılar, belgeler, kral arşivleri. Fakat gerek Kral Süleyman zamanında, gerek ondan önce belgelerin papirüs

2 Max Dimont, *Jews, God and History,* New York, 1962, s.13.

3 1837'de Edward Robinson da Filistin'de yaşayan Araplara yer isimlerini sorarak onları *Tevrat'taki* yer adlarıyla karşılaştırıp, Filistin'in *Tevrat* ile ilgili topografisini yapıyor.

4 *The New Ancyclopedia of Archeological Excavation in the Holy Land,* Band I, Introduction.

üzerine yazıldığı ve bu yüzden yok olduğu söyleniyor. Diğer taraftan 9. ve 8. yüzyıllarda, yazı, henüz ***Tevrat'taki*** metinleri yazacak kadar gelişmemiş. Bulunan çanak, çömlek üzerine yazılmış yazılardan bazı yer ve kral adları saptanmış ki, bunlardan ancak İÖ 2000'lerde oralarda şehir beylikleri olduğu sonucu çıkarılmış.

Bu araştırmaların en heyecan uyandıran sonuçlan Filistin'de değil, Mezopotamya'daki kazılardan gelmiştir. İngiliz asıllı Leonard Woolley yönetiminde, Philadelphia Üniversitesi Müzesi ile British Müzesi'nin parasal destekleriyle Güney Mezopotamya'da yeni adı Tell-al-Muqayyar, eski adı Ur olarak kanıtlanan tepede 1926-1928 yıllan arasında yapılan kazılardaki buluntular ve onların Woolley tarafından yorumlan çok ilgi çekiciydi. Woolley'in kazılarında İÖ 2800 yıllarına tarihlenebilen kral mezarları, mabetler, şehir duvarları ve büyük yapay basamaklı kule olan ***Ziggurat***[5] bulunuyor.

Woolley buranın ***Tevrat'ta,*** adı geçen Kaldea'nın Ur'u olduğunu, İbrahim'in buralarda doğup büyüdüğünü ortaya atıyor. İbrahim'in çadırda yaşayan, hayvan süren biri değil, büyük şehirde yaşamını sürdüren bir şehirli olduğunu ileri sürüyor. Mezarlarda bulunan ağaca dayanmış bir keçiyi gösteren eserin, İbrahim, oğlu İshak'ı kurbanlığa hazırladığında Tanrı tarafından gönderilen kurbanın modeli olduğunu söylüyor. 1929 yılında daha derinlere inilen kazıda kalın ve düzgün bir toprak tabakası bulunca, bunun Tufan'dan kalan bir tabaka olduğuna inanıyor. Fakat daha sonra Mezopotamya'nın diğer yerlerinde yapılan kazılarda bunu kanıtlayacak veriler bulunmuyor. Tarihçiler de Woolley'in söylediklerinin doğru olamayacağını, bu hikâyelerin tarihsel değil, uydurma olduğunu, bu İbrani hikâyesinin çoğunlukla Mezopotamya efsanelerinden kaynaklandığını söylüyorlar.[6] Fakat Woolley'in bu varsayımı, gazeteciler, yazarlar arasında zaman zaman ele alınmadan edilemiyor.

5 Bu *Zigguratı* ilk kez 1854 yılında, o zamanın Irak konsolosu olan J.E. Taylor görüyor ve onun yıkıntıları arasında bulduğu kilden silindir şeklindeki bir kitabede, bu Zigurat'ın İÖ 550 yıllarında bir Babil kralı tarafından yenileştirildiği yazıyor. Mezopotamya'da yapılan veya restore edilen binaların temellerine, binanın ne zaman yapıldığı veya yenileştirildiği, o sırada ülkedeki olaylar ve hatta satış maddelerinin fiyatları yazılı belgeler konurdu.

6 Bunlar, daha sonraki bölümlerde kanıtlanıyor.

1953 yılında Ararat Dağı'nda Nuh'un gemisinden bir parça bulunduğu haberi yine büyük bir heyecan yaratıyor. Fakat, Madrid'de bu parça üzerinde yapılan bilimsel bir araştırmaya göre bunun doğru olamayacağı ortaya çıkıyor.

Halep'in 40 mil güneyinde Tell Mardikh'te İtalyanların yaptığı kazıda 15 000 kadar çiviyazılı tablet bulundu. Buranın Sumer belgelerinde adı geçen Ebla olduğu anlaşıldı. Batı Sami dilindeki ve İÖ 2400'lere tarihlenen bu metinlerde, ilk araştırıcılar Sodom, Gomorra şehirlerini, bunların krallarının ve İbrahim'in adını bulduklarını açıklayarak yeni bir heyecan yarattılar. Fakat daha sonraları yapılan incelemelerde yazıların yanlış yorumlandığı anlaşıldı. Ebla'nın Suriye'nin ilk bronz çağına ait bir şehir beyliği olduğu, fakat belgelerin tarihsel ve dinsel açıdan bir bilgi vermediği açıklandı.[7]

1946 yılında köylüler tarafından İsrail'de Ölü Deniz (Lût Gölü) civarındaki Kumran mağaralarında ceylan derisi üzerine yazılmış ve rulo halinde küplere konmuş, İÖ 50 veya sonraki 50. yıllara tarihlenebilen belgeler bulundu. Bunlar Arami ve İbrani dilinde yazılmış hukuki, edebi, fal metinleri ve birinci yüzyıldaki Yahudiliğin inancını yansıtıyorlar. Bu belgeler ***Tevrat***'taki konulara bazı açıklamalar getirmiştir. Fakat bunların pek çoğu çürümüş, parçalanmış durumdadır.

İsrail'de son kazılardaki buluntular hakkında "Newtestament's Unsolved Mysteries" ***(Time,*** December 18, 1995, s.46) adlı makalede bir hayli bilgi verilmiş. 1986'da bulunan bir mührün, İÖ 587'de yaşayan ve Jeremiah'ın kehanetlerini yazmış olan Neriah'ın oğlu Kâtip Baroh'a ait olduğu anlaşılmış. Bir başka mühürde "Kral Jehoiakin'in oğlu Yerame'el" yazılı imiş. Kudüs'ün İsrail kısmında yapılan bir kazıda içinde kemikler bulunan bir sandık çıkarıyorlar. Üzerindeki yazıya göre, ***İncil'de*** adı geçen bir rahibe aitmiş. Bu buluntuların en önemlisi olan 9. yüzyıla ait taş bir kitabede "İsrail'in Kralı Davut'un evi" yazısının okunması bir hayli heyecan yaratmış. İlk kez ***Tevrat'ın*** dışında böyle bir kral adının bulunması oldukça önemli kabul ediliyorsa da, tarihe büyük bir katkıda bulunacak bir belge sayılmıyor.

7 Rodin **Lane Fox, *The Unauthorized Version, Truth an Fiction in the Bible,* New York, 1993, s.217. 478 sayfalık bu değerli kitabın fotokopisini göndermek lütfunda bulunan, Sayın Prof. Dr. Celâl Şengör'e candan teşekkürlerimi sunarım.**

Bütün bu araştırmalara rağmen, İbrahim Peygamber ve ailesinin yaşadığı düşünülen çağa ait ve onları kanıtlayan bir belge bulunmadı.

Diğer taraftan Mezopotamya'nın çeşitli yerlerinde, geçen yüzyıldan beri yapılan kazılarda İÖ 3000'lerden başlayarak İsa'ya kadar tarihlenebilen çiviyazısı ile yazılmış on binlerce kil tablet bulundu; yazılan, dilleri çözüldü. Aynı şekilde Anadolu Boğazköy'de çıkan Hitit tabletlerinin, Mısır'da hiyeroglif yazılarının okunması, daha önce sözünü ettiğimiz Kumran belgelerinin bulunması ile kutsal kitapların araştırılmasında yeni kapılar açıldı. Bunlar yoluyla ***Tevrat'ta*** anlaşılamayan birçok yerin anlaşılması mümkün olmuştur.

Bu buluntular arasında hemen hemen en önemlisi, Kuzey Suriye'de, eski adı Ugarit,[8] yeni adı Rasşamra'da çıkan tabletlerdir. Burada 1926 yıllarında kazı yapılmış. Bulunan bu tabletler çiviyazısından geliştirilmiş bir harf yazısı ile Batı Sami dilinde yazılmıştır.[9] Bu dildeki kelimelerin birçoğu İbrani kelimeleriyle paralel. Diğer taraftan alfabede sesli harfler var. Halbuki İbrani yazısında, Arapça gibi, sesli harf yok. Bu yüzden eski İbraniceyi okumak çok zor. ***Tevrat'ın*** aslı eski İbranice yazılmış. Bunu okuyup anlayabilmek için, bilim adamları Yunancası ile karşılaştırarak anlamaya çalışıyorlardı.[10] Ugaritçedeki vokaller yoluyla birçok şehir adları okunabildi. Diğer taraftan Ugarit metinlerinde yerli halk olan Kenanlıların inanışları, efsaneleri yazıldığı için, bunlarla Tevrat'taki bazı hikâyelerin ve dinsel inanışların anlaşılması mümkün olmuştur.

Bütün bu buluntularla İbrahim ve ailesinin hikâyelerine ve dinlerine ait birçok açıklama elde edildi. Onlarla ilgili şehir adları, gittikleri yerler, kullandıkları eşyalar, diktikleri taşlar, giyinişleri kısmen saptandı.[11] Fakat yine de onlara ait, kendi çağlarından belgeler bulunmadığından açıklanması gerekli birçok soru var.

8 Ugarit, buluntulara göre, İÖ 1500 yıllarında oldukça önemli bir ticaret merkezi. Hititlilerle bir bağlantıları var. O da savaşta Hititlilere yardım edecek. İÖ 1380-1340 yılları arasında Hitit Kralı Şuppililuima'ya vergi verdiği anlaşılıyor.

9 Ugarit, harf yazısında Finikelilere önderlik etmiştir.

10 Eski *Tevrat,* İÖ 3. yüzyılda İskenderiye'de Yunancaya çevrilmiş, *Tevrat'ın* bir kitap halinde yazılması, İÖ 4. yüzyılın içinde, Babil tutsaklığından sonra. Özellikle yaratılış, Adem, cennet, Tufan efsanelerinin Kenan'da olmaması, bu kısımların Babil tutsaklığından sonra yazıldığına kanıt oluyor.

11 W.F. Albright, *von der Steinzeit zum Christentum,* 1969, s.71.

Bazı bilginlere göre İbrahim. İshak, Yakup hikâyeleri, bu addaki kabilelerin hikâyeleri. Bazılarına göre de şahısların hikâyeleri. Bunlar Homer'in Truva (Troia) savaşları hakkında yazdıkları gibi yüzyıllar boyunca destan şeklinde ağızdan ağıza gelerek en az 1 500 yıl sonra yazıya geçmiştir. Bu süre içinde yeni olaylar, yeni gelenekler, efsaneler bunlara karıştırılmış, eklenmiştir.

Arkeolojik buluntularda İbrahim'in atalan olarak verilen şahıs adlarının, yer adları olduğu saptandı. Gittikleri yazılan şehirlerin o çağlarda henüz var olmadığı, Filistin'in güney sahillerinde bulundukları yazılmış olmasına rağmen, yapılan kazılarda oralarda olamayacakları anlaşıldı. Güney sahillerinde Mısırlılara ait eserierin bulunması, oraların Mısırlıların kontrolü altında bulunduğunu gösteriyordu.

Tevrat'ın Babil tutsaklığından sonra kaleme alındığı kabul edilen ilk beş kitabında. İsrailoğullarını meydana getiren çeşitli Sami kabilelerin efsanelerinden izler bulunuyor. Fakat İbrahim hikâyesinden önceki bölümlerde bulunan evrenin, insanın yaratılışı. Havva'nın Âdem'in kaburgasından var edilişi, cennetten kovulma, Habil-Kain hikâyesi. Tufan, Babil Kulesi, tek dil konularının hepsi Sumer efsanelerine dayanmaktadır.[12] İbrahim Peygamber'in, karısını, Firavun'a ve başka bir krala kız kardeşi olarak tanıtması ve onlara bırakması, aynı şeyi oğlu İshak'ın tekrarlaması konusu da Sumerlilerden alınmadır.

Tevrat'taki Eyüp Peygamber hikâyesinin. Süleyman'ın Şarkılar Şarkısı bölümünün, Musa kanunlarının, Atasözleri ve Mezmurlar'ın kökü de Sumer'e uzanmaktadır.[13]

Bütün bu konuların açıklamaları, üçüncü bölümde ayrıntılı olarak verilmiştir.

Atalar, yani İbrahim, İshak, Yakup zamanında İsrail bir din merkezi olmamış. Çünkü onlar Tanrı evleri yapmamışlar. Eğer yapsalardı, büyük rol oynarlardı deniyor.

Max Dimont, ***Jews, God and History'de*** (America, 1962, s.31-186) Abraham'ın Tanrısı ile konuşmasını Yahudi tarihinin başlangıcı olarak kabul ediyor. Yahudileri bir arada tutan Abraham'ı ata olarak ka-

12 Muazzez İlmiye Çığ, *aynı eser.*

13 Samuel Noah Kramer, *History Begins at Sumer* (Tarih Sumer'de Başlar), çeviren Muazzez İlmiye Çığ, Ankara, 1990.

bul etmeleri, sünnet olmaları ve tektanrıya inanmaları nedeniyle imiş. Eğer onlar Abraham'ı ata olarak kabul etmeselerdi ne Yahudi ne de Yahudilik olacaktı diyor Max Dimond.[14]

Fakat onlar ilk zamanlarda ne yalnız kendileri ne de dünya için tektanrı düşünmüşler. İleride "İbrahim'in Dini" bölümünde görüleceği gibi, dinleri ilkel inanışlarla dolu. Tanrılar insan şeklinde, insanlarla yüz yüze konuşuyorlar. Tanrılar gökte bir saray içinde, etrafında birçok varlıklarla yaşıyorlar. Gökten bazen merdivenle çıkıp iniyorlar. Bir aile veya klan kendi Tanrısına bağlı. Ailenin veya sülalenin başı, evin beyi, bir Tanrı oluyor. Bunlar aynı zamanda etraftaki Tanrıları da tanıyorlar. Tektanrıya geçiş, daha doğrusu İbrahim'in şahsi Tanrısının önce çocuklarının, sonra İsrail'in, en son olarak da bütün insanlığın Tanrısı oluşu çok uzun zaman almış. Hatta ***Tevrat'ın*** yazılmasının son bulduğu 3. yüzyılda bile Sumerlilerden gelen Bereket Kültü devam ediyor görünüyor. Özellikle Süleyman'ın "Şarkılar Şarkısı" bölümünün yazılması bunu kanıtlıyor.[15] Tektanrıya geçişte Tanrılar arasındaki efsaneler bitiyor. Tanrıların seks yaşamı son buluyor. Buna karşın devamlı meleklerden, şeytanlardan söz edilmesi çoktanndan tektanrıya geçiş çabaları olarak kabul ediliyor. Fakat, gariptir ki, İslamda bu düşünce hâlâ sürmektedir.

Kitabın dördüncü bölümünde İbrahim'in Tanrısının geçirdiği evreler yer almaktadır.

14 Max Dimont'u, Missouri St. Louis'de davet ettiği evinde tanıdım ve son derece onurlandırıldım. Vermiş olduğu ve çok yararlandığım kitabı için burada kendisine teşekkür ederim.

15 Muazzez İlmiye Çığ, *aynı eser,* s.62.

İKİNCİ BÖLÜM

KİTABI MUKADDES, ESKİ VE YENİ AHİT*
("TEVRAT" VE "İNCİL")

Tevrat Tekvin Kitabının Özeti

Bap 1:

Allah önce büyük bir su üstünde bir kubbe yapıyor. Onu sularla ayırarak gök ve yeri oluşturuyor. Bundan sonra o bitkileri, hayvanları ve kendi suretinde erkek ve dişi olarak insanları yaratıyor. Bu iş altı gün sürüyor ve yedinci gün dinleniyor.

Bap 2:

Allah yeri göğü yarattıktan sonra yerde hiç bitki yok, onu işleyecek insan da yok. Yerden bir buğu yükselerek yeri suluyor ve yerin toprağından Adam'ı yapıyor ve onu Aden'deki bahçeye koyuyor. Oraya yenilmesi ve görünüşü güzel her ağacı, ortasına da hayat ağacını dikiyor. Oradan bir ırmak çıkıp dört kola ayrılıyor. Bunlardan ikisi Fırat ve Dicle. Adam'ı Tanrı oraya baksın diye koyuyor ve ona "Her ağaçtan yiyeceksin, fakat iyilik kötülüğü bilme ağacından yemeyeceksin" diyor.

Tanrı=Rab (Efendi, bey anlamına geliyor) Adam'ın yalnız kalmasını istemiyor ve kırların hayvanlarını, göğün kuşlarını topraktan yapıyor ve onların adını Adam'a koyduruyor. Bundan sonra Rab, Adam'ı uyutup kaburga kemiklerinden birini alıp etle dolduruyor. Ondan bir kadın oluyor. İkisi de çıplak.

Bap 3:

Yılan, kadına yasak ağaçtan yediriyor. O da kocasına veriyor. Buna kızan Rab, yılanı yerde sürünmesi ve insanlarla düşman olması, kadını

*** İbrani, Kildani ve Yunani dillerinden son tashih edilmiş tercümedir. İstanbul, 1958.**

sancılı çocuk doğurması, Adam'ı da toprak ile uğraşması şeklinde lanetleyerek Tanrı'nın bahçesinden attırıyor. Adam karısının adını Havva koyuyor. Rab, onların giyinmesi için deriden giysiler yapıyor.

Bap 4:

Havva önce Kain'i, sonra Habil'i doğuruyor. Kain çiftçi oluyor. Habil çoban. Her ikisi de ürünlerini getiriyorlar. Rab Habil'in getirdiklerini kabul ediyor. Buna kızan Kain, kardeşi Habil'i öldürüyor. Kain, Nod diyarında oturuyor; çocukları, torunları oluyor. Adam'ın karısı da Habil'in yerine Şit'i doğuruyor.

Bap 5:

Allah yeniden yaratmaya girişiyor. Allah, Adam'ı kendi benzeyişinde yapıyor. Onları erkek ve dişi olarak yaratıyor ve onları mübarek kılıyor, Adam'ın adını koyuyor. ***Adam*** 130 yaşında iken oğlu ***Şit*** oluyor. Şit 105 yaşında iken Enoş oluyor. ***Enoş*** 90 yaşında iken Kenan; ***Kenan*** 70 yaşında iken ***Mahalalel;*** o 65 yaşında iken ***Yared;*** o 160 yaşında iken ***Hanok*** oluyor. Hanok 65 yaşında iken ***Metuşelah*** doğuyor. Her nedense Hanok Allah ile yürüdüğü için 365 yaşında onu Allah alıyor ve kayboluyor.

Hanok'un oğlu Metuşelah 187 yaşında iken ***Lamek*** oluyor. Lamek 182 yaşında iken de ***Nuh*** oluyor. Nuh'un da Sam, Ham, Yafet adlı oğulları oluyor.

Bap 6:

Yeryüzünde adamlar çoğalmaya başlıyor. Onların kızları doğduğu zaman Allah oğulları onları güzel görerek kendilerine karı olarak alıyorlar. Allah oğulları insan kızlarına vardıkları ve bu kızlar onlara çocuk doğurdukları zaman, o günlerde hem de ondan sonra yeryüzünde dev adamlar var. Bunlar eski zamandan kalma zorbalar, ünlü adamlarmış.

Rab insanların kötülüğünden dolayı onları yarattığına pişman oluyor. Yalnız Nuh, Allah yolunda giden iyi adam. Allah ona, insanları fena oldukları için yok edeceğini, kendisine gofer ağacından bir gemi yapmasını söylüyor. Gemide odalar olacak; içeriden, dışarıdan ziftle sıvanacak. Geminin uzunluğu 300 arşın, genişliği 50 arşın, yüksekliği 30 arşın olacak. Gemi ışıklı yapılacak, yukarıya doğru bir arşına tamamlanacak; geminin kapısı yan tarafta olacak. Alt, ikinci ve üçüncü katlı

olarak yapılacak. Allah Tufan yaparak yeryüzündeki bütün insanları öldüreceğini söylüyor. O, Nuh'a "Seninle olan oğulların, karıları, seninle birlikte karın gemiye bineceksiniz ve her yaşayandan ikişer olarak gemiye getireceksin. Bunlar erkek ve dişi olacaklar, cinslerine göre kuşlardan, sığırlardan, sürünenlerden ikişer olarak alacaksın ve sen yenilen her yemekten kendine al ve yanına topla, sana ve onlara yiyecek olacaktır" diyor. Nuh her söyleneni yapıyor.

Bap 7:

Rab, Nuh'a, tekrar her temiz hayvandan erkek ve dişi olarak yedişer, temiz olmayan hayvanlardan erkek dişi ikişer, kuşlardan da erkek dişi yedişer gemiye almasını söylüyor. Bunlar yapılıyor. Tufan başladığında Nuh 600 yaşında, yeryüzünde 40 gün Tufan oluyor. Sular öyle yükseliyor ki, yüksek dağlar örtülüyor; böylece yeryüzünde her şey yok oluyor, yalnız Nuh ve ailesi kalıyor. Tufan 150 gün sürüyor.

Bap 8:

Allah Nuh'u ve gemidekileri hatırlayarak yerin üzerine rüzgâr gönderiyor. Sular çekilmeye başlıyor. 150 gün bitince sular çekiliyor. Gemi yedinci ayda, ayın 17'sinde Ararat dağları üzerine oturuyor. Ancak onuncu ayın birinde dağların tepeleri görünüyor. 40 güri geçtikten sonra Nuh, geminin penceresini açarak kuzgun salıyor, gemiye dönüyor. Arkadan güvercin gönderiyor, o da geri geliyor. Yedi gün sonra tekrar uçurduğu güvercin gagasında bir zeytin yaprağı ile dönüyor. Tekrar yedi gün bekleyerek gönderdiği güvercin geri dönmeyince suların tamamıyla çekildiği anlaşılıyor.

601. yılında, birinci ayda, ayın birinde sular kuruyor. Fakat ikinci ayın on yedinci gününde ancak gemiden çıkıyorlar.

Nuh, Rabbe, bir mezbah yapıp hayvanlardan yakma kurbanları yapıyor. Rab, hoş kokulan duyunca bir daha böyle bir şey yapmayacağını söylüyor.

Bap 9:

Allah Nuh'u ve oğullarını mübarek kılıp diyor ki; "Çoğalın, yeryüzünü doldurun. Yerin her hayvanı, göğün her kuşu üzerine sizden korku ve dehşet olacaktır. Hareket eden her hayvan size yiyecek

olacaktır. Fakat eti, onun canı olan kanı ile yemeyeceksiniz. Her kim adam kanı dökerse, onun kanı adamın eliyle dökülecektir. ***Allah kendi suretinde adamı yaptı,*** yeryüzünde çoğalıp, türeyin."

Allah Nuh'a ve oğullarına kendileriyle birlikte onlardan sonra geleceklerle, hatta bütün hayvanlarla beraber olacağım, onlara bir daha tufan getirmeyeceğini söylüyor. Bu söz vermeyi de şöyle simgeliyor: "Yayımı buluta koydum. Bu benimle yerin arasında bir ahit (söz verme) alameti olacaktır ve yerin üzerine bulut getirdiğim zaman yay da bulutta görünecektir ve benimle sizin ve yaşayan her beden sahibi mahlukun arasındaki ahdimi hatırlayacağım. Artık Tufan olmayacaktır ve bulutta yay olacaktır."

Bap 9:18-28:

Tufandan sonra Nuh'un oğulları Sam, Ham ve Yafet gemiden çıkıyorlar. Bunlardan Ham, Kenan'ın atası oluyor, yeryüzünde insanlar bunlardan çoğalarak yayılıyor. Nuh, bir bağ yapıp şarap üretiyor ki, şarap içip, sarhoş oluyor. Ham, onu çadırda çıplak olarak görüyor. Diğer çocukları onu örtüyorlar. Nuh ayılınca küçük oğlunun kendisini çıplak gördüğünü anlıyor, çok kızıyor ve oğullarına şu sözleri söylüyor:

"Kenan lanetli olsun, kardeşlerine kullar kulu olacak. Sam'ın Tanrısı Rab mübarek olsun, Kenan ona kul olsun.

"Allah Yafet'e genişlik versin ve Sam'ın çadırlarında dursun ve Kenan ona kul olsun!"

Ve Nuh, Tufan'dan sonra 350 yıl yaşadı ve Nuh'un bütün günleri 950 yıldı ve öldü.

Bap 10-11:

Burada Nuh'un oğulları, torunları sayılıyor. Bunlardan Kuş'un oğlu Nimrod. O yeryüzünde kuvvetli olmaya başlıyor. Rab yanında kudretli avcı deniyor. Bu yüzden Rab kudretli avcı gibi dermiş. Onun krallığının başlangıcı Şinear diyarında Babil ve Erek, Akad ve Kaine idi. O diyardan Aşur'a çıktı ve Nineve'yi, Rehobot-İri, Kalah'ı ve Nineve ile Kalah arasında Resen'i bina ediyor ve büyük şehir budur deniyor. Nimrod'un oğulları yazılmıyor. Mitsraim ile yine oğullar, torunlar yeniden başlıyor. Bu bölümde daha sonra sözü edilecek Eber ve Peleg adları var. Bütün baba, oğul sıra ile adlar yazıldıktan sonra,

bunların Nuh oğullarının kabileleri olduğu ve Tufan'dan sonra yeryüzündeki milletlerin bunlardan türediği yazılıyor. Bundan dolayı onun adına "Babil" dendi. Çünkü Rab, bütün dünyanın dilini oradan karıştırdı ve Rab onları yeryüzüne orada dağıttı.

Nuh'un oğullarından Sam ve Sam'dan gelenler sayılıyor. Bunlar arasında Peleg 109 yıl yaşıyor. Nahor'un babası Serug 200 yıl, Nahor 119 yıl yaşıyor. Onun oğlu Terah. Terah 70 yaşında iken Abram, Nahor ve Harran'ın babası oluyor. Harran'ın oğlu Lût doğduğu zaman, Harran Geldanilerin ***Ur*** şehrinde ölüyor. Abram Saray'la, Nahor da Milka adlı kadınlarla evleniyor. Saray'ın çocuğu olmuyor. Terah, Abram ve karısını, Nahor ve karısını, bir de torunu Lût'u alarak Geldanilerin Ur şehrinden Kenan diyarına gitmek üzere Harran'a geliyorlar. Terah 205 yaşında Harran'da ölüyor.[1]

Bap 12:

Rab, Abram'a, "Babanın memleketinden çık, sana göstereceğim yere git ve seni mübarek kılacağım ve büyük adam edeceğim" diyor. Abram 75 yaşında,[2] yanına karısı ve kardeşinin oğlu Lût'u ve kazandıkları malları alarak Kenan diyarına, Şekem denilen yere, More meşesine kadar olan yere geçiyor. Orada o vakit Kenanlılar vardı. Abram'a Rab görünerek "Buraları sana ve zürriyetine vereceğim" diyor. Orada Rab için bir mezbah yapıyor. Daha güneye giderek batısında Beyt-el, doğusunda Ay olan yere çadırını kuruyor. Orada da Rab'a bir mezbah yapıyor. Fakat yine de daha güneye göç ediyor.

Ülkede kıtlık oluyor. Abram Mısır'a gidiyor. Mısır'a girmeden karısına "Sen güzel bir kadınsın. Senin yüzünden beni öldürürler, onun için seni kız kardeşim olarak tanıtacağım" diyor. Mısır'a girdiklerinde hakikaten Mısırlılar onun güzelliğini görüp Firavun'a söylüyorlar. Kadın Firavun'un sarayına alınıyor ve Abram'ın da koyunları, sığırları, eşekleri, cariyeleri, ***develeri*** oluyor. Fakat, Firavun'un sarayına büyük felaketler geliyor. Bunun, Abram'ın karısı yüzünden olduğu söyleniyor. Firavun, ona, "Neden bana karın olduğunu söylemedin, ben de onu kan olarak aldım. Şimdi bu felaketler onun yüzünden geldi" diyor. Bunun üzerine

1 Abram, babası 70 yaşında iken doğuyor. Babası, 205 yaşında ölmüş. O zaman Abram 135 yaşında olmalı.

2 Abram babası öldüğünde 135 yaşında iken, nasıl şimdi 70 yaşında olur?

Firavun ona karısı ile birlikte, altın, gümüş, hayvan ve cariye vererek ülkelerine dönmelerini sağlıyor. Abram, Mısır'dan karısını ve Lût'u alarak çıktığında sürüleri, altın ve gümüşleriyle çok zengin. Mısır'dan Kenan ülkesine eskiden çadırını kurduğu ve mezbah yaptığı yere kadar gidiyorlar. Lût'un da koyunları ve sürüleri olduğundan çobanları geçinemiyorlar. Lût, Abram'dan ayrılarak Erden havzasına gidiyor. Sodom, Gomorra'nın bulunduğu yer. Henüz yok edilmemiş bunlar. Orasının, Rab'ın bahçesi, Mısır diyarı gibi suyu bol olduğunu görerek Lût oraya yerleşiyor. Sodom halkı çok günahkâr ve Rab'a karşılar.

Lût'tan sonra Rab, Abram'a görünerek "Sana ve zürriyetine doğudan batıya, kuzeyden güneye kadar olan toprakları vereceğim ve senin sülalen tozların sayılamayacağı gibi çok olacak." Abram oradan Hebron'a Mamre meşeliğine giderek bir mezbah yapıyor.

Bap 14:

Başta Şinar Kralı Amrafelin olmak üzere Mezopotamya tarafından dört kral, Sodom ve Gomorra henüz yıkılmamışken oraya saldırıyorlar. Onların kralları ile diğer üç şehrin kralı Siddim Vadisi'nde (Tuz Gölü) birleşiyorlar. Yaptıkları savaşta bu krallar yenilip kaçıyor. Gelenler bu şehirlerin bütün mallarını ve yiyeceklerini alıp kaçıyorlar. Bu arada Sodom'da oturan Lût'un mallarını da alıyorlar. Abram bunu duyunca evinde doğup talim edilmiş 318 adamını, onların üzerine saldırtıyor ve Lût'un kanlarını ve mallarını kurtarıyor.[3]

Bap 15:

Bunlardan sonra Abram'a rüyada Rabbin şu sözü geliyor: "Abram, korkma ben senin kalkanınım" diyor. O da "Ben çocuksuzum, evimin sahibi bu Elizer mi olacak, bana çocuk vermedin" diyor. Rab de "Bu senin mirasçın olmayacak. Geldanilerin Ur şehrinden seni çıkaran benim" dedikten sonra, ona "üç yıllık inek, üç yıllık koç, bir kumru ve bir güvercin al" diyor. Abram bunları alıp yarıyor ve her yarımı diğerinin karşısına koyuyor. Kuşları yarmıyor.[4]

3 İbrahim'in karşılaştığı bu krallar değişik zamanlarda yaşadıklarından, karşılaşmaları olanaksız deniyor.

4 Hayvanların parçalanması, *Kur'an'da* Bakara Suresi, ayet 260'ta, Allah'ın İbrahim'e ölüleri nasıl diriltiğini göstermek için kuşları parçalattırmasına benziyor.

Abram tekrar uyuyor. Rüyasında Rab, "Senin zürriyetin senin olmayan bir memlekette 400 yıl kulluk edecekler. Dördüncü nesil de büyük mal ile oradan çıkıp buraya dönecekler.[5] Mısır ırmağından büyük ırmağa, Fırat ırmağına kadar olan yerleri senin zürriyetine verdim" diyor.

Bap 16:

Abram'ın karısı Saray çocuk doğurmuyor. Saray Mısırlı cariyesini kocasına veriyor. Cariye Abram'dan gebe kalıyor; gebe kalınca kendisini üstün görmeye başlıyor. Bunun üzerine Abram'ın onaylaması ile Saray, cariyeye işkence yapmaya başlıyor, cariye kaçıyor. Rab'bin meleği cariyeyi çölde görüp ona hanımının yanına dönmesini söylüyor ve "Sen bir oğul doğuracaksın, adını İsmail koyacaksın" diyor. Bunlar bir kuyu yanında oluyor. Bu kuyuya Beer-lahay-roi (anlamı, "Allah işitir" veya "beni görenin, Hay olanın kuyusu") deniyor. Çünkü cariye Rabbe "Hay beni burada gördün" diyor. Abram ***86*** yaşında iken cariye oğlunu doğuruyor ve adını İsmail koyuyor.

Bap 17:

Abram 99 yaşında iken Rab ona görünerek, "Seni birçok milletlerin babası yapacağım. Artık adın Abram değil, Abraham olacak" diyor. (Abram, Aramice. İbranicede Abraham'ın anlamı; "yüce baba, cemaatin babası".) "Senin soyundan birçok krallar çıkacak. Sana ve senden sonra gelenlere Kenan diyarını ebedi bir mülk olarak vereceğim. Buna karşılık senin zürriyetin senden sonra gelenlere beni 'Allah' olarak tanıtacaksın. Bunu böyle yapacağına dair vereceğin sözü, her erkek sünnet olarak da kanıtlayacak. Bu sizinle benim aramda yaptığımız ahdin (anlaşmanın) alameti (belirtisi) olacaktır ve her erkek çocuk sekiz günlük iken sünnet olacak (Ben size bu toprakları vereceğim, sizin de beni Tanrı olarak kabul ettiğiniz, erkeklerin sünnet olması ile belli olacak)" diyor Rab. Böylece Abraham'ın emrinde olanların hepsi sünnet oluyor. İsmail o zaman 13 yaşında imiş. Rab, Abraham'a "Bundan Sonra karına Saray demeyeceksin. Onun adı Sara (anlamı, prenses) olacak ve milletlerin anası olacak, gerçek karın. Ona bir oğul vereceğim" dedi. Rab ona bir oğlun olacak dediği

5 Kölelikten dönenler zengin olabilir mi?

zaman, Abraham güldü ve "100 yaşında adama bir oğul doğar mı, 90 yaşında olan Sara doğurur mu?" diyor. Ardından İbrahim Rabbe dedi ki, "Keşke İsmail senin önünde yaşayabilse". Rab de, "Karın sana bir oğul doğuracak ve onun adını İshak koyacaksın ve onunla ve ondan sonra zürriyetinle ahdimi (anlaşmamı) sabit kılacağım" diyor. Ayrıca, İsmail'i de mübarek kıldığını, onu da Semereli edeceğini, 12 beyin babası olacağını söylüyor.

Bap 18:

İbrahim'in çadırına insan şeklinde üç melek gelerek ona karısı Sara'nın ertesi yıl bir oğul doğuracağını söylüyorlar. Sara da onları arkada dinliyor. "Ben nasıl doğururum, ben de, kocam da yaşlıyız" diyerek gülüyor. Rab, "Niçin güldün, Rab için imkânsız bir şey var mı?" diyor (burada melekler yerine Rab konuşuyor). Sara "Gülmedim" diye yalan söylese de Rab, "Güldün işte" diyor. Melek şeklinde adamlar Sodom'a doğru yöneliyorlar. O sırada Rab yine İbrahim ile konuşarak Sodom ve Gomorra'yı yok edeceğini bildiriyor. İbrahim, içlerinde iyi insanların da bulunduğunu, onların yok olmamasını söylüyor. Rab "Onların içinden 50 iyi insanı bulursam yapmam" diyor. Bundan sonra Rab, İbrahim ile pazarlık ediyor ve sonunda "10 insan bulursam onların hatırı için yapmam" diyor ve Rab konuşmayı bitirip gidiyor.[6]

Bap 19:

İki melek Sodom'un kapısına geldiklerinde Lût'u orada buluyorlar. Lût onları evine alıp yemek veriyor. O arada Sodom'un genç, yaşlı adamları "Onları dışarı çıkar, göreceğiz" diyorlar. Lût "Ey kardeşlerim, onlara kötülük etmeyin. İşte benim eşe varmamış iki kızım var, onları size çıkarayım, bu adamlara bir şey yapmayın" diyor. Tanrı elçileri Lût'a "Evinde kimler varsa hepsini at ve bu şehirden çıkar ve kaç. Kaçarken de arkana bakma" diyorlar. Lût ve ailesi kaçıyor. Fakat karısı kaçarken arkasına baktığı için ***tuz direği*** oluyor.[7] Bu arada Sodom ve Gomorra göklerden inen ateş ve kükürt yağmuru ile yerle bir oluyor.

6 Burada Rab ile pazarlık, Hz. Muhammed'in namaz sayısının azaltılması için, gökte Allah'ın sarayında Allah ile yaptığı pazarlığa benziyor. Turan Dursun, *Din Bu 1,* İstanbul, 1995, s.181.

7 *Kur'an*'da Hûd Suresi'nin 74 ve 81. ayetlerine göre, melekler, Lût'a, karısının dışında herkesi almasını söylüyor. Nedeni belli değil. *Tevrat'a,* göre, karısı arkasına baktığı ve tuz direği olduğu için gidemiyor.

Lût ve kızları bir dağda oturuyorlar. Kızları babalarının soyunu sürdürmek için babalarına şarap içirerek koynuna giriyorlar ve babalarından gebe kalıyorlar. İkisi de birer oğlan doğuruyor. Bunlardan birisi Moablıların, diğeri de Amonoğullarının atası oluyor.

Bap 20:

Abraham güneye göç ederek Kadeş ve Şur arasında oturuyor. Gerar'a misafir oluyor. Bu yerin kralı Abimelek. Abraham yine karısı Sara'yı kız kardeşi olarak tanıtıyor. Kral Sara'yı alıyor. Fakat Rab, Kral Abimelek'e rüyasında görünüp "Sara'nın Abraham'ın karısı olduğunu, bu yüzden ona dokunmamasını, dokunursa hepsinin öleceğini söylüyor". Sabahleyin Kral, Abraham'a, neden karısını kız kardeşi olarak tanıttığını sorunca, "Bu yerde onun yüzünden beni öldürecekler diye korktum. Gerçekten o babamın kızıdır, annemin değildir ve onu karılığa alırken, gideceğimiz her yerde kız kardeşim olduğunu söyle" dedim diyor. Abimelek ona hem karısını, hem de birçok köle, hayvan ve gümüş veriyor. Böylece Abimelek'in halkı ölümden kurtuluyor, kadınlar doğurmaya başlıyor.

Bap 21:

Sara, Rabbin sözü üzerine gebe kalarak bir oğlan doğuruyor, adını İshak koyuyorlar ve sekiz günlük iken sünnet ediyorlar. Abraham 100 yaşında. İshak sütten kesildiği gün oğlu şerefine bir ziyafet veriyor. Bu ziyafette Sara, Hacer'in oğlunun güldüğünü görerek Abraham'a onları dışarı atmasını, oğlu ile mirasa giremeyeceğini söylüyor. Rab, Abraham'a Sara'nın dediğini yapmasını, onun zürriyetinin İshak'ta çoğalacağını, cariyenin oğlunu da bir millet edeceğini söylüyor. Bunun üzerine Abraham, Hacer'i ve oğlunu dışarı atıyor. Hacer çölde dolaşıyor, çocuğu bir çalılık altına bırakıp bir ok atımı uzağa gidiyor,[8] çocuğun ağladığını duymamak için. Çocuk ağlayınca Rab onu duyuyor. Göklerden, "Ağlama, çocuğu al, etrafına bak" deyince, o da bakıp suyu görüyor ve çocuğuna suyu içirtiyor. Çocuk Paran Çölü'nde (Sina Yanmadası'nda bir çöl) büyüyor. Anası ona Mısır'dan bir kadın alıyor.

8 İsmail sünnet olduğunda 13 yaşında ve evinde. Burada ise, sanki bebekmiş gibi gösteriliyor. Çocuğun gülmesine kızılması da, onun bilerek güldüğüne, bebek olmadığına kanıt.

Abraham'a Abimelek ve ordusunun kumandanı Fikol gelerek oğullarına ve torunlarına hile ile davranmamasını, misafir olduğu bu memlekette ona göre davranmasını söylüyor. Abraham da Abimelek'i açtıkları kuyularını aldıkları için azarlıyor. Sonunda anlaşıyorlar. Abraham yedi dişi kuzuyu antlaşma tanığı olarak veriyor. Bu antlaşmanın yeri Beer-şeba (yedi kuzu). Abraham burada bir ılgın ağacı dikiyor.

Bap 22:

Rab, Abraham'a sevgili oğlu İshak'ı alarak kurban yakılan yere götürmesini ve kurban etmesini söylüyor. Abraham oraya giderek oğluna odunları taşıtıyor. Bir mezbah yapıyor. Odunları üzerine koyuyor. Oğlunu bağlayıp tam keseceği sırada, Rab göklerden bağırarak, "Bir şey yapma, anladım benden korkuyorsun" deyince, Abraham çalılıklar arasında bir koç görüp onu kurban ediyor. Rab, ona, oğlunu kurban etmeye kalktığı için zürriyetinin gökteki yıldızlar kadar olacağını, onları bütün milletlerden mübarek kılacağını söylüyor. Abraham oradan Beer-Şeba'ya giderek orada oturuyor.

Bunlardan sonra Abraham'a kardeşi Nahor ile karısı Milka'nın çocukları bildiriliyor (bunlardan Betuel'in kızı Rebeka oğlu Laban daha sonra İshak'ın karısı ve kayınbiraderi oluyor).

Bap 23:

Sara 127 yaşında Kiryat-arba'da (Hebron) ölüyor. Abraham Het oğullarına "Ben sizin yanınızda garip bir misafirim. Bana mülk olarak bir mezar yeri verin" diyor. Ona Hitti olan Efron, tarlasını ve içinde olan mağarayı tümüyle vermek istiyor. Abraham yalnız mağarayı istiyorsa da tarla ve içindeki ağaçlarla satılabileceğini söylüyorlar. Abraham zorunlu olarak 400 şegel (1 şegel 8,5 gram kadar) gümüş vererek tarlayı alıyor ve Abraham, karısını, Kenan diyarında Mamre (Hebron) karşısında, Makpela Mağarası'na gömüyor.

Bap 24:

Abraham yaşlanmış, kölesine oğlu İshak için kendi memleketinden kadın getirmesini, oğlunu götürmemesini söylüyor. Köle, efendisinin develerinden 10 deve alıp Mezopotamya'ya Abraham'ın kardeşi Nahor'un şehrine gidiyor. Köle, orada Nahor'un karısı ***Milka'nın oğlu olan Betuel'in kızı Rebeka'yı görüp beğeniyor.*** Köle "Oğluna,

kardeşinin kızını almak için doğru yoldan bana rehber olan efendim Abraham'ın Rabbini takdis ederim" diyor. Köle Rebeka'yı ***develer*** üzerinde getiriyor.[9] İshak onları tarlada bekliyor. Rebeka peçesini açarak kendini gösteriyor[10] ve İshak ile evleniyorlar.

Bap 25:

Abraham, Ketura adlı bir kadınla evleniyor.[11] O birçok çocuk doğuruyor, fakat Abraham bütün mallarını İshak'a veriyor.

Abraham 175 yıl yaşadıktan sonra ölüyor ve karısının gömüldüğü Makpela Mağarası'na gömülüyor.

İbrahim'den sonra onun Rabbi, oğlu İshak'ı mübarek kılıyor. Hacer'den olan İsmail'in de 12 oğlu oluyor. Bunlar 12 kavim oluyorlar. İsmail 137 yıl yaşadıktan sonra ölüyor.

Abraham'ın oğlu İshak ***Aramı Betuel'in*** kızı Rebeka ile evlendiği zaman 40 yaşında; karısı da kısır. İshak, Rabbe, karısına çocuk vermesi için yakarıyor. Rebeka ikiz çocuğa gebe kalıyor. Rab, ona, "Senin karnında iki ümmet var, onlar iki kavim olacak, onlardan güçlü olan güçsüze hükmedecek" diyor. İlk doğan kızıl oluyor ve adını Esav (Edom=Kızıl) koyuyorlar. İkinci doğana Yakop (topuğu tutan, yerini alan) diyorlar. İkisi de büyüyor. Bir gün Esav kırdan gelince kardeşine çok aç olduğunu ve kendisine yiyecek vermesini söylüyor. Yakup da ona, "Eğer ***ilk oğulluk hakkını*** bana satarsan, sana yiyecek veririm" diyor. Esav satıyor, Yakup da ona ekmek ve çorba veriyor.

Bap 26:

Ülkede tekrar bir kıtlık oluyor ve İshak, Gerar'a, Filistilerin kralı Abimelek'e gidiyor. Rab, ona, Mısır'a gitmemesini, babası gibi bu diyarlarda oturmasını, onu mübarek kılacağını söylüyor. İshak, karısını, Gerar ahalisine (babasının yaptığı gibi) kız kardeşi olarak tanıtıyor.

Abimelek, Rebeka'yı İshak ile oynaşırken görüyor ve İshak'a "Neden karın demedin, başımıza bela getirecektin" diyor. İshak burada çok zengin oluyor. Ora halkı onu kıskanıyor. Açtıkları su kuyularını dolduruyorlar. İshak, Gerar vadisinden Beer-şeba'ya gidiyor.

9 Arkeolojik bulgulara göre deve, o çağda henüz evcilleştirilmemiş.
10 Rebeka'nın peçesi ilginç. Bap 38'e göre, peçeyi fahişeler kullanıyor.
11 Bap 25'e göre Ketura da cariye.

Rab, ona görünüp, ***"Korkma, ben baban Abraham'ın Allah'ıyım,*** seni mübarek kılacağım, zürriyetini çoğaltacağım" diyor. Daha önce İshak'ı yerlerinde istemeyen Abimelek ve kumandanı, İshak'a giderek aralarında bir dostluk anlaşması yapıyorlar.

Esav 40 yaşına gelince Hitti Beeri ile Hitti Elon'un kızlarını karılığa alıyor. Buna babası ve annesi çok üzülüyorlar.

Bap 27:

İshak yaşlanmış, gözleri görmüyor. Oğlu Esav'ı çağırarak ok ve yayını alıp av avlamasını, onlardan kendisine sevdiği bir yemek yapmasını ve onu mübarek kılacağını söylüyor. Rebeka bunu duyunca oğlu Yakup'a sürüden bir keçi getirterek pişiriyor ve Yakup'a sunuyor.

Yakup annesi Rebeka ile birleşerek babasına kendisini kardeşi Esav'mış gibi tanıtıyor ve babasının onu kutsal yapmasını başarıyor; babası onu şu sözlerle kutsuyor:

"Bak oğlumun kokusu
Rabbin mübarek kıldığı kırların kokusu gibidir;
ve Allah sana göklerin çiyinden,
ve yerin semizliğinden,
buğdayın ve yeni şarabın çokluğunu versin;
Kavimlerin sana kulluk etsinler,
ve milletler sana baş eğsinler;
Kardeşlerine efendi ol,
ve ananın oğulları sana baş eğsinler;
Sana lanet edenler, lanetli olsun,
ve seni mübarek kılanlar mübarek olsunlar."

Esav bunu öğrenince çok kızıyor ve üzülüyor, kardeşi Yakup'a kinlenerek onu öldürmeye karar veriyor (çünkü kardeşi onu iki kez aldattı). Anneleri bunu duyunca, Yakup'a, Harran'a annesinin kardeşi (dayısı) Laban'ın yanına kaçmasını söylüyor. Rebeka, "Het kızlarından bıktım" diyor.

Bap 28:

Babası İshak, Yakup'a, Kenan kızlarıyla evlenmemesini, Paddan-Aram'a, orada anasının babası Betuel'in evine gitmesini ve anasının

kardeşi Laban'ın kızlarından birini karılığa almasını söylüyor. Baba, oğluna, Allah'ın onu mübarek kılması, Semereli yapması, Abraham'ın bereketini vermesi, kavimlerinin çoğaltılması için dua ediyor.

Esav, babası İshak'ın, oğlu Yakup için Kenan kızlarını istemediğini görünce, Abraham'ın Hacer'den olan oğlu İsmail'in (amcası) kızı Nebayot'un kız kardeşi Mahalat'ı da karı olarak alıyor.

Yakup Harran'a doğru giderken yolda bir rüya görüyor. Rüyasında, yere, başı göklere erişen bir merdiven dikilmiş. Allah'ın melekleri çıkıp iniyormuş. Rab onun üzerinde durup şöyle diyor: "Baban Abraham ve İshak'ın Allah'ı Rab benim. Üzerinde yatmakta olduğu diyarı sana ve senin zürriyetine vereceğim. Yerin bütün kabileleri sende mübarek kılınacaktır". Yakup uyanınca, "Gerçek Rab bu yerdedir. Bu yer Allah'ın evi, göklerin kapısıdır" diyerek başının altına koyduğu taşı direk olarak dikiyor ve tepesine zeytinyağı döküyor ve yerin adını Beyt-el (Allah'ın evi) koyuyor. Daha önce oranın adı Luz imiş. Yakup, "Eğer gideceğim yere iyi olarak gider ve tekrar babamın evine dönersem, o zaman ***Rab bana Allah olacak*** ve direk olarak diktiğim taşın yeri Allah'ın evi olacak ve bana vereceği her şeyin ondalığını ona vereceğim" diyor.

Bap 29:

Yakup, Hanan'a geliyor. Dayısının iki kızı var. Biri daha güzel. Dayısına, "Eğer kızın Rahel'i bana karı olarak verirsen, sana yedi yıl çalışırım" diyor. Yedi yıl çalıştıktan sonra, kızı isteyince dayısı Yakup'un beğenmediği kızı gizlice yanına koyuyor, bir de cariye veriyor. Sabahleyin Yakup istediği kızın verilmediğini görünce çok kızıyor, fakat dayısı yedi sene daha çalışırsa, öteki kızı da vereceğini söylüyor.

Bap 30:

İlk kız beş erkek çocuk doğuruyor. Sonuncusunun adı, Yahuda. Diğer kızın çocuğu olmadığı için cariyesini veriyor kocasına. Ondan iki oğlu oluyor. O arada kısır olan Rahel'in de bir oğlu oluyor. Adını Yusuf koyuyorlar.

Yakup, 20 yıl Laban'ın yanında çalıştıktan sonra, sürüdeki güçlü hayvanları kendisine, güçsüz olanları dayısına ayırmak suretiyle çok zengin oluyor. Laban'ın oğulları, "Yakup, babamızın mallarını aldı"

diye dedikodu yapıyorlar. Yakup da "Babanız beni aldattı, ücretimi 10 kez değiştirdi. Fakat Allah onu bana kötülük ettirmedi. Baban benekli hayvanlar senin olacak deyince sürü benekli doğurdu, çizgili olanlar senin deyince sürü çizgili doğurdu. Allah babanızın davarlarını bana verdi" diyor.

Bap 31:

Allah, Yakup'a, "Ben Beyt-el'in Allah'ıyım. Sen orada bir taş diktin, adak adadın, ülkene, babanın yanına dön!" diyor. Yakup karılarını, çocuklarını ve mallarını develere yükleyip, sürülerini toplayıp babasının yanına doğru, gizlice yola çıkıyor. Çıkarken, Rahel, babasına ait olan ***terafimi*** de çalıyor. Laban bunu duyunca, arkalarından onlara yetişiyor. Laban ailesine ait olan ***terafim'i*** onların eşyası arasında arıyor. Kızı Rahel onu devenin semeri altına koymuş, üzerine kendi oturmuş. Aybaşı olduğundan kalkamayacağını söyleyerek, babasının onu bulmasına engel olmuş. Yakup, bundan çok memnun. Laban'a, "İki kızın için 14 yıl, sürün için altı yıl çalıştım sana. Babamın Allah'ı, Abraham'ın Allah'ı ve İshak'ın korktuğu benimle olmasaydı, beni kuşkusuz boş gönderirdin" diyor. Sonunda Laban ile bir antlaşma yapıp, tanık olarak bir taş dikiyorlar ve taşlardan bir tepe yapıyorlar. Laban buna Aramice ***Yegar-sahaduta,*** Yakup İbranice ***Galed*** diyor. Laban, Yakup'a, "Kızlarım üzerine kan almayacaksın, onları incitmeyeceksin, onun için bu taşlar[12] tanığımız olsun. Abraham'ın Allah'ı, Nahor'un Allah'ı, babaların Allah'ı aramızda egemen olsun" diyor. Bundan sonra iyilikle ayrılıyorlar.

Bap 32:

Yakup yolda giderken Allah'ın meleklerini görüyor. Yakup'u karşılamak üzere Esav'ın 400 kişi ile geldiğini söylüyorlar, ama Yakup korkuyor.

Kendi yanında olan halkı, sığırları, sürüleri ve develeri iki bölüğe ayırdı ve eğer Esav bir bölüğü vurursa, diğeri kurtulsun diye. Yakup, Rabbe, "Ey babam Abraham'ın, İshak'ın Allah'ı Rab! Sen beni koruyacağına söz verdin. Şimdi koru!" dedi.

12 Arami dilinde, tanıklık taşı (şehadet taşı). Bu taşlar aslında Kenanlıların Tanrısının erkeklik sembolü.

Kardeşi Esav'a hediye olarak 200 keçi ve 20 teke, 200 koyun ve 20 koç yavrularıyla 30 emzikli deve, 40 inek ve 10 boğa, 20 dişi eşek ve 10 sıpa ayırıyor. Sürüyü de ikiye ayırıyor. Sürüden hangisi önce Esav'ı görürse, o da elindeki hayvanların Esav'a kardeşi tarafından hediye edildiğini söyleyecektir. Böylece kardeşini yatıştıracağını düşünüyor. Yakup yolda, Yabbok geçidinden karı, çocuk ve sürülerini geçirdikten sonra, yalnız kalıyor. Bir adam sabaha kadar onunla güreşiyor. Yakup yenilmiyor, ama uyluğunun başı inciniyor. Adam ona adının artık Yakup değil, İsrail (Allah ile uğraşan veya Allah uğraşır anlamında) olacağını söylüyor. Yakup o yerin adını "Paniel" (Allah'ın yüzü) koyuyor. Çünkü "Allah'ı yüz yüze gördüm ve canım sağ kaldı" diyor. Yakup'un uyluğu aksamaya başlıyor. Bu yüzden İsrailoğulları uylukbaşı üstündeki kalça adelesini yemezler.

Bap 33:

Esav ve Yakup barışıyorlar. Yakup, Şekem'e gelerek orada bir mezbah yapıp, "El-Elohe-İsrail" (İsrail'in Allah'ı) adını koyuyor.

Bap 34:

Yakup'un ailesi ile geldiği şehrin beyinin oğlu, Yakup'un kızına tecavüz ediyor. Şehrin beyi, Yakup'a, "Kızını oğluma alayım, mallarımızı da birleştirelim" diyor. O da bütün şehrin erkekleri sünnet olursa bunu kabul edeceğini söylüyor. Erkekler sünnet oluyor. Fakat Yakup'un oğulları şehre saldırıp bütün erkekleri öldürüyor, kadınları ve malları yağma ediyorlar.

Bap 35:

Allah, Yakup'a, "Kardeşin Esav yüzünden kaçtığın zaman, sana görünen Allah'a bir mezbah yap" diyor. Yakup kendisiyle beraber olanlara, "Aramızda olan yabancı ilahları atın, beraber bana yardım eden Tanrı için bir mezbah yapalım!" diyor. Hepsi yabancı ilahları, kulaklarındaki küpeleri Yakup'a veriyorlar[13] ve oradan göç ediyorlar. Tanrı'nın dehşeti çevrelerindeki şehirlerde olduğu için çocukların yağma ettiği şehirliler bunların arkasına düşmemişler.

13 Yakup'un, yabancı ilahları etrafındakilere attırması, İbrahim'in Tanrısını kabul ettirmeye çalıştığını gösteriyor.

Yakup, Paddan-Aram'dan döndüğünde, Tanrı yine ona görünüp, onu mübarek kılıyor ve "Bundan sonra senin adın Yakup değil, İsrail[14] olacak. Abraham ve İshak'a verdiğim diyarı sana da vereceğim, senden milletler ve krallar çıkacak" diyor. Yakup konuştuğu yere taş dikiyor ve üzerine yağ döküyor. Tekrar göç ediyorlar, karısı Rahel bir oğlan doğururken ölüyor, çocuğun adını Benyamin koyuyor babası. Karısı Beytlehem'e gömülüyor. Rahel'in iki oğlu var: Yusuf, Benyamin. Yakup'un diğer karılarından ve cariyelerinden birçok oğulları oluyor. Babaları İshak 180 yaşında ölüyor.

Bap 36:

Yakup'un kardeşi Esav, Edomluların babası sayılıyor. Birçok çocukları oluyor. Bunların bir kısmına Edom emirleri deniyor.

Bap 37:

Yakup, oğlu Yusuf u fazla sevdiği için, kardeşleri onu kıskanıyorlar ve ondan nefret ediyorlar. Yusuf rüya görüyor ve rüyasında, "Tarlanın ortasında, demetler bağlıyorduk. Benim demetim kalktı, sizinkiler benim demetime eğildiler" diye kardeşlerine anlatıyor. Kardeşleri bu rüyadan, onun kendilerinden üstün olacağını çıkararak, ondan daha fazla nefret ediyorlar. Yusuf bir rüya daha görüyor: "Güneş, ay ve yıldız bana eğildiler" diye kardeşlerine bu rüyasını da anlatıyor. Onu iyice kıskanıyorlar. Yusuf bir gün babası tarafından hayvanları otlatan kardeşlerinin yanına gönderiliyor. Kardeşleri onu bir kuyuya atıyorlar. Sonra da bir kervana satıyorlar. Yusuf'un giysisini bir hayvan kanına bulayıp, babalarına, onu vahşi bir hayvanın yediğini söylüyorlar. Kervanlar Yusuf'u, Mısır'da Firavun'un koruyucu askerlerinin başı Potifar'a satıyor.

Bap 38:

Yakup'un oğullarından Yusufu öldürtmeyip, kervanlara sattıran Yahuda'nın üç oğlu oluyor. O, ilk oğlunu Tamar adlı bir kadınla evlendiriyor. Oğul, Rabbin gözünde iyi olmadığı için onu öldürtüyor. Yahuda gelinini ikinci oğluna alıyor. İkinci oğlu kardeşi yerine kendisinden zürriyet olmasın diye. (tohumunu) yere döküyor. Buna kızan Rab onu da öldürüyor. Yahuda gelinini artık üçüncü oğluna almıyor.

14 Yakup'a ikinci kez "İsrail" adı veriliyor.

Buna kızan gelin, dulluk elbisesini çıkarıp peçe takıyor ve kendini fahişe gibi göstererek kaynatası ile yatıyor.[15] Kaynatasından buna karşılık mührünü, kuşağını ve değneğini alıyor. Gebe kalan bu kadının zina yaptığı söyleniyor. Kaynatası yakılmasını istiyor. Ama kadın ona ait eşyayı çıkarınca, adam sözünü geri alıyor. Gelin kaynatasından ikiz çocuk doğuruyor.

Bap 39:

Yusuf çok becerikli; satın alan adam ondan çok memnun. Her şeyini onun eline veriyor. Rab, Yusuf ile beraber olduğundan onun yaptığı işler, hep iyi oluyor. O aynı zamanda çok yakışıklı.

Efendisinin karısı, Yusuf ile yatmak istiyor. Yusuf razı olmayınca kadın kocasına, Yusuf un kendisiyle beraber olmak istediğini söylüyor. Kocası da onu zindana attırıyor. Fakat yine Rab, Yusuf ile olduğundan zindan müdürü ona önemli görevler veriyor.

Bap 40:

Mısır'da krala karşı başkaldıran kralın içkicibaşısı ile ekmekçibaşısı zindana getirilip Yusuf a teslim ediliyor. Yusuf onların gördüğü rüyaları yorumluyor. Yusuf, İçkicibaşının gördüğü rüya için, "Firavun'un kendisini affederek yükselteceğini ve yine görevine dönüceğini" söylüyor. Eğer rüyanın yorumu doğru çıkarsa, kralın kendisini de zindandan çıkarması için içkicibaşından yardım istiyor. Ekmekçibaşının rüyasını da tabir edip, "Kral seni asacak" diyor. Rüyalar doğru çıkıyor. Fakat kurtulan içkicibaşı Yusuf'a verdiği sözü unutuyor.

Bap 41:

İki yıl sonra Firavun iki rüya görüyor:

Birinci rüya: Irmaktan yedi besili inek çıkarak, sazlar arasında otlarken, yedi zayıf ve çirkin inek onları yiyor.

İkinci rüya: Bunda bir sapta yedi olgun iyi başak çıkıyor, daha sonra cılız ve doğu rüzgârı yemiş, yedi başak çıkarak öncekileri yutuyor. Firavun bu rüyaların yorumlanması için Mısır'ın bütün sihirbazlarını, bilginlerini çağırıyorsa da kimse yorumlayamıyor. O

15 Buna göre fahişeler peçe takıyor; diğer taraftan Bap 24'te İshak ile evlenmesi için getirilen Rebeka'nın peçesi var.

zaman içkicibaşının aklına Yusuf gelerek, krala söylüyor. Yusuf getiriliyor. Yusuf, "Yedi inek ve yedi başak yıllardır. Mısır diyarına yedi bolluk, yedi kıtlık yılı gelecektir" diyor.

Bunun üzerine Firavun, Yusuf a en büyük mevkiyi veriyor. Yusuf, bolluk yılında zahireyi ve yiyecekleri topluyor. Kıtlık yılında, onları halka satıyor.

Kıtlık, Yusuf un ailesinin bulunduğu yere de geçiyor.

Bap 42:

Yusuf un kardeşleri de Mısır'a buğday almak için geliyorlar. Yusuf kardeşlerini tanıyor. Onlara kaç kardeş olduklarını, babalarını soruyor. Onlara buğday vereceğini, yalnız en küçük kardeşlerini de (anababa bir Benyamin) getirmeleri için içlerinden birini alıkoyacağını söylüyor. Buğdaylar ***eşeklere*** yükleniyor. Fakat yolda, çuvalların içinde verdikleri paraların geri konduğunu görerek şaşırıyorlar. Ülkelerinde babalarına durumu anlatıyorlar. Babaları küçük kardeşlerini göndermiyor.

Bap 43:

Fakat kıtlık çok fazlalaşıyor. Yakup oğullarına, kardeşlerini götürüp buğday almak üzere Mısır'a gitmelerine izin veriyor. Yusuf onları evinde ağırlıyor, yemekler yediriyor. Mısırlılara İbranilerle bir arada yemek yemek mekruh sayılırmış. Onun için ayrı yerlerde yemişler. İbraniler en büyükten başlayarak küçüğe kadar sıra ile oturmuşlar.

Bap 44:

Yusuf, kardeşlerinin çuvallarına, buğday ile verdikleri parayı geri koyduruyor. Yalnız öz kardeşi Benyamin'in çuvalına bir de gümüş kâse koyuyorlar. Arkalarından Yusuf un gönderdiği adamlar onları yakalıyor ve kâseyi bulup hepsini geri getiriyorlar. Yusuf Benyamin'i geri göndermek istemiyor. Kardeşleri babalarının buna çok üzüleceğini anlatıyorlar.

Bap 45:

Yusuf kendini tutamıyor ve kim olduğunu söylüyor. Firavun da bunu duyuyor ve onlara arabalar, giyecekler veriyor. Benyamin hepsinden fazla alıyor ve Firavun, babalarını getirmelerini istiyor.

Bap 46:

İsrail, yani Yakup, babası İshak'ın Tanrısına kurbanlar kesiyor. Gece rüyasında Tanrı görünüyor ve "Ben Tanrı, babanın İlahıyım, Mısır'a gitmekten korkma, orada seni büyük millet edeceğim, seninle beraber oraya gideceğim" diyor. Yakup ve bütün ailesi gönderilen arabalar davarlarıyla 75 kişi olarak Mısır'a göç ediyorlar. Yusuf onlara "Firavun'a sakın kendiniz için çoban demeyin, davar adamıyız deyin; çünkü Mısırlılar için çoban mekruhtur" diyor. Orada hepsi zengin oluyor.

Bap 47:

Yusuf, Firavun'a, ailesinin geldiğini söylüyor. Firavun onların Mısır'ın en iyi yerinde Goşan'da oturmalarını öneriyor. Yusuf da onlara kentin en iyi yerinde, Ramses civarında yer veriyor. Yusuf, Mısır ve Kenan'dan buğday almaya gelenlerden önce para alıyor ve Firavun'a veriyor, ailesini ekmekle besliyor. Kıtlık ağırlaştıkça halkta ekmek almaya para kalmıyor. Yusuf da onlara sıra ile koyunlarına, sığırlarına, atlarına karşılık ekmek veriyor. Hepsi tükenince halkın tarlasına karşılık ekmek veriyor. Bu suretle halkın tarlası Firavun'a geçiyor. Halk tarlayı sürüp bakacak, ürünün beşte birini Firavun'a verecek. Böylece halk Firavun'a köle oluyor. Bu, sonra Mısır'da yasa haline geliyor. Yalnız kâhinlerin malına dokunulmuyor. Çünkü onların yiyeceği saraydan çıkıyormuş. Böylece Yusuf hem kendini, hem ailesini hem de Firavun'u zengin yapıyor.

Bap 48:

Yakup hasta yatağındayken, Yusuf a iki oğlunu getirmesini söylüyor. Çocuklar gelince Yakup büyük torununun başına sol elini, küçüğünün başına sağ elini koyarak "Babalarım Abraham ve İshak'ın önünde giden Tanrı bugüne kadar beni güden, beni her kötülükten kurtaran melek bu çocukları da mübarek kılsın ve onların üzerine benim adım ve Abraham ve İshak adı çağrılsın ve yeryüzünde ziyadesiyle çoğalsınlar" diyor. Yusuf babasına, niçin büyük oğlunun başına sağ elini koyacağı yerde küçüğe koyduğunu soruyor. O da "her ikisi büyük millet olacak, ama küçük daha büyük olacak" diyor. Büyük oğulun adı Menasse, küçüğün adı Efraim. Yakup yani İsrail, Yusuf a

"Sana kardeşlerinden fazla pay verdim. Onu Amorilerin elinden kılıcım ve yayımla aldım"[16] diyor. Bundan sonra oğullarının ne olduklarını, ne olacaklarını şiir tarzında anlatıyor:

"Ey Yakup'un oğulları. Toplanın ve işitin;
ve babanız İsrail'i dinleyin"

şeklinde başlayan bu bölümden bazı satırlar:

"Ruben benim ilkim, kudretimin ve kuvvetimin başlangıcı;
İtibarda birinci ve güçte birinci sensin.

Simon ve Levi kardeştirler
zorbalık silahları onların kılıçlarıdır.

Ey canım, sen onların meclislerine girme
Ey izzetim, sen onların cemiyetiyle birleşme
Çünkü onlar öfkeleriyle adam öldürdüler
Onların öfkesi lanetli olsun, çünkü vahşi idiler.
Onların öfkesi lanetli olsun, çünkü gaddardılar.

Yahuda! Kardeşlerin seni övecekler
elin düşmanların boynunda olacak
Babanın oğulları önünde secde edecekler
Yahuda bir aslan yavrusudur.
Saltanat asası Yahuda'dan,
Hükümdarlık asası da ayaklarının altında gitmeyecektir
ve milletlerin itaati ona olacaktır

Naftali salıverilmiş geyiktir
güzel sözler söyler

Yusuf meyveli bir dal!
Kaynak başında meyveli bir daldır
onun filizleri duvarın üstünden aşar
Okçular onu hırpaladılar
Fakat onun yayı kuvvetli kaldı

16 Burada onların göçebe, tüccar ve savaşçı olduklarını görüyoruz. Simon ve Levi de bir şehri yağma ediyor, insanlarını öldürüyorlar.

ve onun elleri ve bazuları
Sana yardım edecek ***babanın ilahı*** ile
ve kadir ile kuvvetlendirildi
O ki, yukarıdan, göklerin bereketleriyle
Aşağıda yatan deryanın bereketleriyle
Meme ve rahim bereketleriyle seni mübarek kılacaktır.

Babanın hayır ve duaları,
ebedi tepelerin en uzak hududuna kadar
Atalarımın hayır ve dualarından yüce oldu

onlar Yusuf un başı üstünde
ve kardeşlerinin arasında reis olanın
başının tepesi üzerinde olacaklar

Benyamin yırtıcı bir kurttur."

Yakup bunları söyledikten sonra, ölünce kendisini babası Abraham'ın satın aldığı ve gömüldüğü Makpela Mağarası'na götürüp gömmelerini istiyor.

Bap 50:

Yakup, Mısır'da 17 yıl yaşadıktan sonra, 147 yaşında ölüyor. Yusuf onu mumyalattırıp 40 gün bekletiyor. Mısırlılar 70 gün onun için ağlıyor. Yusuf, Firavun'dan izin alarak arabalar ve büyük bir kalabalıkla çıkıp Erden'in öte tarafında olan Atad harmanına geliyorlar. Kenanlılar buradaki yası görünce oraya Abel-Mitsraim (Mısır yası) adını verdiler.

Yakup'un oğulları, babalarının istediği gibi, onu, Kenan ülkesine götürüp Makpela Mağarası'na gömüyorlar.

Yusuf da 117 yıl yaşıyor; ölünce onu da mumyalayıp tabuta koyuyorlar. (Fakat Kenan'a götürülüp götürülmediği belli değil.)

İncil

Resullerin İşleri, Bap 7: 1-20:

Kardeşler ve babalar, dinleyin: Atamız İbrahim Harran'da oturmadan önce Mezopotamya'da bulunduğu zaman izzet Allah'ı kendisine göründü

ve ona dedi: "Memleketinden ve akrabanın yanından çık ve sana göstereceğim memlekete gel." O zaman Kildanilerin memleketinden çıkıp Harran'da oturdu ve babası öldükten sonra oradan şimdi oturduğumuz memlekete Allah onu getirdi ve orada kendisine miras olarak ayak koyacak yer bile vermedi ve daha çocuğu yok iken orayı kendisine ve kendisinden sonra zürriyetine mülk olarak vermeyi vaat etti. Allah şöyle dedi: "Yabancı memlekette 400 yıl zürriyetin garip olacaktır ve onu köle edecekler." Allah dedi: "Kölelik edecekleri memlekete ben hükmedeceğim. Ve bu şeylerden sonra bana kulluk edeceklerdir. Ve ona sünnet ahdini verdim" ve böylece İbrahim İshak'ın babası olup, onu sekizinci günde sünnet etti. Ve İshak Yakup'un, Yakup da 12 büyük ataların babası oldu. Büyük atalar Yusuf'u kıskanarak Mısır'a attılar. Ve Allah onunla idi. Ve onu bütün sıkıntılardan kurtardı. Ve Mısır kralı Firavun önünde ona hikmet ve inayet verdi. O da kendisini Mısır'ın ve bütün evinin üzerine vali etti. Atalarımız yiyecek bulamıyorlardı. Yakup Mısır'da buğday olduğunu işitince ilk defa atalarımızı gönderdi. İkinci defa da Yusuf kardeşlerine bildirildi. Ve Yusuf un soyu Firavun'a belli oldu. Yusuf da gönderip babası Yakup'u ve bütün akrabası, yetmiş beş canı çağırdı ve Yakup Mısır'a indi. Kendisi ve atalarımız öldü. Ve Şekem'e götürülüp İbrahim'in Şekem'de ***Hamor oğullarından*** gümüş pahası ile satın aldığı kabre konuldular. Fakat Allah'ın İbrahim'e ettiği vaadin vakti yaklaştığı zaman kavim Mısır'da büyüyüp, çoğalmıştı. O vakte kadar Mısır üzerine Yusuf u tanımayan başka bir kral çıktı. Ve o kral soyumuza hile etti ve çocuklarımızı dışarı atmaları için babalarımıza cefa eyledi. Musa o zamanda doğdu.

Romalılara Göre, Bap 4: 1-14:

Ne mutludur o adam ki, Rab ona günah saymaz.

Bu mutluluk sünnetlilik üzerine mi, yoksa sünnetsizlik üzerine de mi? Zira diyoruz ki, İbrahimin imanı salah sayıldı. Sünnetsizlikte iken mi, yoksa sünnetlilikte iken mi? Sünnetlilikte değil, sünnetsizlikte. Ve bütün iman edenlerin, hatta sünnetsizlikte olanların babası olsun ve onlara salah sayılsın diye sünnetsizlikte iken sahip olduğu imanının mührü olarak sünnetlilik alametini aldı. Yalnız sünnetlilikten olanlara

değil, fakat atamız İbrahim'in sünnetsizlikte iken malik olduğu o imanın izlerinde yürüyenlere de sünnetlilik babası oldu. Çünkü dünya varisliği vaadi şeriat yoluyla değil, iman yoluyladır. Şeriattan varislere iman boş, vaat hükümsüzdür.

Galatyalılara Göre, Bap 3: 7-12:

İmanda olanlar İbrahimoğullarıdır. Ve kitap Allah'ın milletleri imanla salih sayacağını önceden görerek İbrahim'e "Bütün milletler sende mübarek sayılacaktır" diye önceden müjdeledi. İmanda olanlar İbrahim ile mübarek sayılırlar. Çünkü şeriat işlerinden olanların hepsi lanet altındadır. Allah indinde kimse şeriatla salih sayılmaz. Çünkü salih, iman ile yaşayacaktır ve şeriat imandan değildir.

Konularına Göre Kur'an Ayetleri*

1. İsrailoğulları Hakkında

Bakara Suresi, ayet 122:

"Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetimi ve sizi âlemlere üstün kılmış olduğumu hatırlayın!"

El Câsiye Suresi, ayet 16:

"Andolsun ki, biz İsrailoğullarına kitabı, hükmü peygamberliği verdik. Onları güzel rızıklarla besledik ve onları dünyada bazı kavimlere üstün kıldık."

Bakara Suresi, ayet 120:

"Sen onların dinine uyuncaya kadar ne Yahudiler, ne de Hıristiyanlar senden razı olurlar. De ki, 'Doğru yol ancak Allah'ın yoludur'. Sana gelen ilimden sonra eğer onların arzularına uyacak olursan, andolsun ki, Allah'tan sana ne bir dost ne bir yardımcı vardır."

*** Yararlandığım Kur'anlar:**

1. ***Kur'ân-ı Kerîm, ve Türkçe Anlamı,*** **Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 1961.**
2. ***Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı*** *Meali.* **Hazırlayanlar: İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü Müdürü Dr. Ali Özek başkanlığında Hayrettin Karaman, Ali Turgut, Mustafa Çağırıcı, Dr. İbrahim Kafi Dönmez, Sadrettin Gümüş, basım yeri: Medine-i Münevvere, 1987.**

Mâide Suresi, ayet 51:

"Ey iman edenler! Yahudileri ve Hıristiyanları dost edinmeyin. Zira onlar birbirinin dostudur. İçinizden onları dost tutanlar onlardandır. Şüphesiz Allah zalimlerin topluluğuna yol göstermez."

Mâide Suresi, ayet 69:

"İman edenler ile Yahudiler, Sabiîler ve Hıristiyanlardan, Allah'a ve ahiret gününe inanıp iyi işler yapanlara asla günah yoktur." (Bu yukarıdaki ayete ters düşmüyor mu?)

Haşr Suresi, ayet 2-3:

"Ehli kitaptan inkâr edenleri, ilk sürgünleri yurtlarından çıkaran odur. Siz onların çıkacaklarını sanm'amıştınız. Onlar da kalelerinin kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah'ın azabı onlara beklemedikleri yerden geliverdi. O, yüreklerine korku düşürdü. Öyle ki, evlerini hem kendi elleriyle, hem de müminlerin elleriyle harap ediyorlardı. Ey akıl sahipleri! İbret alın!".

"Eğer Allah onlara sürgün yazmamış olsaydı, elbette onları dünyada başka şekilde cezalandıracaktı. Ahrette de onlara ateş azabı vardır."

Mâide Suresi, ayet 82:

"Ey Muhammed! 'İnananlara en şiddetli düşman olarak insanlardan Yahudileri ve Allah'a eş koşanları bulursun.'"

Mümtehine Suresi, ayet 8:

"Allah din uğrunda sizinle savaşmayan, yurdunuzdan çıkarmayan kimselere iyilik yapmanızı, onlara adil davranmanızı yasaklamaz. Ancak sizinle din uğrunda savaşanları, yurdunuzdan çıkaranları ve yardım edenleri dost edinmenizi yasaklar."

2. *İbrahim'in Üstünlüğü ve Önderliği*

Bakara Suresi, ayet 124:

"Bir zamanlar Rabbi İbrahim'i birtakım kelimelerle sınamış, onları tam olarak yerine getirince, 'Ben seni insanlara önder yapacağım' demişti. 'Soyumdan da yap' dedi. Ahdim zalimlere ermez' buyurdu."

Nahl. Suresi, ayet 120:

"Gerçekten İbrahim hakka yönelen, Allah'a itaat eden bir önderdi."

3. İbrahim'in Dini

Ali İmrân Suresi, ayet 67:

"İbrahim ne Yahudi ne de Hıristiyandı, ama 'Hanifti, 'Müslim'di. Putatapanlardan değildi."

Ali İmran Suresi, ayet 95:

"(Ey Muhammed!) De ki: 'Tanrı doğru söyledi. Hanif olarak İbrahim'in dinine uyun! O putatapanlardan değildi.'"

En'âm Suresi, ayet 161:

"De ki, 'Tanrım beni doğru yola, sağlam dine, İbrahim'in dinine Hanif olarak eriştirdi. O putatapanlardan değildi.'"

Nahl Suresi, ayet 120-122:

"Kuşkusuz İbrahim, Tanrı'ya boyun eğip Hanif olarak ibadet eden bir 'ümmet'ti. (Bir toplum-inanırlar önderiydi.) Putatapanlardan olmamıştı. Tanrısının verdiği nimetlere şükrederdi. Tanrısı onu seçkin kıldı. Ve doğru yola eriştirdi. Ona dünyada iyilik verdi. Kuşku yok ki, o ahrette de iyi kişilerdendir."

Bakara Suresi, ayet 128 :

"İbrahim ile İsmail dua ederken: Tanrımız bizi senin için 'Müslim' kıl. Soyumuzdan da senin için 'Müslüman bir ümmet' yarat. Bize ibadet yollarımızı göster. Tövbemizi çok kabul eden ve acıyansın!"

Bakara Suresi, ayet 131-132:

"Hani Tanrısı ona (İbrahim'e) Müslim ol demişti. O da âlemlerin Rabbine: 'Müslim oldum' demişti. İbrahim bunu oğullarına da vasiyet etmişti ve Yakup 'Oğullarım! Tanrı sizin için dini seçti, öyleyse yalnız Müslimler olarak can verin!' dedi."

Bakara Suresi, ayet 135:

"Dediler ki, 'Yahudi ya da Hıristiyan olun! O zaman doğru yolu bulursunuz!' De ki, 'Hayır! Hanif olarak İbrahim'in dinine uyarız. O putatapanlardan değildi'"

En'âm Suresi, ayet 75-79:

"Yakınen bilenlerden olması için, İbrahim'e göklerin ve yerin hükümranlığını şöylece gösteriyorduk: Gece basınca bir yıldızı görmüştü: 'İşte bu benim Rabbim!' dedi. Yıldız batınca 'Rabbim beni doğru yola eriştirmeseydi, andolsun ki, sapıklardan olurdum' dedi. Güneşi doğarken görünce 'İşte bu benim Rabbim, bu daha büyük!' dedi. Batınca 'Ey milletim! Doğrusu ben, ortak koştuklarından uzağım' dedi. 'Doğrusu ben yüzümü gökleri ve yeri yaratana, doğruya yöneltene çevirdim. Ben putatapanlardan değilim!'"

Bakara Suresi, ayet 130:

"Kendini bilmezden başkası, İbrahim'in dininden yüz çevirmez. Andolsun ki, dünyada onu seçtik. Şühhesiz o ahrette de iyilerdendir."

Nisa Suresi, ayet 125:

"İyilik yaparak kendisini Allah'a teslim edip, hakka yönelen İbrahim'in dinine uyandan, din bakımından daha iyi kim olabilir? Allah İbrahim'i dost edinmiştir."

Nahl Suresi, ayet 123:

'Sonra da sana 'Doğru yola yönelerek İbrahim'in dinine uy, zira o müşriklerden değildi' diye vahyettik."

Ali İmrân Suresi, ayet 68:

"Doğrusu İbrahim'e en yakın olanlar, ona uyanlar, bu peygamber Muhammed ile ona inananlardır."

Ali İmrân Suresi, ayet 95:

"De ki, Allah doğruyu söylemiştir. Öyle ise hakka yönelmiş olarak İbrahim'in dinine uyunuz, o müşriklerden değildi."

Bakara Suresi, ayet 133:

"Yoksa siz Yakup'a ölüm geldiği zaman orada mı idiniz? O zaman (Yakup) oğullarına, 'Benden sonra kime kulluk edeceksiniz?' demişti. 'Senin Allah'ın ve ataların İbrahim, İsmail ve İshak'ın Allah'ı olan tek Allah'a kulluk edeceğiz, biz ona teslim olanlarız' demişlerdi."

Yusuf Suresi, ayet 38:

"Atalarımız İbrahim, İshak ve Yakup'un dinine uydum. Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşmamız bize yaraşmaz. Bu bize ve insanlara Allah'ın lütfundandır. Fakat insanların çoğu şükretmezler."

Şûra Suresi, ayet 13:

"Dini doğru tutun ve onda ayrılığa düşmeyin. Din olarak Nuh'a tavsiye ettiğimi, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi, sizin için hukuk düzeni yaptı. Fakat kendilerini çağırdığın bu nizam, Allah'a ortak koşanlara ağır geldi. Allah dilediğini kendisine seçer ve kendisine yöneleni de doğru yola iletir."

Hacc Suresi, ayet 78:

"Ve Tanrı uğrunda nasıl cihat etmek gerekiyorsa öyle cihat edin! Sizi seçkin kılan O'dur. Dinde hiçbir güçlük yüklemedi. Tıpkı babanız İbrahim'in dininde olduğu gibi... (Buradaki dinin ayetteki karşılığı, Turan Dursun'a göre ***millet*** imiş-M.İ.Ç.) Daha önceki ve şimdiki duruma göre, size 'müslümanlar' adını koyan odur (buradaki "O" bazılarına göre Allah imiş. Turan Dursun ise, ***Kur'an Ansiklopedisi'nde*** bunun "İbrahim" olduğunu söylüyor ve buna kanıt gösteriyor). Peygamber size tanık (örnek), siz de insanlara tanıklar (örnekler) olasınız diye... Öyle ise namaz kılın, zekât verin ve Tanrı'ya sarılın. O'dur sizin mevlanız (sahibiniz). Ne güzel mevla, ne güzel yardımcı..."

4. Peygamberler ve Kitap İndirilenler

Nisa Suresi, ayet 163:

"Biz Nuh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. Ve İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakup'a, torunlarına, İsa'ya, Eyyüb'e, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a vahyettik. Davud'a da ***Zebur'u*** verdik."

En'âm Suresi, ayet 86:

"İsmail, El-Yesa, Yunus ve Lût'u da hidayete erdirdik. Hepsini âlemlere üstün kıldık."

En'âm Süresi, ayet 84:

"Biz ona İshak'ı, Yakup'u da armağan ettik. Hepsini de doğru yola ilettik. Nitekim daha önce de Nuh'u ve onun soyundan Davud'u, Süleyman'ı, Eyyüb'ü, Yusuf u, Musa'yı ve Harun'u doğru yola iletmiştik. Biz iyi davrananları işte böyle ödüllendiririz."

Ali İmrân Suresi, ayet 84:

"De ki, 'Biz Allah'a bize indirilene, İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve Yakupoğullarına indirilenlere, Musa, İsa ve peygamberlere Rableri tarafından verilenlere iman ettik. Onları birbirinden ayırt edemeyiz. Biz ancak ona teslim oluruz'."

Ankebût Suresi, ayet 27:

"Ona İshak ve Yakup'u bağışladık. Peygamberliği ve kitapları, onun soyundan gelenlere verdik. Onu dünyada ödüllendirdik. Şüphesiz o ahirette de salihlerdendir."

Sâffât Suresi, ayet 112-113:

"Salihlerden bir peygamber olarak, ona (İbrahim'e), İshak'ı müjdeledik. Kendisini ve İshak'ı mübarek eyledik. Lakin her ikisininin neslinden iyi kimseler olacağı gibi, kendisine açıktan açığa kötülük edenler de olacaktır."

Hadîd Suresi, ayet 26-27:

"Andolsun ki, Nuh'u ve İbrahim'i biz gönderdik. İkisinin soyundan gelenlere peygamberlik ve kitap verdik. Soylarından gelenlerin kimi yollarından çıkmıştır. Onların izleri üzerinden peygamberlerimizi art arda gönderdik. Meryem oğlu İsa'yı da artlarından gönderdik. Ona ***İncil'i*** verdik. Ona uyanların gönüllerine şefkat ve merhamet koyduk."

Meryem Suresi, ayet 54-58:

"Kitapta İsmail'i de an! Gerçekten o sözüne sadıktı ve bir elçi peygamberdi."

"Halkına namazı, zekâtı emrederdi. Rabbinin nezdinde beğenilen bir kimse idi."

"Kitapta İdris'i de yad et, hakikaten o pek doğru bir peygamberdi."

"İşte bunlar Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerden, Âdem'in soyundan, Nuh ile birlikte (gemide) taşıdıklarımızdan, İbrahim

ve İsrail (Yakup) soyundan, doğrudan ulaştırdığımız ve seçkin kıldığımız kimselerdendir. Onlara çok merhametli olan Allah'ın ayetleri okunduğunda ağlayarak secdeye kapanırlar."

Meryem Suresi, ayet 42:

"Nihayet onlardan ve Allah'ın dışında taptıkları şeylerden uzaklaşıp bir tarafa çekildiği zaman biz ona İshak ve Yakup'u bağışladık. Her birini peygamber yaptık."

Sâd Suresi, ayet 45:

(Ey Muhammedi) Kuvvetli ve basiretli kullarımız İbrahim, İshak ve Yakup'u da an!

Sâd Suresi, ayet 48:

"İsmail'i, Elyesa'yı, Zülkifl'i de an, hepsi de iyilerdendir."

Enbiyâ Suresi, ayet 85:

"İsmail'i, İdris'i, Zülkifl'i de (yad et). Hepsi de sabreden kimselerdendi."

Ahzâb Suresi, ayet 7:

"Hani biz peygamberlerden söz almıştık. Senden, Nuh'tan, İbrahim'den, Musa'dan ve Meryem oğlu İsa'dan, biz onlardan çok sağlam söz aldık."

Ankebût Suresi, ayet 16:

"İbrahim'i de peygamber olarak gönderdik. Hani o topluma şöyle demişti: Allah'a kulluk edin! Ona karşı gelmekten sakının! Eğer bilmiş olsanız bu sizin için daha hayırlıdır.'"

Bakara Suresi, ayet 136:

"Allah'a, bize gönderilene, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakup'a ve torunlarına gönderilene, Musa ve İsa'ya verilene, Rableri tarafından peygamberlere verilene, onları birbirlerinden ayırt etmeyerek inandık, biz ona teslim olanlardanız! deyin."

Bakara Suresi, ayet 140:

'"Yoksa siz İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve torunları Yahudi, yahut Hıristiyan olduklarını mı söylüyorsunuz?' De ki, 'Siz mi daha

iyi bilirsiniz, Allah mı?' Allah tarafından bildirilmiş bir şahitliği (insanlardan) gizleyen daha zalim kim olabilir? Allah yaptıklarınızdan gafil değildir."

5. İbrahim, Putlar ve Ateşe Atılması

Ankebût Suresi, ayet 17:

"Sizse Allah'ı bırakıp putlara tapıyorsunuz! Ve birtakım iftira içerikli yalanlar yaratıyorsunuz. Sizin Allah'ı bırakıp da tapındığınız şeyler size 'rızk' vermezler. Öyle ise rızkı Allah katından isteyin. Ve ona kulluk edin, ona şükredin. Ona döneceksiniz."

Ali İmrân Suresi, ayet 65:

"Ey ehli kitap! İbrahim hakkında niçin tartışıyorsunuz? Halbuki ***Tevrat*** ve ***İncil*** kesinlikle ondan sonra indirilmiştir. Siz hiç düşünmez misiniz?"

Bakara Suresi, ayet 258:

"Allah'ın kendisine hükümranlık verdi diye, İbrahim ile Rabbi hakkında tartışanı görmedin mi? İbrahim 'Rabbim dirilten ve öldürendir' demişti. 'Ben de diriltir ve öldürürüm' dedi. İbrahim, 'Şüphesiz Allah güneşi doğudan getirtiyor, sen de batıdan getirsene!' dedi. İnkâr eden şaşırıp kaldı. Allah, zulmeden kimseleri doğru yola eriştirmez."

En'âm Suresi, ayet 80-81:

"Toplumu onunla tartışmaya girmişti. O şöyle dedi: 'Tanrı konusunda -ki o beni kesinlikle doğru yola eriştirmiştir- benimle tartışıyor musunuz? Ona ortak saydıklarınızdan korkmuyorum ben. Meğerki, Tanrım bir şey dilemiş ola! Tanrı'nın bilgisi, her şeyi içine almıştır. Düşünüp öğüt almaz mısınız? Hem ben nasıl korkarım sizin ortak saydıklarınızdan? Siz ki, bunları Tanrı'ya ortak koşmaktan korkmuyorsunuz. Üstelik bana ilişkin size bir kanıt da indirip göndermediği halde! Bilebiliyorsanız söyleyin: İki kesimden hangisi güvenmeyi hak etmiştir?'"

Sâffât Suresi, ayet 88-98:

"İbrahim yıldızlara bir göz attı ve 'Ben rahatsızım!' dedi. Onu bırakıp gittiler. O da onların Tanrılarına yönetip 'Sundukları yiyecek-

leri yemiyor musunuz? Ne o konuşmuyor musunuz?' dedi. Sonunda üzerlerine yürüyüp kuvvetle vurdu. Bunun üzerine putperestler koşarak ona geldiler. İbrahim onlara şöyle dedi: 'Yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz? Oysa sizi de, o yonttuklarınızı da Allah yaratmıştır.' Putperestler: 'Onun için yapı yapın da, onu, oradan ateşin içine atın!' dediler. Ona düzen kurmak istediler. Ama biz onları alt ettik."

Enbiyâ Suresi, ayet 58-67:

"Hepsini paramparça edip, içlerinden büyüğünü, ona başvursunlar diye, sağlam bıraktı. Milleti, Tanrılarımıza bunu kim yaptı? Doğrusu o zalimlerden biridir!' dediler. Bazıları, İbrahim denen bir gencin onları diline doladığını duymuştuk!' deyince, 'O halde bunların şahitlik edebilmeleri için, onu, halkın gözü önüne getirin!' dediler. İbrahim gelince, ona, 'Ey İbrahim! Bunu Tanrılarımıza sen mi yaptın?' dediler. İbrahim, 'Belki onu şu büyükleri yapmıştır, konuşabiliyorlarsa onlara sorun!' dedi. Kendi kendilerine, Doğrusu siz haksızsınız' sonra kafalarında olan o eski inançlarına dönerek, 'Ey İbrahim! Bunların konuşamayacağını, andolsun ki, bilirsin!' dediler. İbrahim, 'O halde, Allah'ı bırakıp da size hiçbir fayda ve zarar veremeyecek putlara ne diye taparsınız? Size de, Allah'ı bırakıp taptıklarınıza da yazıklar olsun! Akıl etmiyor musunuz?' dedi."

Enbiyâ Suresi, ayet 68-70:

"Onlar, 'Bir şey yapacaksanız, şunu yakın da Tanrılarımıza yardım edin!' dediler. Biz, 'Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve zararsız ol!' dedik. Ona düzen kurmak istediler; fakat biz onları hüsrana uğrattık."

6. Ölüleri Diriltme

Bakara Suresi, ayet 260:

"Hani İbrahim, 'Tanrım! Ölüleri nasıl diriltirsin göster bana!' demişti. Tanrı da 'İnanmadın mı?' deyince, İnanmadım değil; ama yüreğimin yatışması için!..' dedi. Tanrı (bu kez) 'Öyleyse kuşlardan dört tane tut. Kendisine çekerek kes. Sonra onlardan her bir parçayı her bir dağa koy. Sonra çağır onları. Sana koşarak (uçarak) geleceklerdir. Bil ki, Tanrı, kuşkusuz güçlü ve hikmetlidir!' dedi."

7. ***İbrahim ve Babası***

En'âm Suresi, ayet 74:

"An ki, İbrahim, babası Azer'e, 'Putları birer Tanrı mı ediniyorsun?! Kuşkusuz ben seni ve toplumunu, açık bir sapıklık içinde görüyorum!' demişti."

Meryem Suresi, ayet 41-48:

"(Ey Muhammed!) Kitap'ta, İbrahim'i de an. Çünkü o dosdoğrucu bir peygamberdi. An ki, babasına şöyle demişti: 'Babam! İşitmez, görmez ve hiçbir gereksinimini karşılayamaz olana niye taparsın?! Babam! Kuşku yok ki, sana gelmemiş olan bir bilgi, bana geldi. Öyleyse bana uy ki, seni dümdüz bir yola çıkarayım! Babam! Şeytana kulluk etme. Çünkü şeytan, Rahman'a başkaldırmıştır. Babam! Sana, Rahman'dan bir azap gelip çatar ve sen şeytanın dostu olup gidersin diye korkuyorum!' Babası, 'İbrahim! Tanrılarımdan uzaklaşıyor musun sen? Vazgeçmezsen seni taşlayıp kovarım. Hadi şimdi bir süre uzaklaş benden!' deyince, İbrahim şöyle dedi: 'Selam sana! Senin için Tanrı'dan bağışlamasını dileyeceğim. Çünkü benim Tanrım, dilediğimi yerine getirendir. Sizi ve Tanrı'nın dışında taptıklarınızı bırakıp ayrılıyorum. Ve Tanrıma yakarıyorum. Olur ki Tanrıma olan yakarışım nedeniyle mutsuz olmam!'"

Mümtehine Suresi, ayet 4-7:

"İbrahim ve onunla beraber olanlarda, sizin için uyulacak güzel örnek vardır. Onlar, milletlerine şöyle demişlerdi: 'Biz sizden ve Allah'tan başka taptıklarınızdan uzağız. Sizin dininizi inkâr ediyoruz. Bizimle sizin aranızda, yalnız Allah'a inanmanıza kadar ebedi düşmanlık ve öfke baş göstermiştir!' Yalnız, İbrahim'in, babasına 'Andolsun ki, senin için mağfiret dileyeceğim, fakat sana Allah'tan gelecek herhangi bir şeyi savmaya gücüm yetmez!' sözü, bu örneğin dışındadır. Ey inananlar! Deyin ki, 'Rabbimiz! Sana güvendik, sana yöneldik, dönüş sanadır!' 'Rabbimiz! Bizi inkâr edenlerle deneme; bizi bağışla, doğrusu sen, güçlü olan, hâkim olansın!' Andolsun ki, sizlerden, Allah'ı ve ahiret gününü uman kimse için, bunlarda güzel örnekler vardır. Kim yüz çevirirse kendi aleyhine olur. Doğrusu Allah, müstağnidir, övülmeye layıktır."

Enbiyâ Suresi, ayet 51-57:

"Andolsun ki, biz daha önce de, İbrahim'e erginliğini vermiştik. Biz onu bilenlerdik. Hani o babasına ve toplumuna şöyle demişti: 'Nedir bu heykeller ki, onlara kapanıp tapınıyorsunuz?!' Onlar da Atalarımızı da onlara ibadet eder bulduk!' dediler. O şöyle karşılık verdi: 'Andolsun ki, siz de, atalarınız da, apaçık bir sapıklık içindesiniz.' Onlar şöyle konuştular: 'Sen bize gerçeği mi getirdin, yoksa oyun oynayanlardan mısın?!' O şöyle dedi: 'Hayır! Tanrımız göklerin ve yerin Tannsıdır. O ki, onları yaratmıştır. Ben bunun tanıklarındanım. Ve Tanrı'ya ant içerek söylerim ki, sizin putlarınıza bir tuzak hazırlayacağım. Siz arkanızı dönüp gittikten sonra...'"

Tevbe Suresi, ayet 114:

"İbrahim'in, babası için af dilemesi, sadece ona verdiği sözden dolayı idi. Yoksa onun Allah'ın düşmanı olduğu kendisine belli olunca (af dilemekten vazgeçip) ondan uzaklaştı. Şüphesiz ki, İbrahim çok yumuşak huylu ve pek sabırlı idi."

8. İbrahim ve Kâbe

İbrahim Suresi, ayet 37-41:

"Rabbimiz! Ben çocuklarımdan kimini, namaz kılabilmesi için, senin kutsal evinin yanında, çorak bir vadiye yerleştirdim. Rabbimiz! İnsanların gönüllerini onlara meylettir, şükretmeleri için onları ürünlerle rızıklandır! Rabbimiz! Doğrusu sen, gizlediğimizi de, açığa vurduğumuzu da bilirsin. Yerde ve gökte hiçbir şey, Allah'tan gizli kalmaz. Kocamışken bana İsmail ve İshak'ı veren Allah'a hamdolsun! Doğrusu Rabbim, duaları işitendir! Rabbim beni ve çocuklarımı namaz kılanlardan eyle! Rabbimiz! Duamı kabul buyur! Rabbimiz! Hesap görülecek günde beni, anamı babamı ve inananları bağışla!"

Hacc Suresi, ayet 26:

"Bir zamanlar İbrahim'e Beytullah'ın yerini hazırlamış ve (ona şöyle demiştik): Bana hiçbir şeyi eş tutma: Tavaf edenler, ayakta ibadet edenler, rükû ve secdeye varanlar için evimi temiz tut."

Bakara Suresi, ayet 127:

"An o zaman ki, İbrahim ve İsmail 'Evi'nin (Kâbe'nin) temellerini yükseltiyorlardı. (Duaları:) 'Tanrımız! Bizden kabul et bunu. Kuşku yok ki, sen işiten ve bilensin!"'

Bakara Suresi, ayet 125:

"Biz, Beyt'i (Kâbe'yi), insanlara (sevap için) toplantı ve güven yeri kıldık. Siz de İbrahim'in makamından bir namaz yeri edinin (orada namaz kılın). İbrahim ve İsmail'e 'Tavaf edenler, ibadete kapananlar, rükû ve secde edenler için evimi temizleyin' diye emretmiştik."

Ali İmrân Suresi, ayet 97:

"Orada apaçık nişaneler, İbrahim'in makamı vardır. Oraya giren emniyette olur. Yol bakımından gidenlerin o evi haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse bilmelidir ki, Allah bütün âlemlerden müstağnidir."

9. İbrahim ve Kurban

En'âm Suresi, ayet 83:

"İşte bunlar, bizim hüccetimizdir. Biz onu kavminin karşı koymasına rağmen İbrahim'e verdik. Biz dilediğimiz kimselerin derecelerini yükseltiriz. Şüphesiz ki Rabbin hikmet sahibidir, hakkıyla bilendir."

Sâffât Suresi, ayet 101-111:

"Biz de ona yumuşak huylu bir oğlan müjdeledik. Çocuk kendisinin yanı sıra yürümeye başlayınca, 'Ey oğulcuğum! Doğrusu ben uykuda iken, seni boğazladığımı görüyorum, bir düşün, ne dersin?' dedi. 'Ey babacığım! Ne ile emrolunsa yap, Allah dilerse, sabredenlerden olduğumu göreceksin!' dedi. Böylece ikisi de Allah'a teslimiyet gösterip, babası oğlunu alnı üzerine yatırınca, biz 'Ey İbrahim! Rüyayı gerçek yaptın; işte biz, iyi davrananları böylece mükâfatlandırırız!' diye seslendik. Doğrusu bu, apaçık bir denemeydi. Ona fidye olarak büyük bir kurbanlık verdik. Sonra gelenler içinde, 'İbrahim'e selam olsun!' diye ona bir iyilik ün bıraktık. İşte iyileri böylece mükâfatlandırırız. Doğrusu o inanmış kullarımızdandı."

10. İbrahim ve Oğul Müjdesi

Hûd Suresi, ayet 69-70:

"Andolsun ki, elçilerimiz müjdeyle İbrahim'e geldiler. 'Selam sana!' dediler. 'Size de selam!' dedi. Hemen kızartılmış bir buzağı getirdi. Ellerini ona uzatmadıklarını görünce, durumlarını beğenmedi. Ve içine korku düştü. Onlar 'Korkma biz, Lût milletine gönderildik!' dediler."

Hûd Suresi, ayet 71-73:

"Bu arada, İbrahim'in ayakta duran karısı gülünce, 'Ona İshak'ı, ardından Yakub'u müjdeleriz!' dediler. 'Vay başıma gelenler! Ben bir kocakarı, kocam da ihtiyar olmuşken; nasıl doğurabilirim? Doğrusu bu şaşılacak bir şey!' dedi. 'Ey evin hanımı! Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerinize olmuşken, nasıl Allah'ın işine şaşarsınız? O, övülmeye layık, yücelerin yücesidir!' dediler."

11. İbrahim ve Lût

Hûd Suresi, ayet 74-81:

"İbrahim'in korkusu gidip de müjde kendisine ulaşınca, Lût milleti hakkında elçilerimizle tartışmaya girişti. Doğrusu İbrahim çok içli, yumuşak huylu ve kendini Allah'a vermiş kimseydi. Elçilerimiz 'Ey İbrahim! Bundan vazgeç! Doğrusu Rabbinin emri gelmiştir. Onlara şüphesiz, geri çevrilemeyecek bir azap gelmektedir!' dediler. Elçilerim, Lût'a gelince, onun fenasına gitti. Çok sıkıldı: 'Bu çetin bir gündür!' dedi. Milleti ona koşarak geldiler. Daha önce kötü işler işliyorlardı. 'Ey milletim! İşte bunlar benim kızlarım. Onlar sizin için daha temizdir! Allah'tan sakının; konuklarımın önünde beni rezil etmeyin! İçinizde aklı başında kimse yok mudur?!' dedi. 'Andolsun ki, senin kızlarınla bir işimiz olmadığını biliyorsun; doğrusu ne istediğimizin farkındasın!' dediler. (Lût) 'Keşke size yetecek bir kuvvetim olsa veya sağlam bir yere sığınsam!' dedi. 'Ey Lût! Biz Rabbin elçileriyiz! Onlar sana ilişemeyecekler.' Geceleyin bir ara, ailenle beraber yola çık, karının dışında kimse geri kalmasın. Doğrusu, onların başına gelen onun da başına gelecektir. Vadeleri, gün doğana kadardır. Gün doğması yakın değil mi?' dediler (melekler).

Neml Suresi, ayet 54-55:

"Lût'u da gönderdik. Milletine şöyle dedi: 'Göz göre göre bir hayasızlık mı yapıyorsunuz? Kadınları bırakıp şehvetle erkeklere mi yaklaşıyorsunuz? Evet, siz cahil bir milletsiniz!'"

A'râf Suresi, ayet 80-81:

Lût'u da gönderdik. Milletine 'Dünyalarda sizden önce hiç kimsenin yapmadığı bir hayasızlığı mı yapıyorsunuz? Siz kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yaklaşıyorsunuz. Doğrusu siz aşırı giden bir milletsiniz!' dedi."

Hicr Suresi, ayet 51-75:

"Onlara İbrahim'in konuklarını da anlat: İbrahim'in yanına girip selam vermişlerdi. O, 'Doğrusu biz sizden korkuyoruz' demişti de, 'Korkma, biz sana, bilgin bir oğlun olacağını müjdelemeye geldik' demişlerdi. 'Ben kocamışken müjde mi veriyorsunuz? Neye dayanarak müjdeliyorsunuz?' deyince, 'Seni gerçekten müjdeliyoruz, umutsuzlardan olma' demişlerdi. 'Zaten sapıklardan başka kim Rabbinin rahmetinden umudunu keser!' diyerek sormuştu: 'Ey elçiler! İşiniz nedir?' Şöyle cevap vermişlerdi: 'Biz şüphesiz bir millete gönderildik. Lût'un ailesi bunun dışındadır. Karısı hariç, hepsini kurtaracağız. Karısının geride kalanlarla olmasını gerekli bulduk.' Elçiler Lût'un ailesine gelince, Lût, 'Doğrusu siz tanınmamış kimselersiniz' dedi. 'Biz sana sadece şüphe edip durdukları azabı getirdik. Sana gerçekte geldik. Biz doğru söylemekteyiz. Artık geceleyin bir ara aileni yola çıkar, sen de arkasından git, hiçbiriniz ***arkaya bakmasın,*** emrolunduğunuz yere doğru yürüyün' dediler. Böylece bunların sonlarının kesilmiş olarak sabahı edeceklerini bildirdik. Şehir halkı sevinerek geldiler. Lût, 'Bunlar benim konuklarımdır, onlara karşı beni mahçup etmeyin' dedi. 'Biz sana misafir etmeyi yasak etmemiş miydik?' dediler. Lût, 'Alacaksanız işte benim kızlarım!' dedi. Ey Muhammed! Senin hayatına andolsun ki, onlar sarhoşlukları içinde bocalayıp duruyorlardı. Tanyeri ağarırken çığlık onları yakalayıverdi. Memleketlerini altüst ettik, üzerlerine sert taşlar yağdırdık."

Şûra Suresi, ayet 160:

"Lût milleti de peygamberleri yalanladı. Kardeşleri Lût onları 'Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız? Doğrusu ben size gönderilmiş

güvenilir bir elçiyim. Artık Allah'tan sakının ve bana itaat edin. Rabbinizin sizin için yarattığı eşleri bırakıp da insanlar arasında erkeklere mi yaklaşıyorsunuz? Doğrusu azmış bir milletsiniz' dedi. 'Ey Lût! Bu sözlerinden vazgeçmezsen, mutlaka kovulacaksın' dediler. Lût 'Rabbim! Beni ve ailemi bunların elinden kurtar' dedi. Bunun üzerine geride kalan yaşlı bir ***kadın dışında,*** onu ve ailesini hepsini kurtardık. Diğerlerini yerle bir ettik. Üzerlerine de yağmur yağdırdık. Uyarılan, fakat yola gelmeyenlerin yağmuru bir kötü idi ki..."

Ankebût Suresi, ayet 28-34:

"Lût da milletine şöyle demişti: 'Doğrusu siz dünyalarda hiç kimsenin sizden önce yapmadığı bir hayasızlığı yapıyorsunuz. Erkeklere yaklaşıyor, yol kesiyor ve toplantılarınızda fena şeyler yapmıyor musunuz?' Milletinin cevabı 'Doğru sözlü isen bize Allah'ın azabını getir' demek oldu. Lût, 'Rabbim! Bozguncular karşı bana yardım et!' dedi. Elçilerimiz İbrahim'e müjde ile geldiklerinde, 'Biz bu kasaba halkını yok edeceğiz, çünkü oranın halkı zalim kimselerdir' dediler. İbrahim, Ama Lût oradadır' dedi. Elçiler 'Biz orada olanları daha iyi biliriz. Onu ve geride kalanlardan olacak karısı dışında ailesini kurtaracağız' dediler. Elçilerimiz Lût'a gelince, onun fenasına gitti, çok sıkıldı. Ona 'Korkma ve üzülme, doğrusu biz seni ve geride kalacaklardan olan karının dışında aileni kurtaracağız. Bu kasaba halkına, yaptıkları yolsuzluklardan ötürü gökten elbette bir azap indireceğiz' dediler."

Hûd Suresi, ayet 82-83:

"Buyruğumuz gelince, oraların altını üstüne getirdik; üzerine de Rabbin katından işaretli olarak yığın yığın sert taş yağdırdık. Bunlar, zalimlerden hiçbir zaman uzak olmayacaktır."

12. Yusuf

Yusuf Suresi

"Yusuf babasına, 'Babacığım rüyamda 12 yıldız, güneş ve ay bana secde ettiler' demişti. Babası, 'Oğlum rüyanı kardeşlerine anlatma, sana düzen kurarlar'" ***(ayet 4).***

"İşte böylece Rabbin seni seçecek, sana (rüyanda görülen) olayların yorumunu öğretecek ve daha önce iki atan İbrahim ve İshak'a nimetini tamamladığı gibi sana ve Yakup soyuna nimetini tamamlayacaktır. Çünkü, Rabbin çok iyi bilendir, hikmet sahibidir" ***(ayet 6).***

"Kardeşleri 'Birbirimize bağlı topluluk olduğumuz halde babamız, Yusuf'u ve ***kardeşini*** daha çok seviyor. Yusuf u öldürün veya onu bir yere bırakın, babanız size kalsın' dediler. İçlerinden biri onu öldürmeyerek bir kuyunun derinliklerine bırakın!" ***(ayet 8-9).***

"Bunun üzerine 'Ey babamız! Yusufu yarın bizimle gönder de gezsin, oynasın, biz onu koruruz' dediler" ***(ayet 11-12).***

"Babaları 'Onu götürmeniz beni üzüyor. Onu kurdun yemesinden korkarım' dedi" ***(ayet 13).***

"Yusuf'u bir kuyunun derinliklerine bırakmayı, kararlaştırdılar" ***(ayet 15).***

"Akşamüstü ağlayarak eve geldiklerinde, 'Ey babamız! İnan olsun Yusuf'u eşyamızın yanına bırakmıştık. Bir kurt onu yedi. Sen bize inanmazsın'" ***(ayet 16-17).***

"Üzerine kan bulaşmış Yusuf'un gömleğini getirmişlerdi. Babaları, 'Sizin nefsiniz bir iş yapmaya sürükledi, artık sabır gerek'" ***(ayet 18].***

"Bir kervan suculları kovasını salınca 'İşte bir oğlan!' diye Yusuf'u çıkardılar. Onu ucuz fiyata mal olarak sattılar" ***(ayet 19).***

"Mısır'da onu alan kimse, karısına, 'Ona güzel bak, belki evlat ediniriz' dedi. Ona rüyaların nasıl yorumlanacağını öğrettik" ***(ayet 21).***

"Erginlik çağına gelince hikmet ve bilgi öğrettik" ***(ayet 22).***

"Evinde bulunduğu kadın onu kendine çağırdı. Yusuf, 'Senin kocan benim efendimdir, bana iyi baktı' dedi" ***(ayet 23).***

"Kadın Yusuf a istekliydi. Rabbinden işaret gelmeseydi, Yusuf da onu isteyecekti" ***(ayet 24).***

"İkisi de kapıya koştu. Kadın Yusuf un gömleğini arkadan yırttı. Kapının önünde kocasına rastladılar. Kadın kocasına, 'Ailene fenalık edenin cezası ya hapis ya da can yakıcı bir azap olmalıdır' dedi. Yusuf, 'Beni kendine o çağırdı' dedi. Kadın tarafından bir şahit eğer gömlek önden yırtılmışsa kadın doğru söylemiş, gömlek arkadan yırtılmışsa kadın yalan söylemiştir, erkek doğrulardandır' diye şahitlik etti" ***(ayet 25).***

"Kocası gömleğin arkadan yırtılmış olduğunu görünce, karısına, 'Doğrusu bu sizin düzeninizdir, siz kadınların düzeni büyüktür' dedi. Yusuf a dönerek, Yusuf sen buna aldırma!' Kadına dönerek, 'Sen de günahının bağışlanmasını dile, çünkü suçlusun' dedi" ***(ayet 28-29).***

"Şehirde birtakım kadınlar 'Vezirin karısı, kölesinin olmak istiyormuş, sevgisi bağrını yakmış. Doğrusu onun sapıtmış olduğunu görüyoruz' dediler" ***(ayet 30).***

"Kadınların kendisini yermesini işitince, onları davet etti. Geldiklerinde ellerine birer bıçak verdi. Yusuf'a, Yanlarına çık' dedi. Kadınlar Yusuf u görünce şaşırıp ellerini kestiler ve Allah'ı tenzih ederiz, ama bu insan değil ancak yüce bir melektir' dediler" ***(ayet 31).***

"Vezirin karısı, İşte sözünü edip beni yerdiğiniz budur? Andolsun ki, onun olmak istedim, fakat o iffetinden dolayı çekindi. Emrimi yine yapmazsa andolsun ki, hapse tıkılacak ve kahra uğrayacak' dedi" ***(ayet 32).***

"Yusuf, 'Rabbim! Hapis benim için, bunların istediklerini yapmaktan daha iyidir. Eğer düzenlerini benden uzaklaştırmazsan onlara gönül verir ve bilmeyenlerden olurum' dedi" ***(ayet 33).***

"Rabbi onun duasını kabul etti ve kadınların düzenine engel oldu. Sonra kadının ailesi delilleri Yusuf un lehine gördüğü halde onu bir süre hapsetmeyi uygun buldu" ***(ayet 34).***

"Hapse onunla birlikte iki kişi daha girdi. Biri 'Rüyamda şaraplık üzüm sıktığımı gördüm' dedi. Diğeri, 'Başımın üzerinde kuşların yediği bir ekmek taşıdığımı gördüm' dedi" ***(ayet 36).***

"Yusuf, 'Rabbimin bana öğrettiği bilgi ile daha yemek gelmeden onun yorumunu size haber vereceğim. Bu Rabbimin bana öğrettiklerindendir. Şimdi ben Allah'a inanmayan bir kavmin dinini terk ettim. Onlar ahreti inkâr edenlerin kendileridir'" ***(ayet 37).***

"Atalarım İbrahim, İshak ve Yakub'un dinine uydum. Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşmamız bize yaraşmaz. Bu bize ve insanlara Allah'ın lütfundandır. Fakat insanların çoğu şükretmezler" ***(ayet 38).***

"Ey zindan arkadaşlarım! Çeşitli Tanrılar'mı daha iyi, yoksa kahredici bir tek Allah mı?" ***(ayet 39.)***

"Ey mahpus arkadaşlarım! Biriniz efendisine şarap sunacak, diğeri asılacak ve kuşlar başından yiyecektir" ***(ayet 41).***

"Hükümdar, 'Ben yedi semiz ineği, yedi zayıf ineğin yediğini, yedi yeşil başak ve bir o kadar da kurumuş başak görüyorum. Eğer rüya yormasını biliyorsanız söyleyin' dedi" ***(ayet 43).***

"Hapisten kurtulan" ***(ayet 45).*** "Hapishaneye varıp, 'Ey doğru sözlü Yusuf! Rüyada görülen yedi semiz ineğin yedi zayıf ineği yemesi, yedi yeşil başak ve bir o kadar kuru başak nedir? Bize yorumla' dedi" ***(ayet 46).***

"Yusuf, 'Devamlı yedi yıl ekin ekip, biçtiğiniz ekinin yediğinizden artanını başağında bırakın' ***(ayet 47).***

"Sonra bunun ardından yedi yıl kurak yıl gelir. Bütün biriktirdiğinizi yer, yalnız biraz saklarsınız" ***(ayet 48).***

"Sonra, 'Halkın yağmur göreceği bir yıl gelir, o zaman sıkıp sağarlar' ***dedi"(ayet 49).***

"Hükümdar, 'Onu bana getirin' dedi. Yusuf a elçi gelince, 'Efendine dön, kadınlar niçin ellerini kesmişlerdi sor, doğrusu Rabbim onların düzenini bilir' dedi" ***(ayet 50).***

"Hükümdar kadınlara, Yusuf un olmak istediğiniz zaman durumunuz neydi?' dedi. Kadınlar, 'Onun bir fenalığını görmedik dediler. Vezirin karısı, 'Şimdi gerçek ortaya çıktı, onun olmak isteyen bendim' dedi" ***(ayet 51).***

"Hükümdar, 'Onu bana getirin yanıma alayım' dedi" ***(ayet 54).***

"Yusuf, 'Beni memleketin hazinelerine memur et, korumasını bilirim' dedi" ***(ayet 55).***

"Yusuf u böylece o memlekete yerleştirdik" ***(ayet 56).***

"Yusuf'un kardeşleri gelip yanına girdiler. Kendisini tanımadıkları halde, o onları tanıdı" ***(ayet 58).***

"Onların yüklerini hazırlatınca şöyle dedi: 'Bababir kardeşinizi de bana getirin. Görmüyor musunuz, ben ölçeği tam dolduruyorum ve ben misafirperverlerin en iyisiyim." ***(ayet 59).***

'"Eğer onu bana getirmezseniz benden bir ölçek bile alamazsınız.' Kardeşleri, 'Babasını kandırmaya çalışacağız' dediler" ***(ayet 60).***

"Yusuf adamlarına, 'Karşılık olarak getirdiklerini de yüklerine koyun'" ***(ayet 62).***

"Babalarına dönünce, 'Ey babamız! Bize yiyecek yasak edildi, kardeşimizi bizimle gönder de yiyecek alalım, onu koruruz' dediler" ***(ayet 63).***

'"Daha önce kardeşinizi size emanet ettiğim gibi, şimdi onu emanet eder miyim?' dedi" ***(ayet 64).***

"Yüklerini açınca karşılık olarak götürdükleri mallarının iade edilmiş olduğunu gördüler. 'Ey babamız! İşte mallarımız da bize iade edilmiş. Ailemize yine yiyecek getirir, kardeşimizi de korur ve bir ***deve*** yükü de artırmış oluruz' dediler" ***(ayet 65).***

"Babaları 'Hepiniz onu bana geri getireceğinize dair Allah'a karşı sağlam bir söz vermezseniz sizinle göndermeyeceğim' dedi" ***(ayet 66).***

"Söz verdiklerinde, babaları 'Oğullarım! Tek bir kapıdan değil, ayrı ayrı kapılardan girin'" ***(ayet 67).***

"Babalarının öğrettiği gibi girdiler" ***(ayet 68).***

"Yusuf'un yanına girdiklerinde, kardeşini bağrına bastı ve 'Ben senin kardeşinim, onların yaptıklarına üzülme' dedi" ***(ayet 69).***

"Yusuf onların yüklerini yükletirken, bir su kabını da kardeşlerinin yüküne koydurttu. (Kafile hareket ettikten sonra) bir tellal şöyle bağırdı: "Ey kervancılar, siz hırsızsınız!'" ***(ayet 70).***

"Geri dönerek 'Ne kaybettiniz?' dediler" ***(ayet 71).***

'"Hükümdarın su kabını kaybettik, onu geri getirene bir ***deve*** yükü ödül verilecek' dediler" ***(ayet 72).***

'"Allah'a yemin ederiz ki, memlekette fesat çıkarmaya gelmedik, hırsız da değiliz' dediler" ***(ayet 73).***

"Yusuf kardeşinin yükünden önce onlarınkini aramaya başladı, sonra kardeşinin yükünden su kabini çıkardı. Hükümdarın kanunlarına göre kardeşini alıkoyamazdı, meğerki, Allah dileye" ***(ayet 76).***

'"Çalmışsa, daha önce kardeşi de çalmıştı" dediler. Yusuf bunu içinde sakladı, onlara açmadı ***(ayet 77).***

"Kardeşleri, 'Ey vezir! Onun yaşlanmış bir babası vardır. Bizden birini onun yerine al'" ***(ayet 78).***

"Biz malı kimde bulmuşsak onu alıkoyarız" ***(ayet 79).***

"Ümitsizliğe düşünce konuşmak üzere bir kenara çekildiler. Büyükleri şöyle dedi: 'Babanızın Allah'a karşı sizden bir söz aldığını, daha önce Yusuf meselesinde de ileri gittiğinizi bilmiyor musunuz? Artık babam bana izin verene kadar bu yerden ayrılmayacağım.' Siz dönün babanıza gidin ve deyin ki, 'Ey babamız! Senin oğlun hırsızlık yaptı, bu bildiğimizden başka bir şey görmedik. Bulunduğumuz kasabanın halkına ve beraberinde olduğumuz kervana da sorabilirsiniz'" ***(ayet 80-82).***

"Yakup, 'Sizi nefsiniz bir iş yapmaya sürükledi. Belki Allah hepsini birden bana getirir' dedi" ***(ayet 83).***

"Onlara sırt çevirdi, 'Vah, Yusuf'a yazık oldu' dedi ve üzüntüden gözlerine ak düştü" ***(ayet 84).***

"Allah'a yemin ederiz ki, Yusufu anıp durman seni bitkin düşürecek' dediler" ***(ayet 85).***

"Yakup, 'Ey oğullarım! Gidin Yusuf'u ve kardeşini arayın!'" ***(ayet 87.)***

"Ey vezir! Biz ve çoluk çocuğumuz darlığa uğradık, pek değersiz malla geldik. Ölçeği bize tam yap ve sadaka ver" ***(ayet 88).***

'"Siz Yusuf ve kardeşine bilmeden neler yaptığınızın farkında mısınız?' dedi" ***(ayet 89).***

"Yoksa sen Yusuf musun?' dediler. Ben Yusuf um bu da kardeşim'" ***(ayet 90).***

'"Allah'a yemin ederiz ki, Allah seni bizden üstün tutmuştur' dediler" ***(ayet 91).***

"Yusuf, 'Bu gömleğimi götürün, babamın yüzüne sürün, görmeye başlar. Bütün çoluk çocuğunuzla bana gelin' dedi" ***(ayet 92-93).***

"Kervan, memleketlerine dönmek üzere ayrılırken, babaları, 'İnan olun ki, ben Yusuf'un kokusunu duyuyorum, ne olur bana bunak demeyin' dedi" ***(ayet 94).***

"Müjdeci gelince, gömleği Yakup'un yüzüne sürdü, hemen gözleri açıldı" ***(ayet 96).***

"Yusuf'un yanına geldiklerinde, o, ana ve babasını bağrına bastı, 'Güven içinde Mısır'a yerleşin' dedi" ***(ayet 99).***

"Ana babasını tahtın üzerine oturttu, hepsi önünde eğildiler. Yusuf, 'Babacığım! İşte bu vaktiyle gördüğüm rüyanın çıkışıdır'" ***(ayet 100).***

"Ey Muhammed! Sana böyle vahyettiklerimiz gaybe ait haberlerdir" ***(ayet 102-103).***

"Kur'an kendinden önceki kitapları tasdik eden, inanan millete her" şeyi açıklayan, doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmettir" ***(ayet 111).***

En'âm Suresi, ayet 84:

"Biz ona İshak'ı ve (İshak'ın oğlu) Yakub'u da armağan ettik, hepsini doğru yola ilettik. Nitekim daha önce de Nuh'u ve onun soyundan, Davud'u, Süleyman'ı, Eyüp'ü, Yusuf u, Musa'yı ve Harun'u doğru yola iletmiştik. Biz iyi davrananları böyle mükâfatlandırırız."

Mü'min Suresi, ayet 34:

"Andolsun ki (Musa'dan) önce Yusuf da size açık deliller getirmişti. O vakit de onun size getirdiği şeyler hakkında şüphe edip durmuştunuz. Hatta o vefat edince de 'Allah ondan sonra peygamber göndermez' dediniz. İşte Allah o aşırı giden, şüphecileri böyle şaşırtır."

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMALAR

Tevrat'ın Tekvin bölümünde, İbrahim hikâyesinden önce, evrenin, insanların, hayvanların ve bitkilerin yaratılışı, Tufan hikâyesi anlatıldıktan sonra, Tufan'dan kurtulan Nuh ile Nuh'tan sonra gelenler yazılmaktadır.

Tekvinin bu ilk kısmı (Bap 1-9) ***Kur'an İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni*** adlı kitabımda, karşılaştırmalarla geniş olarak açıklanmışsa da, ***Tekvin*** kitabını tam olarak vermek istediğimden, konulan biraz kısaltıp buraya almamın, okuyuculara bilgi vermek bakımından iyi olacağını düşündüm.

Yaratılış

Bap l'de Allah'ın ruhu suların üstünde gezerken "Kubbe olsun!" diyor. Kubbe oluyor. Sularla kubbeyi ayırıyor; üstü gök, altı yer oluyor. Bundan sonra yeryüzü bitki ve hayvanlarla donatılıyor.

Kur'an, Enbiya Suresi, ayet 30:
"Gökler ve yer yapışık iken, onları ayırdığımızı, canlıları sudan meydana getirdiğimizi bilmezler mi?"

Kur'an'da yaratılışa ait diğer ayetler şunlardır: Hûd Suresi, ayet 7; Furkan Suresi, ayet 59; Secde Suresi, ayet 4, 7; Fussilet Suresi, ayet, 9,11,12.

Sumer Efsanesine Göre

Başlangıçta her yer su. Bunun Nammu adındaki Tanrıçası sudan büyük bir dağ çıkarıyor. Hava Tanrısı Enlil onu ikiye ayırıyor. Üstü

gök, altı yer oluyor. Bilgelik Tanrısı Enki ile Hava Tanrısı Enlil yeri bitkiler, ağaçlar, sularla donatıyor. Hayvanlar yaratılıyor[1] ve hepsini idare edecek Tanrılar oluşturuluyor.

İnsanın Yaratılışı

Tekvin Bap l'de yaratılış ve insanın yaratılışı iki türlü anlatılmış. Bunun nedeni, birinin ya da ikisinin birden başka kaynaktan alınmış olması.

Birincisinde Tanrı, göğü, yeri, bitkileri, hayvanları yarattıktan sonra, yaratmanın son günü olan altıncı gününde kendi benzeyişinde erkek ve dişi olarak insanı yaratıyor.

Tekvin Bap 2'de bu kez yerin toprağından Adam'ı,[2] onun kaburgalarından da kadını yaratıyor Tanrı.

Kur'an'da da bütün varlıkların yaratılması altı gün sürüyor. Yedinci gün Allah dinleniyor. Altıncı günde insan çamurdan yaratılıyor, Hicr Suresi'nin 26-28, 30-31, 33-34. ayetleri bunu geniş olarak açıklıyor:

> "Andolsun ki, biz insanı (pişmiş) kuru bir çamurdan, şekillenmiş cıvık balçıktan yarattık" ***(ayet 26).***
>
> "Rabbin meleklere 'Ben balçıktan, işlenebilen kara topraktan bir insan yaratacağım. Onu yapıp ruhumdan üflediğimde ona secdeye kapanın' demişti" ***(ayet 28-29).***
>
> "Bunun üzerine İblis'in dışında bütün melekler hemen secde ***(ayet 30-31).***

1 *Tevrat* **ve Sümer'de önce yer ve gök, sonra bitkiler ve hayvanlar yaratılıyor.**

2 *Tevrat Tekvin* **3-17'ye kadar hep Adam o'lar'ak adlandırılan ilk erkeğe bundan sonra "Âdem" deniyor. Adem, Amoritçede Adamu, İbranicede Adam veya Ha. Adam. Anlamı "insan", daha doğrusu "kırmızı toprak". Daha geniş bilgi için bkz. I.M. Diakonoff.** *Father "Adam",* **Archive fiir Orientforschung Afo Beiheft, 19, s.I6 vd.**
Hans Martin'in *Iconologie der Genesis* **(München, 1989) adh kitabının 81. sayfasında yazıldığına göre, Hebron'da kırmızı toprak varmış. Bu toprağı, insanlara güç verdiğine ve birçok hastalığı iyileştirdiğine inanarak yerlermiş. islamlar onu Hebron'dan alarak Mısır'dan Hindistan'a kadar götürüp baharat karşılığı satarlarmış. Bu yüzden, Âdem'in Hebron'da yaratıldığı ileri sürülüyormuş.**

(Allah), 'Ey İblis! Seni secde edenlerle beraber olmaktan alıkoyan nedir?' dedi" ***(ayet 32).***

"(İblis) 'Balçıktan, işlenebilir kara topraktan yarattığın insana secde edemem' dedi" ***(ayet 33)***[3]

Sumer'de de Bilgelik Tanrısı yumuşak kilden kendi benzerinde şekiller yapıyor. Ana Tanrıça ona üfleyerek can veriyor.[4] O bir insan oluyor. Bu esnada Ana Tanrıça; Yer Tanrıçası, Doğum Tanrıçası, Bilgelik Tanrısı ile birlikte bulunuyor.

Görüldüğü gibi bu üç dinde de önce büyük bir su var. Ondan, bir dağ çıkıyor. O ikiye bölünüyor. Böylece gök ve yer oluyor.

Sumer'de Tanrılar, ***Tevrat*** ve ***Kur'an'da*** da Tanrı insanı çamurdan ve kendi benzerinde[5] yaratıyor. Yalnız ***Tevrat'ın*** ikinci yaratılış hikâyesinde erkeğin çamurdan, kadının da onun kaburgasından yaratıldığı ve cennetten kovulmaları konusu tamamıyla Sumerlilerin bir efsanesine dayanmaktadır. Yalnız ***Kur'an'da*** kadının Âdem'in kaburgasından yaratıldığı yazılmıyor. Ona karşın hadislerde "Kadınlara hakkı tavsiye ediniz. Çünkü kadın, eğri kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburga kemiğinin en eğri tarafı baş kısmıdır. Onu doğrultmaya çalışırsan kırarsın, olduğu gibi bırakırsan öylece eğri kalır. Kadınlara hayrı tavsiye ediniz."[6]

Sumer efsanesine göre, Dilmun adında Tanrıların yaşadığı saf ve temiz bir ülke var. Burada hastalık ve ölüm bilinmiyor. Fakat suyu yok.

3 İnsanın çamurdan yaratıldığını bildiren diğer ayetler şunlardır: Âli İmrân Suresi, ayet 19; En'âm Suresi, ayet 2; Hac Suresi, ayet 5; Sâffât Suresi, ayet 11; Rahman Suresi, ayet 14.

4 Samuel Noah Kramer, *The Sumerian/ Their History, Culture and Character,* **Chicago, 1963, s.150-151; Giovanni Pettinato,** *Das altorientalishe Menschenbild und Die Sumerischen und Akkadischen Schopfugsmythen,* **Heidelberg, 1971; Muazzez İlmiye Çığ,** *Kur'an İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni,* **Kaynak Yayınları, İstanbul, Ağustos 1996, 2. basım, s.35.**

5 Her üç dinde de insan, Tanrı görüntüsünde yaratılıyor. Bu, Tanrı'nın da insanlar gibi olacağı düşüncesinden kaynaklanıyor demektir. Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. M.İ. Çığ, *aynı eser,* **s.37.**

6 Bu hadis, Hasan Aydın'ın, "Kur'an'da Çeşitli Yaratma Kavramları" *(Bilim ve Ütopya* **dergisi, Aralık 1996) adlı yazısından alındı. O da** *Sahih-î Buharî'den (Kitab en-Nikâh* **No. 1816) aldığını belirtmiş. Derginin bu sayısında dünya milletleri efsanelerindeki yaratılış hikâyeleri verildi.**

Su Tanrısı, Güneş Tanrısı'na yerden su çıkararak orasını tatlı su ile doldurmasını söylüyor. Güneş Tanrısı isteneni yapıyor. Böylece Dilmun ağaçları ve çayırlarıyla Tanrıların cennet bahçesi oluyor. Yer Tanrıçası bu bahçede sekiz bitki yetiştiriyor. Bunlar şifa verici bitkiler olduğundan gelişigüzel yenmesi yasak. Fakat Bilgelik ve Sular Tanrısı Enki dayanamıyor ve iki yüzü olan vezirine bunlardan toplattırarak yiyor. Buna çok kızan Tanrıça, Tanrı'yı ölümle lanetleyerek ortadan yok oluyor. Bilgelik Tanrısı da çok hastalanıyor. Diğer Tanrılar büyük güçlüklerle Yer Tanrıçası'nı bularak Bilgelik Tannsı'nı iyi etmesi için yalvarıyorlar. Tanrıça, Tanrı'nın sekiz bitkiye karşılık, hasta olan sekiz organını İyi etmek için sekiz Tanrı ve Tanrıça yaratıyor.[7] Tanrı'nın hasta olan organlarından biri, kaburgası. Onu iyi eden Tanrıçanın adı "kaburganın hanımı" anlamına gelen ***Nin-ti***'dir. Bu kelimede *Nin* hanım, *ti* kaburgadır, ***ti*** kelimesinin diğer anlamı da ***yaşam***'dır. Eğer adı ikinci anlama göre alırsak, o zaman "yaşamın hanımı" olur.[8]

Bu efsane ***Tekvin*** Bap 2: 4'e tamamıyla uymaktadır. Sumerlilerde Tanrıların bahçesi Dilmun. ***Tevrat'ta*** Tanrı'nın yeri Aden. Her ikisinde de su yok. ***Tevrat'ta*** yerden buğu çıkıp toprağı suluyor.[9] Sumer'de de Güneş Tanrısı yerden su çıkarıyor. ***Tevrat'ta,*** Tanrı. Aden'e meyve ağaçları ve yenmesi yasak olan ağacı dikiyor.

Sumer'de de Yer Tanrıçası sulanan bahçede yenmesi yasak bitkiler yetiştiriyor.

Tevrat'ta bu bahçenin toprağından yaratılan Adam, onun kaburgasından meydana getirilen kadın, yılan tarafından verilen yasak meyveyi yedikleri için buradan kovuluyorlar.[10]

7 İlginç olanı, bunlann beşi Tanrıça. Ayrıca burada tıpta uzmanlaşmanın gösterilmesi bakımından da çok önemli.

8 S.N. Kramer, *History Begins at Sumer,* **çeviren M.İ. Çığ.** *Tarih Sumer'de Başlar,* **Ankara, 1990,5.120.**

9 Buradan bir su çıkıyor, dört kola aynlıyor. Bunlardan ikisi Dicle ve Fırat. Bu da hikâyenin Mezopotamya'dan geldiğine ayn bir kanıt.

10 Robert Cooper, *The Inquier's Text Book, Being Substance of Thirteen Lecturs on the Bible,* **Boston, 1846, s.209'da yaratılış olayı için şunlar yazılmış: İlk insanın çamurdan meydana geldiğini ve hayat nefesi verilerek canlandığını düşünmek, kadının erkeğin kaburgasından yaratılmış olduğunu kabul etmek, ancak barbarların yaşadığı çağa ait olmalı. Bunlara inananlar, ayın küflü peynirden yapıldığı din kitaplarında yazılsa, ona da inanırlar. İnsanlar Adem ile Havva'dan üremiş olsalar bu kadar ırk**

Sumer'de de insan çamurdan yaratılıyor ve orada Tanrıların görüntüsünde yalnız Tanrılar bahçesindeki yasak bitkileri yiyen ve lanetlenen Tanrı, adı kaburganın hanımı olan bir Tanrıça, Tanrı'nın kaburgasını iyi ediyor. Görüldüğü gibi bu hikâye birbirine ne kadar benziyor. Yalnız ***Tevrat'a*** alınırken konu biraz değiştirilerek, kaburgayı iyi eden Tanrıça, ondan yaratılan kadın olmuş. Adına da, Tanrıçanın adının ikinci anlamı alınarak "yaşamın hanımı" manasına gelen Havva denmiştir.[11]

Kur'an'da ne Havva'nın adı, ne de kaburgadan yaratıldığı var. Yasak ağaca, sonsuzluk ağacı denilmiş (Tâhâ Suresi, ayet 120). Bunda da Adn cenneti deniyor. Cennetteki ırmaklar (Muhammed Suresi'nin 15. ayetine göre) içenlere kuvvet veren şaraptan, bozulmayan sudan, sütten ve süzme baldan imiş.[12]

nasıl oluşur deniyor. (Kütüphanesinin en değerli kitaplarından biri olan bu kitabı bana hediye ettiği için, Jersey City Üniversitesi profesörlerinden, dostum Martin Abend'e teşekkür ederim.)

Aynı konu hakkında, Voltaire, *Felsefe Sözlüğü'nde* **(çeviren Lütfü Ay, İstanbul, 1943) şöyle demiştir:**

> **"Tanrı'nın sırlan öyle ki, insanoğlu yüzlerce yıl ilk anası babasının kim olduğunu bilememiş. Âdem ile Havva adlarını ne Yunanlılar, ne Romalılar, ne Persler, ne Suriyeliler, hatta ne de Muhammed'e kadar Araplar biliyordu. Tanrı ilk yarattığı bu aileyi, insan topluluğunun en küçüğü, en bahtsızı olan Yahudilere neden bildirmiş ki!**
>
> **"Nasıl olmuş da ne Mısır'da ne de Babil'de ilk atalarımızın izine ve geleneğine rastlanmamış."**

Çünkü, Voltaire, bunları yazdığı zaman, kimsenin ne Sumerlilerden ne de onların kendilerinden sonra gelenlere yaptıkları etkileri kanıtlayacak belgelerden haberi vardı.

11 S.N. K*ramer, The Sumerian,* **s.218-219.**

12 *Meydan Larousse'un,* **"Âdem" maddesinde, Âdem'in yaratılması ve cennetten kovulması İslam yazarlarına göre şöyle: Allah, Cebrail, Mikail, İsrafil ve Azrail adlı meleklerinden yedi kat yerden yedi avuç toprak getirmelerini istiyor. Yeryuvarlığı bu toprağı vermiyor. Azrail zorla alıyor. Allah, bu toprak üzerine günlerce yağmur yağdırarak yumuşatıyor. Melekler yoğuruyor ve Allah şekil veriyor. O, 80 yıl şekilsiz, 120 yıl ruhsuz bekliyor. Şekil ve ruh kazandıktan sonra meleklere secde edilmesi emrediliyor. Şeytan dinlemiyor ve cennetten kovuluyor. Cennette iyiyi kötüden ayıran elma ağacından yemesi Âdem'e yasak edilmiş. Cennetten kovulduğuna kızan şeytan, yılan ile anlaşıp Âdem ile Havva'yı cennetten kovduruyor. Adem yaptığına pişman olarak Allah'a yalvarıyor. Cebrail vasıtasıyla affedilip Mekke'de Arafat'a gönderiliyor. Orada Havva ile buluşuyorlar. Âdem'e Mekke'yi yapması emrediliyor. Cebrail de hac törenini öğretiyor.**

Âdem ve Havva'nın Çocukları
Habil ve Kain

Tekvin Bap 4: l'de Havva, Habil ve Kain'i (İslamda Kabil olmuş) ikiz olarak doğuruyor. Habil koyun çobanı, Kain de çiftçi oluyor. Her iki kardeş de Rabbe kendi ürünlerini sunuyorlar. Rab, Habil'in getirdiklerini alıyor. Buna kızan Kain kardeşini öldürüyor.

Bu konu, ***Kur'an'da.*** Mâide Suresi, ayet 27-3l'de kısa olarak verilmiş. Çocukların ismi yazılmamış:.

> "Onlara Âdem'in iki oğlunun haberini oku! Hani bir kurban takdim etmişlerdi de birisinin kabul edilmiş, diğerinin kabul edilmemişti. 'Andolsun ki, seni öldüreceğim' dedi. Diğeri de Ancak sakınanlardan kabul eder' dedi. Andolsun ki, sen öldürmek için elini uzatsan, ben seni öldürmek için el uzatacak değilim' dediği halde, kardeşini öldürdü ve kargadan onu nasıl gömeceğini öğrendi."

Bu motif Sumer'de ayrı iki hikâyede bulunuyor. Birinde Çoban Tanrısı Dumuzi ve Çiftçi Tanrısı Enkimdu, Aşk ve Bereket Tanrıçası İnanna'ya âşık olurlar. Ona kendilerini beğendirmek için kendi ürünlerinden getirirler. Tanrıça, Çoban Tanrısı'nı seçer ve onunla evlenir.

Diğeri de (Emeş) Yaz, (Enten) Kış ile ilgili. Hava Tanrısı Enlil'e. Kış, çeşitli hayvanları, yağ ve süt getiriyor. Yaz da ağaçlar, mey-

Burada Havva'nın nasıl yaratıldığı bildirilmemiş. Bununla *Kur'an* **arasında bir hayli ayrılık var. İlginç olanı, insanın yaratılmasında Allah'a dört melek yardımcı oluyor. Sumer'de de dört önemli Tanrı. Elma ağacı Sumer efsanelerinde, Aşk Tanrıçası İnanna ile ilgili bir ağaç.** *Kur'an'da* **da bir kez bunun sonsuzluk ağacı olduğu yazılı. Sumer'de yasak meyveyi Bilgelik Tannsı'hın ikiyüzlü veziri veriyor. Bunu** *Tevrat'ta* **yılan,** *Kur'an'da* **şeytan, burada ikisi birden yapıyor. Adem'i Cebrail affettiriyor. Sumer'de Tanrıların yalvarması ile Bilgelik Tanrısı iyi oluyor. Doç. Dr. Abdullah Aydemir,** *İslami Kaynaklara Göre Peygamberler* **adlı kitabında (Diyanet Vakfı Yayınları, 1990, s.9-35), Âdem ve cennetten kovulmalanna ait çeşitli söylenceler yazılmış. Bunları anlatanlar Âdem zamanından kalma hangi kaynaktan aldılar acaba? Şeytan cennete yılanın azıdişleri arasında girmiş! Yılan o zaman deve gibi dört ayaklı güzel bir hayvanmış! Cennetteki ağacın cinsi için 17 ağaç adı sayılmış. Allah ile Âdem, Havva ve yılanın konuşmalarını, yazarlar sanki dinlemişler! Bunlar gibi daha birçok akıl almayacak uydurma var. Bunları derleyenin bunlara inandığını tahmin etmiyorum.**

veler, bitkiler ve değerli taşlar sunuyor.[13] Tanrı Enlil, Kış'ın sunduklarını alıyor. Yaz da buna razı oluyor.[14] Sumerliler, sığır-tahıl, kuş-balık, ağaç-kamış, gümüş-bakır, kazma-saban gibi nesneleri kendi özelliklerini ortaya koyarak tartıştırmışlardır. Sonunda Tanrı onlardan birini seçer. Havva'nın ikiz çocukları belki söylence olarak bunlardan çıkarılmıştır.[15]

Tekvin Bap 5'te yine insanın yaratılmasından söz ediliyor. Allah Adem'i kendi benzeyişinde yaratıyor ve erkek, dişi yapıyor. Adem 130 yaşında iken oğlu Şit oluyor. Bundan sonra 365-930 yaşlarına kadar yaşayan Âdem, Şit, Enoş, Kenan, Mahalalel, Yared, Hanok, Metuşelah, Lamek, Nuh birbirinin oğlu olarak geliyor. Bunlardan Hanok'u Allah aldı, kayboldu deniyor.

Bunlar, Sumerlilerin yazdığı kral listesine göre[16] Tufan'dan önce binlerce yıl yaşayan sekiz kralı yansıtıyor. Burada dokuz şahsın adı var. Fakat Hanok kaybolmuş, geride Sumer'deki gibi sekiz ad kalıyor. ***Tevrat'ta,*** bunlara ne kral, ne de peygamber deniyor. İslamda peygamber sırasında bulunuyorlar.

Tufan

Tekvin Bap 6'da insanlar çoğaldığı için Rab kızarak bir Tufan yapmaya karar veriyor. Bu kararı, Tanrı korkusu bilen Nuh'a (Nuh'un anla-

13 Sumer'deki Yaz ve Kış Tanrılarıyla ilgili, İslamda Amr İbn Luhay, "Rabbimiz Taif soğuğunu gidermek için Lat eliyle yazı, Tihame sıcağını gidermek için de Uzza eliyle kışı gönderir" demiş. (Turan Dursun, *Kutsal Kitapların Kaynakları 1,* s.82.)

14 Doç. Dr. Abdullah Aydemir, *İslami Kaynaklara Göre Peygamberle*r'de (Diyanet Vakfı, 1990, s.38) İslam kaynaklarındaki bu konu hakkında çeşitli anlatışlar yazılmış. Bunlardan birinde Habil hayvancılık, Kabil de (Kain) ziraatle uğraşıyor. Bunlar bir kız bir erkek olarak ikiz doğmuşlar. Birlikte doğdukları kızla evlenmeleri emrolunduğu halde, Kabil ile doğan kız diğerinden güzel olduğu için, Habil onunla evlenmek istemiş. Aralarında çıkan bir tartışmada, Allah'a, Habil bir koç, Kabil de bir demet başak sunuyor. Habil'in koçu kabul edilince Kabil kardeşini öldürüyor.

Aynı kitabın 38. sayfasında Havva'nın 20 batında 40 ikiz çocuğu, başka bir anlatışta 120 batında 240 çocuğu olduğu yazılı. İslam yazarlarının sanki bütün bu olayları görmüş veya o zamandan belgeler bulmuş gibi yazmaları şaşılacak şey.

15 Japon yaratılış efsanesinde Tanrı'nın kız erkek, birçok ikiz çocukları oluyor ve birbirleriyle evleniyorlar. (S.N. Kramer, *Ancient Mytologies,* New York, 1961, s.417.) Kenan Tanrıçası da 70 çocuk doğuruyor. Bkz. bu kitapta s. 140, 17. dipnot.

16 C.L. Wooley, *The Sumerians,* New York, 1965, s.21; S.N. Kramer, *The Sumerians,* s.328.

mı, rahatlık veya dinlence) bildirerek bir gemi yapmasını; içine ailesini, bütün hayvanlardan, ikişer, yedişer almasını söylüyor. Tufan 40 gün sürüyor. Gemi Ararat Dağı'na yanaşıyor. 150 gün sonra gemiden çıkılıyor. Rab yaptığına pişman oluyor ve Nuh'a 950 yıl ömür veriyor.

Bu hikâye de Sumerlilerden kaynaklanıyor. Sumer anlatılışına göre, Tanrılar insanlara kızarak bir tufan yapmaya karar veriyorlar. Bunu Bilgelik Tanrısı Enki, Ziusudra'ya bildiriyor. O da bir gemi yaparak gerekli olanları içine alıyor. Tufan yedi gün yedi gece sürüyor. Tufan'dan sonra Ziusudra'ya ölümsüzlüğü verip Dilmun ülkesine yerleştiriyorlar.

Sumerlilerden sonra gelen Akadlar, Gilgameş hikâyelerini bir destan şekline sokarak Tufan hikâyesini de ona eklemişler. Bunda da Tanrılar insanlara kızarak Tufan'a karar veriyorlar. Utnapiştim'e bu Bilgelik Tanrısı ***Ea*** tarafından bildiriliyor. Gemi yapılıyor, insanlar, hayvanlar içeri alınıyor. Tufan yedi gün yedi gece sonra biterek, gemi Nizir Dağı'na oturuyor. Tanrılar Utnapiştim'e ölümsüzlük veriyorlar.[17]

Kur'an'da bu olay çok yüzeysel yazılmış; 7 sure içinde 20 ayet var ki,[18] Nuh ile kavmi arasında inanç problemleriyle ilgili. Bunları toparlayacak olursak; Nuh halkı çok günahkâr, Allah ona üzülmemesini, kendisinin bildirdiği gibi (neyi bildirdiği belli değil) gemi yapmasını, içine her cinsten birer çifti ("her cins" nedir?) ailesini ve iman edenleri gemiye almasını söylüyor. Nuh gemiyi yaparken, halk onunla alay ediyor. Sular kaynıyor, gemi dağlar gibi dalgalar arasında gitmeye başlıyor. Nuh karada olan oğlunu çağırıyor. O Allah'a inanmadığı için gemiye binmiyor ve boğuluyor. (Bu ne Babil'de ne de ***Tevrat'ta*** var.) ***Kur'an***'daki bütün konularda Tanrı'nın tek oluşuna inanma üzerinde durulmuş. İnanmayanlar cezalandırılmış. Nuh da kavmini Allah'a inandırmaya çalışmış. İnanmayanlar Tufanla cezalandınlmış. Halbuki bütün tarihsel belgeler o eski çağlarda tektanrı düşüncesi olmadığını gösteriyor.

Hikâye ayn surelerde değişik şekilde tekrarlanıyor. Aralarında bir bağlantı yok. Allah'ın gemi ile onları kurtardığı ve Nuh'a 950 yıl ömür

17 *Tarih Sumer'de Başlar,* **s.128-132; S.N. Kramer,** *In the World of Sumer, an Autobiography,* **Detroit, 1986, s.99.**

18 A'râf Suresi, ayet 59; Yunus Suresi, ayet 73; Hûd Suresi, ayet 36-44; Mü'min Suresi, ayet 26-29; Şûra **Suresi, ayet 117-120; Ankebût Suresi, ayet 14-15; Zâriyât Suresi, ayet 46; Yâsîn Suresi, ayet 41-43. Bu ayetler ve içerikleri için bkz. M.İ. Çığ,** *Kur'an İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni,* **s.49-55.**

verildiği yazılmış (Ankebût Suresi, ayet 14). Nuh'a bu ömür sanki Tufan'dan önce verilmiş gibi, ama neden verildiği bildirilmemiş. Tufan'ın kaç gün sürdüğü, geminin nereye yanaştığı belli değil. "Tufan" kelimesi de yalnız bir ayette geçiyor.[19]

Buna karşılık Tanrı'nın insanlara kızması, olayın bir kişiye bildirilmesi, gök ve yerden suların fışkırması, insanların kurtulması motiflerinin Sumer'den geldiği görülüyor. Sumer'de Nuh'un karşılığı Ziusudra'ya ölümsüzlük verilirken, ***Tevrat*** ve ***Kur'an'da.*** Nuh'a 950 yıl ömür veriliyor.[20]

Tekvin Bap 11 'de Nuh'un oğulları Sam, Ham ve Yafet'in zürriyeti sayılıyor. Burada ilginç olan, Kuş'un oğlu Nimrod'a yeryüzünde kudretli adam ve Rabbin yanında kudretli avcı deniyormuş ve krallığının başlangıcı Şinar diyarında Babil, Erek, Akkad ve Kaine imiş. O diyardan Asur ve Nineve'yi, Kalah'ı (şehirlerini) ***kurdu*** deniyor. Tarihte Nemrod adlı bir kral yok. Bu, Sumer'in Tanrısı Ninurta olmalı; çünkü o Savaş ve Avcı Tanrısı. Bu, ***Tevrat'a*** geçerken Nimrod olmuş.[21]

19 Doç. Dr. Abdullah Aydemir, *İslami Kaynaklara Göre Peygamberler,* (Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1990) adlı eserin 54. sayfasından itibaren, Nuh ve Tufan ile ilgili İslam kaynaklarında yazılanlar, insanı şaşırtıyor. Nuh'un gemiyi kaç yılda yaptığı, içine alınanlar hakkındaki yorumlar, hele gemide hayvan pisliklerini yemesi için, Nuh'un, filin kuyruğuna vurup domuzu, fareleri yemesi için aslanın burnundan kediyi çıkarması akıl alacak gibi değil. Yazanlar bunları sanki görmüşler! Oysa ki, ellerinde tanları kanıtlayacak bir belge bile yok.

20 Kenneth L. Wodward, "In the Beginning" *(Newsweek,* October, 1996) adlı makalesinde, *Tekvin* bölümünün yeni yorumunu yapan ve bu hususta İngiliz otoritelerinden biri olan Karen Armstrong'un şöyle söylediğini yazmış: "Allah çok fena hareket etmiş. Tufan'la yeryüzündeki insanlardan başka günahsız hayvanları da öldürmüş. Alman Nazilerin insan kıyımına önderlik etmiş." Robert Cooper'in, adı verilen kitabında (s.213), bütün dünyayı kaplayacak böyle bir tufanın fizik kurallarına uymadığını, geminin o kadar yolcu, içecek ve yiyeceklerini taşıyamayacağını, tek ve kapalı pencere yüzünden canlıların havasızlıktan öleceklerini, bunların Tanrı bildirisi değil, uydurma olduğunu yazıyor. O zaman Sumerlilerden haber yoktu ki!

Tufan'ın oluşumu hakkında yeni bir varsayım: Prof. Walter E. Pitman'a göre, Tufan Karadeniz'de olmuş. Buzullar erimeden önce, Karadeniz, İstanbul Boğazı'ndan 85 metre derinlikte bir göl gibi imiş. Buzullar eriyince Boğazdan şelaleler halinde sular Karadeniz'e boşalmış. Bu boşalma ile deniz kıyısındaki yerleşim yerleri sular altında kalıyor. Bunlardan kurtulanlar Mezopotamya'ya göç ediyor. Yazı icat edilince de, kuşaklar boyunca anlatılan bu olay yazıya geçiyor. Bu konuyu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İlkçağ Tarihi bölümünde konferans olarak dinlemiştim.

21 Hartmut Schmökel, *Das Land Sumer,* Almanya, 1955, s.134'e göre Nimrod adı, Sumer Av ve Savaş Tanrısı Ninurta'dır. Diğer taraftan Asur Kralı I. Tukulti-Ninurta'dan (İÖ

Tek Dil

Tekvin Bap 11: 1-9'da anlatıldığına göre, vaktiyle (insanlar) tek dilde konuşuyormuş. Tek dil konusu da Sumerlilerden geliyor. Bunu kanıtlayan metin de şiir tarzında yazılmış.

O günlerde Subur-Hamazi ülkesi
Prensliğin me'lerin yüce ülkesi,
karşılıklı konuşan dillerin ülkesi Sumer'i
uygun olanların hepsine sahip Uri ülkesi
güvenlikte dinlenen Martu ülkesi
halkı iyi bakılan bütün evren
Enlil'e bir dilde söylerlerdi.
(Fakat) sonra bey saldırgan, prens saldırgan, kral saldırgan (savaştıklarından)
emri güvenilir olan bolluğun beyi,
ülkeyi gözleyen bilgeliğin beyi
Tanrıların evinde,
Eridu'nun beyi, bilgelikle donanan
onların ağzındaki konuşmayı değiştirdi.
Vaktiyle insanın tek olan konuşmasının içine dalaşmayı soktu.[22]

1235) gelmiş olabilir. Yunanlılardaki bir öyküye göre, Ninus adlı birisi, Ninova'yı, Babil, Asur ve Urartu İmparatorluğu'nu kurmuş. Burada Kral'ın isminin ilk kısmı bırakılarak, Ninurta Ninus'a dönmüş. Daha sonra da Nimrod olmuş. Asur kralları da kabartmalarda avcı olarak gösteriliyor. Kuş'un oğlu deniyor Nimrod'a. Kassitlere de Kuş denmiş. Tukulti-Ninurta, Kassitlerden sonra kral olduğuna göre, Nimrod bu olabilir deniyor: Isac Asimov's Guide to The Bible, Two Volum in one, Amerika, 1981, s.48. İbrahim Peygamber'i ateşe attığı söylenen de bunlardan biri olacak diye yazılmış. (Bunlardan başka bkz. s. 150, dipnot 28.)

22 *Tarih Sumer'de Baslar,* **s.288.**

Kur'an'da **bu konu ile ilgili olduğunu düşündüğüm Hûd Suresi, ayet 118-119'da, "Rabbin dileseydi bütün insanları bir tek millet yapardı (fakat) onlar ihtilafa düşmeye devam edecekler. Zaten Rabbin onları bunun için (yani dalaşsınlar diye) yarattı. Rabbin 'Andolsun ki, cehennemi tümüyle insanlar ve cinlerle dolduracağım' sözü yerini buldu" deniyor. Mâide Suresi, ayet 48 ise şöyle:**

> **"(Ey ümmetler!) her birinize bir şeriat ve bir yol verdik. Allah dileseydi sizleri bir tek ümmet yapardı. Fakat size verdiğinde (yol ve şeriatlarda) sizi denemek için (böyle yaptı) öyle ise birbirinizle yarışın. Hepinizin dönüşü Allah'tır. Artık size üzerinde ayrılığa düştüklerinizi o size haber verecektir."**

Babil Kulesi

Şinar'da, insanlar bir şehir ve kule yaparlarken, Rab bu kulenin göklere yükseleceğinden korkup yere iniyor ve insanları oradan dağıtarak birbirlerini anlamasınlar diye dillerini karıştırıyor. Yapmakta oldukları Babil şehri tamamlanamıyor.

Burada sözü edilen Babil Kulesi, Mezopotamya'nın basamaklı kulesi Ziggurat'tır.

Robert Cooper ***(Inquirer's Text,Book, Thirteen Lectures on Bibel,*** London, 1846, s.215'te) şöyle yazmış:

> "***Tevrat*** kronolojisine göre sözde bu kule Tufan'dan 115 yıl sonra yapılmış. Nuh henüz sağ. Tufan'dan yalnız Nuh ailesi kurtulmuş. Bu kısa süre içinde insanlar bir şehri dolduracak kadar çoğalıp böyle görkemli bir kuleyi nasıl yapabilirler? Üstelik onu yapabilmek için birçok matematik ve geometri bilgisi olması gerek. ***Tevrat'a*** göre, yüksekliği 81 000 ayak imiş. Nerede ise 20 000 metreden fazla. Dış taraftan üzerinde giden yol sekiz kez helezon olarak dönüyormuş. Böylece sekiz kule üst üste yapılmış gibi görünüyormuş. Bu kadar erken bir tarihte ve kısa sürede böyle görkemli bir eserin planlanması, yapılması aklın alacağı gibi değil. Bunda diğer bir saçmalık da, Tanrı'nın, insanların kendisine ulaşacağından korkması. Bu kuleyi yapanlar göğün hangi katına ulaşacaktı?"

Voltaire, ***Felsefe Sözlüğü'nde*** Babil Kulesi ile ilgili olarak İS 123'te Veli Hieronimus'un bunun hakkındaki yorumunu yazıyor. Bu yoruma göre, Tanrı bu kuleyi yıkmak için yeryüzüne indiğinde, Kule, 4 000 adım kadar yükselmiş. Bu adımlar 25 kral ayağı olduğuna göre en az 10 bin ayak ediyormuş. Mısır ehramları 500 ayakmış. Buna göre, Kule, bu ehramlardan da çok yüksek. "Kule, Tufan'dan hemen sonra yapıldığına göre, onun için gerekli insanı, sanatçıyı, aracı gereci nereden bulmuşlar?" diyor, Voltaire.

Bugün Mezopotamya'da yapılan arkeolojik kazılar, ne Babil Kulesi'nin o kadar eski ne de öyle yüksek olduğunu gösteriyor. Ayrıca İbrahim'in bunu görmesine imkân yoktu deniyor. Çünkü, Kule'nin İÖ 1700'lerde Hitit Kralı I. Murşil tarafından yıkıldığı biliniyor. Yahudiler Babil'e geldiklerinde, Kule, yıkık durumda idi. Babil Kralı Naboplassar (İÖ 625-905) ve oğlu Nabokadnezzar (İÖ 604-562) o yıkıntı için şöyle

söylemişler: Birincisi, "Marduk bana, benden önce yıkılmış Kule'nin temellerini yerin bağrına sağlamca oturtmamı ve tepesini de göğe yükseltmemi emretti." Oğlu da *"Etemenanki'nin* tepesini gökle yarışsın diye yerine koymak için ele aldım" diyor.[23]

Yapılan araştırmalara göre Babil Kulesi Marduk mabedi alanında. Bu alan bir mil karelik. Kule'nin altının bir tarafı 300 ayak (100 metre kadar), yüksekliği de o kadar tahmin ediliyor. Dışarıdan merdivenlerle kat kat çıkılıyor (Samuel Noah Kramer, ***Cradle of Civilization,*** New York, 1971, s. 154).

İbrahim Ailesi ve İlk Göçleri

Bu konuları, İbrahim'in Nuh'a kadar ulaşan çok uzun ömürlü atalarının adları izliyor.[24] Bundan sonra İbrahim, babası Terah ve kardeşi Nahor ile yeğeni Lût'u alarak Kaldealı Ur'dan Harran'a göç ediyor.

Bu Ur neresiydi? Bunun, Mezopotamya'nın güneyinde, Sumer'in başkenti ve Ay Tanrısı Nanna'nın şehri Ur olduğu düşünülüyordu. Fakat bugün bunun pek doğru olmadığını kanıtlayan çeşitli veriler var. İÖ 1900-1800 yıllarında yaşamış olacağı düşünülen İbrahim ve ailesi, eğer Sumer'in Ur şehrinden gelmiş olsalardı, *Tevrat'ta* Sumer ülkesinden ve Sumerlilerden söz edilmiş olacaktı. Halbuki onlara ait bir kelime bile bulunmuyor. Buna karşılık *Tevrat'ın* İÖ üçüncü yüzyılda Yunancaya çevrilen metninde bu şehrin adı yok.[25] Birçok araştırmacı, bu Ur adının sonradan eklendiğini söylüyorlar. İbranice olan metinde Ur-Kasdim olarak yazılıyor. Mari'de[26] bulunan çiviyazılı belgelere göre, Ur-

23 C.W. Ceram, *Tanrılar, Mezarlar ve Bilginler,* **çeviren Hayrullah Örs, İstanbul, 1969, s.265.**

24 Bunların arasında bulunan Eber'den İbrani adının geldiği söyleniyor.

25 W.F. Albright, *von der Steinzeit zum Christentum,* **İsrail, 1969, s.237. Burada Ur yerine yalnız Chaldaer yazılmış.**

26 Mari, Fırat'ın üst kısmında, yeni adı Tell Hariri. Ma-ri, gemi şehri anlamına geliyor. Burada 1936'da kazı yapılmaya başlanmış ve Kral Zimrilim'in 300 odalık sarayı ve içinde 20 bine yakın çiviyazılı tablet bulunuyor. Bunlar arasında Mezopotamya'nın çeşitli krallıklarından, şehir beylerinden, yüksek devlet memurlarından gönderilen 5 000 kadar mektup var. İÖ 1900-1800 yıllarında çok önemli bir krallık. Babil sınırından Suriye sınırına kadar uzanan 300 millik bir alanı kaplıyor toprakları. Zimrilim'den sonraki büyük Sami Kralı, Hammurabi oluyor. Burada bulunan tabletlerin dili, Doğu Samice.

Kasdim olarak gösterilen yerin, Güney Mezopotamya'da değil, kuzeyde Harran civarında bulunan bir Ur olması gerek deniyor. Bugüne kadar böyle bir yer kanıtlanamadı. Fakat bu yolda çeşitli tarihsel veriler var.

İÖ 2400'lerde Sami asıllı I. Sargon, Sumer Kralı Urzababa'ya başkaldırıp kendisini kral yapıyor.[27] Sumer'in şehir beyliklerini birer birer idaresi altına alıyor. Bu arada herhalde yerli halk olan Sumerlilerin dostluğunu kazanmak için kızını Ur'da Ay Tanrısı'nın mabedine başrahibe yapıyor.

Sargon, yönetim sınırlarını Kuzey Mezopotamya'ya kadar uzatıyor ve kendisine Sumer ve Akad'ın kralı unvanını veriyor. Böylece ülkenin güney kısmı Sumer, kuzey kısmı Akad olarak isimlendirilmiş. Sargon'dan sonra kral olan Naramsin, Doğu Anadolu'da Diyarbakır'a kadar geliyor. Sargon'un kızı ile başlayan, Ay Tanrısı mabedinin başrahibeliği, daha sonraki krallar zamanında bir gelenek haline getiriliyor. Sargon veya ondan sonra kral olanlar, kuzeyde de kendilerini daha güçlü yapabilmek, daha doğrusu ora halkını kendilerine bağlayabilmek amacıyla kurdukları ticari ve dinsel merkezler arasında, Ay Tanrısı için bir Ur şehri yapmış veya bir şehri Ur olarak adlandırmış olabilirler. İÖ 2000'lerde, III. Ur çağında, Nuzi[28] ve Mari, daha geç çağda Hitit ve Ugarit çiviyazılı metinlerine göre, kuzeyde Ur adı verilen bazı koloniler kurulmuş, Ugarit metinlerinde, Ur-a'nın tüccarlarının Ugarit'e geldiklerinde orada devamlı kalamayacakları, kış mevsiminde kendi şehirleri olan Ur-a'ya gidecekleri yazılıyor.[29] Buna göre bu Ur-a'nın Harran civarında olması gerek deniyor. Ugarit metinlerinde Ur-ha şahıs adı olarak bulunuyor.[30]

27 Kral Sargon'un hikâyesi Musa'nınkine benziyor. Bunun annesi de çocuğu doğurup ziftle sıvanmış bir sepete kovarak nehre atıyor. Onu bir bahçıvan buluyor ve büyütüyor. Kiş Kralı'nın sarayına içkicibaşı oluyor. Daha sonra da, Kral'ın hastalanmasından yararlanarak, önce Kiş Kralı, sonra bütün ülkenin kralı oluyor.

28 Nuzi, Nineve'nin güneydoğusunda bir şehir kalıntısı. Burada Akadca ve çiviyazısıyla yazılmış büyük bir arşiv bulundu. Nuzi'de Huniler yaşıyordu. Bunların *Tevrat'taki* adının Horitler olduğu anlaşıldı. Onlar ne İndoavrupa ne de Amorit kökenli. İÖ 1600-1500 yıllarında Amoritlerin alanında büyük bir devlet kurmuşlar. Sumer ve Amorit kültüründen çok etkilenmişler. Buradaki tabletlerden Tevrat'ta bulunan bazı geleneklerin nedeni ve kökeni anlaşıldı.

29 Bu metne göre, Ur(a)'da Hititlerin gözetimi altında bir ticaret kolonisi bulunuyor. Hitit Kralı III. Hatuşil (İÖ 1282-1250), bu tüccarların yerli halkı sömürdükleri şikâyeti üzerine, onların taşınmaz mal almalarını ve kış boyunca orada kalmalarını yasaklamış.

30 Cyras Gordon, *The Common Background of Greek and Hebrew Civilization,* Canada, 1965, s.25.

Ayrıca Kilikya'da Ur-a adlı bir liman varmış.[31] Buna göre buranın Urfa olması mümkün. Çünkü, Urfa'nın eski adları: Ur, Urha, Ur-hai, Al-Ruha, Edessa, Antiokhea, Kallirhoe, Roha, Orroes, Khurrai; 11. yüzyılda Türklerin eline geçtikten sonra Urfa olmuştur.[32] Henüz orada bu çağlara ait arkeolojik buluntular yok. Fakat Urfa dolaylarında Nevaliçeri ve Göbekli Tepe kazılarında, çanak çömlek yapımı bilmedikleri halde yerleşik düzene girip bir inanç düşüncesi geliştirmiş bir halkın İsa'dan 10 bin yıl önce oturdukları kanıtlandı.[33] Buna göre bu kadar erken çağda bu yörelerde bir inanç düşüncesinin oluşturulmuş bulunması, daha sonraki çağlarda buraların bir din merkezi haline gelmesine neden olmuş olabilir. Diğer taraftan Urfa'nın "peygamberler şehri" olarak adlandınlması, özellikle İbrahim ile ilgili çeşitli efsanelerin bulunması bunu kanıtlıyor.[34] Urfa'nın temelinin İdris Peygamber tarafından atıldığı söylencesi yanında, Sumerliler veya Asurlular tarafından kurulduğu da anlatılıyor. Hatta Âdem ve Havva da burada oturmuş. İbrahim Peygamberin annesi, onu buradaki bir mağarada doğurmuş. Kral Nimrod da, onu burada ateşe atmış. Tanrı tarafından ateşi söndüren su da göl olmuş, odunlar da balık.[35]

31 **Michael C. Astour,** *The Marchant Class of Ugarit gesellschaftklassen in alten Zweistramland und in den angrenzenden Gebieten,* **XVII Rencontre Assyriologique International, München, 1972, s. 14,**
Ur'a'nın kuzeyde oluşunu belirten diğer bir yazı da, Cyrus Gordon, "Journal of Cuneiform Studies" (JCS) 41/1, 1989, s.287. Burada Tevrat'taki Ur'u güneydeki Ur'dan ayırmak için "Kaldea'nın Ur'u" dendiğine göre, İbrahim'in Harran'a geldiği Ur, kuzeyde Fırat yakınında bir yer olmalı diye yazılıyor. İbrahim'in dilinin Aramice olması da -çünkü, Aramiler kuzeyde yoğunlaşmış- Kenan'a, Ur'dan Harran yoluyla gitmesi de bunu gösteriyor. C. Gordon, *Abraham and the Marchant of Ur(a),* **Journal Near Eastern Studies 17, 1958, s.28-31. Burada da buranın Urfa olabileceği yazılı.**

32 **Mustafa Aytaç,** *Peygamberler Şehri Urfa,* **İstanbul, 1988, s.26.**

33 **Sayın Arkeolog Dr. Edibe Uzunoğlu'nun verdiği bilgiye göre.**

34 **Cyros Gordon, Ur'un Urfa olabileceğini,** *The Commen Background of Greek and Hebrew Civilization'un* **278. sayfasında belirtiyor.**

35 **Mustafa Aytaç,** *Peygamberler Şehri Urfa,* **s.25 vd. daha geniş bilgi var. Edward Bocon,** *Versunkene Kulturen, Geheimnis und Ratsel Früher Welten,* **Köln, 1963, s.204'te yazdığına göre, İÖ 5-6. yüzyıllarda Urfa'ya giden blistin Aeteria, balıkların gezegen Atargadis'e (Venüs) ait olduğu için yenmediğini belirtiyormuş. Buna ait söylence için bkz. s.130-131. Aynı kitap, s.211-213'te Urfa'da, Güneş, Ay, Jüpiter, Merkür, Satürn ve Mars'a tapıldığı ve şehir kapılarından birinin adının Beth-Şemeş (Güneş Kapısı) olduğu ve Hıristiyanlıktan önceki Urfa paralarında hilal şeklinde ay bulunduğu yazılıyor.**

Urfa'da henüz ay kültü ile ilgili somut bir kanıt bulunmamasına karşın, Urfa'ya vatan olan Harran'da, Sabiîler yoluyla hemen hemen zamanımıza kadar bir ay kültünün devam ettiği biliniyor. İS üçüncü yüzyılda Harran ve civarında Ay Tanrısı'na tapıldığı kanıtlanıyor.[36] Harran adı çiviyazılı metinlerde Harran, Harranu şeklinde, yol anlamına gelir. Gerçekten burası İran, Mezopotamya, Suriye'den Anadolu'ya giden yolların kavşak noktası; Fırat ve Dicle nehirleri arası Cullap ve Deysam sularının geçtiği ovanın ortasında;[37] kuzeybatısında Kargamiş, doğusunda Nineve bulunuyor. Ayrıca Fırat'ın Balih ve Habur kolları var. Harran, Balih Nehri üzerinde. Habur kenarında yeni adı Tel Halaf, eski adı Gazan var. İslam yazarlarına göre Harran, Tufan'dan sonra yeryüzünde ilk kurulan şehirmiş. Bazılarına göre de Nuh'un torunlarından Kayman veya İbrahim'in kardeşi Aram[38] tarafından kurulmuş. En eski çağlardan itibaren bir ticaret merkezi; İÖ 2400'lerde var olan Suriye'deki Ebla metinlerinde, 1900'lerde Anadolu'daki Asur ticaret kolonisi metinlerinde, 1700'lerde Mari, 1500'lerde Hitit metinlerinde, "Harran", yer adı olarak bulunuyor. Ebla çağında burası, Zugalum adında bir kraliçe tarafından yönetiliyor.[39] Akad kralının yaşadığı çağ o tarihlerde olduğuna göre, bu kraliçe vasıtasıyla güneydeki ay kültünü buraya getirmiş ve kuzeyde de merkez olarak bir Ur şehri yapmış olabilir. Ay Tanrısı'nın Sumerce adı Nanna, karısının adı Ningal'dir. Akadlar Nanna'ya Sin adını vermişler. Sumer Tanrılarına Akadca adlar vermek, ilk Sargon sülalesi zamanında başlamış.[40] Sin, bu yörelerde kehanet veren, her şeyi gören, koruyucu, özellikle antlaşmaları koruyan bir Tanrı olarak algılanmış ve tapılmış.[41] Yazılı belgelere göre, burada Ay Tanrısı Sin'in E.Hul.Hul (neşe

36 Aynur Özfıratlı, ***Eski Çağda Harran,*** **İstanbul, 1994. Harran hakkında geniş bilgi var.**

37 Klan başkanlarının yeri sayılan Paddam-Aram (iki nehir arası) burası olmalı, deniyor. Babil Tufan efsanesinde geminin yanaştığı dağ, Mezopotamya'nın doğusundaki Zagros Dağı. ***Tevrat'ta,*** **ise, Ararat Dağı. Bu da Tufan efsanesinin Kuzey Mezopotamya'dan geldiğini ve İbrahim sülalesinin bulunduğu yerin Harran civarında olduğunu gösteriyor.**

38 İbrahim'in ***Tevrat'ta*** **bu adda bir kardeşi yok.**

39 Aynur Özfıratlı, ***Eski Çağda Harran,*** **s.35.**

40 Nedense Sin'in karısının adı değiştirilmemiş; Ningal olarak kalmış. Suriye'ye de Nikkal şeklinde geçmiş.

41 Aynur Özfıratlı'nın, ***Eski Çağda Harran*** **adlı kitabında yazıldığına göre, hâlâ oralarda Ay Tanrısı'na tapılıyormuş.**

evi) adlı tapınağı varmış. Fakat yapılan arkeolojik araştırmalarda henüz böyle bir tapınak bulunmadı. Bu tapınak hakkında Babil Kralı Nabonid'in annesi Adad-guppi şöyle yazmış:

> "Bütün Tanrıların başı Sin'in sözüne kulak verdim. Bana söyledikleri doğru çıktı. Tek doğurduğum oğlum Nabonid, Sin, Ningal, Nusku ve Şadarnunna'ya ait unutulmuş olan törenleri yaptı. E.Hul.Hul mabedini yeniledi. Sin, Ningal, Nusku ve Şadarnunna'yı (heykellerini olacak), onun kraliyet şehri Babil'den getirterek sevinç ve mutluluk ile Harran'daki eski yerlerine koydu."[42]

Yalnız, Harran Ulu Camii'nin hemen altında bir mabet kalıntısı çıkıyor. Genellikle mabet, kilise, cami üst üste veya yan yana bulunur. Bu bakımdan çok ilginç. Bu, putataparlıktan İslamiyete geçildiğini gösteriyor. Bu mabedin Sabitlere ait olduğu söyleniyor. Onlar da Ay'a, Güneş'e ve yıldızlara tapıyorlarmış. ***Safvet el-ukala*** ve ***Makalat-ı Hermes*** adlı iki din kitapları var. ***Kur'an'da*** Bakara Suresi, ayet 62, Mâide Suresi, ayet 64, Yusuf Suresi, ayet 17'de, bunların din kitabı tanınıyor. Birincisi Hermes=İdris, ikincisi Agarhademon=Şit adlarında iki peygamberleri var. Turan Dursun, İbrahim'in bir Sabiî olduğunu söylüyor.[43] Harran yakınında ***Selmisin*** adlı bir köy varmış. Anlamı taş(tan) Sin, Sin putu demek.[44]

İlginç olanı, ***Tekvin*** 11: 10'da İbrahim'in ataları olarak yazılan şahıs adlarının Harran yöresindeki yer adlan olması. İbrahim'in bir kardeşinin adı olan Harran şehri hâlâ varlığını koruyor. Diğerinin adı, Nahor. Bunun karşılığı Til-Nahiri. Bunlar, Mari ve Asur metinlerinde (İÖ 1900-

42 James B. Pritchard, *The Ancient Near East, Supplementary Texts and Pictures Relating to the old testament,* **New Jersey, 1969, s. 125.**
Edward Bocon, *Versunkene Kulturen, Geheinnis und Ratsel Früher Welten,* **Köln, 1963, s.212'de yazıldığına göre, İÖ 9. yüzyılda Salmauasar III bu tapınağı tamir ettiriyor. 200 yıl sonra Kral Asurbanipal kardeşini oraya başrahip yapıyor.**
Tapınağın tavanı Lübnan'dan getirilen Sedir ağacından yapılmış. Süslemeleri mavi taştan (lapis lazuli), kapısı gümüştenmiş. Kral Nabonit, rüyasında tapınağın onarılması gereğini görmüş. Annesi buranın rahibesi imiş. Nabonit belki Arami idi deniyor. Nabonit'in heykeli burada bulundu.

43 Sabitler hakkında geniş bilgi için bkz. Turan Dursun, *Din Bu 2,* **Kaynak Yayınlan, İstanbul, 1995, s.47-57; Turan Dursun,** *Kutsal Kitapların Kaynakları 1,* **Kaynak Yayınlan, İstanbul, 1995, s.87-116; Ramazan Şeşen,** *Harran Tarihi,* **Ankara, 1993, s.47.**

44 Aynur Özfıratlı, *aynı eser,* **İstanbul, 1994.**

1800) bilinen yer adları. Nahor'un yeri bulunamadı, fakat Harran yöre sinde olmalı deniyor. İbrahim'in babası Terah adına uyan, Tilşa, Turah, Torah, Til-Turakki şeklinde değişen yer adlan var. Torah'ın anlamı, keçi tepesi. Balih Nehri'nin üzerinde. Büyükbabası Serag, Harran'ın batısında Sarugi şehri; daha eski atası Peleg'in (bölme), Habur Irmağı'nın Fırat'a karıştığı yerde bulunan Paliga olduğu kanıtlandı. Bunlar rastlantı olamaz deniyor. Ya bu şahıslar buralarda yaşayan kabilelerin başkanları idi ya da kabile adları bu şehirlere verildi.[45]

Bu Kabile Başkanlarının Kökenleri Ne İdi?

Geç çağlarda İsrail çocuklarına "Baban göçebe (veya kaçak) bir Arami idi" şeklinde öğretilmiş. Onların vatanı ***Tekvin*** 24: 10'a göre, Aram arazisi. Paddan-Aram (Türkçe anlamı, iki nehir arası)[46] 1958 tarihli ***Tevrat'ta,*** burası için "Mezopotamya" olarak yazılmış.

Tekvin, Bap 25: 20; 28: 5; 31: 20'de anlatıldığına göre, İbrahim'in torunu Yakup ve kuzenleri Aramlı idiler.

İÖ 2000'lerde, Sami kökenli Amorit'ler, batıdan Mezopotamya'ya ve Kuzey Suriye'ye akınlar yapıyor. Bunlar Mısır'a kadar gidiyorlar. Her yerde Amorit şehirleri kuruyorlar. Mari, Hanan, Nahor, Qatna, Ugarit Amorit olarak ortaya çıkıyor. Babil, Amoritlerin başkenti oluyor. 1750'lerde bunların kralı, ünlü Hammurabi. Bu Amoritler Mezopotamya'nın batısında çöl kenarlarında göçebe olarak yaşayan bir halk. Tarih boyunca yerleşik uygar halk ile göçebeler arasında sürekli çatışmalar olmuş; yerli halk güçten düşünce diğerleri saldırmış onlara.

En büyük Sami akını olarak tanımlanan bu Amorit saldırısında, Harran civan, onların merkezi haline geliyor. Onlarla birlikte Sumerliler de

45 **W.F. Albright,** *Die Bibel in Licht der Altertumforschung,* **Stuttgart, 1957, s.86; G. Ernest Wright,** *Die Biblical Archeologie,* **London, 1966, s.4.**
İncil, Resullerin İşleri **Bap 1-20'de İbrahim'in Kildanilerin memleketinden Harran'a geldiği, oradan Filistin'e geçtiği yazılı.**
Kur'an'da **ise, ne geldiği ne oturduğu yer yazılı.**

46 **G. Ernest Wrigh,** *Biblical Archeologie,* **London, 1966, s.41.**

siyasal yaşamdan çekilmek zorunda kalıyorlar. Yapılan incelemelere göre, tam o çağlarda bu kabile başkanlan Harran yörelerinde bulunuyor. Çünkü, Mari metinlerinde Abam-Ram=Abram, Yakob-el=Yakup, Benyamin[47] gibi onlara ait adlar bulunuyor. Benyamin, Yakup'un bir oğlunun adı. Bu isimde daha sonra yaşayan bir İsrail kabilesi olduğu gibi, Suriye'nin kuzeyinde de bir yerin adı. Bütün bunlara göre, bu kabilebaşlarının Amoritlerden bir kol olduğu düşünülüyor.[48]

Neden Filistin'e Gittiler?

Bunlar niçin ***kendi sulak vatanlarını*** bırakıp, kısmen çorak ve kayalık olan Kenan eli denilen Filistin'e gelmişlerdi?[49]

Bilim adamlarına göre, İbrahim bir kabile başkanı ve aynı zamanda tüccar.

Tekvin Bap 23, 34 ve 42'ye göre, bunlar Filistin'e ticaret amacıyla gelmişler.

Sumer'in üçüncü Ur sülalesi sona erince, birçok tüccar yeni başların idaresinde ticaretlerini sürdürüyorlar ve gittikleri yerlerde koloniler kuruyorlar. Bunlann en önemlisi Anadolu'da özellikle Kayseri yakınındaki Kültepe'de (Kaniş) kurulan Asur ticaret kolonisi. Bu koloniler Eskibabil (İÖ 1800'lerden itibaren) çağında orta Fırat'tan Kenan'a ve Girit'e kadar

47 Benyamin'in birinci anlamı "sağ elin oğlu", ikinci anlamı da "güney"; bu bir yeri de gösteriyor demektir. Yakup'un oğullan Yahuda ve Naftali de dağ adlan imiş.
William F. Albright, *Von **der** Steinzeit,* **s.245.**

48 Mezopotamya'da Amoritleri aşağılamak için şöyle yazmışlar (W.F. Albrigt, ***From the old stone age to Christianity,*** **s. 121):**

Silah onun arkadaşı
Boyun eğmeyi bilmezler
Pişmemiş et yerler
Yaşamlarında ev yoktur
Ölülerini gömmezler

49 Filistin; Şeria İrmağı, Lut Gölü ve Akdeniz kıyısı arasına sıkışmış bir ülke. Kıyı boyu dışında en büyük kısmı kurak ve çoğunlukla çöl. Dağlık ve yaylalık yerler de var. Burada çeşitli uygarlıklar çarpışıyor. Yapılan arkeolojik buluntulara görp, burada insanlar en az 10 bin yıldan beri yaşıyorlardı.

uzanıyor. Girit'te bulunan bir Eskibabil mührü bunu kanıtlıyor. Bu koloniler aynı zamanda bulunduğu yerin sınırını, oraya ticaret amacıyla gelmiş kendi milletini ve pazarlarını koruyor.[50]

Pers Kralı Kambises Mısır'ı aldığında Arami Yahudilerin Nil'de Elephantine Adası'nın garnizonunu koruduğunu görüyor. Bunlar Ahamenit kralları zamanında görevlerini sürdürüyor.

Hemen hemen aynı durumu İbrahim ve oğulları zamanında da buluyoruz.

Tekvin Bap 38: 8'de Hivilerde ülkenin beyi Hemeron'un oğlu Şekem, Yakup'un kızı ile yattığında oğlanın babası Yakup'a "Kızınla oğlum evlensin, dost olalım, ülkemde istediğiniz gibi oturup ticaret yapın" diyor. İbrahim, Mısır'dan çok zengin dönüyor. Bu malları karısını Firavun'a vermesi dolayısıyla elde ettiği söyleniyorsa da, birlikte götürdüğü kardeşinin oğlu Lût da aynı şekilde zenginleşiyor. Yine karısını kardeşi olarak sunduğu Abimelek'in ülkesi Gerar'da da zengin oluyor. ***Tevrat, Hezekiel*** Bap 27: 22'de Harran tüccarlarından söz ediliyor.

Diğer taraftan askeri güçleri de var. Yakup'a kız alıp verme, ticaret yapma önerisine karşı, Yakup'un oğulları oraya saldırıp, insanları öldürüyor, mallarını yağmalıyor.

Tekvin Bap 14'te anlatıldığına göre, Mezopotamya tarafından dört kral[51] Sodom, Gomorra ile birlikte oradaki şehirlere saldınp yağma ediyorlar. İbrahim yerli krallarla birleşerek evinde tuttuğu 318 askeriyle, gelenlerle savaşıyor. Onları Şam'a kadar sürüyor. Lût'u ve mallarını kurtanyor. Birleştiği krallar geri alınanların hepsini İbrahim'e vermek istiyorlarsa da, İbrahim onların onda birine razı oluyor. Bundan anlaşıldığına göre, İbrahim hepsinden güçlü bir önder.

Bundan başka, İbrahim ve çocuklan çeşitli antlaşmalarla topluluklarını genişletmeye çalışıyorlar. ***Tekvin*** Bap 21: 22'de Abimelek ve ordusunun başbuğu Fikel, İbrahim'e, kendilerine ve çocuklarına hile ile bir zarar vermemelerini; İbrahim de, açtıklan kuyuları kapatmamalarını söylüyor ve bir antlaşma yapıyorlar. Yemin ile birlikte, İbrahim'in sekiz dişi kuzu vermesiyle antlaşmayı kanıtlıyorlar.

50 C. Gordon, *Abraham and the Marchant of Ur(a).* **Journal Near Eastern Studies 17, 1958, s.28-31.**

51 Bunlardan Amrafil olanını bazı yazarlar, Hammurabi olarak kabul etmek istemişlerse de, tarihsel bir kanıt bulunmadığından Hammurabi olamayacağı söyleniyor.

İbrahim de bu yere Beer-şeba (Allah seninledir) adını veriyor ve oraya bir ılgın ağacı dikiyor.[52] Bunlar da İbrahim'in daha güçlü olduğunu gösteriyor. (***Tekvin*** Bap 34: 8'de, İshak, karısını verdiği Abimelek ile birbirlerine karşı olmayacaklarına dair bir antlaşma yapıyorlar. ***Tekvin*** Bap 31: 44'te mallarını ve Tanrısını gizlice kaçırdığı için Laban, damadı yakup'a çok kızdığı halde, yine de onunla birbirlerine kötülük yapmayacaklarına söz verip bir antlaşma yapıyorlar.

İbrahim'in 99 yaşında iken iyice güçlendiği anlaşılıyor. Çünkü, Tanrısı onun Aramice olan Abram adını değiştirerek, ona "toplumun babası" anlamına gelen "Abraham" adını veriyor. Karısına da Saray verine "prenses, topluluğun annesi"[53] anlamına gelen "Sara" diyor. Tanrısı ona, artık kendisini etrafındakilere Tanrı olarak tanıtmasını, onu Tanrı olarak kabul eden erkeklerin antlaşmayı kanıtlamaları için sünnet olmalarını söylüyor.

Tekvin Bap 23'te Hittiler ona "Sen bizim beyimizsin, aramızda yüceltilmiş bir prenssin" diyorlar.[54] C. Gordon'a göre, İbrahim Hitit toprakları içinde bulunan Kaldealı Ur'da doğmuş, Kenan'da ticaret ile bir mevki sahibi olmuş ve kendisinden sonra gelen nesil için bir temel oluşturmuş. "Böyle olmasa nehirlerle sulanan bulundukları yerleri bırakıp Filistin'in dağlık, verimsiz topraklarına neden gelsinler?" diyor Gordon.[55]

52 Ağaç, Kenan dinine göre bir Tanrıça sembolü.

53 Hz. Muhammed de karılarına "ümmetlerin annesi" demiş ve bunun için onların kendi ölümünden sonra evlenmelerini yasaklamıştır.

54 Max I. Dimont, *Jews, God, History,* **America, 1962, s.186'da İbrahim'in bir tüccar prens olabileceğini yazıyor.**

55 C. Gordon, *The Common Background of Greek and Hebrew Civilization,* **New York, 1965, s.25.**

Bu soruya cevap olarak diğer bir varsayım da şu ki, bazı arkeolojik buluntulara dayanan arkeolog ve jeologlara göre, bundan 4 000 yıl kadar önce Urfa yörelerinde, Güney Anadolu-Suriye sının dolaylarında büyük bir kuraklık oluyor. İbrahim ve etrafındakiler Urfa ve Harran'dan bu kuraklık yüzünden Filistin'e göç etmiş olabilirler.

Bu konu hakkında şu eserlere de bakılabilir:

H. Weiss, M.-A. Courty, W. Wetterscrom, F. Guichard, L. Senior, R. Meadow, A. Cumow, *The Genesis and Collapse of third Millennium North Mesopotamian Civilization, Science,* **20 Ağustos 1993, vol.261, s.995-1004.**

Harvey Weiss and Marie-Agnes Courty, *The Genesis and Collapse of the Akkadian Empire the Accidental Refractione of Historical Law.*

Frank Hole, *Evidence for Mid-Holocence Environmental Change in the Western* **Khabur Drimage,** *Northeastern Syria.*

Bu tüccarların İÖ 2000-1700 yılları arasında Filistin'e geldikleri tahmin ediliyor. O tarihlerde buralarda bulunan Beer-şeba, Bethel, Şekem, Dotham, Hebron gibi şehirlerin arasındaki, otlaklar ve su kaynakları olan yerlerde onlar yaşamlarını sürdürmeye başlamışlar. Şekem'de Yakup'un su kaynağı denilen kutsal yerin İsa zamanına kadar varlığı biliniyor ***(İncil, John*** 4). Fakat ondan ne kadar önce kutsal olduğu kabul edilmiş, bilinmiyor.[56]

Bunlara verilen "Hebrev" adından, onların Eskibabil, Amarna, Nuzi, Ugarit, Boğazköy metinlerinde geçen ***"Hapirular"*** olduğu düşünülmüş. Bunlar Mısır metinlerinde de ***Apiru*** olarak görülüyor. Fakat bu ***Hapiru*** denilen şahıslar, metinlerde baskıncı, paralı asker, tutsak, devlet memuru, isyancı ve köle olarak bulunuyor. Barış zamanlarında yerleşik halkın çeşitli işlerinde çalıştıkları anlaşılıyor. Bunlar herhangi bir millete ve dine sokulamadığından, çölde göçebe olarak yaşayan insanlar olarak tanımlanıyor ve Hebrev olamaz deniyor.[57]

Bu tücarlar ne tam yerleşik, ne de göçebe. Bizdeki aşiretler gibi.[58] Onun için uygar olmamakla beraber, çok ilkel de değiller. Bu Amoritlerin kabile yaşamı hakkında, İÖ 1900'lerde Mısır'dan kaçıp bunların arasına giren Mısırlı Sinuhe'nin hikâyesi oldukça bilgi vermektedir.

Hikâye şöyle: Bir nedenden dolayı Firavun'a kızan Sinuhe, başını alıp Kenan ülkesine geliyor. Burada Abram, Yakup gibi bir Amorit ka-

56 İbrahim ve Lût'un Harran'dan Filistin'e göçlerinin nedeni hakkında, araştırmacı yüksek mühendis Cengiz Akyol'un varsayımı şöyle: Terah ve oğulları Hanan, Nahor, İbrahim Ur'da oturuyorlar. Hanan orada ölünce, Terah, İbrahim ve karısı Saray'ı, Harran'ın oğlu Lût'u alarak, Kenan diyarına gitmek üzere Harran'a geliyorlar. Nahor Ur'da kalıyor. Terah ölünce, İbrahim karısını ve Lût'u alarak Kenan diyanna gidiyor. Cengiz Akyol'a göre, Harran büyük çocuk olarak, kabile başkanı idi. O ölünce başkanlık Nahor'a geçiyor. Baba da ölünce Nahor daha güçleniyor. İbrahim belki kıskançlıktan, belki kardeşinin hükmünden rahatsız olduğu için yeğenini de alarak Kenan'a göçmüştür.

Eğer bunlar güneydeki Ur'dan çıkmış olsalardı, Nahor'un ve çocuklarının Ur'da oturması gerekti. Halbuki, *Tevrat'a,* göre, onlar, Paddam-Aram'da,oturuyorlar. Kız alıp verme oradan oluyor, güneyden değil. Belki Nahor'un yeri, Tel Nahiri'nin olduğu yerdi.

57 Hebrev, İbrani adı *hibri* kelimesinden geliyor. Anlamı "karşı tarafın, öteki tarafın insanı". Bunun Mısır'da onlara verilen ad olduğu söyleniyor. Daha Önce belirttiğimiz gibi, bunların İbrahim'in atalarından Eber'den geldiği de söyleniyor.

58 M. Muhtar Kutlu, "Geleneksel Kültürümüz ve Göçebeler", *Bilim ve Ütopya* dergisi, Nisan 1996, s.32-33: Hem hayvancılık hem ticaret yapan, yerleşik tarımcılığa tam geçmemiş göçebe aşiretler. Bu tanımlama İbrahim ve çocuklarına uyuyor gibi.

bile başkanına rastlıyor. O, kızını Sinuhe ile evlendiriyor. Sinuhe orası için "O iyi bir ülke idi. İncirler, üzümler vardı. Şaraplar sudan çoktu. Pek çok bal ve o kadar da zeytin bulunuyordu. Ağaçlar her tür meyve ile doluydu. Emmer (buğdayın ilk türü) vardı. Sığırları, ahırları, sayısızdı. Benim için her gün ekmek yapılırdı. Günlük yiyeceğim şarap, pişmiş et, kızarmış kümes hayvanı idi. Hatta çölde avlanmış yaban hayvanları önüme konurdu" şeklinde anlattığına göre, Sinuhe, orada büyük adam olmuş, zenginleşmiş. Fakat sonunda vatan hasretine düşerek ülkesine dönmüş ve Firavunla barışmış.[59]

Bu hikâyeye göre, Amorit kabile başkanının yaşamı hiç de fena değil. Herhalde atalar olarak kabul edilen İbrahim ailesi de böyleydi. Bu hikâye, ayrıca Mısır'ın Suriye ve Filistin ile yakın ilişkisi olduğunu, Mısır dilinin en azından kabile başkanları tarafından biraz olsun anlaşıldığını gösteriyor. Abram da Mısır dilinden biraz anlamasaydı gidemezdi oraya.[60]

Filistin'de İbrahim Ailesinin Yerleştiği Yerler

Tekvin Bap 13: 18'e göre, Abram, çadırını Kudüs'ün güneyinde Mamre meşeliğine kuruyor. Burası Hebron'da ve ataların mezarlığı olan Makpela Mağarası da orada.

Tekvin Bap 26: 23; Bap 28: 10'a göre, İshak güneyde Beer-şeba civarında yaşamış. ***Tekvin*** Bap 33: 18; Bap 35: l'e göre de, Yakup, Kudüs'ün kuzey kısmında, özellikle Bethel (Beyt-el) ve Şekem'de oturmuş. Bütün buralara onlar tarafından Tanrı adına sunaklar, sütunlar dikilmiş.

İbrahim Filistin'e Geldiği Zaman Oralarda Kimler Vardı?

İbrahim ve ailesi Filistin'e geldiğinde, kuşkusuz orası boş değildi. Özellikle ticaret yapmak amacıyla gidilen yerin oldukça kalabalık bir

59 G. Ernest Wright, *Biblical Archaeology,* s.45. Burada da ataların yerinin Harran civarında olacağı yazılıyor.

60 Arkeolojik kazılarda, Filistin'in özellikle sahil kısımlarında bulunan Mısır eserleri buraların Mısır ile olan ilişkilerini kanıtlamaktadır.

halkı olması gerekir. Filistin ve Suriye'yi içine alan topraklara Kenan, Kenaan deniyordu. Önceleri bu ülkenin adı yalnız ***Tevrat'ta*** bulunuyordu. Bugün Finike, Mısır ve çiviyazılı metinlerde Kena'an, Kınahma, gibi çeşitli şekillerde adı geçiyor. ***Tekvin*** Bap 9: 18'de Kenan, Nuh'un torunu olarak görünüyor. Buna göre, bu Kenan halkını ***Tevrat*** yazarları kendilerine akraba olarak mı göstermek istediler? Bu yörelerde özellikle geçen yüzyılda başlayan ve hâlâ süren kazılarda, şehir kalıntıları, çeşitli eserlerin ve yazılı belgelerin bulunması ile yerli halkın yerleşim yerleri, kültürü ve dinleri hakkında oldukça geniş bilgi edinilmiş ve edinilmektedir. Hatta "Giriş" bölümünde belirttiğimiz gibi, son yıllarda yalnız ***Tevrat'tan*** adı bilinen Davud'a ait, üzerinde "Kral Davud'un evi" yazılı bir taşın bulunması büyük bir yankı yaptı. Buluntuların en önemli olanları, kuşkusuz yazılı belgelerdir. Bunlardan, Filistin'de bulunanların en eskisi, İÖ 2000-1900 yıllarına tarihlenen çeşitli çanak çömlek üzerine yazılmış olanlardır. Bunlarda Filistin'de bulunan bir hayli şehir adı ve kral adı yazılmaktadır ki, o yerlerde şehir krallıkları olduğunu gösteriyor. En yenisi de Ölü Deniz civarındaki mağaralarda bulunan Kumran yazıtlarıdır.

Kenan topraklarında eskiye ait üç tür yazı bulundu. Orta Bronz çağına ait Biblos hece yazısı, bugünkü adı Rasşamra, eski adı Ugarit'te harf haline getirilmiş çiviyazısı, Sina yazısından türemiş Linear denilen alfabe (harf) yazısı. Bu belgelerden, İÖ 3000 yıllarının başından itibaren bu yörede Sami bir dilin konuşulduğu, ikinci binin ilk yarısında en az dört Sami dil lehçesinin bulunduğu anlaşılıyor. Bu metinlere göre, ***Tevrat'a,*** dolayısıyla İbrahim hikâyesine, yerli halkın dinlerinden, efsanelerinden birçok etki olmuş. Ugarit dili eski İbrani diline çok yakın. ***Tevrat'ta*** bunlara ait Tanrılar ve Tanrıçaların adlan, onlarla ilgili efsanelerin değiştirilmiş şekilleri, metinler okundukça açığa çıkmaktadır. ***Tekvin*** Bap 12'ye göre, Abram Filistin'e gittikten sonra bir kıtlık oluyor. O da 90 yaşında olduğu halde, yine karısını ve kardeşinin oğlu Lût'u alarak Mısır'a gidiyor. Burada karısı da çok yaşlı olmasına rağmen, çok güzel olduğu için karısını elinden alıp öldürmesinler diye, onu kız kardeşi olarak tanıtması; Firavun'un sarayına gelen felaketlerin, Abram'ın karısı yüzünden olduğunu öğrenen Firavun'un, Abram'a karısını ve beraberinde bir cariye ve pek çok mal vererek onları Mısır'dan

çıkarması; Abram'ın Tanrısının, yalan söyleyip Firavun'u kandırdığı için Abram'ı cezalandıracağı yerde Firavun'u cezalandırması çok garip, ***Tevrat,*** karısını neden kız kardeşi olarak tanıttığını, neden Abram'ı öldüreceklerini açıklamamış. Fakat Kumran mağaralarında bulunan bir metinde bu konu uzun ve daha açıklayıcı olarak yazılmış.[61] Tümü verilecek olan metinde, önce Saray'ın güzelliği anlatılmış, sonra Mısırlıların onu beğenip Firavun'a bildirmeleri, Firavun'un kadını alması, saraya iki yıl felaket gelmesi, İbrahim'in karısı Saray'ın, cariye, mal, altın ve gümüşle geri verilmesi yazılıyor. Metnin daha sonraki bölümünde, neden karısını kız kardeşi olarak tanıttığı açıklanıyor. Abram'ın gördüğü ve karısının yorumladığı rüyaya göre, karısı, Abram'ı kurtarmak için kendisini kardeşi diye tanıtıyor.

İÖ 50-İS 50. yıllar arasına tarihlenebilen, ceylan derisine yazılmış bu hikâye, önce Saray'ın güzelliğini övmekle başlıyor:

> ***Onun yüzüne bakınca, o ne kadar güzel, başındaki saçlar ne ince, gözleri ne kadar güzel, burnu ne hoş! Bütün ışıltılar onun yüzünde, göğsü nasıl güzel! Beyazlığı ne sevimli! Kollarının görünüşü ne biçimli. Elleri ne kadar uygun. Avuçları ne hoş, parmakları uzun ve ince. Bacakları ne güzel! Kalçaları kusursuz. Bütün kızların ve gelinlerin hiçbiri onun kadar güzel değil. Hepsinin üstünde, o, çok akıllı bir kadın.***
>
> ***Ve kral, Horkanoş'un ve onun iki arkadaşının bu sözlerini duydu. Üçü de tek adam gibi konuşuyorlardı. Kral onu çok görmek istedi, onu getirmeleri için adam gönderdi. Onun güzelliğine hayran kaldı ve onu karılığa aldı ve beni öldürmek istedi. Saray krala "O benim erkek kardeşimdir" dedi. Ben, Abram'ı kurtardı ve beni öldürtmedi.***
>
> ***Bu benim için iyi idi (böyle söylemesi bana uygun geldi) ve ben Abram, Saray'ın benden zorla alındığı gece büyük bir acı ve üzüntü ile ağlarken kardeşimin oğlu Lot da benimle ağladı.***
>
> ***Önce büyük bir üzüntü ile gözlerimden yaşlar akarak dua ettim. "Bütün dünyanın efendisi, sen en yüce Tanrı; bütün kralların,***

61 Yigael Yadin, *The Message of the Scrolle,* **New York, 1962, s.145 vd.**

bütün beylerin efendisi ve onları yargılayan sen kutsal, dinle şimdi: Mısır Firavunu Zoan,[62] *benim karımı elimden aldığı için önünde ağlıyorum. Onu benim için yargıla. Senin güçlü elini onun ve evindekilerin üzerine indir ve bu gece karımla beraber olmasın. İnsanlar, senin yeryüzü krallarının efendisi olduğunu bilsinler" ve ben ağlıyorum acı içindeyim. O gece yüce Tanrı, ona ve evine bulaşıcı bir hastalık getiren bir rüzgâr gönderdi ve rüzgâr çok fena idi. Kral'ı ve bütün evini yakaladı ve iki yıl kadının yanına yaklaşamadı. İki yıl sonraya kadar bu hastalık daha güçlendi ve daha acıklı hal aldı. O Mısır'ın bütün bilginlerini, sihirbazlarını, doktorlarını çağırdı, fakat hiçbiri iyileştiremedi. Rüzgâr onları da vurdu ve kaçırdı. Sonra Horkanoş, bana geldi ve Kral'ı için dua etmem, elimi onun üzerine koyarak yaşatmam için bana yalvardı. Lot, ona dedi ki: "Abram benim amcamdır, karısı Saray kralla olduğundan Kral için dua edemez. Git, Kral'a, karısını kocasına göndermesini söyle, o zaman o dua edecek ve Kral da yaşayacak."*

Horkanoş Lot'un söylediklerini duyunca Kral'a giderek "Kralım, beyimin başına gelen bütün bu felaket Abram'ın karısı Saray'ın yüzünden. Saray'ı kocası Abram'a geri ver, bütün bu bela başından gidecek ve sen yaşayacaksın!"

Kral bana "Saray'ın uğruna bana neler yaptın? Sen bana onun için kız kardeşim dedin. Onun için ben onu karı olarak aldım. Karını al, Mısır ülkesinden çıkıp git ve şimdi benim için dua et. Evimden ve benden bu felaket uzaklaşsın." Ben dua ettim, elimi başına koydum ve onun üzerinden bela ayrıldı, fena rüzgâr gitti ve o yaşadı ve kral bana, bunun bozulmayacağına yemin ettirdi.

Kral bana ince keten elbiselikleri ve Hacer'i verdi ve beni götürecek insanları da belirledi ve ben Abram, bol sığırlar, gümüş ve altınla zengin oldum ve Mısır'dan ayrıldım. Kardeşimin oğlu Lot da benimle idi. Lot'un da büyük malları vardı ve oradan birde karı aldı.

62 *Zaon* **kral adı değil, Mısır'da Nil deltasında bir şehir adı.** *Tevrat Sayılar* **13: 12'ye göre Hebron'dan yedi yıl önce yapılmış. Şehrin başka adlan da var. Bunlardan biri** *Tevrat Çıkış* **1: 1 l'de bulunan depo şehri Raamses olabilir deniyor. G. Ernest Wright,** *Biblical Archaeology,* **Revised and Expanded Edition.**

Abram, bu metinde, Saray'ı neden kardeşi olarak söylediğini şöyle açıklıyor:

> ***Biz ülkemizden geçtik. Ham'ın oğlunun ülkesi Mısır'a girdik. Ben Abram Mısır'a girdiğimiz gece bir rüya gördüm. Bir sedir ağacı ile hurma ağacı vardı. Adamlar geldi, sedir ağacını kesip kökünü çıkardılar. Fakat hurma ağacını bıraktılar. Hurma ağacı ağlayarak dedi ki, "Sediri kesmeyin". Hurma ağacının hatırına sedir ağacı kurtarıldı. O gece uykudan uyanınca Saray'a "Karım ben bir rüya gördüm ve bu rüyadan çok korktum" ve o bana "Rüyanı söyle bana, bileyim" dedi. Ona bu rüyayı söylemeye başladım. Bu rüyaya göre "Beni öldürmek için arayacaklar, seni bırakacaklar" dedi.***

Metinde bozuk olan bir yerden sonra:

> ***Saray, "O benim kardeşim" diyeyim. Ben senin için yaşayacağım. Ruhum seni kurtaracak ve Saray önce benim sözlerim için ağladı.***

Bozuk bir kısımdan sonra ***Tekvin*** 13'teki Lût'un Abram'dan ayrılma hikâyesi çok kısa anlatılıyor. Buna karşın Tanrı'nın Abram'a söyledikleri daha ayrıntılı.

Tekvin 13'te şöyle deniyor: "Ve Rab Lot ayrıldıktan sonra, Abram'a dedi ki 'Gözlerini kaldır, bulunduğun yerden kuzeye, güneye, doğuya, batıya doğru bak. Gördüğün bütün yerleri sana ve senin tohumuna ebedi olarak vereceğim. Onların tohumlarım yerin tozu kadar çoğaltacağım. Bir kişi yerin toprağını sayamadığı kadar onları çoğaltacağım. Kalk ülkeyi uzunluğuna, genişliğine yürü. Oraları sana vereceğim.' Sonra Abram, çadınnı toplayarak Hebron'daki Mamre Ovasına geldi ve orada Rab için bir sunak yaptı."

Bu Kumran metni dolayısıyla bu hikâyede Sumer bereket kültünü oluşturan kutsal evlenme ve yeniyıl törenlerinden, bereket kültünün getirdiği bolluktan derin izler buluyoruz.

Bu Sumer hikâyesi veya efsanesi kısaca şöyle: Çok güzel, fettan ve akıllı olan Aşk ve Bereket Tanrıçası İnanna, Çoban Tanrısı Dumuzi ile evlenir. Bir süre sonra Tanrıça, Yeraltı Tanrıçası olan kız kardeşini ziyarete gider. Fakat oradan yerine birini bırakmadan

çıkamayacağı söylenir. Yeryüzünde kendi yerine göndermek üzere birini ararken, karısının yok oluşuna üzülmemiş görünen kocasına kızarak, yeraltı cinlerine onu götürmelerini söyler. Dumuzi, Güneş Tanrısı'nın yardımı ile oradan kaçar. Fakat kırlarda uyurken bir rüya görür. Rüyasında, yan yana duran iki kamıştan biri çıkarılır.[63] Bunu, Rüya Tanrıçası olan kız kardeşine anlatır. O da kardeşinin tekrar götürüleceği, kendisinin buna çok üzüleceği şeklinde yorumlar. Hakikaten Dumuzi, tekrar götürülür. Bu kez kız kardeşi Tanrılar Meclisi'nde Dumuzi yerine yarım yıl kendisinin kalmasını kabul ettirir. Böylece yarım yıl biri, yarım yıl diğeri yeraltında kalır. Tanrı Dumuzi, yeryüzüne çıkınca karısı ile tekrar birleşir. Bunun sonucu ülkede yeni bir yıl başlar. Hayvanlar çoğalır, bitkiler, tahıllar yerden fışkırır. Ülkeye bereket gelir. Bu birleşmeyi o yılki kral ile bir rahibe büyük şenliklerle evlenerek simgelerler.[64]

Bu efsane ile Abraham hikâyesindeki paralellikler şunlardır:

1. Saray çok güzel. Tanrıça İnanna da öyle.
2. Abraham, rüyasında iki ağaçtan birinin çıkarıldığını görür. Dumuzi de iki kamıştan birinin.
3. Abraham'ın rüyasını karısı yorumlar ve onun öldürüleceğini söyler. Dumuzi'nin rüyasını da kız kardeşi yorumlayarak yeraltına götürüleceğini anlatır.
4. Abraham'ın karısı onu kurtarmak için kendisini kız kardeşi yaparak Firavun'a iki yıl için gider. Dumuzi'nin kardeşi de Dumuzi'yi kurtarmak için yeraltına altı ay için gider.

Diğer taraftan Saray'ın Firavun'la evlenmesi, kral ile rahibenin evlenmesine paralel. Bu evlenme sonunda Sumer'e bereket geliyor. Abraham ve Lût da çok zengin oluyor.

Diğer taraftan Ugaritlerin Kret efsanesi de başka yönden Abram'ın bu öyküsüne benziyor. Kret kahraman bir kral, karısı Hurrai, Tanrıçaların güzelliği ile yarışacak kadar güzel. Saray da öyle imiş. Her nasılsa

63 **Bendt Alster,** *Dumuzi's Dream,* **Aspects of Oral Poetry in a Sumerian Myth, Copenhagen, 1972, Mesopotamia, vol.l, s.57.**

64 **S.N. Kramer,** *The Sacred, Marriage Rites, Aspects of Faith, Myth and Ritual in Ancient Sumer,* **London, 1969; Muazzez İlmiye Çığ, "Sumer'de Kutsal Evlenme",** *Bilim ve Ütopya* **dergisi, Mayıs 1996, s.23.**

Hurrai evinden kaçırılıyor. Kret onun arkasından iki gözü iki çeşme ağlıyor. Gözyaşları gümüş paralar gibi saçılıyor. Abraham da karısının arkasından öyle ağlıyor. Rüyasında Tanrı Bel, ona, temiz yıkanıp Tanrılara kurban vermesini, dua etmesini önerdikten sonra, karısının bulunduğu Udun'a gitmesini, oranın kralı karısına karşı ne verirse almamasını, karısını istemesini öneriyor. Kret, büyük bir ordu ile gidip karısını alıyor.[65] Çok uzun olan bu efsanede de, Tanrı, Kret'e yardım ediyor. Aynı şekilde Abraham'a da Tanrı karısını kurtarması için saraya birçok felaketler veriyor. Halbuki yalan söyleyip, karısını kardeşi olarak tanıttığı için Abraham'ı Tanrı'nın cezalandırması gerekti. Görüldüğü gibi, Abraham hikâyesi çeşitli kültürlerden etkilenerek bir destan halinde yazılmıştır.

Yalnız şunu belirtmeden geçemeyeceğiz. Yüzyıllar boyu ***Tevrat*** araştırmacılarının nedenini çözemediği bu önemli konunun, tümüyle Sumer efsanesine dayandığının ilk olarak bu kitapta açıklanabilmesi sevinç verici oldu.

Kur'an'da bu konu yok. Yalnız hadis olarak çeşitli şekilde yazılmış.

Ebu Hureyre'nin Hz. Muhammed'den aktardığını söylediği, Saray'ın Firavun'a veriliş hikâyesi şöyle:

> ***İbrahim Sâre ile sefer etmiş de onunla bir şehre gelmişti. Orada bir Melik hükümran idi. Bu zalime, "İbrahim en güzel kadınlardan bir kadınla şehre dahil oldu" diye bildirildi. Melik kendisine, "Ya İbrahim yanındaki kadın neydi?" diye haber gönderdi. İbrahim, "hemşiremdir" diye cevap verdi. Sonra İbrahim, dönüp Sâre'nin yanına geldi ve "Sözümü tekzip etme! Ben bunlara senin (için) kız kardeşimdir dedim. Allah'a yemin ederim ki, yeryüzünde benden, senden başka iman eden hiçbir kişi yoktur" buyurdu. Ve Hz. Halil Sâre'yi Melik'e gönderdi. Melik Sâre'ye kıyam etti. Sâre de hemen abdest alıp namaza durdu ve "Ya Rab! Ben sana ve senin peygamberine iman ettimse, ben kadınlığımı zevcimden başkasına karşı ebedi muhafaza eyledimse, benim üzerime şu kâfiri musallat etme" diye dua etti. (Melik'in) derhal nefesi boğuldu, horlamaya hatta ayağı ile yere vurup deprenmeye başladı (ve bu olay birkaç***

65 C. Gordon, *The Common Background of Greek and Hebrew Civilization,* **s. 156.**

kere tekrarlanınca), Melik saraydaki kurenasına "Siz bana muhakkak bir şeytan göndermişsiniz. Bu kadını İbrahim'e geri verin. Hacer'i de Sâre'ye veriniz" dedi. Bundan sonra Sâre İbrahim'e dönüp geldi ve ona "Anladın mı zevcim! Allah kâfiri tezlil etti. Bir cariyeyi de bize hizmetçi verdi" dedi. (Sahih-i Buharî'den aktaran İlhan Arsel, ***Şeriat'tan Kıssalar,*** Kaynak Yayınları, Temmuz 1996, s.29.)

Görüldüğü gibi, İslam yazarları aynı hikâyeyi almış, kendilerine göre yazmışlar. İbrahim ve karısının hangi ülkeye gittikleri bildirilmemiş. Hikâyede Sara'ya aptes alıp, namaz kıldırılmakla İslam olduğu, kendisini krala vermemekle kocaya sadakatin önemi vurgulanmış. İlginç olanı, İslam kaynaklarında kadına şeytan gözüyle bakılması burada da kendini göstermiş.

Tekvin Bap 13: 10-13'e göre, Abram ve Lût Mısır'dan zengin olarak dönünce birbirlerinden ayrılıyorlar. Lût, Sodom, Gomorra şehirlerinin bulunduğu Yordan'da Erden Havzası'na gidiyor. Lût, burasını, Rabbin bahçesi, Mısır diyarı gibi sulak ve bolluk içinde buluyor.

Yapılan arkeolojik araştırmalara göre, hakikaten bu yörede İÖ 2000 yıllarından önce bir uygarlığın bulunduğu, fakat 1900 yıllarında birdenbire kasabaların altüst olduğu, halkın yeniden göçerliğe başladığı sonucuna varılıyor.

Tekvin Bap 18'e göre, Rabbin melekleri, Abram'a gelerek Sodom, Gomorra'yı içlerindeki fena insanlar dolayısıyla yok edeceklerini söylüyorlar. Bunların fenalığı eşcinsellik. Yakışıklı birer erkek olan bu meleklere sulanıyor erkekler. Lût onlara kızlarını vermeye razı olduğu halde, yine onların isteklerini durduramıyor. Rab, bu yüzden bu iki şehri taşlar yağdırıp, ateş püskürterek yerle bir ediyor.

Oraların deprem kuşağında bulunmasından, bu olayın ağır bir depremden kaynakladığı düşünülüyorsa da, bazı verilere göre bir volkan olabileceği de öne sürülüyor. Bu şehirlerin Lût Gölü'nün içine kaymış olması büyük bir olasılık. Fakat henüz bunlara ait belirli bir buluntu yok. Yukarıda sözünü ettiğimiz uygarlığın yok olması, belki de bu olayın sonucudur.

Abram, bu şehirlerin yok olduğu zaman buralarda ise, o zaman İÖ 20. ve 19. yüzyıllarda yaşamış olmalı deniyor. Fakat daha geç tarihlere de koyanlar var.

Lût ve ailesi Sodom ve Gomorra felaketinden kurtuluyorsa da, melekler arkalarına bakmamalarını söylediği halde Lût'un karısı baktığı için tuz direğine dönüyor.[66]

Kur'an'da. bu konu, metinde görüleceği üzere, 6 sure içinde 46 ayette yazılmış. Her konuda olduğu gibi, bunda da hikâye bir sıra izlemeden ve birbirine bağlı olmayarak, oradan buradan tekrarlarla anlatılmış. Sodom, Gomorra şehirlerinden söz yok. Konuyu toplayacak olursak, fena bir halkı iyi yapmak için, Allah, peygamber olarak Lût'u gönderiyor. Lût'un bütün uğraşmalarına rağmen, şehir halkı onu dinlemiyor. En büyük suçları, eşcinsellik. Onları bir türlü bu işten vazgeçirtemiyor Lût. Onlar Allah tarafından İbrahim'e oğul müjdesi vermeye gelen erkek güzeli melekleri istiyorlar.

Lût onların yerine kendi kızlarını vermek istiyorsa da, yine halkı kandıramıyor. Onlara Allah'ın gücünü anlatmaya uğraşırken, onlar da "Göstersin Allah gücünü" diyorlar. Bunun üzerine melekler Lût'a karısının dışında ailesini alıp şehirden çıkmalarını, arkalarına bakmamalarını söylüyorlar. O da öyle yapıyor ve Allah sert taş yağdırıp, ülkelerini altüst ediyor. Diğer bir ayette de yağmur yağdırıyor.

İlginç olan, ***Tevrat'ta*** arkasına baktığı için tuz direği olan Lût'un karısı, ***Kur'an'da*** nedense geride bıraktırılıp günahkâr halk gibi cezalandırılıyor. ***Kur'an'da*** da arkaya bakmamak var, ama nedeni belli değil.

Şuarâ Suresi, ayet 160'ta da bu kez, Lût Allah'a, eşcinsellik yapan bu halkın elinden kendisini kurtarması için yakarıyor. Hemen her ayette eşcinsellik üzerinde durulmuş. Hatta A'râf Suresi, ayet 80-8l'de, Allah, "Dünyalarda sizden önce hiç kimsenin yapmadığı bir hayasızlığı mı yapıyor. Kadınları bırakıp erkeklere mi yaklaşıyorsunuz?" diyor. Halbuki, Sumer mabetlerinde eşcinsellik doğal kabul edilmiş, erkekler kadın, kadınlar da erkek gibi giyinmişler. İslam yazarları, Lût'un bulunduğu şehrin Allah tarafından cezalandırılmasını şöyle anlatmışlar: Gü-

66 Lût'un karısının tuz direği olması hikâyesinin meydana gelmesinin nedeni: Ölü Deniz civarı çok tuzlu arazi. Rüzgârların etkisiyle bu tuzlar bazı yerlerde sütun gibi olmuş. Bunlardan biri Lût'un karısı şeklinde yorumlanmış. Sodom ve Gomorra şehirlerinin Tuz Gölü (Ölü Deniz) dolaylarında olduğuna bir kanıt olabilir deniyor. Rodin Lane Fox, *The Unauthorized Version, Truth and Fiction in the Bible,* **New York, 1993,s.219.**

nahlı Lût toplumunun cezalandırılma kararı uygulandığı sırada, Cebrail, kanatlarından birini ülkenin altına koydu ve kaldırdı. Yükselttikçe yükseltti, öyle ki, eşeklerin anırmasını, köpeklerin havlamasını, horozların ötmesini gök halkı işitiyordu. Cebrail, kanadıyla yükselttiği ülkeyi göklere olabildiğince kaldırdıktan sonra, birdenbire bırakıverdi. Büyük bir güçle yere çarpılmaktan altüst olan ülkede her şey paramparça olmuştu. (Turan Dursun, ***Kur'an Ansiklopedisi,*** "Lut" maddesi. Kaynak Yayınları, İstanbul, Kasım 1994.) Bunda kartalın kanatları üzerinde göğe çıkan Sümer Kralı Etana hikâyesinden izler var. Bu hikâye çeşitli kültürlere girmiş.[67]

Gelelim ***Tevrat'taki*** Lût hikâyesinin son kısmına:

Lût ve ailesi, Sodom ve Gomorra felaketinden kurtulduktan sonra, Lût ve kızları yolda bir mağarada kalıyorlar. Kızlar orada babalarına şarap içirterek onun sülalesini sürdürmek için babalarıyla yatıyorlar. İki kız da gebe kalıp oğullar doğuruyor. Birinin adı Moab. O Moablıların atası oluyor. Diğerinin adı da Benamni; o da Amonoğullarının atası oluyor.[68]

Bu öykü çok garip. ***Tekvin*** Bap 9'da, Nuh, kendisini çıplak gören oğlunu lanetliyor.[69] Nasıl olur da burada baba kızlarıyla yatar? Hayrullah Örs, ***Musa ve Yahudilik*** kitabının 58. sayfasında, bunun eski inançlardan kalıntı olduğunu, belki de bu mağara sahnesinin bir yeraltı Tanrısıyla sembolik bir evlenme töreninin olmasından başka bir şey olmadığını ve ***Tevrat'ın*** bu ilk bölümlerinin çok eski efsanelerin yazıya geçmiş şekilleri olabileceğini yazıyor. Hakikaten Ugarit metinlerinde bulunan bir Kenan efsanesi, bütün açıklığı ile yansıtıyor bunu.

67 Muazzez İlmiye Çığ, *Sumerli Ludingirra,* **Kaynak Yayınları, İstanbul, 1996, s.49.**

68 Burada sözü edilen Moablar, Ammonlar tarihsel kaynaklara göre, İbrahim'den 5 yüzyıl sonra doğu çölünden gelmişler. Belki de, İsraillilerin İsrail oluşundan yüz yıl önce. Bunlar dil ve kültür bakımından İsraillilere benzedikleri için *Tevrat* **yazarları onları Lût'tan gelme yapmış. "Moab", anlamı "babadan gelen", Amon (aslı Benammi), anlamı "kendi halkının oğlu". İsrailliler Kenan'ı ele geçirdikten sonra Moab ve Ammonlar İsrail'e düşmanlık yapmışlar.**

Isac Asimov's, *Guid to the Bible,* **Two Volum in one, America, 1981, s.87.**

Doç. Dr. Abdullah Aydemir, *Peygamberler,* **s.17'de Lût'un kızlarıyla yatması hikâyesinden utanç duyuyorlarmış. 255. sayfada da böyle bir hikâyenin Tanrı'nın yazdırdığı bir din kitabı olan** *Tevrat'ta* **bulunamayacağı yazılıyor.**

69 Aynı şekilde *Levililer* **Bap 18: 10'da. "Senin oğlunun, kızının, yahut kendi kızının çıplaklığını açmayacaksın; çünkü, onların çıplaklığı senindir" sözleriyle Rab, değil kızı ile yatmak, onu çıplak görmeyi bile yasaklıyor.**

Kenan Tanrısı El, iki kadın yaratıyor ve onları evine koyuyor. Bunlar aynı zamanda El'in kızları. El'in sopası (penisini simgeliyor) indirilmiş. O bir kuş vurup ateşte kızartıyor. Belki cinsel gücünü kuvvetlendirmek için.[70] Tanrı bu iki kadınla yatmaya çalışıyor. Bunu anlatan şiir şeklindeki metinde şöyle deniyor:

"El onların dudaklarını öptü
Dudakları tatlı nar gibi idi.
Öpmekten uyandı
Kucaklamaktan çiftleşti
ve kadınlar gündoğumunu ve
günbatımını doğurdu."

Görüldüğü gibi motif aynı. Baba ile yatan iki kız ve doğan iki çocuk. Bundan sonra El, tekrar bu kadınlarla birleşiyor. Bu kez yeni doğanlar birer dev gibi oluyorlar. Bunlar şöyle anlatılıyor:

"Bir dudak gökte
Bir dudak yerde[71]
Öyle ki, ağızlarına
göğün kuşları
denizin balıkları girer."

Bu yeni doğanlar ***Tekvin*** Bap 6: 1-4'te anlatılan devler olmalı. Sözde bunlar Tanrı oğullanyla, insan kızlarının birleşmesinden olmuş.

Bundan sonra El, yedi oğluna, vahşi doğada yedi yıl taşlar ve ağaçlar arasında dolaşıp iyi Tann olmalannı ve sonra tarlaya girecek-lerini söylüyor. Onlar da öyle olup geliyorlar. Yedi yıl vahşi doğada dolaşmak Hint efsanesinden geliyormuş.[72] Bu, biraz da Mısır'daki yedi yıl kıtlık, yedi yıl bolluğu hatırlatıyor. Yedi sayısı Sümer'de yedi dağ aşmak, yedi kapı geçmek gibi çok kullanılan bir sayı. Bu, beş gezegen ile güneş ve ayı simgeliyor.

70 Mezopotamya'da, keklik cinsel güç veriyor. Bkz. Muazzez İlmiye Çığ, "Mezopotamya'da Cinsel Yaşam", *Bilim ve Ütopya* **dergisi, Nisan 1995.**

71 Masallarımızda anlatılan devlerin de bir dudağı yerde, bir dudağı göktedir. Bu deyimin kökü Kenan efsanesinden.

72 S.N. Kramer, *Ancient Mytologies,* **s.189.**

Tekvin Bap 15'te Abram, Rabbe, "Benim çocuğum yok, mirasçım bu Elizer[73] mi olacak?" diye soruyor. Rab de olmayacağını söylüyor. ***Tevrat*** araştırıcıları bu sözün anlamının ne olduğunu bulabilmek için çok uğraşıyor. Nihayet Nuzi'de bulunan çiviyazılı metinlerden (bkz. 28. dipnot) bunun anlamı çözülebildi. Nuzi metinlerine göre, eğer bir karıkocanın çocuğu yoksa, birisini evlatlık alır ve onu varis yapar. Bu evlatlık, aileye ölünceye kadar bakar. Öldükleri zaman onlara iyi bir ölü töreni yapar. Buna karşılık adamın bütün malı onun olur. Fakat adamın bir çocuğu dünyaya gelirse, o, evlatlık haklarından vazgeçmek zorundadır.

Abram, çocuğu olmayacak da mirası Elizer'e kalacak diye üzülüyor burada.

Tekvin Bap 16'da Abram'ın karısı, çocuk doğurmadığından, Mısır'dan getirdiği cariyesi Hacer'i kocasına çocuk doğurması için veriyor. Bu gelenek Sumer'de de var: Eğer bir kadın çocuk doğurmaz veya hasta olursa, kendisi kocasına bir cariyesini verir. Fakat adam karısına da bakmak zorundadır. Cariye çocuk doğurduğu için şımarırsa, karısının onu evden atma hakkı var.[74]

Abram 86 yaşında iken cariyesi gebe kalıyor ve şımarıyor. O şımarınca Saray işkence yapıyor. Cariye kaçıyor ve tekrar eve dönerek çocuğu İsmail'i doğuruyor.[75]

Abram 99 yaşında iken Rab, ona, "Seni birçok milletin babası yapacağım. Adın bundan sonra Abram (Aramca) değil, Abraham (yüce baba, topluluğun babası) olacak. Karına da Saray demeyeceksin, Sara (prenses ve milletlerin anası)[76] olacak" diyor. Sara'ya da bir oğlu olacağını, adını İshak koymasını söylüyor.[77] Ayrıca yaşadıkları yerlerin

73 Bu ad *Kur'an'da Azer* şeklinde İbrahim'in babası olarak yazılmış (En'âm Suresi, ayet 74). Bunun hakkında daha geniş açıklama için bkz. s. 115.

74 Prof. Dr. Mebrure Tosun, Doç. Kadriye Yalvaç, *Sumer, Babil ve Asur Kanunları ve Ammi-Şaduga Fermanı,* Ankara, 1975, s.69, Lipit-İştar, Madde 32.

Bir belgeye göre, böyle bir cariye hanımının sandalyesini mabede taşıyor, ayaklarını yıkıyor. C. Leonard Wooley, *Sumerian,* New York, 1965, s. 103.

75 İslamiyette İsmail'e verilen değer ve onun hakkında yazılanlar için bkz. s.121.

76 *Kur'an,* Ahzâb Suresi, ayet 6'da da Hz. Muhâmmed'in eşlerinin müminlerin (yani inananların) anası olduğu bildiriliyor.

77 Bunu söyleyen Bereket Tanrıçası olmalı. Aynı olay Vaftizci Yahya olarak bilinen peygamberin babası Zekarya'ya Rabbin meleği görünerek bir oğlu olacağını, adını Yahya koyacağını, İsrailoğullarından birçoğunu onların Allahı Rabbe döndüreceğini söylüyor. Yahya'nın annesi de yaşlı olduğundan buna inanmıyor. *İncil, Luka,* Bap 1: 11.

bütün topraklarını Abraham'a vereceğini bildirdikten sonra, bunlara karşılık Abraham'dan, onu kendisinden sonra gelenlere Tanrıları olarak kabul ettirmesini istiyor. Yaptıkları bu antlaşmanın kanıtı olarak, onu kendilerine Tanrı yapan erkeklerin sünnet olmalarını şart koşuyor. Abraham'ın Tanrısının ona vereceklerine karşılık, o da onu etrafındakilere Tanrı olarak kabul ettirecek. Böylece o, şahsi Tanrı niteliğinden çıkıp, topluluğun Tanrısı olma yoluna giriyor. Daha önce belirttiğimiz gibi, Abraham da büyük bir topluluğun başına geçmiş demektir. Sünnet olayına gelince: Abraham'ın evinde bulunanlar ve oğlu İsmail de 13 yaşında sünnet başlıyor. Dikkat edilecek olursa sünnet olayı İbrahim'in Mısır'dan dönüşünden sonra oluyor. Mısır'da erkek cinsel organı bereket sembolü olarak kutsal sayılıyor. Ondan bir parça koparılıp Tanrı'ya sunulması, Tanrı'ya saygıyı ve ona bağlılığı gösteriyor. İbrahim'le Tanrı arasındaki bu antlaşma, Mısır'daki sünnet geleneğinin Filistin'e sokulması demektir.[78]

Tevrat'ta sünnet ile ilgili ayrıca iki olay var. İkisi de Mısır'la ilgili: 1. ***Çıkış*** 4: 22-26'ya göre, Rab, Musa'ya şöyle diyor:

> "Firavun'a şöyle söyle: İsrail, oğlum, ilkimdir. Onu salıver ki, bana ibadet etsin. Onu göndermek istemediğin için ben senin ilk oğlunu öldüreceğim' Rab yolda ona rast geldi. Oğlunu öldürmek istedi. Tsippora keskin bir taş ile oğlunun gulfesini kesip Tanrısının ayaklarına attı. Ve dedi 'Gerçekten sen bana kan güveyisin'. Rab onu bıraktı ve kadın 'Sen bana sünnet sebebiyle kan güveyisin.'"

Kadın gulfeyi sunarak Tanrı'yı sakinleştiriyor. Bir tür kurban.

Burada büyük bir çelişki var. Bunu ***Tevrat*** araştırmacılarının nasıl çözümlediğini bulamadık. Rab, Musa'ya, "Firavun'a git, İsrail'in benim ilk oğlum olduğumu, onları bırakmasını, bırakmazsa onun ilk oğlunu öldüreceğimi söyle!" diyor. Yolda Rab ona rastlıyor ve oğlunu öldürmek istiyor. Burada Rabbin rastladığı kişinin, oğlunu öldüreceği Firavun olması beklenirdi. Fakat o Musa'nın karışı Tsippora'ya rast gelip onun oğlunu öldürmek istiyor. Neden? Kadın oğlunu Rab öldürmesin diye, yer-

78 Sünnet hakkında başlangıçtan günümüze kadar olan çeşitli açıklamalar için bkz. *Bilim ve Ütopya* **dergisi, Kasım 1996; Turan Dursun,** *Kutsal Kitapların Kaynakları 1,* **Kaynak Yayınları, İstanbul, 1995, s.107.**

den bir taş alıp oğlunun gulfesini keserek, Tanrı'nın önüne atıyor. Buna karşın, 1878'de eski harflerle Türkçe basılmış ***Tevrat'ta***[79] gulfenin Musa'nın ayağına atıldığı yazılı. Neden Musa'nın? Çocuk ve kadın onun. Çocuğu öldürmek isteyen Musa değil, Rab olacak. Ama Rab, Musa'nın çocuğunu değil, Firavun'un çocuğunu öldürecekti. Anlaşılacak gibi değil.

Diğer taraftan kadın Tanrı'ya "Sen bana sünnet dolayısıyla kan güveyisin" diyor. Bu ne demek? Bunun yanıtını ***Hoşea*** Bap 2: 16'da buluyoruz: Rab diyor ki, "Bana (İşi) kocam diyeceksin ve bana Baal demeyeceksin ve onun ağzından Baalların adlarını kaldıracağım; seni ebediyen kendime nişanlayacağım."

Arap harfleriyle olan ***Tevrat'ta*** aynı yerde şöyle deniyor: "Ol günde Rab (buyurur) bana zevcim (kocam) diyeceksin ve bana artık Baal'im demeyeceksin. Baal'in isimlerini onun ağzından (İsrail'in) def edeceğim ve bir daha isimleriyle zikr olunmayacaklar; ve seni kendime adalet, hak ve merhametle ebediyen nişanlayacağım."

Yukarıdaki yazıda, İsrail Tanrısı, kendisini koca, İsrail'i gelin yapıyor. Buna göre Tsippora çocuğun gulfesini Tanrı'ya atıyor. Çünkü Tanrı güvey oluyor.

"Güvey Tanrı" deyimi de Sumer'e dayanıyor (s.91). Sumer'in Aşk ve Bereket Tanrıçası İnanna'nın kocası Dumuzi, güvey Tanrıdır. Buradaki Tanrısal güveyin Yehova olup olmadığı belirtilmemiş olmasına rağmen, artık "Bana Baal'im" demeyeceksin sözü, Baal'de olan Tanrısal güveyliğin Yehova'ya geçtiğini anlatıyor. Çünkü, Baal ve karısı Anath, Sumer'deki Dumuzi ve İnanna'dan Kenan'a geçen bereket kültünü simgelemektedir. (Bkz. Din Baal Kültü.)

Sünnet hakkında ikinci olay da şöyle:

Tevrat, Yeşu Bap 5: 2: "Rab, Yeşu'ya dedi ki: 'Taştan bıçaklar yap ve İsrailoğullarını ikinci kere sünnet et!' Yeşu söyleneni yaptı. İsrailoğullarını sünnet etti. Bunun nedeni şudur: Mısır'dan çıkan kavmin erkekleri yolda öldüler, sünnetli idiler. Yolda doğanlar sünnetsizdi. Çünkü 40 yıl yolda idiler. Yeşu onları sünnet etti."

79 *Kitab-ı Mukaddes,* **yani** *Ahd-i Atik ve Ahd-i Cedid.* **Esas yazılı olduğu İbrani, Geldani ve Yunan lisanlarından tercüme.**
Mesarifi (parasal tarafı) İngiliz ve Amerikan, Babil şirketleri tarafından Maarif Umumiye Nezareti Celilesi'nin (Milli Eğitim Bakanlığı) ruhsatı ile Dersaadet'te (İstanbul'da) Boyacıyan Agop Matbaası'nda tab olunmuştur (babamın kitaplarından), sene 1878.

Görüldüğü gibi, sünnet, Mısır'dan alınan bir gelenek. Bu işler olduğunda bronz kullanılıyordu. Sünnetin bronz bıçakla değil, taştan bıçakla yapılması, bu geleneğin taş devrinden süregeldiğini gösterir.

Kur'an'da sünnet konusunun olmaması, Araplarda bunun gelenek olarak varlığını gösteriyor ya da Muhammed'den sonra, bu, Yahudilerden alındı. Çünkü, Muhammed'in sünnetli doğduğu söyleniyor.

Tevrat, Tekvin Bap 21:

İbrahim 100, Sara 90 yaşında iken, Sara, İshaki doğuruyor. İshak sütten kesildiği gün, Hacer'in oğlu İsmail'in gülmesine kızan Sara, cariyeyi ve çocuğunu çöle attırıyor kocasına. Bunu İbrahim'in Tanrısı onaylayarak karisinin istediğini yerine getirmesini söylüyor. Daha önce sözünü ettiğimiz gibi bu olay, tamamıyla Sumer kanununa dayanıyor. Ayrıca cariye ve çocuğun dışarı atılması, İshak ile mirasa girmesini önlüyor. Bu da yine Sumer kanununa göredir.[80] Bap 25'e göre, İbrahim'in cariyesi olan Ketura'dan çocukları olduğu halde, bütün mirasını İshak'a veriyor.

Olayları kronolojik bir sıraya koyarsak: İbrahim babası 70 yaşında iken doğmuş. Babası 205 yaşında ölmüş. İbrahim'in o zaman 135 yaşında olması gerek. Fakat, İbrahim 75 yaşında Filistin'e gidiyor. Oradan kıtlık yüzünden Mısır'a geçiyor. Mısır'dan getirdiği cariye, çocuk doğurduğunda İbrahim 86 yaşında. Filistin'e, Mısır'a gidip gelmesi 11 yıl içinde. İbrahim, 99 yaşında sünnet oluyor. Kendisi 100, karısı Sara 90 yaşında iken İshak doğuyor. İsmail 13 yaşında sünnet oluyor. İshak üç yaşında iken İsmail 16 yaşında oluyor ve annesi ile çöle atılıyor. Diğer taraftan yine ***Tevrat'a*** göre İsmail küçük iken çöle atılmış gibi görünüyor.

Kur'an'âa İsmail'in çöle atılışı, isim verilmeden, İbrahim Suresi, ayet 37-41'de "Rabbimiz! Ben çocuklarımdan kimini namaz kılabilmesi için, senin kutsal evinin yanına, çorak bir vadiye yerleştirdim. İnsanların gönüllerini onlara meylettir, onları şükretmeleri için rızıklandır" şeklinde, İbrahim'in duası olarak anlatılıyor. Ona karşın İslam yazarları, 121. sayfada görüleceği gibi ondan çok büyük bir hikâye yaratmışlar.

80 Prof. Dr. Mebrure Tosun, Doç. Kadriye Yalvaç, *Sumer, Babil ve Asur Kanunları,* **s.66. Lipit-İştar Kanunu, Madde 25: Eğer bir adamın evlendiği karısı çocuk doğurursa, baba cariye ve çocuklarını özgür kılsa da, cariyenin çocukları efendisinin çocukları ile mirası paylaşamayacaklardır.**

Kurban

Tevrat, Tekvin Bap 22:

İbrahim, gördüğü bir rüya üzerine oğlu İshak'ı yakma kurbanı yapmak için götürüyorsa da, Rabbin gönderdiği bir koç ile bu önleniyor.

Batı Samilerinde oğullarını Tanrı Baal'e kurban etme geleneği var. Finike şehirlerinde dinsel çılgınlıklar halinde bu törenler yapılıyor. Hatta bazen memede olan yüzlerce çocuk kurban olarak yakılmış. İsrail'de de böyle kurban var.

Kur'an'ın Sâffât Suresi'nin 101-111. ayetlerinde görüldüğü üzere, İbrahim, aynı şekilde bir rüya üzerine oğlunu keserek kurban etmeye kalkıyor. (Tevrat'taki gibi yakma değil.) Fakat Tanrı onun iyi niyetini anlayarak, ona bir kurbanlık gönderiyor. Kurbanlığın nasıl bir hayvan olduğu belli değil. Kurban edilecek oğulun adı da yazılmıyor. Daha sonra İslam yazarları onun İsmail olduğunu söylüyorlar. Halbuki, İsmail cariyeden doğan çocuk olduğundan, İshak gelince onun hiçbir değeri kalmıyor ve İshak ilk çocuk sayılıyor.

Batı Samilerinde, ilk oğul, yakma suretiyle kurban ediliyor. Bu yüzden ***Tevrat'ta*** yazıldığı gibi, kurban için götürülen İshak, İsmail olamaz. Bunu kanıtlayacak başka bir belge de yok.

Tekvin'de insan kurbanının daha İbrahim zamanında kaldırıldığı kanıtlanmaya çalışılmış. Dördüncü bölümde s. 132 vd. görüleceği gibi, kaldırılmasının İbrahim'den çok sonra olduğu anlaşılıyor.

Tevrat, Tekvin Bap 23:

Sara 127 yaşında ölüyor. İbrahim, Hitti olan Efron'dan bir mezar yeri almak istiyor. Yerin sahibi bütün tarlayı, içindeki ağaçları ve mağarası ile birlikte alması için zorluyor. İbrahim, tarlayı 400 şegel (hemen hemen üç kiloya yakın) gümüş karşılığında almak mecburiyetinde kalıyor. (Bu da İbrahim'in ne kadar zengin olduğunu gösteriyor.) Tarlanın neden İbrahim'e tümüyle satılmak istenildiği konusu bilim adamlarını çok düşündürmüştü ve nedeni bir türlü anlaşılamamıştı. Fakat Hitit Kanunları bulunup okunduğunda bunun nedeni de anlaşıldı.

Hitit Kanunu'na göre, eğer alıcı satıcının bütün tarlasını alırsa, o zaman alıcının belirli bir feodal görev yapması gerekli satana. İbrahim buna yanaşmak istemiyor. O yüzden mezar yapmak üzere yalnız mağa-

rayı istiyor. Satıcı da hepsini birden satma yanlısı. Buna karşılık İbrahim'in ne gibi bir göreve yükümlü olacağı belli değil. Tarlanın etrafındaki ağaçlarla birlikte satılması bile Hitit Kanunu'na dayanıyor.[81]

İbrahim, karısını, Hititlerden aldığı tarladaki mağaraya gömüyor.

Tevrat'ta İbrahim zamanında Hititlilerden söz edilmesi bir hayli tartışmalara yol açmıştır. Eğer İbrahim'in yaşadığı çağ 1900-1800 yıllarına konacak olursa, o tarihte Hititlilerin oraya kadar gitmeleri imkânsız görünüyor. İbrahim'in bir Hititliden tarlayı alması, oğlu Esav'ın bir Hitit kızıyla evlenmesi önemli görünmüyor. Çünkü, onlar çok geç yazılmış. Fakat Tevrat, Sayılar 13: 29'da Hititlilerin, Amoritlerin ve Yebusilerin dağlık yerde; Kenanilerin deniz sahilinde, Erden kıyısı boyunca oturdukları yazılıyor. Buna göre Makpela Mağarası'nın Hititlilerden alındığı konusunun eski bir kaynağa dayandığı, bu yüzden doğru olabileceği düşünülüyor. Fakat Hititlilerin sınırı, Kral Şuppiluliuma (İÖ 1350) zamanına kadar Torosların güneyine geçmemiş. Hitit ordusu Şam'a kadar uzanmasına rağmen, Filistin'e girmemiş. Güneydeki geç Hitit devletleri de Hamat'tan güneye inmemiş. Hititlerin İsraillilerden önce Filistin'e girmeleri garip görünüyor; bu dağlık yerdeki Hititler kimler olabilir deniyor.

Hitit Kralı İkinci Murşil, ülkesinde çıkan veba hastalığının nedenlerini ararken bulduğu bir metinde, Hatti Hava Tanrısının Kuruştammalıları Mısır ülkesine kadar götürdüğü ve onları bir anlaşma ile bağladığı yazıyor. Belki de bu zamanda bir grup Hititli oraya gelip yerleşmiş olabilir deniyor. Diğer bir olasılık da Hititlilerden önce Anadolu'da oturan ve dillerine Hattice anlamına gelen Hattili denen ve ondan dolayı kendilerine Hatti adı verilen halktan bir kısmı Filistin'e gelip yerleşmiş olabilir. Hitit kaynaklarına göre, bunlar geniş bir alana yayılmışlar. (O Gurmey, ***The Hittites,*** New York, 1990, s.47-50.)

Tevrat, Tekvin Bap 24:

İbrahim, oğlu İshak için karı olarak almak üzere, develerle kölesini Harran'a gönderiyor. Arkeolojik buluntulara göre, o çağda henüz deve

81 Manfred R. Lehman, "Abraham's Purchese of Machpelah and Hittite Law", Bulletin of American Schools of Orient Research Nr. 29, Feb.. 1953, Pl 15-18. Hitit Kanunu, Madde 46-47.

evcilleştirilmemiş. İshak, Rebeka ile evleniyor. İbrahim de Ketura adlı bir cariye ile evleniyor. Sara 127 yaşında öldüğüne göre, İbrahim de 137 yaşında olmalı. Yine de yeni aldığı kadından çocukları oluyor. Bunların hemen hepsi bilim dışı. İbrahim mirasını yalnız İshak'a veriyor. Ne İsmail ne de diğer çocuklar miras alamıyor. Büyük adaletsizlik. İshakin Rebeka'dan ikiz oğlu oluyor. Yakup ve Esav adı konuyor.

Tevrat, Tekvin Bap 25:

İbrahim 175 yaşında ölerek karısının gömüldüğü Makpela Mağarası'na gömülüyor. İslama göre İbrahim'in mezarı Urfa'da.

Burada da ilk kez İsmail'in 12 oğlu olduğu, ondan 12 kavim çıktığı ve 137 yıl yaşadığı yazılıyor. (İsmail'in Arapların atası kabul edildiği hakkında da bkz. s. 120 vd.)

İshak da babası gibi Gerar Kralı Abimelek'e karısı için kız kardeşim diyor. Fakat Abimelek bunu çabuk anlıyor.

İshak'ın ikiz oğullarından Esav ilk doğduğu için büyük sayılıyor. O avcı, diğeri çoban.[82] Bir gün dışardan aç gelen Esav, kardeşinden yiyecek isteyince Yakup ona, "Bana büyük çocukluk hakkını satarsan veririm" diyor. Esav da satıyor. Bunun da ne anlama geldiği ancak çiviyazılı belgeler okununca anlaşılıyor. Nuzi tabletlerinde ve Sumer Kanunu'nda büyük oğula mirastan ayrılan bir hak veriliyor. Mirasın diğer kısmı kardeşler arasında eşit olarak bölüşülüyor.[83] Büyük oğul isterse bu hakkı satabiliyor veya birine verebiliyor.

Esav 40 yaşına gelince bir Hitit kızı ile evleniyor. Ama, baba buna çok kızıyor. Bu yüzden İshakin karısı, Yakup'u daha çok seviyor. İshakin gözleri görmez oluyor. Bir gün Esav'dan av hayvanı getirip kendisine yedirmesini söylüyor babası. O gidince annesi ile Yakup birleşerek, Yakup'u Esav gibi gösterip, babasına kutsatıyorlar. Bu kutsamada İshak'ın söyledikleri, Sumer babasının oğluna söylediklerine benziyor.

82 Yakup-Esav hikâyesi, Habil-Kain hikâyesinin başka şekli. Baba çobanı seçiyor. Bu konu da daha önce sözünü ettiğimiz gibi Sumerlilere kadar gidiyor. Oradaki Dumuzi-Enkimdu. ***Emeş-Enten*** **(Yaz ve Kış) hikâyelerinin bir devamı s. 71'de görünüyor.**

83 ***Sumer, Babil ve Asur Kanunları,*** **s.69. Lipit-İştar Kanunu, Madde 32 ve Hammurabi Kanunu, Madde 165, s.205.**

Yakup'un söyledikleri:

"Bak oğlumun kokusu kırların kokusu gibidir.
ve Allah göklerin neminden
ve yerin semizliğinden,[84]
Buğdayın, şarabın çokluğunu versin.
Kullar sana kulluk etsin
Milletler sana baş eğsin
Kardeşlerine efendi ol
Ananın oğullan sana baş eğsinler!
Sana lanet edenler lanetli olsun
Seni mübarek kılanlar mübarek olsun."

Sumer babasının oğluna söyledikleri:

Seninle kavga edenlerden Tanrı seni korusun
Sana saldıranlardan Tanrı Nanna seni korusun
Tanrının gözünde değerli olasın!
İnsanlığın sesini ve nefesini yüceltsin
Şehirdeki akıllıların başı olasın
Şehrin, adını en gözde yerlerde ansın
Tanrın seni iyi bir ad ile çağırsın.
Tanrı Nanna önünde beğenilen kişi olasın
Tanrıça Ningal tarafından beğenilmiş olasın."[85]

Babasının Yakup'u kutsadığını öğrenen Esav, buna son derece kızıyor ve kardeşini öldüreceğini söylüyor. Annesi onu kendi kardeşi Laban'ın yanına gönderiyor. Orada dayısına yedi yıl çalıştıktan sonra, onun güzel kızıyla evlenmek istiyor. Fakat dayısı bir hile yaparak, onun yerine çirkin kızını veriyor. Bu kez yedi yıl daha çalışıp diğer kızı da alıyor. Yakup bunun acısını, dayısının hayvanlarının ve malının büyük bir kısmını kendine mal edinerek, karılarını, çocuklarını ve mallarını alıp gizlice dayısından kaçırarak çıkarıyor.

84 Göklerin nemi, toprağın ve yerin bereketi, Kenan Tanrısı Baal'in nitelikleri. S.N Kramer, The Ancient Mytologies, s.109.

85 S.N. Kramer, *History Begins at Sumer,* **(Tarih Sumer'de Başlar), çeviren M.İ. Çığ.**

Dayı bunu öğrenince arkalarından yetişip "Niçin kaçıyorsunuz? ***terafim'i*** neden aldınız? Onu hemen verin" diyor. Yakup'un karısı Rahel onu devesinin semeri altına saklayıp üzerine de oturduğu için bulamıyor; babası, her şeyden çok ***terafim'in*** kaçırıldığına kızıyor.

Bu ***terafim'in*** ne olduğu ve neden ona o kadar önem verildiği konusu bilim adamlarınca Nuzi tabletleri bulununcaya kadar anlaşılamıyor.

Nuzi tabletlerine göre, bu ***terafim*** bir aile Tanrısı heykeli. Eğer ailenin erkek varisi yoksa ve bir evlat edinirlerse, ailenin Tanrısı ona geçiyor; fakat ailenin bir çocuğu olursa Tanrı asıl evladın oluyor. Yakup'un dayısı Laban'ın oğlu yok. Yakup'u evlat ediniyor ve ona iki kızını birden veriyor. Yalnız aile Tanrısının Yakup'ta kalması için, başka kadın alamayacağı gibi, Laban'ın çocuğu da olmaması gerek. O arada Laban'ın çocuğu oluyor, ***terafim*** ona geçmesin diye Yakup'un karısı Rahel, ***terafim'i*** alıp, saklıyor.

Tevrat, Tekvin Bap 28:

Yakup evlenmek üzere Paddan-Aram'a giderken bir rüya görüyor. Bu rüyada, başı göklere erişen bir merdivenle, Rabbin melekleri inip çıkıyormuş. Tanrı da Yakup'a gelerek, o diyarı ona ve soyuna vereceğini söylüyor. Buradaki Babil Ziggurat anısı olabileceği düşünülüyor. Yakup, bu rüyadan sonra Rab buradadır diye oraya bir taş (Tanrı sembolü) dikiyor ve yerin adını Beyt-El, El'in (Tanrı'nın) Evi adını koyuyor.

Hz. Muhammed'e de göğe çıkarken merdiven konmuş. Enes İbn Malik, Hz. Muhammed'den aktararak, "Bundan sonra (yerden göğe kadar) merdiven kondu. Cebrail ile yerleşip yükseldik" demiş. "Miraç"ın anlamı merdiven. Prof. Kamil Miras, bunun asansör anlamına geleceğini de söylemiş. Herhalde "Cebrail ile yerleşip yükseldik" cümlesine dayandı! (Turan Dursun, ***Kutsal Kitapların Kaynakları 3,*** Kaynak Yayınları, İstanbul, Kasım 1995, s.139.)

Göğe merdivenle inip çıkmanın da Mezopotamya'dan kaynaklandığını öğreniyoruz. Benjamin R. Forster, ***From Distant Days, Myth Tales and Poetry of Ancient Mesopotamia,*** America, 1995, s.85'te "Nergal Nasıl Yeraltı Dünyasına Kral Oldu?" metninde, Tanrı Nergal'in ve Yeraltı Tanrıçası'nın vezirinin yeraltından göğe merdivenle çıkıp indiği anlatılıyor.

Tevrat, Tekvin Bap 32:

Yakup Allah'ın ordusu olarak kabul ettiği meleklerini görüyor ve yalnız kalınca gece sabaha kadar biriyle güreşiyor. Tanyeri ağarırken, güreşen gitmek istiyor. Yakup, onu, kendisini kutsamadan bırakmıyor. Buna göre Yakup ile güreşen yerli halkın bir Tanrısı. Yakup'un da bir kabile Tanrısı olduğu, yenilmemesi de yerli Tanrı kadar güçlü olduğunu kanıtlıyor. Bu Tanrı, onun adını değiştirerek "Tanrı ile güreşen" anlamına gelen ***İsrail*** koyuyor. Bu güreşte Yakup'un kalçası sakatlanmış. Bu yüzden İsrailoğulları hayvanın kalça adalesini yemezlermiş.

Bu olay ***Kur'an'ın*** Ahzâb Suresi'nin, 69. ayetinde şöyle geçer: "Ey iman edenler! Siz de Musa'ya eziyet edenler gibi olmayın. Nihayet Allah onu, dedikleri şeyden temiz çıkardı." Bunun açıklaması da şöyle:

> "Güya Benî İsrail (Yahudiler) yıkanırlarken çıplak ve birbirlerine baka baka yıkanırlarmış. Musa ise bunu hayasızlık bildiği için yalnız başına yıkanmayı tercih edermiş. Bu yüzden halk onun aleyhinde konuşur ve: 'Vallahi Musa'yı bizimle beraber yıkanmaktan alı koyan şey (mutlaka) debbe, yani kasığı çıkık olmasıdır' diyerek ona 'ezâ' ederlermiş. Musa, yine bir gün yıkanmaya gittiğinde, soyunup elbisesini bir taşın üzerine koymuş. Fakat taş, elbiseyi alıp kaçmış. Musa bunu görünce: 'Aman taş, rubamı! Aman taş, rubamı!' diyerek ve alabildiğine koşarak taşın arkasına düşmüş. Benî İsrail onu bu halde görünce, 'Vallahi Musa'da bir kusur yokmuş' diyerek onun ardınca gitmiş. Musa koşa koşa nihayet taşı yakalamış ve elbisesini alıp taşa güzel bir dayak atmış. Buharînin söylemesine göre dayak yüzünden o taşta 'hâlâ altı, yahut yedi bere izi' kalmışmış." ***(Sahih-i Buhari'den*** aktaran İlhan Arsel, *Sedat**'tan Kıssa'lar,*** Kaynak Yayınları, s.274.)

Bu taş nerede acaba?

Tevrat, Tekvin Bap 37'den itibaren Yakup'un sevgili karısı Rahel'den olan oğlu Yusuf un hikâyesi başlıyor. Fakat bu arada Yusufu kervana sattıran baba bir, ana ayrı kardeş Yahuda'nın öyküsü giriyor. Buna göre Yahuda'nın bir oğlu ölüyor. Dul kalan kadını ikinci oğluna alıyor, o da ölünce onu üçüncü oğluna almıyor. Buna kızan kadın

kendisine peçe takıp fahişe gibi göstererek kaynatası ile yatıp gebe kalıyor. Kaynatası onun gebe kaldığını duyunca yakılmasını söylüyor. Fakat kadın ondan gebe kaldığını kanıtlayınca iş kapanıyor.[86]

Bu olayın hangi gelenekten kaynaklandığı yine çiviyazılı metinlerden öğrenilebildi.

Hitit Kanunu'nun 193. maddesi açıklıyor bunu. Ona göre "Eğer bir adam çocuğu olmadan ölürse, karısı adamın kardeşi ile, o da ölürse kocasının babası ile, o da ölürse yeğeni ile evlenir." Bunların birinden doğan çocuk babasının adını ve mirasını alıyor. Herhalde kadın bu mirası alabilmek için kaynatasını kandırıyor. Kaynatanın, kadının kendisi tarafından gebe bırakıldığını anlamadan yakılmasını istemesi de Hintli geleneği. Onlarda kadın ya aileden biriyle evlenecek ya da yakılacak.[87]

Yusuf Hikâyesi ile İlgili Açıklamalar

Yusuf: Yosef-El'in kısaltılmışı.

Voltaire, ***Felsefe Sözlüğü'nde*** Yusuf hikâyesi hakkında şöyle yazmış:

> "O bir merak ve edebiyat konusu olarak ele alınırsa, ilkçağın bize kadar gelen en değerli anıtlarından biridir. Bütün Doğulu yazarlara örnek olmuştur. Homer'in ***Odisse***'sinden daha dokunaklıdır. Affeden bir kahraman, insanı öç alandan daha çok duygulandırır. Bunda destan şiirlerinde olan anlatış, düğüm, tekrar tanıma, serüvenler, tabiatüstü olaylar birbirini kovalar."

Yusuf hikâyesi, ***Tekvin*** Bap 37-50'ye, ***Tekvin'in*** sonuna kadar sürüyor. Bunu özetleyecek olursak, Yakup'un güzel karısı Rahel'den iki çocuğu oluyor: Yusuf ve Benyamin. Kadın Benyamin'i doğurunca ölür. Babaları bu iki çocuğu diğer karısının çocuklarından çok sever.

86 *Levililer* **20: 21'de "Bir adam kardeşinin karısını alırsa murdarlıktır. Kardeşinin çıplaklığını açmıştır. Çocuksuz olacaktır" deniyor. Bu, yukardaki olaya ters düşüyor.
Bap 24'te İshak ile evlenmeye gelen Rebeka'nın yüzü peçeli. Bap 38'de Yehuda'nın gelini kardeşini fahişe gibi göstermek için peçe takıyor. Burada bir çelişki var. Sumer'de mabet fahişeliğinin simgesi, baş örtüsü.**

87 C. Gordon, *The Common Backgrond,* **s.96; Gurney,** *The Hitite,* **s.83.**

Yusuf iki rüya görür. Bunlardan birinde tarlada demet bağlarlarken, Yusuf'un kalkan demetine kardeşlerinin demeti eğilirler. Diğer rüyasında Güneş, Ay ve 11 yıldız Yusuf'a eğilirler. Bu rüyaları duyan ve onu kıskanan kardeşleri, başımıza geçecek korkusuyla bir kuyuya atarlar. Kervanlar onu bularak Mısır'da mevki sahibi bir adama satarlar. Yusuf hem becerikli, hem akıllı. Efendisinin karısı onunla yatmak ister. Yusuf kabul etmeyince, kadın kocasına, onun kendisiyle yatmak istediğini söyler. Kocası onu zindana attırır. Yusuf akıllı olduğundan zindan müdürü ona görevler verir. Zindana, Firavun'a başkaldıran iki kişi getirilerek Yusuf'a teslim edilir. Yusuf onların gördüğü rüyayı yorumlayarak, birini Firavun'un affedeceğini, diğerini asacağını söyler. Rüyalar çıkar. İki yıl sonra Firavun iki rüya görür. Birinde ırmaktan çıkan yedi besili ineği, yedi sıska inek yer. Diğerinde bir saptaki yedi olgun başağı, yedi sıska başak yok eder. Bu rüyaların yorumunu ancak Yusuf yapar.

O, Mısır'a yedi bolluk yılından sonra yedi kıtlık yılı geleceğini söyler. Firavun Yusuf'a yüksek görev verir. O bolluk yıllarında zahire ve yiyecekleri toplar. Kıtlık yıllarında halka onları satar. Öyle ki, halkın elinde karşılığında verecek bir şey kalmayınca, onların tarlalarını alıp, Kral'a verir. Bu kez halk, tarlayı ekip biçecek. Ürünün beşte birini Kral'a verecek. Bu, halkın köle durumuna gelmesi demek. Filistin'e gelen kıtlık dolayısıyla Yusufun kardeşleri Mısır'a buğday almaya gelirler. Yusuf onları tanır. Onlara, tekrar geldiklerinde kardeşi Benyamin'i getirmezlerse, buğday veremeyeceğini söyler. Giderlerken verdikleri paralarını da çuvallarına koyar. Kardeşleri tekrar buğday almaya gelirken Benyamin'i göndermek istemeyen babalarını kandırarak, Benyamin'i de getirirler. Yusuf öz kardeşini hile ile bıraktırmak isterse de, diğerlerinin üzüntüsünü görerek kendi kimliğini açıklar. Babasını ve akrabalarını Mısır'a 75 kişi olarak getirtir. Kral, onlara Ramses civarında en iyi yeri verir. Yakup ölür; mumyalanıp vasiyeti üzerine babasının yanına Makpela Mağarası'na götürülür. Yusuf 117 yıl yaşıyor. Onu da mumyalıyorlar, ama babasının yanına götürülüp götürülmediği belli değil.

Kur'an'da da aynı hikâyeyi, 111 ayeti kapsayan Yusuf Suresi içinde tümü ile buluyoruz. Doç. Dr. Abdullah Aydemir'in, ***İslami Kaynaklara Göre Peygamberler*** adlı eserinin 75. sayfasına göre, Hz. Mu-

hammed'in arkadaşları "Bize bir kıssa (hikâye anlat)" demişler. Hemen Yusuf Suresi vahyolmuş. Bunda da her konuda olduğu gibi, olaylar pek birbirine bağlantılı değil. ***Tevrat'a*** göre, bazı eksikler ve fazlalıklar var. Yusuf un yalnız bir rüyası var. Onda da 11 yıldız yerine 12 yıldız yazılı. Yusuf un, efendisinin karısına sataşıp sataşmadığı, gömleğin arkadan yırtılmasıyla kanıtlanıyorsa da, yine hapse atılıyor. Vezirin karısının Yusuf a âşık olmasındaki haklılığı, dedikodu yapan kadınlara yakışıklı Yusuf gösterilerek kendilerini kesmelerine neden olması ile kanıtlanmaya çalışılırken, kadınların dedikoduculuğu ve düzenbazlığı vurgulanıyor. Kralın gördüğü rüyanın yorumlanmasında bir gariplik var: Yedi yıl ekin ekip, yenilenden artanın başağında bırakılması, kuraklık gelince bu biriktirilenin yenilmesi, birazının saklanması önerildikten sonra, yağmur olan yılda da sıkıp sağarlar deniyor ki, bundan bir şey anlaşılmıyor. Başak sapta yedi yıl kalmaz. Yağmur yılında neyi sıkıp sağarlar? Yusuf un bollukta topladıkları ile kıtlıkta sattıklarından hem kendini, hem kralı zengin ettiğinden söz edilmiyor. Aslında hikâyenin asıl özü bu. Buna karşılık kardeşleriyle olanlar daha dramatize edilmiş. Babasının, çocukları gelirken, Yusufun kokusunu duyması, onun gömleği ile gözlerinin açılması, yeni eklemeler. Hikâyede Hz. Muhammed'in kabul ettiği tek Allah'ı Yusuf'un da bildiği, bunu etrafındakilere anlatması özellikle ön plana alınmış. Surenin sonunda ***"Kur'an'ın*** kendinden önceki kitapları tasdik eden millete (yani Araplara) her şeyi açıklayan ve doğru yolu gösteren bir rehber" olduğu belirtilmiş.

Yusuf'un, kardeşlerini kıskandıran rüyaları, Akad Kralı I. Sargon'un rüyalarına benziyor. Sargon, Kiş Kralı Urzababa'nın sarayında içkicibaşı iken, hasta Kral'a, gördüğü iki rüyasını anlatıyor.[88] Kral, bu benden krallığımı alacak diye korkuyor ve onu öldürtmek istiyor.[89] Hakikaten Sargon yalnız Kiş krallığını elde etmekle kalmıyor; bütün Sumer'i ve Kuzey Mezopotamya'yı ele geçirerek kendisine Sumer ve Akad'ın kralı unvanını veriyor. Yusuf da Sargon gibi rüyası yüzünden öldürülmek isteniyor. Fakat sonunda rüyası çıkarak saygın ve zengin bir adam oluyor.

88 İlginç olanı, Sumer'de de rüyalar hep iki. Gude'a Eninnu mabedini yapmadan önce iki rüya görüyor. Gılgamış Enkidu ile karşılaşmadan önce iki rüya görüyor. Yusuf ve Firavun da öyle.

89 Jerrold S. Cooper, *Sargon und Joseph, Dream Come True, The Biblical and Related Studies,* **Presented to Samuel Iwry, Indiana, s.33-35.**

Kardeşleri de ona baş eğmek zorunda kalıyor. Hikâyedeki motif aynı. Sargon aynı zamanda, Musa gibi, annesi (belki bir rahibe idi)[90] tarafından, ziftle sıvanmış bir sepetle nehre atılıyor. Bir bahçıvan bulup büyütüyor ve kralın sarayına girerek krallığı yükseliyor. Musa'nın hikâyesinin de bundan esinlenerek yazıldığı söyleniyor.

Yusuf'un Mısır'a götürülüp orada büyük bir adam oluşu, Alalah Kralı İdrimi'nin hikâyesine benziyor. Suriye'de Açana'da 1939 yılında Alalah Kralı İdrimi'nin tahtına oturmuş durumdaki bir heykeli bulunuyor. Üzerinde yazılı 101 satırlık metnin özeti şöyle: "Ben İlimilimma'nın oğlu, Alalah'ın Tanrısı Adad'ın, Tanrıçaları İştar ve Hepat'ın hizmetçisi, İdrimi'yim" diye başlıyor. Sonra onun ve ailesinin başına gelen felaketler yüzünden Emar'a kaçtıkları yazılıyor. Fakat İdrimi orada kendisini köle gibi hissederek atını ve arabasını alıp Kenan ülkesinde İbrahim gibi çeşitli yerlere gidiyor ve sonunda Alalah Kralı olmayı başarıyor.[91]

Yusufun patronunun karısı ile olan durumu, Mısır'da Anubis ve Bata veya Bitis kardeşlerin hikâyesine benziyor. ***Bu iki kardeş beraber oturuyorlar. Büyük olan Anubis'in karısı var. Küçük kardeş tarla ve hayvanlarla ilgili işlerden yükümlü. Durmadan çalışıyor. Bir gün ağabeyinin karısı, ona, "Gel beraber yatalım" diyor. Çocuk kabul etmeyince, kadın kendisini dövülmüş, üstü başı yırtılmış gibi yaparak yerde yatıyor ve kocası geldiğinde, kardeşiyle yatmadığı için, kendisini bu hale soktuğunu söylüyor. Ağabeyi eline bir mızrak alarak kardeşini bekliyor. Çocuk inekleri ahıra sokarken, ilk inek "Ağabeyin seni öldürmek için***

90 Bunu, Sargon'dan en az bin yıl sonra yazılmış bir şiirden öğreniyoruz:

> **Ben Agade'nin kralı büyük kral Sargon**
> **Annem yüksek bir rahibe idi, babamı bilmiyorum**
> **Yüksek rahibe annem beni gizlice doğurdu**
> **Beni bir kamış sepete koydu, onu ziftle kapadı**
> **Beni nehre bıraktı dışarı çıkamayacaktım**
> **Nehir beni sürükleyerek, su çekici Akki'ye götürdü**
> **Akki beni sudan çıkardı**
> **Kendi oğlu gibi büyüttü beni**

Benyamin R. Forster, *From Distant days,* **myths, Tales and Poetry f Ancient Mesopotamia, America, 1995, s. 165.**

91 The Ancient Near East, *Supplementary Texts and Pictures Relating to the Old Testament,* **Edited by James B. Pritchard, New Jersey, 1969, s.557-**

bekliyor" diyor. İkinci inek de aynı sözü söyleyince çocuk kaçmaya başlıyor. Ağabeyi onu kovalıyor. Çocuk kaçarken Güneş Tanrısı'na kurtarması için yakarıyor. O da aralarına timsahlar dolu bir göl koyuyor. Çocuk gölün bir ucunda ağabeyine kendisini neden öldürmek istediğini soruyor ve karısının kendisine yaptığını anlatıyor ve yalan söylemediğini kanıtlamak için Güneş Tanrısı'na yemin ederek bir kamışla penisini kesip göle atıyor. Anubis de gidip karısını öldürüyor.[92]

Yedi yd bolluk ve yedi yd kıtlık ile ilgili hem Mezopotamya, hem de Kenan'da efsaneler var.

Mezopotamya'da Aşk Tanrıçası İştar, evlenmek istediği Gilgameş tarafından geri çevrilince son derece kızıyor ve Gök Tanrısı An'dan, Gilgameş'i, yedi yıl olarak şahıslandırılmış Gök Boğası tarafından öldürtmesini istiyor. O da "Eğer o öldürülürse ülkede yedi yıl kıtlık olur" diyor. İştar da o yedi yılda (Bereket Tanrıçası olarak) ülkeyi besleyeceğini söylüyor.[93]

Kenan motifinde de, Bolluk ve Bereket Tanrısı Baal ile Ölüm Tanrısı Mot'un savaşmalannda yedi yıl biri, yedi yıl diğeri kazanıyor. Baal kazanırsa ülkeye bolluk geliyor. Mot kazanırsa kuraklıkla birlikte kıtlık oluyor.[94]

Görüldüğü gibi Yusuf hikâyesi de çeşitli kültürlerin etkisinden yararlanılarak yazılmıştır.

Tevrat'taki İbrahim ve ailesi ile ilgili hikâye hakkında yazılacaklar burada bitti. Bu arada ***Kur'an'da*** bulunan aynı konular da karşılaştırıldı.

İncil'de İbrahim hakkında üç yerde çok kısa olarak söz ediliyor.

Resullerin İşleri, Bap 7: 1-2

Hıristiyanlar da, ona, ***"Ata"*** diyorlar. Hanan'a göç ettikleri yazılı ise de nereden geldikleri belli değil. Yaşlarından söz edilmiyor. İlginç olanı Filistin'e geldiklerinde, Tanrı'nın bütün sözlerine rağmen, ona, ayak koyacak yer bile vermediği belirtiyor. İbrahim'in hakikaten bir mezar yeri almakta bile güçlük çektiğini gördük. Ancak kabilelerin büyük asker gücüyle toprak sahibi oldukları anlaşılıyor. 400 yıl yabancı ülke-

92 The Ancient Near East, *An Anthology of the Texts and Picture,* **Edited by James B. Pritchard, Princeton, 1952, s. 12-15.**

93 N.K. Sandars, *The Epic of Gilgamesh,* **America, 1985, s.66.**

94 S.N. Kramer, *Mythologies of the Ancient World,* **New York, 1966, s.185.**

de köle olup çıktıktan sonra Tanrılarına kulluk ettiklerini, oğlunun sekiz günlük iken sünnet edildiğini, İshak ve Yakup'un on ikişer oğlundan on ikişer kabile kurduklarını, onların ne kadar çoğaldığını anlatıyor. İsmail'den söz yok. Bunları Yusuf'un hikâyesi izliyor, ama o da çok kısa.

Kardeşleri kıskanarak, onu Mısır'a atmışlar. Tanrı'nın yardımı ile Firavun'un sarayına vali olmuş. Kıtlık dolayısıyla ailesinden 75 kişiyi Mısır'a getirtmiş. Mısır'da İsrailoğulları çoğalınca, Kral onları ülkesinden atmaya çalışırken Musa doğmuş. Bütün hikâye bu kadar.

Romalılara Göre, Bap 4: 1-14

Burada sünnet durumu işleniyor. Ona göre İbrahim, Tanrı'ya çok erken iman ettiği için, bu imanın mührü olarak sünnet olmuş. Yani Tanrı'ya, "Seni Tanrı olarak kabul ettiğimin kanıtı" diyor. Tanrı'nın ona yer vaadi, sünnetli olmadan iman ettiğinde olmuş. İman sünnetten önce olduğundan Hıristiyanlarda sünnet yok.

Galatyalılara Göre, Bap 3: 7-12

İbrahim'in önceden iyi olduğunu anlayan Tanrı, ona "Bu milletler sende mübarek kılınacaktır" demiş. Çünkü şeriat işlerinde olanların hepsi lanet altında imiş. Bu bakımdan şeriat ile kimsenin insan olamayacağı, imanın esas olduğu yazılıyor. Şeriat iman değil deniyor.

Bunu "şeriat" istiyoruz diyenlerin okuması gerek.

Kur'an'daki Ayetlerden İbrahim Peygamber ve Sülalesi Hakkında Çıkarılan Bilgiler

Kur'an'da İbrahim Peygamber ve ondan sonra gelen ailesi hakkındaki ayetler incelenince, bütün konularda olduğu gibi, bu da çok yüzeysel yazılmış. Konu çeşitli sureler içine ayet ayet dağılmış. İbrahim Suresi'nde bile ancak iki ayet ona ait. 65 ayetten çıkarılan sonucu şöyle özetleyebiliriz: İbrahim küçük yaşta Allah'ın uyarışlarıyla Güneş'e, Ay'a, yıldızlafa tapmaktan vazgeçip Müslim ve Hanif olarak Allah'ı tanımış ve İslamların babası olmuş. O, putları kırıp onların bir işe yaramayacağını kanıtlıyor. Ona inanmayanlar, onu ateşe atıyorlar. Fakat Allah onu yakmıyor.

Allah'ın ölüleri diriltiğini anlatmak için, kuşları yarıp dört tarafa gönderiyor (dirilip dirilmediği yazılmıyor). Putatapan babasının adı Azer. İbrahim'e, İshak ve Yakup'a kitap verilmiş.

İbrahim, oğlu İsmail ile 'nin temellerini atıyor. İbrahim, çocuklarından bazılarını 'nin yanına, çöle bırakıyor ki, namaz kılsın, dua etsin diye. Kimi bıraktığı belli değil.

İbrahim iyi huylu olduğundan ve Allah'a inancından dolayı, Allah, karısı yaşlı olduğu halde ona İshak ve Yakup'u vererek ödüllendiriyor. (Sanki Yakup oğlu imiş gibi. Halbuki, ***Tevrat'a*** göre, torunu.) Bunlar peygamber oluyorlar. Allah onlara kitaplar veriyor. İbrahim gördüğü buruya üzerine oğlunu (adı belli değil) kurban etmeye kalkıyor. Fakat Allah kurbanlık gönderiyor. Allah tarafından gönderilen elçiler İbrahim'e Lût ülkesine bir felaket geleceğini bildiriyorlar. Sonra da Lût'a gidiyorlar. Bunları duyan şehirliler koşarak geliyorlar ve bu elçileri (erkek melekleri) istiyorlar. Lût da onlara, "Bırakın onları, benim el değmemiş kızlarımı alın" diyor. Melekler Lût'a karısı dışında bütün ailesini ve akrabasını alarak kaçmasını söylüyor. Onlar kaçıyor. Arkadan taş yağarak şehrin altı üstüne geliyor.

Bundan sonra yazılanlar hep İbrahim ve soyunun tek Allah'a inandıkları üzerine. Birinci bölümde bu ayetlerin nasıl gruplandırıldıkları verilmişti. Bunlardan ***Tevrat*** ile paralel olanlar, karşılaştırılması kolay olsun diye birlikte ele alındı. İbrahim'in dini, putları kırması, ateşe atılması, ölü diriltme konulan dördüncü bölümde, geri kalanlar bu bölümde işlenecek.

İsrailoğulları

Bakara Suresi, ayet 124 ve Nahl Suresi, ayet 120

İlk iki ayette, Allah, İsrailoğullarını üstün kıldığını, kitabı ve peygamberliği onlara verdiğini, başka kavimlerden üstün yaptığını söylüyor.

Tevrat Tesniye 7: 6

> "Çünkü sen Allah'ın Rabbe mukaddes bir kavimsin. Allah'ın Rab yeryüzünde olan bütün kavimlerden kendisine has kavim

olmak, üzere seni seçti. Rabbin sizi sevmesi bütün kavimlerden daha çok olduğunuz için değildi. Çünkü bütün kavimlerden az idiniz. Fakat Rab sizi sevdiği ve atalarınıza ettiği andı tutmak istediği için Rab sizi kudretli ***elle*** çıkardı."

Sumerliler de kendilerinin Tanrılar tarafından seçilmiş üstün bir halk olduğunu yazmışlardır.

Bunlar ***Tevrat*** ve ***Kur'an'ın*** Sumer kültüründen nasıl etkilendiğini gösteriyor. Niçin Rab bu küçücük kabileyi zamanın en uygar milletlerinden üstün kılsın?

Buna karşılık diğer ayetlerde yavaş yavaş Yahudiler ve Hıristiyanlar alçaltılıyor ve gittikçe daha kuvvetle saldırılarak, Yahudiler insanlara en şiddetli düşman olarak gösteriliyor.

Neden Tanrı birdenbire yön değiştiriyor? O kadar üstün tuttuğu bir kavmi böyle alçaltıyor?

Bunun nedenini, Doğu Dilleri Ulusal Okulu Enstitüsü üyesi ve onursal yöneticisi Henri Mosse, ***İslamiyet*** (Paris, 1961) adlı kitabının 30. sayfasında şöyle açıklamış:[95]

"İslamlar, Mekke'den Medine'ye göç ettikten hemen sonra, Muhammed yeni dinin abdest alma, ezan, oruç, namaz kılma, dualar gibi dinsel kurallarını tespit etmeye başlamıştır. İlk cami de geüslerinden kısa bir süre sonra yapılmış. Fakat, Medine'de parasal gücü olan Yahudiler, ona cephe almaya başlamış. Muhammed, çeşitli halklardan oluşan Medine ahalisi arasında hakemlik yapmak istemiş ve onlara yanaşmış. Bu arada ***Tevrat*** ile de temasa geçmiş ve ***Kur'an'a*** ondan aldığı çeşitli ayetlerde birçok yanlışlıklar olduğunu gören Yahudiler, peygamberliğin Yahudilerde olduğunu söyleyerek onunla alay etmişler ve kabileler arasındaki anlaşmazlıktan körüklemişler. Muhammed, bunların kendi otoritesini bozacağını düşünerek, onlarla ilişkisini kesmiş ve onları düşman ilan etmiştir. Bunun en büyük göstergesi de Medine'ye geldiklerinden 17 ay sonra İbrahim'i 'nin yapıcısı olarak ilan

95 Çok saydığım komşum Görgü Karamuz, vefatından kısa bir süre önce kendisinde bulunan Fransızca kitaptan bu kısmı çevirerek bana vermişti. Kendisini şükranla anıyorum.

edip, kıbleyi, Kudüs'ten 'ye döndürmesi olmuştur. Böylece, Arap geleneklerini Yahudi geleneklerinin etkisinden kurtarmayı ve İsmail'i ata olarak kabul ettirmeyi başarmıştır."

Kıblenin değiştiğini bildiren ayet, Bakara Suresi, ayet 144:

"Yüzünü göğe doğru çevirip durduğunu görüyoruz. Hoşnut olacağın kıbleye seni, Ey Muhammed, elbette çevireceğiz. Bulunduğunuz yerde yüzlerinizi onun yönüne çevirin. Doğrusu kitap verilenler, bunun Rablerinden gelen bir gerçek olduğunu bilirler. Allah onların yaptıklarından gafil değildir."

Bu ayet Diyanet İşleri çevirisinden. İslam Enstitüsü çevirisinde "Yüzünü artık Mescid-i Haram tarafına çevir" şeklinde, nereye çevrileceği belirtilmiş.

Prof. Dr. İlhan Arsel, kıble konusunu şöyle açıklıyor:

"Muhammed'e göre, Musa tıpkı kendisinden önceki (ve sonraki) peygamberler gibi, Tanrı tarafından Müslümanlıkla emrolunmuş ve kavmini de Müslüman yapmıştır.

"Musa aracılığı ile gönderdiği ***Tevrat*** ise, aslı Tanrı nezdinde bulunan ana kitapta[96] yazılı olanları kapsayan ve ***Kur'an'ın*** da 'tasdik' eder olduğu bir kitab'dır.

"Ve işte bu tür gerekçeleri öne sürerektir ki, Muhammed, Yahudilerin 'Müslüman' olarak kendilerine katılmalarını istemiştir. Medine'ye hicretin başlarında ***Tevrat***'tan onlarla ilgili hikâyeler

96 *Kur'an'a* **göre, Tanrısal kitapların aslı gökte yazılı:**
Neml Suresi, ayet 75:

"Gökte ve yerde göze görünmeyen hiçbir şey yoktur ki, apaçık bir kitapta *(Levhi Mahfuz)* **bulunmasın."**

Bürûc Suresi, ayet 17-18:

"Orduların haberi geldi mi sana? Onlar Firavun ve Samuel orduları idi. İnkarcılar bir başka çeşit yalanlamanın içine düştüler. Allah onları arkadan kuşatmıştı. Hakikatte onların yalanladıkları *Levhi Mahfuz'da* **bulunan şerefli** *Kur'an'dır."*

Sumerlerde de aynı inanışı görüyoruz.. Onlara göre dünyadaki bütün olaylar ve Tanrıların istekleri gökte yıldızlarla yazılı idi. Bunların okunması veya yorumlanmasından astroloji doğmuştur.

nakledererek ve onların çoğu geleneklerini benimseyerek, hatta Kıble yönünü dahi Kudüs'e çevirerek bu amacını sağlamaya çalışmış, fakat başarılı olamamıştır. Olamayınca onların aleyhine dönmüştür." (İlhan Arsel, ***Şeriat'tan Kıssalar I,*** s.152.)

İbrahim'in Babası

İbrahim'in babası ile ilgili beş ayet var. Bunların biri (En'âm Suresi, ayet 74) babasının adının Azer olduğunu; diğerleri, babasını putlardan vazgeçirtmek için İbrahim'in babası ile konuşmalarını kapsıyor.

A.J. Vonsinck'in, ***İslam Ansiklopedisi'***ndeki Azer maddesinde yazılanlar şunlardır: ***Kur'an'***da (En'âm Suresi, ayet 74) Aze, Azar, İbrahim'in babasının adı olarak geçer. Burada bir yanlışlık olduğu görüjüyor. Çünkü hiçbir kaynakta babası bu ad ile yazılmaz. Müslüman yorumcuları da onun Tarah olduğunu söylerler. Bazıları, Tarah adının Azer olarak Arapçalaşmış olduğunu, bazıları da Azer'in Arapça olmayıp o zamanki toplumun dilinde ***sapık*** anlamına geldiğini öne sürerler. Biri de Farsçadaki ateş ve ateşgede, yıldırım ve şimşek anlamına gelen Azer diyor. Eski Türkçede Azer yüksek, kibar, koruyucu anlamına geliyormuş.

Turan Dursun, ***Kur'an Ansiklopesi'***nde, Azer'in İbrahim'in amcası olduğunu ileri sürenler olduğunu belirtiyor. Bazıları da, Azer, İbrahim'in putunun adı diyorlarmış. Azer'in güçlü, kuvvetli anlamına geldiği ve İbrahim'in bir niteliği olduğu da söyleniyor.

Buna karşılık B. Ömer Büyüka, ***Hz. İbrahim ile Awubla ve Kafkaslılar*** (İstanbul, 1975) adlı kitabının 53. sayfasında Azer adının Aser, Atar, Tarah, Tarih gibi çeşitli şekillerin Kafkas dillerinden olduğu ileri sürülmektedir. Yalnız o değil, İbrahim'in annesi, Azer'in babası Nahor, onun babası Sarug'un da Kafkas dillerinden geldiği kanıtlanmaya çalışılmaktadır.[97]

97 Bu kitap ile aynı yazarın diğer iki kitabını yararlanmam için bana gönderen Sayın Yaşar Bağ'a en derin şükranlarımı sunarım.

Doç. Dr. Abdullah Aydemir, ***İslam Kaynaklarına Göre Peygamberler*** (Diyanet Vakfı, 1990) s.56'da da, babasının adının ***Kur'an***'a göre Azer olduğu, fakat bazı İslam bilginlerine göre Tarah olduğu yazılmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Azer adı, İbrahim'in kâhyası Elizer'in ***Kur'an***'a geçen şeklidir. Asıl baba adı Terah'tır. Çünkü bunu kanıtlayan tek belge ***Tevrat***'tır.

Peygamberlik ve Peygamberler

Kur'an'da İbrahim Peygamberle birlikte adları bulunan peygamberler 11 surede 17 ayet içinde bulunuyor. Bunların hemen hepsinde Âdem, İdris, Nuh, İbrahim, İshak, İsmail, Yakup, Yusuf, Musa, Harun, Yunus, Eyüp, Elyese, Zülkifl, Davut, Süleyman şeklinde sıralanmışlar. Bunların bir kısmına da kitap verildiği yazılıyor.

Peygamberlik nedir, tarihte ne zaman başlamış, bunlara bir göz atalım. Peygamber, Farsça, Tanrı'dan haber getiren; Arapçası "resul", elçi anlamına geliyor. ***Kur'an***'a göre, "resul" Allah'ın elçisi. Onlar insan olarak en üstün ahlak sahibi, ıslahatçı, kendi isteğine göre konuşur, müminlere canlarından daha yakın, ücret almaz.[98] Fakat ***Tevrat***'ta yazıldığına göre, peygamberler arasında çeşitli ahlakdışı davranışlar görülüyor.

Felsefecilere göre, peygamberlerin özellikleri:

1. Geçmiş ve gelecekte bilinmeyenleri bilmeleri.

2. Olağanüstü olaylar ortaya koymak (mucizeler), herkes peygamber olana boyun eğmeli, bedenin ruha bağlılığı gibi.

3. Peygamber olan kişi, Tanrı'yı veya melekleri somut görebilmeli ve aldığı vahyi açık olarak işitebilmeli.

Peygamberliğin ilk olarak İsrail'de başladığı biliniyordu. Fakat çiviyazılı belgeler, Mısır yazılan okununca, Tanrı'dan haber almanın hem Mezopotamya'da hem Mısır'da İsrail'den çok önce başladığı anlaşıldı.

Mezopotamya'da Tanrı'dan haber almak, Tanrı'nın bir duvar arkasından bildiriyi söylemesi (Tufan kahramanı Ziusudra'ya Bilgelik

98 Buna karşın, İslamda, savaşta kazanılan ganimetlerin beşte biri peygambere, beşte biri ailesine verilmiş.

Tanrısı Enki'nin bildirmesi gibi) ya rüyada Tanrı'nın istediklerini anlatması ya da kâhinlerin fal yolu ile bildiriyi alması şeklinde oluyordu. Fal, genellikle hayvanların karaciğerine bakılarak, yapılacak işin Tanrı tarafından olumsuz veya olumlu kabul edildiğini bildirirdi. Karaciğer falına ait birçok çiviyazılı metin bulunduğu gibi, kilden yapılmış karaciğer modelleri de ele geçti kazılarda.

Mari kazılarında bulunan belgeler arasında (İÖ 1700 yılları), Tanrı bildirilerini içeren mektuplar çıktı. Bu bildirileri alanlara ***apilu*** deniyordu. Böyle bir ***apilu'***nun krala yazdığı mektubunda, Triqa'nin Tanrısı Dagan'ın, kralın Benyaminlileri yeneceğini bildirdiğini söylüyor. Diğer bir mektuba göre, Tanrı, gelecek ayın on dördünde ölen kralların ruhu için, kralın kurban yapmasını istemiş. Bir başka mektupta, Kallusu şehrinin Tanrısı Adad, kralın bazı özel hayvanlarını kurban olarak göndermesini istiyor. Tanrı Adad, Kral'ı dizleri üzerine kaldırıp babasının tahtına oturttuğunu, ona yerler verdiğini söyleyerek, eğer kurbanları göndermezse, "Tahtın, şehrin ve toprağın efendisi benim, ona ne verdimse geri alırım" diyor. "Eğer isteklerimi yerine getirirse, ona, taht üzerine taht, toprak üzerine toprak, şehir üzerine şehir, doğu ve batıdaki ülkeleri vereceğim" dediği yazılı. Ayrıca, Kral, Mari'de otururken ona kadın erkek ***apilularla*** haber gönderdiğini söylüyor. Eğer haber gönderen Tanrıça ise, haberi kadın alıyor. Bunlara ***apiltu*** deniyor."

Buna benzer bir Tanrı bildirisi, Asur Kralı Sanharip'in katlinden sonra (İÖ 681), taht kavgaları arasında onun yerine geçen Asarhadon'a, Aşk Tanrıçası İştar tarafından bir ***apiltu*** (kadın peygamber) aracılığıyla gönderilmiş. Bunda şöyle yazılıyor:

> "Ben Arbela İştarı'yım, Ey Asarhadon! Asur'da, Nineve'de, Kalah ve Arbela'da uzun zamanlara, sonsuz yıllara kadar benim kralım

99 G. Ernest Wright, ***Biblical Archeology,*** **s.97. Ayrıca:**
Tanrıça Annunitum'dan Krala:
Onlar bir başkaldırma ile seni deneyecekler. Kendine dikkat et! Etrafına seni seven kimseleri koy, onlar seni koruyabilirler. Yalnız olarak bir yere gitme. Fakat seni denemeye kalkanları eline vereceğim.
Aynı Tanrıçadan:
Ey Zimrilim! Sen bana pek aldırış etmemene rağmen düşmanlarımı eline teslim edeceğim.
B.R. Forster, From Distant Days, s.213.

Asarhadon'u koruyacağım. Uzun zamanlara sonsuz yıllara kadar tahtını göğün altında kurdum. Onu altın bir çivi ile göğe bağladım. Elmasların ışığı ile Asarhadon'u ışıklandırdım."[100]

Bunlardan anlaşılacağı gibi, İbrahim'e Tanrısının yer vereceği, toprak vereceği, ülke vereceği vaatleri, bu mektuplardaki vaatlere çok benzemektedir. Her konuda olduğu gibi, Tanrı'dan haber getirmenin, daha doğrusu peygamberliğin de Mezopotamya'ya dayandığı görülüyor.

Kur'an'a göre adları yazılan bütün peygamberler Müslüman imiş ve hemen hepsine Tanrı'dan kitap verilmiş! Namaz kılıyorlar ve tektanrıya inanıyorlarmış.

Âdem ve Nuh'un kimlikleri üçüncü bölümün başında Sumer belgelerine göre açıklanmıştı. ***Tevrat'***a göre, Nuh'a, Tufan'dan sonra 950 yıl ömür veriliyor. Sumer'de de Ziusudra'ya Tufan'dan sonra ölümsüzlük veriliyor. ***Kur'an,*** Ankebût Suresi, ayet 14'te, Nuh, ümmetin arasında 950 yıl yaşadıktan sonra Tufan olduğu yazılmış.

Ne İbrahim'in ne de ondan sonra gelen peygamberlerin Müslüman olamayacağı, Müslümanlığın Hz. Muhammed ile başladığı, bunlara bir kitap verildiğine dair hiçbir tarihsel belge bulunmadığı dördüncü bölümde açıklandı. Hıristiyanlığın din kitabı olan ***İncil*** de asla İsa zamanında ve İsa'nın aldığı vahiyler üzerine yazılmamıştır. Ondan çok sonra birçok kimsenin İsa'ya ait hatıra şeklinde veya mektup olarak yazdıkları belgelerden toplanıp uygun olanları seçilerek ***İncil*** meydana getirilmiştir.

Musa'nın yazdığı söylenen Tevrat'taki ilk beş kitabın onun tarafından yazılmadığı bütün bilim adamları tarafından kabul edilmektedir. Musa zamanında onları yazacak şekilde İbrani yazısı gelişmemiş. İkinci olarak, o çağda yazı taşlar üzerine yazılıyordu deniyor. Yazının gelişmesi ancak İÖ 9. ve 8. yüzyıllarda başlamış. Musa'nın yazdığı söylenen beş kitabın İsraillilerin Babil tutsaklığından kurtulup ülkelerine döndükten sonra yazıldığı herkesçe kabul edilmektedir. İşin ilginç yanı, Babil'e hep bilginler tutsak götürülmüş. Onlar da orada boş durmamış, onların yazı ve dillerini öğrenerek Babil kitaplıklarını incelemişler. Bu yüzden özellikle ***Tekvin'***in ilk ikinci bölümüne kadar olan konular

100 Meissner, *Babylonien und Assyien,* **Band I, Heidelberg, 1925, s.281.**

tamamıyla Sumer efsanelerinden alınmış. Diğer kısımlarda da alıntılan gösterdik. Bu beş kitaptan sonraki konular da, zaman zaman yazılan metinlerin bir araya getirilmesi ile oluşmuş. Bunlann hemen hepsi tarihsel yazılar. İsraillilerin bu şekildeki tarih yazıcılığını Hititlilerden almış olduklan kabul ediliyor. Çünkü, Hititliler, tarihsel olayları yıllık halinde yazan ilk millet. Sumer'de de, bazı tarihsel olaylar yazılmışsa da, başka konular arasına serpiştirilmiş bilgiler halinde.

Kur'an, İbrahim'in cariyesinden olan oğlu İsmail'i de peygamber olarak kabul ediyor. Bu tamamıyla Hz. Muhammed ve soyunun İsmail'e bağlanarak İbrahim dolayısıyla onlara bir kutsallık vermek ve bir soy belirlemek istenmesinden kaynaklanmış olmalı.

Tevrat'a göre, İsmail cariyeden doğan, evden atılan, İshak doğunca babasının mirasına bile giremeyen bir çocuk. Babası onu kutsamıyor. İbrahim, karısı Sara öldükten sonra aldığı Ketura adlı cariyeden doğan çocuklar da esas çocuk sayılmadığından babalarının mirasına giremiyor ve adları bile anılmıyor. İshakin oğlu Yakup'un ikiz kardeşi Esav'ı bir Hitit kızı ile evlendiği için annesi sevmiyor. Onun için Yakup'la annesi bir olup gözü görmeyen babası İshak'a, Yakup kendisini Esav gibi göstererek kutsattırıyor. Bu yüzden Esav peygamberler arasına alınmıyor.

Kur'an'da İsmail'in cariyeden doğduğu, hatta annesiyle çöle atılanın o olduğu yazılmıyor. Yalnız İbrahim Suresi'nin 37. ve 41. ayetlerinde, İbrahim, çocuklarından kimisini çöle bıraktığını söyleyerek onlara Allah'ın yardım etmesi için dua ediyor. Kimdir bu çocuk? Niçin çöle bırakılıyor? Bunlardan söz yok. Fakat daha sonra İslam yazarlan bunun İsmail olduğunu açıklayarak ona ait çeşitli hikâyeler yaratmış ve uydurmuşlar. Çünkü, ***Tevrat'***ta İsmail'den ancak üç yerde çok kısa olarak söz ediliyor. Bu konularda ***Tevrat'***tan başka o günleri yansıtan hiçbir yazılı belge yok. İsrail kaynakları da ***Tevrat'***tan sonra yazılmış. Hz. Muhammed İslamiyetten söz etmeye başladığında Mekke'de yazıyı bilen 17 kişi varmış.[101] Buna göre ellerinde bunlara ait herhangi bir yazılı

101 Prof. Dr. Neşet Çağatay, *Başlangıçtan Abbasilere Kadar İslam Tarihi (Dînî, İçtimaî, İktisadî, Siyasi Açıdan),* **Ankara, 1993, s.7; Prof. Dr. Neşet Çağatay,** *Sorularla İslam Dini ve İslam Tarihi,* **Ankara, 1997, s.19.**

belge yok demektir. İslam yazarları bunları ya geç zamanda yazılan İsrail kaynaklarından alıp değiştirerek, kendilerine göre yorumlar yaparak aktardılar veya istedikleri gibi uydurdular onları.

Tevrat Bap 16'ya göre, Abram 86 yaşında iken cariye Hacer, İsmail'i doğuruyor. Bap 21'de Abram 99 yaşında. İsmail de 13 yaşında iken sünnet oluyorlar. Sara İshak'ı Abram 100 yaşında iken doğuruyor. İshak sütten kesildiği gün İsmail güldüğü için annesi Hacer ile Beer-şeba gölüne atılıyor. İsmail'in buna göre en az 14 yaşında olması gerek; fakat aynı yerde Hacer çocuğun ağladığını duymamak için, onu bir çalılık altına bırakıyor ve bir ok atımı uzaklaşıyor. Rab, ona ağlamamasını, etrafına bakmasını söylüyor. Hacer suyu görüyor ve çocuğa içiriyor. Çocuk çölde büyüyor. Annesi ona Mısır'dan bir kadın alıyor. Görüldüğü gibi burada da çelişki var. Atıldıkları Beer-şeba'da henüz şehir yok. İbrahim burada bir kuyu açıyor. Gerar kralı ile yaptığı bir antlaşma ile kuyunun sahibi oluyor. Antlaşmada İbrahim'den yedi koyun alıyor. Beer-şeba yedinin kuyusu veya yedi anlamına geliyor. Burası Hebron'un 28 mil güneybatısında. Aslında su bulunan bir yer. ***Tekvin*** 21: 20'ye göre, İsmail ve Hacer, Paran ıssızlığında dolaşıyorlar. Burası Kenan ile Mısır arasında, Sina çölünün kuzeyinde, Mısır'ın etkisi altında bir yer. Onun için Hacer'in oğluna Mısırlı bir kadın almış. Halbuki İslam yazarları onların Mekke'nin bulunduğu yere atıldıklarını, Paran'ın da, Mekke ve Medine arasındaki Faran adlı tepeler olduğunu yazmışlar. (Doç. Dr. Abdullah Aydemir, ***İslami Kaynaklara Göre Peygamberler,*** Ankara, 1990, s.74.) Halbuki Filistin ile Mekke arası tümüyle çöl ve çok uzak. Oraya kadar götürülmelerine veya gitmelerine imkân yok.

İslam kaynaklarında bu konu ile ilgili hikâye şöyle: (İlhan Arsel, *Şeriat**'tan Kıssalar,*** İstanbul, 1996, s.27.) İbrahim Hacer ile İsmail'i çölde bırakıp giderken, Hacer, "Ey İbrahim bizi bırakıp nereye gidiyorsun? Ne görüşecek kimsem, ne de bir hayat var" der. Fakat İbrahim aldırmaz. Hacer, "Bunu Allah mı sana emretti?" der. İbrahim "Evet Allah'ın emri" diye yanıt verir. (Neden Allah böyle istiyor? Neden bir peygamber ve Allah bu kadar acımasız oluyor? Daha önce bunun Allah'ın isteği değil, Sumer geleneği ve kanununa dayandığı açıklanmıştı.) Hacer de "Allah bizi bırakmaz" der. İbrahim ayrılıp giderken Mekke üstünde "Seniye" denen yere gelince gözünü 'ye döndürüp ellerini kaldı-

rarak, Tanrı'ya, İbrahim Suresi, ayet 57'deki duasını yapar. Bu duada, sözde onları namaz kılsınlar diye 'nin yanında bıraktığını, insanların da onlara yardım etmesini ister. (Fakat hangi insan? Orada hem şehir yoktu ki. Nitekim hikâyede bu belirtiliyor.) Susuz, çorak ve kayalık yerde kalan Hacer, oğlunu emzirmeye başlar. ***(Tevrat'a*** göre de çocuk hem 14 yaşında hem küçük.) Az sonra suları biter. Çocuğunun susuzluktan kıvranmasına dayanamayan anne, Sefa Tepesi'ne çıkar. Kimseyi göremeyince koşarak Merve'ye gelir. Orada da kimseyi göremeyince bu iki yer arasında yedi kez koşar.[102] Hacer son kez Merve'ye geldiğinde inanamadığı bir ses duyar. Hacer, "Ey ses sahibi! Eğer sen bize yardım edecek güçte isen yardım et!" der. Hemen orada bir melek belirir. Bu Cibril'dir. O ayağının topuğu veya kanadı ile yeri kazar ve zemzem suyu çıkar. Hacer su kaybolmasın diye, bir havuz yapar, sudan içer. Cibril ona, su bitecek diye korkmamasını söyler.[103] Hacer böylece yaşayıp giderken (yiyeceği nereden buldu?) Cürhum'dan bir topluluk gelir.

Cürhum, Yemenli bir kabilenin atasıymış. Soyları da sözde Nuh'un oğlu Şam'dan geliyormuş. Bunlar Mekke'nin alt tarafına geldiklerinde, bir kuşun gidip geldiğini görünce orada su olduğunu düşünerek oraya gitmişler. Hacer, onlara suyu kullanabileceklerini, yalnız mülkiyet hakkının ona ait olduğunu söylemiş. Böylece Cürhumlular oraya yerleşerek, Mekke'nin bulunduğu yeri kent haline getirirler.

İsmail, Cürhumlular arasında büyüyerek Arapçayı öğrenir, onlardan bir kızla evlenir, İsmail zor geçinir, annesi 90 yaşında ölür.

Bu arada İbrahim'in aklına, çölde bıraktığı oğlu ve karısı gelir. Mekke'ye gidip İsmail'in evini bulur. Mekke ne çabuk şehir olmuştur! İsmail'in karısı fakirliklerinden İbrahim'e yakınır. İbrahim de kadına, "Kocan kapısının eşiğini değiştirsin!" der ve oğlunu görmeden gider. İsmail gelenin babası olduğunu ve karısını boşamasını istediğini anlar ve onu boşar. İbrahim ikinci gelişinde oğlunun ikinci karısı çok rahat ve bolluk içinde yaşadıklarını ve Tanrı'ya şükrettiklerini söyler. Bunun üzerine İbrahim "Ya Rab! Bunlara etlerini ve sularını mübarek

102 Uydurulmuş bu hikâyedeki gidip gelme hacılara yaptırılmaktadır.

103 Başka yerde İsmail'in ayak vurması ile zemzem çıktığı söylenir. İlhan Arsel, *Şeriat'tan Kıssa'lar,* **s.32.** *Tevrat'ta* **Rab, Hacer'e suyu gösteriyor.**

kıl, bereket ver!" diye dua eder. İlginç olanı, İbn-i Abbas'a göre Mekke'de sıcak olmasına rağmen ***et ve su***'yun birlikte yenip de dokunmaması bu duadan dolayı imiş. Eğer İbrahim tahıl olsun diye dua etseymiş, tahıl bol olurmuş! (Ne uydurmalar.)[104]

İsmail akşam gelince karısı olayı anlatır. O da gelenin babası olduğunu, karısını beğendiğini anlar.[105]

İbrahim tekrar Mekke'ye gelir. İsmail'i ağaç altında ok yaparken bulur. Kucaklaşırlar. İbrahim oğluna, yüksekçe bir tepeyi göstererek "Tanrı bana bir ev yapmamı söyledi, sen de bana yardım edeceksin" der. İsmail ile birlikte 'nin temellerini yükseltip, Tanrı'ya "Ey Rabbimiz bunu kabul buyur" şeklinde, Bakara Suresi, ayet 126'daki duasını yapar. Aynı hikâye, Doç. Dr. Abdullah Aydemir'in ***İslami Kaynaklara Göre Peygamberler*** adlı kitabının 60 ve 61. sayfasında da biraz daha değişik olarak yazılmış. Fakat onda da yine bulduğu ile yetinen kadının iyi kadın olduğu anlatılmak istenmiş.

İlhan Arsel, ***Şeriat'tan Kıssalar,*** s.30'da Buharî'nin İbn-i Abbas'tan anlattığına göre, İbrahim'in eşi Sara, Hacer'i kıskanıyor. Hacer, Sara'dan izini gizlemek için uzun eteklik giyer. İbrahim, Hacer'i, Sara'nın saldırılarından korumak için, Hacer ve İsmail'i alıp ***Şam'dan*** çıkarak çorak ve kayalık olan Mekke kesimine götürür. Orada büyük bir ağacın altına bırakır. O tarihte Mekke'de ne bir kimse ne de bir yiyecek vardır. İbrahim yanlarına içi hurma dolu bir dağarcık ile su dolu bir kırba koyar. Sonra da ***Şam'a*** doğru yola çıkar.[106]

Görüldüğü gibi bunlar çeşitli kimseler tarafından kendilerine göre yazılmış hikâyeler.

Kur'an'da peygamber olarak gösterilen Eyüp'ün, ***Tevrat'ta*** olan bilge dolu sözlerle süslenmiş 1 040 satırlık şiir şeklindeki öyküsü de Sumerlilerden kaynaklanmıştır.

104 İbn Abbas'ın yorumu ilginç. İbrahim, Allah'a, Hacer ve İsmail'e et ve su vermesi için dua ediyor. Arabistan'da tahıl olmadığından et, su kıt olduğundan, su çok önemli. Bunların bir arada yenmesi neden dokunsun? Bu, acaba Yahudilerde et ve sütün bir arada yenmemesi geleneğinin bir yankısı mı? Bu, Yahudilerde diyet töreninin başı sayılıyor. S.N. Kramer, *Mythologie,* **s. 187.**

105 İslam yazarları her yerde olduğu gibi, burada da, iyi kadının, halinden yakınmayan, kocasına boyun eğen kadın olduğunu gösteriyor.

106 Bilim adamları İbrahim ve ailesinin Şam'a gittiğini kabul etmiyor. Şam ile Mekke, hatta Filistin ile Mekke arasında uzun mesafeler var. Uzağa gitmeye gerek yok, çöl Filistin'de var.

Öykünün ana konusu, bir insanın, başına gelen felaketler için Tanrı'ya kızıp, onu suçlayacağı yerde, sabredip, Tanrı'ya dualar ve yakarışlarla onun gönlünü alması ve böylece Tanrı'nın onu bu felaketlerden kurtarmasını sağlaması.

Kur'an'da, Eyüp'e ait hikâye, Enbiyâ Suresi, ayet 93-94 ve Sâd Suresi, ayet 41-42'de çok kısa olarak yazılmış. Yine de diğer kaynaklara paralel olarak, adamın sıkıntılarına şeytanın neden olması (Sumer'de şeytan yok, hepsi Tanrı'dan), sabır, Tanrı'ya yakarış, duanın kabul edilmesi, fenalıkların giderilip ödüllendirilmesi, Sumer, Tevrat ve Kur'an'da aynı.[107]

İdris Peygamber denilen kişi, îslam kaynaklarına göre birkaç kez göğün birkaç katına çıkıp, cennete girmiş. A J. Wonsinck, ***İslam Ansiklopedisinde İncil'deki*** efsaneye göre, ebedi hayata ermiş bir kişi, İsraillilere göre ölmeden cennete giren Hanok (bkz. s.71). Buna karşın onun Harran civarında oturan Sabiîlerin peygamberi olduğu Hermes adından İdris'e çevrildiğini öğreniyoruz (bkz. s.80). ***Kur'an*** yorumcularına göre İdris'in asıl adı Uhnuk imiş. Kendisinden önce insanlar hayvan postu giyerlermiş. Onlara elbise dikmesini öğretmiş. İlk kez kalem kullanan, yıldızlar ve hesap ilmi düşünen insan imiş. Kendisine 30 sayfalık vahiy gelmiş. (Bunlar, Ali Özek başkanlığında hazırlanan ***Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali,*** Meryem Suresi, ayet 57'nin açıklamasında yazılı.)

Ona vahiy gelmemiş, ama Sabiîlerin kitapları var (bkz. s.80). Turan Dursun'a göre, İbrahim de bir Sabiî (s.80). ***Makalatu Hermes*** adlı kitapları Hermes'in oğluna öğüt verir şekilde yazılmış. Bu, Sumer'de Şuruppak'ın oğluna yazdığı gibi. Bu kitap için El Kindi "Hiçbir filozof bu kitapta bir eksik bulamaz" demiş. Onların ikinci peygamberi Şit. ***Tekvin*** 5'e göre o Adem'in oğlu.

Kur'an da peygamberler arasında sayılan Davud ve Süleyman, ***Tevrat'a*** göre İsraillilerin kralları, peygamber olarak kabul edilmiyorlar. Bunların zamanında peygamber Natan var. Davud bir mabet yaptırmak istediğinde Natan karşı çıkıyor. Peygamberlere göre Rabbin evi olmaz,

107 Sumer şiiri ile *Tevrat* **şiirinin karşılaştırılması için bkz. M.İ. Çığ,** *Kur'an İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni,* **Kaynak Yayınları, s.56-62.**

o her yerdedir. Natan, Kral Süleyman'ın da mabedi yaptırmasını istememiş. Fakat anlaşılan sözünü dinletememiş. İlk mabedi yapan o olmuş.

İsrail peygamberleri ülkelerinde kral olmasını da istemiyorlardı. Onlara göre Rabdi kral.

Fakat kabileler ve yerli halk arasında bitmez tükenmez kargaşalıkların önlenmesi için, kabileler, diğer milletlerde olduğu gibi, kendilerinin de bir kralları olmasını istiyorlar. O zaman peygamber olan Samuel, Saul'un kral olmasını onaylıyor (İÖ 1050-1020). Böylece İsrail'de ilk kez krallık başlıyor. Saul ve üç oğlu savaşta ölünce, birçok serüvenden sonra Davut (İÖ 1002-962), o ölünce oğlu Süleyman kral oluyor (İÖ 962-922). Bunlardan ülke ikiye ayrılıyor. Fakat her kral zamanında bir peygamber çıkıyor ve din yoluyla sosyal düzeni korumaya çalışıyorlar. (Samuel Terrien, ***The Golden Bibel Atlas,*** America, 1957, s.32 ve sonrası.) Kral Süleyman'ın kimliği hakkında bkz. s. 143.

Peygamberler arasında geçen Elyese ve Zülkifl'nin kimlikleri bir hayli tartışmalı. Süleyman Ateş, (***Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, Sâd ve Enbiyâ Tefsirleri,*** İstanbul, 1991) Elyese'nin ***Tevrat, II Krallar'daki*** Elişe, olduğunu ve Zülkifl'in de Hezekiel veya Adubad olduğunu söylüyor.

Mustafa Asım Köksal'a göre, ***(Peygamberler Tarihi,*** Diyanet Yayınları, Ankara, 1990, s.323) Zülkifl, Eyüp'ün oğlu. Elyese ise Şit'in arkadaşı.

İsrail'de peygamberlerin çıkmasının nedeni şöyle açıklanıyor: Kabileler arasında başlayan bir krizde, özel gücü olan bir şahıs ortaya çıkıyor. Kehanetler yapıyor. O kimse krizin atlatılmasını sağlıyor. Buna Yunanlılar Charisma (Karizma) diyorlar, adama da Charismatik.

Bu krizden sonra, güç o şahsın oğluna geçmiyor. Hiçbir aile politik güç kullanmaya kalkmıyor. Onlara göre, bütün güç Tanrı'da. Davut ile bu bozularak krallık insana ve sülaleye geçmiş oluyor.[108]

108 *Biblical Archeology,* **s.99.**

Kâbe

***Kur'an**'da* Kâbe ile ilgili beş surede dokuz ayet bulunuyor. Bunlarda, Allah, Kâbe'nin (Beytullah'ın anlamı, Allah'ın evi. Sumerliler de mabede "Allah'ın evi" diyorlardı) yerini hazırlamış, İbrahim ve İsmail onun temellerini yükseltmiş, namaz ve ibadet için hazırlamışlar. Orada İbrahim'in makamı varmış. Allah, İbrahim'e "Tavaf edenler, ayakta ibadet edenler, eğilen ve secdeye varanlar için evimi temiz tut" diye emretmiş. Allah, orasını, toplantı ve güven yeri yapmış. Yola gidenlerin hac etmesi gerekmiş. Kâbe=Ka'ba'nın Arapça anlamı, küp şekli demek. Dört köşe gri taştan ve mermerden yapılı. Tamamını üç sütunun tuttuğu bir bina. Doğu, batı duvarlarındaki kapı çok özel törenlerde açılıyor. Yılın büyük bir kısmında Kâbe'nin duvarı tümüyle üzerinde altın, gümüş süslenmiş ve "Allah'tan başka Allah yoktur. Muhammed onun elçisidir" yazılı bir örtü ile kaplanıyor. Osmanlı devrinde bu örtülerin her yıl yenisi bir yıl boyunca sarayda işlenerek birçok kıymetli eşya ile gönderilirdi.[109]

Kâbe'nin doğu köşesinde kırıklara ayrılan, fakat kalın bir gümüş kuşakla çevrilmiş Hacer-i esvet denilen göktaşı bulunuyor.

İslam yazarları Kâbe için de çeşitli hikâyeler yazmışlar. Bunlardan birinde, sözde Âdem ile Havva cennetten kovulunca Arafat'ta buluşup Kâbe'nin bulunduğu yere gelirler. Orada Âdem, Allah'a yalvarır ve cennette iken etrafında tavaf ettiği nurdan işlenmiş taşın sağlanmasını diler. Allah nurdan bir sütun gönderir. Âdem onun etrafında dönerek dua etmeye başlar. Sütun kaybolur ve yerinde siyah bir taş kalır. Âdem'in ölümünden sonra, üçüncü oğlu Şit, babasının vasiyeti üzerine taş ve çamurla Kâbe'yi dört köşe olarak yapar. Bir köşesine de siyah taşı koyar. Aslında bu taş önce beyaz iken siyaha dönüşmüş. Çünkü insanların günahı onu öyle yapmış.[110] Diğer bir anlatıya göre, İbrahim ile İsmail Kâbe'yi yeniden onarmış. ***Kur'an'a*** göre ise, Allah Kâbe'nin yerini hazırlamış. Onlar da temellerini yükseltmiş. Tektanrı için yapılan bu binanın bekçiliği, İsmail'in oğulları ve torunlarının elinde imiş. Zamanla

109 Kemal Çığ, "Osmanlı Padişahlarının Medine'ye Gönderdikleri Hediyeler ve Sürre-i Hümayun", *Tarih Dünyası,* **15 Aralık 1950-16 Ocak 1951.**
110 İlhan Arsel, *Şeriat'tan Kıssa'lar,* **Kaynak Yayınları, s.35.**

Kâbe bekçiliği, İsmailoğullarından başkalarının eline geçmiş. İsmailoğulları da bir tepeye çekilmiş. İçlerinden biri onlardan birinin kızı ile evlenince İsmail sülalesi olarak tanımlanan Kureyş kabilesi Kâbe'yi ele almış. Muhammed zamanında içinde ve dışında olan 350 heykel kırılmış.[111]

İslam yazarlarından Ka'bul Abbar'a göre, Allah'ın gökleri yaratmasından 40 yıl önce, Kâbe su üzerinde köpük halinde imiş. Diğer bir anlatıya göre, Allah'ın yeryüzünü yaratmasından 2 000 yıl önce, Kâbe'nin yerini yarattığı, tabanını yerin yedi kat tabanına kadar uzattığı söyleniyor. Başka bir söylentiye göre, Kâbe'yi Allah'ın emriyle melekler yapmış veya Allah tarafından gökten indirilmiş. Ayrıca Âdem'in yaptığı da söyleniyor.[112]

Muhammed özel nedenlere dayanarak, İslamlığa, ***Tevrat*** hikâyelerini sokmak istemiş ve bir putatapar mabedi olan Kâbe'nin, Tanrısal bir başlangıç olduğunu kanıtlamak için, İbrahim ve İsmail hikâyesini buna bağlamak ona uygun görünmüş. Kendisinden sonra gelen İslam yazarları, özellikle ***Tevrat'a*** ait söylencelerin en büyük icatçıları olan İbn-i Abbas ve İbn-ül Kelbi, ona bir soyluluk yakıştırmaya kalkıyorlar. İbrahim'e Muhammed'i ve ailesini bağlayarak Araplara bir onur kazandırmak istemişlerdir.[113]

Önce Kudüs'e yönelik kıbleyi, Hz. Muhammed Yahudilere kızıp Kâbe'ye döndürünce, İslamların kutsal yeri haline geliyor. Onun etrafında dönme ve siyah taşı kutsal kabul etme de eski Arap geleneğinin bir devamı görünüyor. İslamdan önce Mekke'den ayrılanlar, oradan bir taş alıp, gittikleri yerde uygun bir alana koyup etrafında dönerlermiş.[114] Bir kayayı veya taşı kutsal görmek birçok kültürde var.

Man and his Symbols, (Conceived and edited by Carl G. Jung) s.209'da[115] yazıldığına göre, Germenler de insanlar ölünce ruhlarının mezar taşlarında yaşadığına inanırlarmış. Ünlü insanlar ve Tanrılar için taş dikilmesi bu nedenden olsa gerek deniyor.

111 Muhammed, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul, 1971, s.13.

112 Doç. Dr. Abdullah Aydemir, *İslam Kaynaklarına Göre Peygamberler,* **s.63.**

113 Caetani Leone, *İslam Tarihi,* **çeviren Hüseyin Cahit Yalçın;** *Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar ve Düştüğü Notlar,* **derleyen Gürbüz Tüfekçi, İş Bankası Yayınları, 1983, s.331.**

114 Neşet Çağatay, *Başlangıçtan Abbasilere Kadar İslam Tarihi,* **s.79.**

115 Bu kitabı ve Jung'un iki kitabını, bana, Amerika'dan göndermek lütfunda bulunan Prof. Robert T. Rubin'e (M.D.) burada candan teşekkür ederim.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TEVRAT'A GÖRE İBRAHİM VE AİLESİNİN DİNİ

İbrahim Filistin'e geldiğinde, oradaki insanların inançları, dinleri nasıldı? İbrahim gelirken nasıl bir inanç ve dinle gelmişti? Göçüp gelen bu yabancılar, yerli halkın dininden etkilenmişler miydi? Bu etkiler nelerdi? Tektanrı düşüncesine geliş süresi ne kadar uzamıştı? İslamda İbrahim ve çocuklarının dini hakkındaki yorumlar nasıldı? Bu bölümde bu konuları açıklamaya çalışacağız.

Kenaan Dini

Daha önce de sözünü ettiğimiz gibi, İbrahim'in geldiği bu topraklara Ken'an (Kenaan) deniyordu. ***Tevrat***'ta Kenan dini hakkında bir hayli bilgi olmasına rağmen, onların açığa çıkması, özellikle Ugarit metinlerinin bulunup çözülmesiyle olmuştur.

Batı Samileri diye adlandırılan bu halkın, çok sayıda Tanrısı vardı. Onların baştanrısı ***El,*** bir boğa ile simgelenmiş. Bu, Sumer'in baştanrısı, Tanrıların babası Enlil'in karşılığı. El'den sonra gelen, fakat ona çok yakın güçte olan Tanrı Baal. Bu, Fırtına ve Yağmur Tanrısı. Ona, ***bulutlara binen, nem getiren*** de deniyor.[1] O, Yaşamın ve Bereketin Tanrısı, yerin beyidir. "Yerin beyi" unvanı, Sumer'deki Bilgelik Tanrısı ***Enki'nin*** adı.

1 **"Göklerin nemi, yerin bereketi" şeklinde Yakup'un oğluna söyledikleri içinde bulunuyor (s. 104). Ayrıca** *Tevrat, Mezmurlar* **29: 3-5;** *Eyüp* **37: 2-5;** *Kur'an'da* **Ra'd Suresi, ayet 13: "Gökgürültüsü Allah'a hamdeder, melekler de tesbih ederler. O yıldırımlar gönderip, dilediğini çarpar. Durum böyle iken, onlar Allah hakkında mücadele ediyorlar. O azabı çok şiddetli olandır."**

"Baal" ise Sumerlilerde An, Akatlarda Anu olan, Gök Tanrısı'nın karşılığı. Baal'in üç kızı var: Pidai (ışık), Arsal (yer ve toprak), Tallai (nem ve toprak).[2] Bunlar, İslamdan önceki Araplara Allah'ın kızları Lat, Uzza, Menat olarak geçmiş.

Baal Yaşam Tanrısı iken, Mot da Ölüm Tanrısı. Bunlar, sürekli olarak savaş halinde. Baal ölünce Mot çıkıyor.[3] Bunlar yedi yılda bir yer değiştiriyor. Böylece Baal varken, yedi yıl bereket, Mot çıkınca yedi yıl kıtlık oluyor.

Baal'in karısı Aşk ve Savaş Tanrıçası Anath. Bu, Sumerlilerde İnanna, Akatlarda İştar, Kenan'da Anat veya Astarte. Güney Arabistan'da Athar, Habeşistan'da Astar olarak adlandırılmış. Bunların son ikisi erkek, diğerleri dişi Tanrılar.

Sumerlilerde olduğu gibi, Kenan'da da bereket kültü çok önemli ve dinleri tamamıyla bereket kültü üzerine kurulmuş. Bereketi simgeleyen Tanrıça, hiçbir kültürde Kenan'daki kadar çok ve çıplak olarak gösterilmemiş. Bunun mabetlerinde kendisine adanmış fahişeler, kadın gibi giyinmiş rahipler görev yapıyorlar.[4] Aynı şekilde Sumer mabetlerinde de fahişelik yapan rahibeler, eşcinsellik yapan erkekler vardı. Bu Sumer rahibe fahişeleri başlarını örtmek zorunda idi.[5] Fırtına Tanrısı Hadad, bir elinde şimşek ile boğa sırtında gösterilmiş. Hititlerin Tanrısı Teşup da aynı şekilde tasvir edilmiş.

Bu aynı zamanda Sumer'deki ve Akatlardaki Adad'ın karşılığı. O, yıldırımı kullandığı için yakıcı, fakat yağmuru getirdiği için iyilikçi bir Tanrı olarak kabul edilmiş Mezopotamya'da. Bir efsaneye göre, Hadad'a ve yanındaki Bereket Tanrıçası Atargathei'e (Astarte), Tufan'dan sonra

2 **İlginç olanı, bizler yemin ederken, vallahi, billahiden sonra, tallahi de deriz. "Tallahi" bundan gelme olmalı.**

3 **Bu, İbrani kültürüne Azmavet olarak geçmiş. Anlamı, Mat güçlüdür. Sumer'deki Ölü Tanrısı Nergâl'in karşılığı, İslamda Azrail olmuş.**

4 **W.F. Albright,** *Die Bibel in Licht der Allertum Forschung,* **Stuttgart, 1959, s.4. Yahudiler arasında da önceleri Tanrı namına fuhuş yapanlar varmış.** *Tevrat, Tesniye* **Bap 23: 18'de "İsrailoğullarından, kızlarından kendilerini fuhşa vakfetmiş kimseler olmayacaktır. Kadınlar! Fuhuş ücretini herhangi bir adak için Rabbin mabedine getirmeyeceksin. Çünkü, bunların ikisi de mekruhtur" deniyor. Yahudi fahişeleri yüzlerine peçe takarlarmış** *(Tevrat, Tekvin,* **Bap 38: 15).**

5 **Bunun hakkında daha geniş bilgi için, M.İ. Çığ,** *Kur'an İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni,* **Kaynak Yayınları, İstanbul, s.29;** *Bilim ve Ütopya* **dergisi, Şubat 1997, s.35.**

suların akıp gittiği bir yarığın üzerinde kurulmuş tapınakta, kadın kılığında hadım edilmiş rahipler hizmet ederlermiş. Onlar toplu halde iki kez denize (belki göl) gider, oradan mabede dökülmek üzere su alırlarmış. Her yıl bu iki Tanrı'nın heykelleri, evlenmelerine hazırlık olmak üzere bir göle götürülüp yıkanırmış. Bu göldeki balıklar, onların kutsal hayvanları sayılıyormuş. Bu, Urfa'daki İbrahim'in balıklı gölünü hatırlatıyor.[6]

Bu Tanrıça, bir efsaneye göre, erkekleri yok etmek istiyor. Mabedini erkeklerle dolduruyor ve kapısını kapatıyor. Onların üzerine masa, sandalye gibi eline ne geçerse atıyor. Mabet, erkeklerin kanı ile önce dizlerine, sonra boğazlarına kadar doluyor. Tanrıça'nın gülmekten ciğeri kasılıyor, kalbi sevinçle doluyor.[7]

Bu kana bulanma motifi Sumerlilerde Aşk Tanrıçası İnanna'nın kendisine tecavüz eden bahçıvan Şukallituda'ya kızıp bütün suları kana çevirmesi ve Musa'nın Nil'i kana çevirmesi ile paralel görünüyor.[8]

Kenan Tanrısı El, zamanla İbranilerde Elolam (ebedi Tanrı), El Eliyon (en büyük Tanrı), El roi (görü Tanrısı), El Şadday (dağların Tanrısı) olmuş. Anne Drafkorn, ***Journal of Biblical Literatur'***deki (Vol. LXXV, Part III, 1957) ILANI/ELOHIM adlı makalesinde, Elohim'in Nuzi metinlerinde İlani'ye paralel olduğunu, "Evin Tanrısı" figürü veya ***terafim*** anlamına geldiğini yazmış. Daha önce de belirtildiği gibi, ***terafim'i*** Yakup'un karısı babasından kaçırıyor.

El, aynı zamanda Akadca ***Ilu*** karşılığı. Kenan'da buna ***Il*** de deniyor. İbranicede de ***El*** veya ***Elohim.*** Aramicede ***El*** veya ***Elah.*** Güney Araplarda ***Il,*** klasik Araplarda ***Allah*** olmuş.

Tekvin, Bap 32'de Yakup'un güreştiği Tanrı El olduğundan, Yakut'un adı bu Tanrı tarafından, "El ile güreşen" anlamındaki İsrail (İsra-El) olarak konmuş. Yakup'un onu yenememesi Yakup'un da bir kabile Tanrısı olabileceği düşüncesini getiriyor. El, Tanrı adı ile birçok şahıs adları yapılmış. Bunlardan:

6 **S.N. Kramer,** *Mythologie,* **s. 183, 196. 3. Hayrullah Örs,** *Musa ve Yahudilik,* **s.28: ayrıca bkz. 3. Bölüm, 35. dipnot**

7 **G. Ernest Wright,** *Biblical Archeologie,* **s.110.**

8 **Daha geniş bilgi için, M.İ. Çığ,** *aynı eser,* **s.47.**

Jocob-El: Yakup	anlamı: El korusun.
Jisma-El: İsmail	anlamı: El işitsin.
Jishak-El: İshak	anlamı: El bana gülsün.
Elizer: El-ezer	anlamı: El yardımcım olsun.[9]

Tevrat'ta adı geçen Molek, Kenan Tanrısı Baal imiş. Körpe etleri sevdiği için, onun tunç heykelinin karnındaki fırında çocuklar yakılırmış. Böylece Tanrı'yı doyurduklarına inanılırmış. Başlangıçta İsrailoğullarında da bu gelenek var. Musa kanununda çocuğunu Molek'e vermek yasaklanmışsa da, bu, yabancı bir Tanrı olduğu için.

Çünkü, ***Tevrat, Hakimler,*** Bap 11: 30'da Yeftah, Rabbe adak adayıp, "Eğer Ammonoğullarını elime verip onların yenilmesini sağlayıp selametle dönersem, karşılamak için karşıma ilk çıkanı yakılan kurban olarak ona vereceğim" diyor. Görüldüğü gibi kurban, Tanrı ile insan arasında bir anlaşma. Tanrıdan istemeye karşı bir ödeme.

Buna ait ilginç hikâye Bap 11: 34'te geçer: Yeftah evine gelince ilk karşısına çıkan tek çocuğu kızı oluyor. Kızını yakması gerek. Kızı ona şöyle öneriyor: "Beni iki ay bırak, aşağı dağlara ineyim. Arkadaşlarımla birlikte kızlığıma ağlayayım." İki ay sonra dönüyor, adak yerine getiriliyor. O, erkek tanımamış. Bu yüzden İsrail kızları Yeftah'ın kızı için yılda dört gün yas tutmaya giderlermiş.

Bu gösteriyor ki, insan kurbanı devam ediyor. ***Tevrat'ta*** Kenan'da Molek'e çocuk kurbanını kaldırmak için çeşitli uğraşılar verildiği anlaşılıyor.

Levililer, 18:21: "Molek'e ateşten geçirmek için zürriyetinden vermeyeceksin ve kendi Allah'ının adını bozmayacaksın."

Levililer 20: 2-5: "İsrail (Yakup) oğullarından ve İsrail'e misafir olan gariplerden Molek'e zürriyetinden veren her adam mutlaka öldürülecektir. Ben de o adama döneceğim ve onu kulum arasından atacağım."

Burada ayrıca zina edenlerin de kulluktan atılacağını söylüyor Rab. Bu da mabet fahişelerinden söz edildiğini göstermektedir.

Batı Samileri arasında özellikle felaketli zamanlarda ilk doğan erkek çocukların yakma suretiyle kurban edilmeleri bir gelenek. Bu, Romalılar zamanına kadar sürmüş.

9 William F. Albright, *von der Steinzeit,* **s.245.**

1921-1925 yılları arasında Kartaca ve Finike kolonilerinde İÖ 8.-7. yüzyıllara ait çocuk kurban mezarları bulunmuş. Yakılan çocukların külleri çömleklere konmuş. Üzerlerine "X oğlu X Baal Hamman'a ve Tinilt'e onun sesini duysun diye adanmıştır" şeklinde yazılmış ve çömlekler sık sık dizilmiş. Aynı şekilde bir mezarlık da Kudüs'ün dışında, Hinnom vadisinde bulunmuş. Bunlar ülkenin bereketi için yapılan kurbanları,[10] Hinnom vadisindeki kurbanları kanıtlıyor.

Yeremya 7: 31: "Oğullarını ve kızlarını ateşte yakmak için Hinnomoğlu deresindeki Tofet'te yüksek yerler yaptılar, bunları ben emretmedim. Aklımdan da geçmedi. Bunun için Rab diyor ki 'Günler geliyor ki, artık oraya Tofet ve Hinnomoğlu deresi değil, ancak Boğazlama deresi denilecek."

Hezekiel 20: 24-26'da Rab şöyle konuşuyor: "Kanunlarımı yapmamışlardı, gözleri atalarının putlarında idi ve benim Rab olduğumu bilsinler diye her ilk doğanı ateşten geçirerek ettikleri takdimelerle onları murdar ettim." Buna göre Rab de kurban yapıyor.

Tevrat, Çıkış 34: 19-20: Rab Musa'ya "Bütün ilk doğanlar benimdir. İnekten ve koyunlardan ve bütün ilk doğan erkekleri benimdir. Eşeğin ilk doğanı için bir kuzu, oğullarının ilk doğanları için fidye vereceksin" diyor. Burada, insan kurbanı kaldırılmaya çalışılıyor. Halbuki, daha sonraki bölümlerde onun hâlâ varlığını görüyoruz..

Hıristiyanlıkta kurbanın bulunmamasını şöyle yorumlamışlar: İsrailoğulları, Rab ile anlaşmayı bozdukları için, İsa insanlık namına kendini kurban ediyor.

Tevrat'ta, geçen bir başka Tanrı da, Rimmon veya Rammon'dur. Bunun gürleyici niteliği var.

Batı Samileri, Tanrılarına olan saygıyı Tanrılar için taş, Tanrıçalar için ağaçtan kazıklar dikerek göstermişler. Tanrı evleri olan tapınaklar çok sonra yapılmaya başlanmış. Bunlarda bir iç, bir dış oda bulunuyor. Bunlara Tanrıların heykelleri veya sembolleri konuyordu. Daha sonraları İsrailliler bunları örnek alarak tapınaklar yapmışlar. Bunlara Sumercede "büyük ev" anlamındaki ***egal*** kelimesinden gelen ***hegal*** demişler. Bu da tapınakların bile Sumer'den geldiğini gösteriyor. Buralarda Üreme Tanrısı'nın ölümü ve tekrar dirilmesi, temsil yoluyla can-

10 R.D. Barnett, *Illustration of Old Testament History,* **Londra, 1966, s.37.**

landırılıyor. Bu ölüp dirilme olayı da Sumer Tanrısı Dumuzi'nin ***(Tevrat'ta*** Tammuz) ölüp dirilmesi hikâyesinin bir devamı.[11]

Buralarda bol bol kurban yapılıyor.

İbrahim Kenan'a Geldiğinde Dini Nasıldı?

Tevrat'ı izlediğimizde görüyoruz ki, İbrahim'in kendi Tanrısı var. Çocukları sürekli olarak, "Babamızın Tanrısı, İbrahim'in Tanrısı" diyorlar. Ne demek kendi Tanrısı?

Mezopotamya'da, daha doğrusu Sumer'de her şahsın veya ailenin bir Tanrısı vardı. Bu Tanrı'nın görevi, o şahsın veya ailenin mutluluğunu koruma, yapacakları işlerde önder olma, onların isteklerini büyük Tanrılara iletme. Onlar, büyük Tanrılarla bireyler arasında bir elçi gibi. İbrahim'in Tanrısı da öyle. Ona gideceği yerleri, yapacağı işleri söylüyor. Her zaman onunla birlikte. O aynı zamanda ailesinin de Tanrısı. O, İbrahim'e ya insan şeklinde veya rüyada görünüyor.

İslamdan önceki Araplarda şahıslar veya kabileler, tapacakları Tanrı'ya, bir kurban töreniyle kan bağı şeklinde bağlanırlarmış. Böylece o kabilenin Tanrısı veya atası olurmuş. Onun heykelini veya simgesini evine koyup dualarında aracı olarak kullanırlarmış. (Hıristiyanlıkta bu, haç, İsa, Meryem resim ve heykelleri ile sürüyor.) Aileden bir kişi yola çıkacağı zaman ona elini, yüzünü sürermiş. Yolculuktan döndüğünde de ilk ona koşar, aynı işlemi yaparmış.

Her kabilenin Tanrısı ile birlikte diğer kabilelerin Tanrılarını da sayıyorlardı. Kabile bir yerden diğer yere göçerken, Tanrısı kendi yerinde kalır. Oraya göç edenler, onu Tanrı edinirler, ayrılanlar da, senede bir kez bayramlarında oraya gelerek eski Tanrılarını ziyaret ederlerdi. Kâbe'deki göktaşı olan Hacer-i Esvet'in kutsal kabul edilmesi, bu eski inanışların bir devamı.[12]

11 S.N. Kramer, *The Sacred Marriage Rites, Aspects of Faith, Myth and Ritual in Ancient Sumer,* **Kanada, 1969; M.İ. Çığ, "Sumer'de Kutsal Evlenme",** *Bilim ve Ütopya* **dergisi, Mayıs 1996, s.23; M.İ. Çığ,** *Kur'an incil ve Tevrat'ın...,* **s.62 vd.**

12 Prof. Dr. Neşet Çağatay, *Başlangıçtan Abbasilere Kadar İslam Tarihi,* **Ankara, 1993, s.79-81, 83.**

Kur'an'da da bu şahsi Tanrı düşüncesini buluyoruz. Kâf Suresi, ayet 17-18'de: "Hiçbir kimse yoktur ki, onun üzerinde bir koruyucu ve denetleyicisi bulunmasın."

Daha önce de belirttiğimiz gibi, ***Tevrat***'ta devamlı olarak İbrahim'in Tanrısından söz ediliyor. ***Bap*** 24'te, oğlu İshak için göçtükleri yerden kız almak üzere İbrahim'in kölesi Elizer "Doğru yolda bana rehber olan efendim İbrahim'in Tanrısı'nı takdis ederim" diyor, İbrahim öldükten sonra Tanrısı kıymetli oğlu İshak'ı kutsuyor. Böylece babasının Tanrısı ona geçmiş, onun Tanrısı olmuş oluyor.

Bap 26'da Rab İshak'a görünerek "Korkma baban İbrahim'in Tanrısıyım, seni mübarek kılacağım" diyor. Bap 28'de Harran'a giden Yakup'a, rüyasında, göğe dayanmış merdivende duran Tanrı, "Ben baban İbrahim ve İshak'ın Tanrısıyım" diyor. Yine aynı yerde Yakup, 'Eğer gideceğim yere iyi olarak gider, tekrar babamın evine dönersem, Rab bana Tanrı olacak ve diktiğim taş Tanrı'nın evi Beyt-El (yani El'in evi) olacak ye bana vereceği her şeyin ondalığını sana vereceğim" diyor. Burada İbrahim ailesinin Kenan Tanrısını da almaya başladıklarını görüyoruz. El, Kenan Tanrısı; dikilen taş onun sembolü.[13] Bap 31: 13'te, Rab, Yakup'a "Senin taş diktiğin, adak adadığın, Beyt-El adını verdiğin yerin **Tanrısıyım** ben" **diyor. Diğer** taraftan Bap 31: 34'te Yakup'un karısının babasının evinden Aile Tanrısı ***terofim'i*** çalması da her ailenin Tanrısı olduğunu gösteriyor. Kızın babası ve Yakup'un dayısı olan Laban, mallarının kaçırılışına değil ***terafim'in*** kaçırılışına üzülüyor. Bap 35: 9'da Yakup, baba yerine döndüğünde Rab görünüp, adını "İsrail" yani "Tanrı ile güreşen" koyacağını ve babası İbrahim'e ve İshak'a verdiği yerleri ona vereceğini söylüyor. Yakup, konuştuğu yere taş dikip, üzerine zeytinyağı döküyor (Tanrı'ya takdime olarak). Bap 32: 9'da Yakup, kardeşi Esav'ın öldüreceğinden korktuğunda, "Ey babam, İbrahim'in, İshakin Rabbi, beni kardeşimin elinden kurtar" diye yakarıyor. Bap 33: 20'de Yakup ile Esav barışınca Şekem'de bir mezbah yapıp, adını El-Elohe-İsrail (El İsrail'in Tanrısı'dır) koyuyor.. Burada Kenan Tanrısı açıkça İsrail'in de Tanrısı oluyor.

13 Buradan da anlaşılacağı gibi, bu atalar verdikleri sözü yerine getirdiklerinde veya Tanrılarından istedikleri olduğunda, onlara taş dikiyorlar. Daha önce de belirtildiği gibi, taş, El Tanrısı'nın erkeklik sembolü, ağaç da Tanrıçanın. Yakup üç yerde taş dikiyor. Yemin, kutsal bir tören veya yüksek bir memur için dikilen bu taşlar, arkeolojik araştırmalarda bulundu.

Bap 35: l'de, Rab Yakup'a, "Kardeşin Esav'dan kaçtığın zaman sana görünen Tanrı'ya bir mezbah yap!" diyor. Burada, "Sana görünen Tanrı" demekle başka Tanrıların da varlığını anlatmış oluyor. Yakup, bunun üzerine kendisi ile beraber olanlara "Yabancı ilahları atın! Hep birlikte bana yardım eden Tanrı için bir mezbah yapalım" diyor. Hepsi ilahlarını Yakup'a veriyorlar. Bu da Yakup zamanında bile etrafındakilerin hâlâ başka Tanrılara bağlı olduğunu gösteriyor. Bap 46: 1-3'te Yakup (sonraki adı İsrail) babası İshakin Tanrısına kurbanlar veriyor. Rüyasında Tanrı "Ben babanın Tanrısıyım. Mısır'a gitmekten korkma!" diyor.

Bap 48: 15'te Yakup hasta yatağında torunlarını kutsarken "Babalarım İbrahim ve İshakin önünden yürüdükleri Tanrı, bugüne kadar beni güden Allah, beni her kötülükten kurtaran melek ***(burada melek oluyor Tanrı)*** bu çocukları mübarek kılsın" diyor.

Çıkış, Bap 5: 14'te Tanrı, Musa'ya "İsrailoğullarına 'ecdadınızın Tanrısı, İbrahim'in Tanrısı, İshak'ın Tanrısı ve Yakup'un Tanrısı Yehova beni size gönderdi' diyeceksin, bundan sonra sonsuza dek adım bu olacakür" diyor. Böylece Yehova adı Tanrı'ya kati olarak konmuş olur.

Çıkış Bap 6: 2'de şöyle deniyor: "Ve Allah Musa'ya söyleyip ona dedi: Ben Rabbim ve İbrahim, İshak ve Yakup'a kadir olan Allah olarak göründüm. Fakat onlara Yehova adımla malum olmadım ve Kenan diyarını ve onda garip oldukları gurbet diyarlannı onlara vermek için kendileriyle ahdettim ve Mısırlıların esirlikte tutmakta oldukları İsrailoğullarının iniltisini de işittim ve ahdimi hatırladım. Bunun için İsrailoğullarına söyle! Ben Rabbim ve sizi Mısırlıların yükleri altından çıkaracağım ve sizi uzanmış bazu ile ve büyük hükümlerle azat edeceğim ve sizi kendim için bir kavim olarak alacağım ve size Allah olacağım ve İbrahim'e, İshak'a ve Yakup'a vermek için yemin ettiğim diyara sizi getireceğim." Burada ataların Tanrısının artık kavim Tanrısı olduğunu görüyoruz.

Çıkış Bap 15: 2: Musa ve İsrailoğullarının Rabbe söyledikleri ilahiden:

"Rab bana kurtuluş oldu
O benim Allah'ımdır, ona hamdedeceğim
Babamın Allah'ı, onu yükselteceğim
Rab cenk eridir
Adı Yehova'dır
Allahlar arasında senin gibi kim vardır ya Rab!"

Burada "Babamın Allah'ı" ile "Allahlar arasında senin gibi kim vardır?" sözleri, Musa zamanında da birçok Tanrı'nın bulunduğunu ve onun, babasının Tanrısına dua ettiğini gösteriyor.

Sayılar 14: 11'de, Rab, Musa'ya "Ne vakte kadar bu kavim beni hor görecek ve aralarında yapmış olduğum alametlere rağmen, bana iman etmeyecek? Onları veba ile vuracağım ve onları mirasımdan mahrum edeceğim" diyor.

Çıkış Bap 7: 9: Rab, Mısırlılara varlığını göstermek için Harran'a birçok sihirbazlıklar yaptırıyor. Çubuğu yılan, eli cüzamlı gibi oluyor ve nehir suyunu kana çeviriyor.[14]

Çıkış Bap 20: 1-2'de, "Seni Mısır diyarından, esirlik evinden çıkaran Tanrı Yehova benim. Karşımda başka ilahların olmayacaktır" deniyor.

Yeşu Bap 24: 2: Musa'nın uşağı Nun'un oğlu Yeşua, bir toplulukla Filistin'e geliyor ve birçok yeri ele geçiriyor. Bir gün İsrailoğullarını toplayarak, taptıkları ilahları bırakmalarını istiyor. Onları Mısır diyarından çıkaran ve yaptıkları savaşları kazandıran İsrail'in Tanrısı'na tapmaya çağırıyor. "Eğer Rabbe kulluk etmeyecekseniz ırmak ötesindeki atalarımızın kulluk ettiği Tanrılara mı, yoksa memleketinde oturduğunuz Amorilerin Tanrılarına mı kulluk edeceksiniz, karar verin" deniyor.

Burada da görülüyor ki, Mısır'dan döndükleri halde, İsrailoğulları arasında bile tektanrı fikri oluşmamış. Yalnız artık o, şahıs ve aile Tanrılığından çıkıp, İsrail'in Tanrısı oluyor. Halkın bu Tanrı'yı kabul ettiğine kanıt olarak Şekem'de meşe ağacının yanına bir taş dikiliyor. (Daha önce belirttiğimiz gibi, bu, Kenan Tanrısı'nın erkeklik sembolü.) Bu da kabile başkanlarının tektanrıyı kabul ettirmekte rol oynamaya başladıklarını gösteriyor.

14 Suların kana çevrilmesi motifinin, Sumer'den geldiğini daha önce yazmıştık. M.İ. Çığ, *aynı eser,* **s.48.**

Burada ilginç olanı, *(Tevrat, Çıkış,* **Bap 7: 1) Rabbin, Musa'yı Tanrı gibi, Harun'u da onun peygamberi gibi söylemesi ve yukarıdaki mucizeleri Harun'a yaptırması ve Bap 4: 10'da, Musa'nın konuşmayı (dili) bilmediğinden Harun'u konuşturması. Bu durum, Musa'nın Aton dinine inanmış bir Mısırlı olabileceği kanısını veriyor. Thut-Mose'den gelen bir ad olabilir deniyor (bkz. s. 145, 23. dipnot). Musa'nın çıplak olarak İsraillilerle yıkanmak istememesi de onlardan olmadığını gösteriyor (bkz. s.106).**

Sigmund Freud, *Hz. Musa ve Tektanrıcılık,* **çeviren Kamuran Şipal, İstanbul, 1987.**

Yeşu, **Bap 24: 2'de Musa'nın uşağı olan Yeşu, Filistin'e geldikten sonra, beraberindekilere, İsrail'in Tanrısına tapmalarını, eğer ona kulluk etmeyeceklerse ırmak ötesindeki atalarının kulluk ettikleri Tanrılarına mı kulluk edeceklerini söylüyor. Bu da, Yeşu ile birlikte olanlardan en az bir kısmının Mısırlı olduğunu gösteriyor.**

Samuel Bap 14: 40: "Saul, İsrail'in Allah'ı Rabbe, 'Doğruyu göster!' dedi." Burada da Rab, İsrail'in Allah'ı.

Kur'an'da İbrahim'in Tanrısı ve Çocuklarının Onu Tanrı Edindikleri Konusu

Bakara Suresi, ayet 138:

> "Yakup, oğullarına 'Benden sonra kime kulluk edeceksiniz?' demişti de 'Senin Allah'ın olan ***tek*** Allah'a kulluk edeceğiz. Biz ona teslim olanlardanız' dediler."

Bu ayete İsmail de alınmış. Halbuki, ***Tevrat'ta*** ondan üç kez söz ediliyor. Birincisinde, annesi ile çöle atıldığı, 12 oğlu olup 137 yıl yaşadığı ve Esav'ın onun kızlarından biri ile evlendiği yazılı. Babası onu cariyeden olduğu için hem kutsamamış, hem de ona miras vermemiştir.

Bakara Suresi, ayet 131-132:

> "Hani Tanrısı ona (İbrahim'e) Müslim ol demişti."

Bakara Suresi, ayet 133:

> "İbrahim, İsmail ve İshak'ın Allah'ı."

Nahl Suresi, ayet 120-121:

> "İbrahim'in Tanrısı 'onu seçkin kıldı'."

Bu ayetler ***Kur'an'da*** da İbrahim'in kendi Tanrısı olduğunu anlatıyor.

Meryem Suresi, ayet 49:

> "Nihayet ondan, Allah'ın dışında taptıkları şeylerden uzaklaşıp bir tarafa çekildiği zaman ona İshak ve Yakup'u bağışladık. Her birini peygamber yaptık."

Bu ayet de gösteriyor ki, İbrahim, İshak ve Yakup doğuncaya kadar başka Tanrılara tapıyordu. ***Kur'an'da*** Yakup hep İbrahim'in oğlu gibi gösteriliyor. Halbuki Yakup, ***Tevrat'a*** göre torunu.

İbrahim ve Çocuklarının Tanrısının Adı Neydi?

İbrahim ve sülalesinin Tanrısının adı tam bilinmiyor. Hep Rab=Efendi olarak geçiyor. Bir "Hay" adı var. İbrahim'in cariyesi çocuğu ile çöle atılıp, kuyudan su çıkınca Hacer onun adını Beer La hay koyuyor. Anlamı, Hay olanın kuyusu.

Samuel Bap 14: 39'da, "Çünkü İsrail'i kurtaran Hay olan Rabbin hakkı için eğer oğlunu yaratan bile olsa mutlaka ölecektir" diyor Saul. Yine aynı bölüm 28: 10'da, Saul cinci kadına Samuel'i yeraltından çıkartmak için gidince kadın bu büyüyü yapmaya korkuyor. Saul da ona "Hay olan Rabbin hakkı için sana bir kötülük gelmeyecektir" diyor.[15]

Kur'an, Bakara Suresi, ayet 255'te "Allah kendinden başka hiçbir Allah bulunmayan Allah'tır ve Hayy ve kayyumdur" deniyor. Bunun açıklamasında, "Hayy" diri ve canlı anlamında Allah'ın bir niteliği denmiş. Diğer taraftan Hayya Arapçada yılan ve hayat anlamına geliyormuş.

Cyrus Gordon ***(Journal of Cuneiform Studies,*** 41/1, 1989, s.249'da), Hay(ya)'nın Ugarit dilinde Sumer'deki Tanrı Enki (Yerin Beyi) anlamına geldiğini söylüyor.[16]

Bir de Şaddai var; "dağlı" demek. Eski çağlarda dağ, güçlülük sembolü. Bu, Mezopotamya'dan İbrahim ailesinin getirdiği Akadca bir ad olacak.

Şaddai ile şahıs adları yapılmış. Nomad ve göçebelerde çok az Tanrı adı bulunuyor. Ancak yerleşme başladıktan sonra, Tanrı adları görülmeye başlıyor. İbrahim ailesi gelirken bulundukları yerin Tanrıçası olan Ay Tanrısı Sin'in karısı Ningal'i de getirmişler, Orada bu Nikkal olmuş. Kocasının Sin adı yok. Çünkü, Kenan'da çok önceden Ay Tanrısı'nın Yarih olarak adı bulunuyor.

Şimdiye kadar yaptığımız incelemede, İbrahim'in kendine ait bir koruyucu Tanrısı olduğunu, daha sonra bunun çocuklarına geçtiğini ve en son olarak da İsrail'in Tanrısı şeklinde kabile Tanrılığına yükseldiğini, bu arada onların Kenan Tanrılarından da etkilendiklerini izledik.

15 *Hoşea,* **Bap 1: 10'da İsrailoğullarına "Hay olan Tanrının oğullarısınız" deniyor. Bu da aile Tanrısından kabile Tanrısına geçişi gösteriyor.**

16 *Hoşea,* **Bap 4: 15: "Hay olan Rabbin hakkı için diye ant etmeyin" diyor Rab. Burada Rab artık İsrail'in Tanrısı olduğu için, İbrahim ailesinin Tanrısı olan Hay'ın üzerine yemin edilmesi önlenmek isteniyor gibi. Diğer taraftan 15. dipnotta da görüleceği gibi "Hay olan Tanrının oğullarısınız" deniyor.**

Bu kez İsrail'in Tanrısının, Kenan Tanrılarıyla yarışmakta olduğunu, onları oradan çıkarmaya uğraştığını göreceğiz.

Hakimler, Bap 2: 11:

> "İsrailoğulları Rabbin gözünde kötü olanı yaptılar ve Baal'lere kulluk ettiler ye kendilerini Mısır diyarından çıkaran Rabbi bıraktılar ve etraflarında olan milletlerin ilahlarının peşinden gittiler ve onlara eğildiler (secde ettiler) ve Rabbi bırakıp Baal'e, Astartilere kulluk ettiler."

I. Krallar, Bap 18: 17:

> "Ahab, İlya'yı görünce, ona dedi: 'Ey İsrail'i derde sokan sen misin?' İlya da 'Rabbin emirlerini bırakarak Baallerin ardınca gidip siz soktunuz ve şimdi İsrail'i İzebel'in[17] sofrasında yemek yiyen Baal'in 450 peygamberini Karmel Dağı'na topla!' dedi ve Ahab bütün İsrailoğullarını ve peygamberlerini Karmel Dağı'na topladı ve İlya bütün kavme 'Ne vakte kadar iki tarafa topallayacaksınız? Eğer Yehova Tanrı ise, onun ardınca yürüyün. Eğer Baal ise, onun ardınca yürüyün.' İlya, kavme dedi: 'Rabbin peygamberi olarak yalnız ben kaldım. Fakat Baal'in peygamberleri 450 kişidir.'"[18]

Bundan sonra her iki Tanrı'nın gücünü kanıtlamak için, iki boğayı parçalayıp odunların üzerine koyuyorlar. Her iki taraf Tanrılarına kendi boğasını yakması için dua ediyor. Yehova'nın duacılarının boğası yanıyor. Böylece Yehova, Baal'den üstün geliyor.

17 İzebel, Baal Tanrısı'nın karısı Aşerah'ın (Anath) diğer adı. Bu en az 70 Tanrı ve Tanrıça doğuruyor. *Tevrat'ta* **bunun asıl adı saklanarak böyle adlandırılmış. Baal, eski çağlarda Baalzebul olarak baştanrı iken,** *İncil,* **Matta 12: 22'de cinlerin kralı olmuş. Bu Tanrıçanın çocukları Havva'nın ikiz çocukları gibi. Sözde Havva 120 batın çocuk doğuruyor.** *Peygamberler,* **s.38; ayrıca bkz. s.71, 14. dipnot.**

18 Ahab (İÖ 896-850) zamanında, peygamber İlya (Eliah) var. Ahab, Finike'nin Tyree kralının kızı İzebel ile evleniyor. Ahab, bu kadına Baal için bir mabet yaptırıyor. Ve onların din adamlarına, peygamberlerine saygı gösteriyor. Peygamber İlya, Baal'e tapılmasına çok karşı. Bunun için o halkı Karmel Dağı'na toplayarak Yehova ile Baal arasında bir tercih yapmalarını söylüyor ve topladığı halka bunların peygamberlerini öldürtüyor. İlya yalnız Tanrı'yı idolleştirmeye karşı değil, aynı zamanda sosyal adaleti de savunan ilk büyük peygamber olarak kabul ediliyor. (Samuel Terrien, *The Golden Bible Atlas With Reliefe Maps in Full Color,* **America, 1972, s.46.)**

Aynı denemeyi İslamda görüyoruz. Muhammed, Mekke'de Kureyşlilerin putlarına çatıyor. Onlar da Muhammed'e bir uzlaşma teklif ediyorlar. Ona "Sen bizim Tanrılarımıza küfretmekten vazgeç. Bir yıl boyunca hepimiz Lat, Uzza, Menat'a, ikinci yıl boyunca da senin Tanrına dua edelim. Senin dinin bizimkinden hayırlı olursa o dine geçeriz. Eğer bizimki seninkinden hayırlı olursa sen bizim dinimizden olursun" diyorlar. Muhammed, bunu kabul ederek Necm Suresi'nin 19. ve 20. ayetlerine "Lat, Uzza ve üçüncüleri olan Menat yüce Tanrılardır, elbet şefaatleri olur" şeklinde söyledikten sonra, buna Hz. Muhammed'in etrafındakiler, özellikle Müslüman olup Habeşistan'a gidenler çok kızıyor. Muhammed hata yaptığını anlayarak bunun araya giren şeytan tarafından söylettirildiğini Hacc Suresi, ayet 52'de anlatmaya çalışıyor. Ayette, "Ey Muhammed! Senden önce gönderdiğimiz hiçbir elçi ve peygamber yoktur ki, bir şey arzuladığı zaman şeytan onun arzusuna vesvese karıştırmamış olsun. Allah şeytanın karıştırdığını giderir. Sonra Allah kendi ayetlerini güçlendirir" diyor. Bu gösteriyor ki, ***Kur'an'da*** şeytanın yazdırdığı ayetler var. İsrâ Suresi, ayet 73-75: "Seni sana vahyettiğimizden uzaklaştırıp başka bir şeyi bize karşı uydurman için uğraşırlar. O zaman seni dost edinirler. Eğer seni pekiştirmiş olmasaydık, andolsun ki, onlara az kalsın eğilim gösteriyordun. O zaman sana yaşamı da ölümü de kat kat tattınrdık. Sonra da bize karşı yardımcı bir din bulamazdın." Bu ayetler de bu olayı kısmen anlatıyor. Yukarıda sözünü ettiğimiz Necm Suresi'nin 19. ve 20. ayetleri şu şekilde değiştiriliyor: "Bana Lat'ı, Uzza'yı üçüncü olan Menat'ı bildirir misiniz? Demek erkekler sizin, dişiler onun mu? İşte haksız bir paylaşma." Diyanet'in ***Kur'an'ında*** aynı ayet şöyle: "Ey inkârcılar! Şimdi Lat, Uzza ve bundan başka üçüncüleri olan Menati söyler misiniz? Demek erkekler sizin, dişiler Allah'ın mı? Öyle ise, bu haksız bir paylaşma. Bunlar sizin babalarınızın taktığı adlardan başka bir şey değiller." Aslında bu ayette ne söylenmek istendiği anlaşılmıyor.

İlginç olan, Necm Suresi'nin ilk ayetinde Allah'ın yıldız üzerine yemin, ant etmesi.

II. Krallar Bap 5: 18:

"Naamon dedi: 'Yehova şu işte kulunu bağışlasın. Efendim tapınmak için Rimmon evine girdiği ve elime dayandığı zaman, Rimmon evinde ben de eğiliyorum. Buna eğildiğim zaman Yehova kulunu bağışlasın."

II. Krallar, Bap 21: 1-8:

"Hizikia'nin oğlu Manasse kral olduğunda (bu Davut ve Süleyman'dan sonra) 12 yaşında idi ve Yeruşalim'de 55 yıl krallık yaptı. İsrail, Rabbin kovmuş olduğu milletlerin mekruh şeylerine göre Rabbin gözünde kötü olanı yaptı ve babası Hizikia'nin yok ettiği yüksek yerleri yeniden yaptı ve Baal için mezbahlar kurdu. İsrail Kralı Ahab gibi bir Aşera putu yaptı ve bütün gökler ordusuna tapındı ***(Kur'an'da yazıldığına göre, gökler ordusu gibi meleklerden, cinlerden ve şeytanlardan oluşan bir kalabalık var gökte).*** Rabbin Davut oğlu Süleyman'a 'Bu eve Yeruşalim adını ebediyen koyacağım' dediği Rab evinde ve iki avlusunda gökler ordusuna mezbahlar yaptı ve oğlunu ateşten geçirdi, oyma Aşera putunu evine koydu."

Yeşua Bap 2: 7'den itibaren, Rab, İsraillilere yiyecekler, altınlar, gümüşler verdiği halde, Baal'e taptıklarına kızıyor. Ona tütsü kurbanı yaptıklarını, alnına süslü alınlık, boynuna gerdanlık taktıklarını, onun yolunda gittiklerini, kendi sözlerini unuttuklarını söylüyor ve artık bana Baal'im demeyeceksin diyor.

Hoşea, Bap 2: 16-17:

"Rab diyor ki, 'Bana İşi (kocam) diyeceksin ve bana Baal demeyeceksin ve onun ağzından Baallerin adlarını kaldıracağım; ve seni ebediyen kendime nişanlayacağım ve Rabbi tanıyacaksın."

Burada Rab seven, İsrail sevilen oluyor.

Zekarya Bap 12: 11'de, "O gün Yeruşalem'de (Kudüs) Megiddon vadisindeki Hadadrimmon dövünmesi gibi büyük dövünme olacak" deniyor. Bu da, Hadad için ölme ve yeniden dirilme ayinleri yapıl-

dığını, ölme ayininde dövünülerek yas tutulduğunu gösteriyor.[19] Bu Tanrının ölmesi ve dirilmesi hikâyesi de Sumerlilerden beri süregelen bir hikâye. Sumer Çoban Tanrısı Dumuzi'nin, yeraltına gidip tekrar çıkmasını yansıtıyor.[20]

Kur'an'da ve İslamda Kral Süleyman'ın Kimliği

I. Krallar Bap 11'de, "O, Rabbin istemediği çeşitli toplulukların kızlarından 700 kadın almış. 300 de cariyesi varmış. Sonra da Saydalıların Astarte'sinin ve Ammonilerin mekruh saydığı Milko'nun ardınca gittiği ve Rabbin gözünde kötü olanı yaptığı" yazılı. Ayrıca, "Moablıların mekruh saydığı Kemoş'u ve Ammonoğullarının mekruh saydığı Molek için yüksek takdis yerleri yaptı ve kendi ilahlarına kurbanlar kesen, buhurlar yakan bütün karıları için böyle yaptı" deniyor.

Süleyman zamanında Sumer'deki kutsal evlenme törenlerinin yapıldığı, ***Tevrat'ta. Süleyman'ın Şarkılar Şarkısı*** bölümündeki şiirlerden anlaşıldı. Seks içerikli, açık saçık olan bu şiirlerin bir din kitabında bulunmasının nedeni, yüzyıllar boyu ***Tevrat*** araştırmacıları arasında tartışma konusu olmuş. Bunlarda bir seven bir de sevilen var. Bazı araştırmacılar seveni Yehova, sevileni İsrail halkı olarak kabul etmiş. Tevrat'ta yazıldığı gibi ***(Hoşea,*** Bap 2: 16-17), kilise papazları İsa'yı seven, kiliseyi sevilen demiş. 19. yüzyılda da, bunların, İsrail düğünlerinde yapılan törenlere ait olduğu ileri sürülmüş. Bu yüzyılın ikinci yarısından, özellikle İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki Sumer edebi metinlerinin yayımlanmasından sonra, bunların Sumer bereket kültünü oluşturan kutsal evlenme törenlerindeki şiirlere paralel olduğu anlaşıldı.[21] Bu da gösteriyor ki, Süleyman zamanında da bu külte inanış sürmektedir. Bunlara göre, onun, ***Kur'an***'da yazıldığı gibi Müslüman olmadığı açıktır.

Buna karşın, ***Peygamberler*** kitabı, 187-224 sayfalan arasında, pek çok uydurma bilgi verilmiştir.

19 Finike şehirlerinde Biblos'ta, Baal'in ölüp dirilme ayinleri yapılıyordu. İslam tarikatlarındaki dövünme; belki buradan süregelmektedir.

20 Kutsal evlenme ve yılbaşı törenlerinin bir devamı. Bunu Hıristiyanlıkta İsa'nın tekrar dirilmesi olarak da izliyoruz.

21 M.İ. Çığ, *Kur'an İncil ve Tevrat'ın...,* **s.62; M.İ. Çığ, "Sumer'de Kutsal Evlenme",** *Bilim ve Ütopya* **dergisi; S.N. Kramer,** *Sacred Marriage Rites.*

Tevrat'ın son kısımları, Perslerin Babil'i alıp, Yahudileri oradaki tutsaklıktan kurtardıkları zamana ait. Yazılanlara göre, o sıralarda, ülkenin yakılıp yıkılması sonucu Filistin'de büyük karışıklıklar olduğu anlaşılıyor. Artık İsrail Tanrısı Yehova'ya "Orduların Tanrısı Rab" denmeye başlanmış. Rab, sürekli olarak halka yaptıkları yolsuzluklardan dolayı vereceği cezalardan söz ediyor. Sondan ikinci bölümde, ***Hoşea,*** 13: 2'de "Halk şimdi gittikçe suçlarını artırıyor. Kendilerine, gümüşten dökme putlar yapıyorlar" derken, 14: 3'te de "Artık ellerimizin yaptıklarına Tanrı demeyeceğiz" şeklinde, putlardan vazgeçildiği anlatılıyor.

Sondan dokuzuncu bölüm olan ***Amos*** 3: 2'de, "Yeryüzünün bütün aşiretlerinden yalnız sizi tanıdım" diyen Rab Yehova, bir aşiret Tanrısı olmaktan hâlâ kurtulamadığını açıklıyor.

Sondan üçüncü bölüm ***Tsefanya*** 1: 4'te, Rab, "Baal'den artakalanları, kâhinlerle beraber put kâhinlerinin adını ve damların üzerinde gökler ordusuna tapınanları, Rabbe ant edip Malkam (onların kralı) üzerine de ant edip tapınanları, Rabbin ardından onu aramamış ve sormamış olanları bu yerden kesip atacağım" diyor İsrail Tanrısı.

Sondan bir önceki bölüm olan ***Zekarya****'da,* Kral Daryüs'ün ikinci yılında olduğu belirtiliyor. Bap 14'te "Ve bütün dünya üzerinde Rab kral olacak. O gün Rab, tek ve ismi tek olacaktır" deniyor ki, bu İsrail Tanrısının artık dünya Tanrılığına doğru yükseleceğini gösteriyor. Son bölüm ***Malaki*** 1: 10'da, Orduların Rabbi diyor ki, "Ben sizden hoşnut değilim ve elinizden takdime almaya razı olamam; çünkü güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar, adım milletler arasında büyük olacak ve her yerde benim adıma buhur yakılacak" deniyor.

Burada da artık İsrail Tanrısının onları bırakacağını ve milletlerin Tanrısı olacağını söylemesiyle, diğer Tanrılardan vazgeçileceği (henüz geçildiği değil) açıklanıyor. Böylece İsrail Tanrısı diğer Tanrıları yenmiş oluyor, onlarla yaptığı savaşı kazanıyor ve tektann oluyor.

Aslında tektann düşüncesine doğru ilk adımı Babilliler atmışlar. Kendilerinin var ettikleri Tanrı Marduk'a, Sumerlilerin 50 Tanrısının adını vermişler. Bu da İslamda Allah'a verilen 99 adla paralel görünüyor. İkinci olarak, esas tektann düşüncesini İÖ 13. yüzyıllarda Mısır'da görüyoruz. Mısır Kralı Dördüncü Amonofis, bütün Tanrılar yerine Güneş Tanrısı Aton'u koyuyor. Kendisine de Eknaton adını veriyor.

Tektanrı olarak Aton'un nasıl övüldüğünü bir Mısır şiirinden aldığımız bazı bölümler göstermektedir:

Bizlere görünmeyen mucizelerin var
Eşin benzerin yoktur, yüce Tanrı! Tek Tanrı
Yapayalnızken yarattın bütün dünyayı bildiğin gibi
Ayaz bizim yaz bizim.

Cenneti getirip armağan ettin bize
Yarattıkların herkes görsün diye...
Yaşayan güneşsin tek başına yarattın
Yükseldin, aydınlattın köyü, kenti
Yolları, tarlaları, ırmakları nura boğdun
Eşin benzerin yoktur yüce Tanrı! Tek Tanrı![22]

Fakat Amonofis'in ortaya attığı tektanrı düşüncesi çok kısa sürmüş. Onun ölümünden sonra bırakılmış. Fakat kuşkusuz ona kalpten inananlar vardı.[23]

Konuyu özetleyecek olursak, İbrahim Filistin'e kendi Tanrısı ile geliyor. O Tanrı ona nereye gideceğini, ne yapacağını bildiriyor ve sürekli olarak Filistin'de topraklar vereceğini söylüyor. Fakat ***İncil, Resullerin İşleri,*** Bap 7'de "Oradan şimdi oturduğunuz memlekete Rab onu (İbrahim'i) getirdi ve orada kendisine miras olarak ayak koyacak yer bile vermedi ve daha çocuğu yok iken orayı kendisine ve kendisinden sonra zürriyetine mülk olarak vermeyi vaat etti" şeklinde yazıldığı gibi, hakikaten Tanrısının ona bir karış toprak vermediği, karısını gömeceği yeri bile büyük zorlukla ve yüklü bir gümüş karşılığı alabilmesinden anlaşılıyor (bkz. s. 101-102).

İbrahim'in Tanrısının ona vereceği yerlerden söz etmesi, yapacağı işleri önermesi ve hep onun koruması altında olması düşüncesini

22 Talat Sait Halman, *Eski Uygarlıkların Şiirleri,* İstanbul, 1974, s. 102-103.

23 Freud'a göre, bunlar arasında Tuthmose adlı biri (belki bir prens), bu dini götürmeye çalışmış; başaramayınca da öldürülmek korkusu ile Mısır'a yerlemiş. Sami kavim arasına girerek, kendi tektanrı inanışını onlara aşılamaya çalışmış ve kendisine inananlarla birlikte Mısır'dan kaçmayı başarmış olabilir. Tuthmose adının sonundaki "mose", Musa'ya uymaktadır. O zamana kadar Filistin'de halk Mısır'a normal olarak gidip geliyormuş. Neden bu kez, Musa denizden gitmiş ve deniz kara olarak yol vermiş ona? (S. Freud, *Hz. Musa ve Tanrıcılık,* çeviren, Kamuran Şipal, 1987.) Ayrıca bkz. bu kitapta s.137,14. dipnot.

Mari ve Asur metinlerinde bulduğumuz gibi, Hititlerde de buluyoruz. Hitit Kralı III. Hattuşil'in, babası II. Murşil'in yerine geçme hakkı yoktu. Bir dolap çevirerek babasından tahtını alıyor. Bunu haklı göstermek için, Tanrıça İştar'a içten bağlılığı dolayısıyla Tanrıça'nın ona yardım ettiğini, onun elinden tuttuğunu, kendisinin de Tanrıça'yı Tanrılar arasındaki eski yerine koyduğunu anlatıyor.[24] Bu aynı zamanda İbrahim, İshak, Yakup'un kendi Tanrılarıyla antlaşmasına paralel.

İbrahim ve ailesi Tanrılarına nasıl ibadet ediyorlardı? Ne gibi dinsel törenler yapıyorlardı? Bu konuda hiç bilgi yok. Yalnız bilinen, sevinçlerinde, antlaşmalarında bir taş dikmeleri ve bazen onun üzerine zeytinyağı dökmeleri. Bu taşlar da, daha önce belirtildiği gibi Kenan Tanrısı'nın erkeklik sembolü idi.

Bu aile hakkında ilk yazılı belge, ***Tevrat'taki Tekvin*** bölümü. O da onların yaşadığı düşünülen çağdan en az 1 500 yıl sonra yazılmış. ***İncil*** ise, daha geç zamana ait ve görüldüğü gibi hikâye çok kısa olarak verilmiş. Eldeki tek kaynak, ***Tevrat.***

Kur'an'da İbrahim ve Ailesinin Dini Hakkında Yazılanlar

Kur'an'dan çıkardığımıza göre, İbrahim ve ailesinin dini hakkında çeşitli surelere dağılmış, İbrahim'in dini. olarak grupladığım, 12 surede 17 ayet var. Bunlarda İbrahim'in ne Yahudi, ne Hıristiyan olduğu yazılı.[25] O, Hanif ve Müslüman imiş. Çocukları Müslüman. O, Putatapar da değil. Onun için herkesin onun dinine uyması gerek. Müslüman adını koyan da o.

Önce, Müslüman, İslam ve Hanif sözcüklerinin anlamlarını açıklayalım:

Turan Dursun'un, ***Kur'an Ansiklopedisi'nde*** yazıldığına göre; İslam, "kendini vermek, bağlanmak ve barış" anlamlarına gelen silim, müsalemet kökünden geliyor. İslam dini Tanrı kaünda beğenilen, olgunlaştırılıp tamamlanan en son din. İslamı kabul edene de ***Müslim*** deniyor. İslamlıkla ilgili ayetlerden bazıları şöyle:

24 C. Gordon, *The Common Background of Greek and Hebrew Civilization,* **1965, s.96; O.R. Gurmey,** *The Hittite,* **America, s. 145-146.**

25 Max Dimont, *Jevs, God and History,* **America, 1962. Ibrahim zamanında ne Arap ne de Yahudiler vardı diyor. Tabii ne de Hıristiyanlık.**

Âli İmrân Suresi, ayet 19:

"Allah indinde hak din İslamdır."

Âli İmrân Suresi, ayet 85:

"Kim İslamdan başka din ararsa bilsin ki, kendisinden (böyle bir din) asla kabul edilmeyecek ve ahirette de ziyan edenlerden olacak."

Mâide Suresi, ayet 69:

"İman edenler ile Yahudiler, Sabiîler ve Hıristiyanlardan Allah'a, ahiret gününe inanıp iyi işler yapanlara asla korku yoktur."

Bu iki ayette çelişki var.

Mâide Suresi, ayet 3:

"Bugün sizin dininizi bütünledim, üzerinize nimetimi tamamladım. Sizin için din olarak İslamiyeti beğendim."

En'âm Suresi, ayet 125:

"Allah kimi doğru yola götürmek isterse göğsünü İslamiyete açar. Kimi de saptırmak isterse göğsüne darlık ve çetinlik verir ***(veya Diyanet çevirisine göre,*** 'göğe yükseliyormuş gibi kalbi dar ve sıkıntılı kılar'). Allah inanmayanları küfür bataklığında bırakır."

Zümer Suresi, ayet 22:

"Allah kimin gönlünü İslama açarsa, Rabbi katında bir nur üzerinde olmaz mı? Kalpleri Allah'ı anmak hususunda katılaşmış olanlara yazıklar olsun."

Yunus Suresi, ayet 99:

"Ey Muhammed! Rabbin dileseydi yeryüzünde bulunanların hepsi inanırdı. Allah'ın izni olmadıkça kimse inanmaz. Öyle iken insanları inanmaya sen mi zorlayacaksın?"

Yunus Suresi, ayet 100:

"Allah'ın izni olmadıkça kimse inanmaz."

Câsiye Suresi, ayet 2-3:

"Ey Muhammed! Allah'ın şaşırttığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünü perdelediği kimseyi gördün mü? Onu Allah'tan başka kim doğru yola getirebilir?"

Hûd Suresi, ayet 34:

"Eğer Allah sizi azdırmak istemişse ben size öğüt vermek istesem de nasihatim fayda vermez. Çünkü o sizin Rabbinizdir."

Kehf Suresi, ayet 57:

"Kur'an'ı anlarlar diye kalplerine örtüler, kulaklarına ağızlık koyduk. Sen onları doğru yola çağırsan da asla doğru yola gelmezler."

Şûra Suresi, ayet 13:

"Allah dilediğini kendine seçer."

Bu ayetlerden anlaşıldığına göre, Allah önce Yahudiliği, sonra Hıristiyanlığı getirmiş. Muhammed ile de İslamiyet gelmiş. Çünkü, Mâide Suresi, ayet 5'te, Allah, o gün İslamiyeti beğendiğini ve onu din olarak bütünlediğini söylüyor. Yukarıda verilen ayetlere, Allah istediğinin kalbini İslamiyete açıyor, istemediğini de saptırıyor. Buna göre, İslam olup olmamak insanların elinde değil. Hepsi Allah'ın isteğine bağlı.

Bakara Suresi, ayet 128'de İbrahim ve İsmail, Allah'a kendilerini Müslüman yapması için dua ediyorlar. ***Tevrat'a*** göre, İbrahim 84 yaşında iken, İsmail doğmuş. ***Kur'an'a*** göre, o zamana kadar hâlâ Müslüman da değillermiş. ***Kur'an;*** Yahudilik, Hıristiyanlık ve Sabitliği de din olarak kabul ediyor. Birçok ayetlerde olduğu gibi, bu konuda da çelişki var.

Daha önce yaptığımız incelemelere ve ***Kur'an*** ayetlerinden bir kısmına göre, İbrahim'in İslam olması olanaksız.

Halbuki ***Kur'an'da,*** daha çok kıssalarda bütün İbrahim ailesi ve ondan sonra gelenlerin hepsi Müslüman.

Hanif sözcüğüne gelince: Prof. Neşet Çağatay'a göre ***(Başlangıçtan Abbasilere Kadar İslam Tarihi,*** Ankara, 1993, s. 131), İslamın çıkışından önce Hicaz bölgesinde tektanrıya inanan ve Hanif olarak

adlandırılan kimseler ortaya çıkmış. Putatapıcılığı bırakıp İbrahim Peygamber'in dinini arıyorlarmış. Bunlar putçuluğu bıraktıklarından, İslamın öncüleri sayılıyormuş.

Turan Dursun'a göre ***(Kutsal Kitapların Kaynakları 1,*** Kaynak Yayınları, İstanbul, 1995, s.l 15), Hanif sözcüğü Sabiî dininden olan toplumlardan kalma bir sözcük. Arami-Süryani kökenli. Bu dillerde anlamı, Putatapar, Sabiî anlamına da geliyor. Sabiîler, daha önce de belirttiğimiz gibi Urfa, Hanan civarında, yani İbrahim'in yaşadığı ve oradan Filistin'e göç ettiği yörelerde yaşayan halk. Bunlar Ay'a, Güneş'e ve yıldızlara taptıkları gibi, hepsinin üstünde bir Tanrıları var. İbrahim'in bu toplum içinde doğduğunu Yahudi ulularından Musa İbn Meymun (1135-1204) yazmış. Buna göre, İbrahim Müslüman değil, Sabiî imiş.[26]

Kur'an'âa da En'âm Suresi, ayet 75-79'da, Allah, İbrahim'e Güneş'i, Ay'ı, yıldızları göstererek onların Tanrı olmadığını kanıtlıyor. Bu da, İbrahim'in vaktiyle onlara taptığını, bunu Muhammed'in de kabul ettiğini gösteriyor.

Kur'an, Târik Suresi, ayet 1-5'te, Allah'ın Tarık yıldızı üzerine ant etmesi, yani yemin etmesi ilginç: "Gökyüzüne ve Tarık'a (sabah yıldızı) ant ederim. Tarık'ın ne olduğunu ne bileceksin? O (karanlığı) delen yıldızdır." Aynı şekilde Necm Suresi'nin ilk ayetinde şöyle deniyor: "Battığı zaman yıldıza andolsun ki, arkadaşınız (Muhammed) sapmadı ve bâtıla inanmadı; o, arzusuna göre de konuşmaz" Allah, yıldız üzerine yemin ediyor. Ant etmek, yemin etmek demek. Yemin, kendinden çok değerli bir şey üzerine, daha çoğu Tanrı adına yapılır. Allah'ın bir yıldız adına yemin etmesi olası değil. Bu ayet, Mekke'de yazılmış. İslamiyetin başlarında demek. O zaman, Neşet Çağatay'a göre, Mekke'de Hanifler varmış. Haniflerin Sabiîler olduğu kabul edildiğine göre, daha önce belirttiğimiz gibi Sabiîler de bir Tektanrı kabul ediyor. Fakat yıldızlara da tapıyorlar. ***Kur'an'da,*** Sabiîlerden söz edilmesi, onların da kitaplarının bulunduğunun kabul edilmesi, Mekke'de onların var olduğunu göstermektedir ve İslamiyetin onların dininden aptes, namaz, oruç gibi kuralları aldığı anlaşılmaktadır.

26 Sabiîlik hakkında geniş bilgi için bkz. Turan Dursun, *Kutsal Kitapların Kaynakları I,* **Kaynak Yayınları, İstanbul, 1995, s,115'ten itibaren; Ramazan Şesen,** *Harran Tarihi,* **s.47'den itibaren.**

Caetani Leone, ***İslam Tarihi'nde*** (1924'te yazılma, İtalyancadan Türkçeye çeviren Hüseyin Cahit Yalçın, s.331) "Muhammed'in düşüncesinde bile ***Hanif*** sözcüğü açık ve belirli değildir. Çünkü, kelime Arapça değildir, o bu sözcüğü kapalı şekilde işittiği için, bunu kapalı bir din kavramı olarak rasgele kullanmıştır" diyor.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, İbrahim'in Sumerlilerde olduğu gibi kendi Tanrısı var. ***Tevrat'ta*** çocukları hep "Babamızın Tanrısı" diyorlar veya "İbrahim'in Tanrısı" deniyor. Bunun görevi ailenin mutluluğunu, bereketini korumak, ona yol göstermek ve büyük Tanrılara şahsın isteklerini ve dualarını iletmek.[27] Bu şahsi Tanrı, daha sonraları kabile Tanrısı oluyor ve yavaş yavaş İsrail kavminin Tanrısı haline geliyor. Bu arada bulundukları yerin Tanrılarını da tanıdıklannı görüyoruz. İsrail Tanrısının tek oluşu ve evrenselleşmesi, Müslümanlıkta ancak son şeklini buldu diyebiliriz. Çünkü, Hıristiyanlıkta, İsa'nın Tanrı'nın oğlu oluşu, Kutsal Ruh ve Meryem'e Ana Tanrıça gibi tapılması, hâlâ Tektanrı'nın olmadığını gösteriyor.

Kur'an'da, İbrahim'in putları kırması, ateşe atması, yedi ayette kapalı bir şekilde yazılı. Fakat, İslam yazarları bunları çeşitli şekillerde, görmüş gibi anlatmışlardır. ***Tevrat'ta*** bunlar yok. Bu hikâyelerden biri şöyle:

Kral Nemrut,[28] İbrahim'in babası Azer'i, mabede Tanrı heykeli yaptırmak üzere karısı ile birlikte sarayına getirtir. Aynı zamanda kendisine vezir yapar. Bir gün, Nemrut, sarayın müneccimbaşına gördüğü bir rüyayı anlatır. Müneccimbaşı da yorumlayarak, yakın bir gelecekte, Urha'da doğacak erkek çocuklardan birinin kendisini öldürüp hükümdar-

27 *Kur'an'da* **da "Her insanın bir koruyucu meleği vardır" şeklinde bunu buluyoruz. Kaf Suresi, ayet 17-18:**

"Hiç kimse yoktur ki, onun üzerine bir koruyucusu ve denetleyicisi bulunmasın."

28 Sayfa 73'te belirttiğimiz gibi, tarihte Nemrut adlı bir kral yok. O, Sumerlilerin Av ve Savaş Tanrısı Ninurta olmalı. Nemrod ve Nimrud adı, Musul'un 50 kilometre kadar güneyinde eski bir Asur şehri olan Kalah'a modern zamanda verilen bir ad. Burada 1845'te başlayan ve zaman zaman devam eden kazılarda mabet saray kalıntıları, heykeller, kabartmalar ve çiviyazılı tabletler bulundu. Asur Kralı Asurnasirpal (İÖ 883-859) burasını Asur'un kraliyet yeri ve askeri merkezi haline getirmek için çeşitli binalar yanında, şehrin Tanrısı, Tanrı Ninurta için Ziggurat ile büyük bir mabet yaptırmıştır. Burada en önemli dinsel bina, İÖ 798'de Kraliçe Sammu-Ramat (Yunanca Semiramis) tarafından Yazı Tanrısı Nebo ve kansı Tanrıça Taşmetum için yaptırılan mabet. Ninurta ve Nebo Tanrılarının adından Nemrud yazılmış olsa gerek. (3. bölümün 21. dipnotuna bkz. Asur Kralı I. Tukulti, Ninurta da olabilir.)

lığına son vereceğini söyler. Bundan korkan Nemrut, bir emirle Urfa'da doğan ve doğacak olan bütün erkek çocukların öldürülmesini ister. Rastlantı olarak Azer'in karısı Uşa, İbrahim'e gebedir. Azer, Nemrut'tan durumu saklar. Kadın doğuracağı zaman, Urha yakınlarındaki bir mağaraya giderek, İbrahim'i doğurur. İbrahim mağarada ana bir ceylan tarafından beslenerek büyür. Anne ve babasının yanına gelir. Nemrut, rüyasını unutmuştur. Nemrut ve şehirliler putlara tapmaktadır. İbrahim tektanrıya inandığından, etrafındakileri de inandırmaya çalışır. Nemrut'a da inanması için haberler gönderir. Bir gün, mabetteki putları bir balta ile kırar. Yalnız birini bırakarak eline baltayı verir. Nemrut, İbrahim'e "Bu putları sen kırmışsın" deyince, "Hayır şu büyük put kırmıştır" yanıtını verir. Bu kez Nemrut, "O nasıl kırar?" der. O zaman İbrahim, "Kıramayan, konuşamayan bir nesne, nasıl Tanrı olur?" der. Nemrut, İbrahim'e inanmış gibidir, ama İbrahim'e karşı olanlar onun yakılmasını isterler. Büyük bir ateş hazırlanır (kırk katır yükü odun). İbrahim o ateşe atılır. Fakat, Tanrı alevleri suya, odunları balığa çevirerek onu kurtarır.[29] Nemrut da kulağına giren bir sineğin yaptığı acıdan Ur, Ur, Urh, Urha, Urhai, Orha gibi sesler çıkarır. Bunlar da Urfa'ya dönerek, şehrin adı olur. (Mustafa Aytaç, ***Peygamberler Şehri Urfa,*** s.34.)

İbrahim'in doğumu hakkında diğer bir hikâyeyi de, Doç. Dr. Abdullah Aydemir, ***İslami Kaynaklara Göre Peygamberler*** adlı kitabının 57. sayfasında anlatır:

Nemrut, rüyasında ay ve güneşten parlak bir yıldız görüp, kâhinlere yorumlattırıyor. Onlar da, biri çıkıp devletini yıkacak diyorlar. Bundan korkarak yeni doğan erkek çocuklarını öldürtüyor ve erkeklerin kadınlarla yatmasını yasaklıyor. Nemrut, İbrahim'in babası Azer'e bir iş veriyor ve ona da karısıyla birleşmemesini söylüyor; fakat Azer dayanamayıp karısını gebe bırakıyor. Nemrut'tan korkarak onu Kufe ile Basra arasında Evr adında bir köye kaçırıyor. Sonra yine bulundukları şehre geliyorlar. İbrahim bir mağarada doğuyor. Her gün inanılmayacak kadar büyüyor. 15 günde mağaradan çıkarak, yıldızlara, Ay'a, Güneş'e bakıp, tek Allah'a inanıyor. İbrahim yedi kat göğü, yedi kat yeri ve oralarda günah işleyen insanları görüp, onlara beddua etmiş.

29 Balıklı gölün kutsallığının nereden geldiği için bkz. s.78, 35. dipnot ve s.130-131.

İbrahim, kendisine buğday vermeyen Nemrut'tan ayrılınca, torbasına kum koyuyor. Onlar evine gidince un oluyor.

İlginç olanı, bu kitapta, İbrahim'in ateşe atılma olayı hakkında bir yazı yok.

Doğacak ilk erkek çocuklarının öldürülmesi, Mısır'dan alınmış olmalı.

İbrahim'in Ateşe Atılması ile Paralel Konular

Tevrat, Daniel Bap 1:

Babil Kralı Nebukadnetsar, İsrailoğullarından akıllı ve bilgili olanları Babil yazısını öğrensinler diye Babil'e götürüyor. Bunlar içinde başta Daniel olmak üzere, dört tanesi ayrıcalık gösteriyor. Tanrı onlara özel akıl ve bilgi vermiş. Nebukadnetsar, onların, yaptırdığı bir Tanrı heykeline secde etmesini istiyor. Etmezlerse ateşe atılacaklarını söylüyor. Bunlar secde etmiyor ve kendi Tanrılarının onları kurtaracaklarını söylüyorlar. Bunun üzerine ateşli fırına atılıyor ve yanmıyorlar.

Ateşe Atılma ile Anadolu'dan Bir Söylence

Pers Kralı Kurus, Lidya'yı ele geçirdikten sonra, kutsal olduğu söylenen Lidya Kralı Kresus'u denemek için, bir odun yığını üstünde yakmaya başlıyor. Bu arada, Kresus, bir gün zenginliği ve mutluluğu ile övünürken Atinalı Solon'un, "Bir insanın sonu gelmeden mutlu olup olmadığı anlaşılmaz" dediğini hatırlayarak, "Solon, Solon" diye bağırmaya başlar. Kurus, bunun ne anlama geldiğini öğrenince yaptığına pişman olur. Fakat, ateşi söndüremezler. Kurus, Apollo'ya, onu kurtarması için yakarınca bulut olmayan gökten yağmur boşanıp ateşi söndürür. Böylece Kurus da onun kutsal bir kişi olduğuna inanır.[30]

30 Selim Kurnaz, *Mitoloji ve Tarihten Seçmeler,* **İstanbul, 1960, s.77.**

İran'da Ateşe Atılma

Bundan 2 500 yıl önce İran'ın batısında sihir ve büyü ile uğraşan Magiler (İslamda Mecusiler) yaşıyor. İÖ 683'te bunların soylu bir ailesinden Zarathushtra doğuyor. Sihirbazın biri "Bu çocuk büyüyüp sihirbazları yok edecek" diyor. Çocuk iki yaşına gelince, onu Ateş Tapınağı'ndaki ateşe atıyorlar. Aramaya gelen annesi, onun yanmadan ateşle oynadığını görüyor.

İbrahim'in ateşe atılma hikâyesinin buradan geldiği söyleniyor. Bunun daha sonraki hikâyesi de Muhammed'in vahiy alışına benzemektedir.

Bu çocuk büyüyor. Halkının çektikleri acıları nasıl önleyeceğini düşünmek ve dünyayı anlamak için bir dağa çıkıyor. Orada uykuya daldığı sırada önce gök görültüsünü andıran, sonra mırıltı gibi bir ses işitiyor. Daha sonra bir ışık çöküyor üzerine ve Tanrı Ahura Mazda bir insan şeklinde görünüyor ve "Seni yaratmış ve seni sevgili seçmiş olan Ahura Mazda benim. Ey insanların en iyisi olan Zarathushtra sesimi dinle. O sana gece gündüz demeden sürekli seslenecek ve sana Hayattar (ateşe daldırmak) kelamı yazdıracaktır."

O da Tanrı'nın dediklerini koyun derisi üzerine tahta bir çubukla yazıyor. Yasalar, dualar ve ibadet şekillerini kapsayan ***Avesta*** meydana geliyor. Bu yazılı deriler, Musa'nın sandığı gibi bir sandık içine konuyor.

O Tanrı'ya "Ey Mazda! Benim kendi dilim ve sözümle bunlardan haberdar et ki, onları insanlara bildireyim" diyor. (Sami Solmaz, ***Cumhuriyet*** gazetesi, 3-4 Ağustos 1995.)

Tevrat'ta İbrahim'in ateşe atılması yok.

Ölü Hayvanları Diriltme

Bakara Suresi, ayet 260:

Burada Allah, İbrahim'e ölü hayvanları nasıl dirilttiğini kanıtlamak istiyor. Yalnız, hayvanların dirilip dirilmediği anlaşılmıyor. Fakat ***Kur'an*** yorumcularına göre, kuşlar uçarak gelmiş. Dört kuş, bazılarına göre, "tavus, horoz, karga ve güvercin". Bazılarına göre de "tavus, horoz, gü-

vercin, turna" veya "tavus, horoz, hindi, kaz" veya "tavus, karga, horoz, doğan" veya "tavus, horoz, karga, ördek" veya "horoz, ördek, karga, güvercin".[31]

Bu hikâyenin, Tevrat'ta, İbrahim'e çocuğu olması için Rabbin önerdiği yöntemden geldiği anlaşılıyor.

Tevrat, Tekvin, Bap 15:

Rab, İbrahim'e üç yıllık inek, üç yıllık koç, bir kumru ve bir güvercin almasını söylüyor. İbrahim kuşların dışında diğer hayvanları ortadan yararak karşılıklı koyuyor. Bu, çocuk olması için yapılan bir büyüyü yansıtıyor. Masallarda, çocuğu olmayanlar, elmayı ikiye bölüp, yarısını koca, yarısını kadın yer. Bu da ona benziyor.

Mısır'daki, Bölünüp Parçalanıp Yeniden Dirilme Hikâyesi

Mısır'da, Osiris, Tanrı kral ve insan gibi düşünülüyor. Osiris, bilgisini başka halklara öğretmek için doğuya (Mezopotamya'ya) giderken, yerine eşi İsis'i bırakıyor. Fakat döndüğünde kardeşi Seth, onu öldürüyor. Parçalarını Mısır'a dağıtıyor ve tahta geçiyor. İsis, eşinin bu durumuna çok üzülüyor. Osiris'in parçalarını toplayıp gözyaşları ve Anubis'in yardımı ile onu canlandırıyor ve Osiris oğlu Horos'u bırakarak göğe çıkıyor. (Abberto Carlo Carpiceci, ***Art and History of Egypt,*** İtalya, 1994, s.5.)

Bunlara ve daha önce verilen kaynaklara göre, kutsal kitaplarda yazılanlar birçok kültürlerden gelen etkilere dayanmaktadır. Bu etkiler, yerlere ve halklara göre yorumlamış, şekillenmiş ve bu motifler üzerine çeşitli hikâyeler yaratılmıştır.

31 *Peygamberler,* **s.65; Turan Dursun,** *Kutsal Kitapların Kaynakları 3,* **s.** 117.

SON SÖZ

Birçok soruyla başladığımız bu araştırmamız sona ermiş bulunuyor. Hepsi ayrı ayrı önemli olan bu soruların yanıtlarını, çeşitli kaynaklardan bulmaya çalıştık. Bunlar arasında ***Tevrat*** araştırmacılarının yüzyıllar boyu bir türlü nedenini bulamadıkları iki soruyu açıklayabilmemiz bizi hem heyecanlandırdı hem de sevindirdi.

Bunlardan biri, İbrahim'in canını kurtarmak için Mısır'da ve Gerar'da karısını kız kardeşi olarak tanıtıp saraya vermesini, diğeri Lût'un kızlarıyla yatıp onlardan çocuk edinmesini açıklayan kaynakları bulmamız oldu.

İbrahim Peygamber'in Mezopotamya'nın güneyindeki Sumer'in başkenti Ur'dan Harran'a geldiği konusu bir hayli tartışmalı idi. Bu tartışmaları bir araya getirerek ve Tevrat'taki İbrahim'in ataları olarak verilen adların, Kuzey Mezopotamya'daki yer adları olduğunu göstererek, İbrahim'in Kuzey Mezopotamya'da bulunması gerekli bir Ur'dan, belki de Urfa'dan Harran'a gittiğini kanıtlamaya çalıştık. Filistin'e ticaret amacı ile olduğu gibi, bir kuraklık dolayısıyla da göç etmiş olabileceklerini, Filistin'de aşiret hayatı sürdüklerini, askeri güçleri olduğunu, bu güçlerle etrafındakileri kendilerine bağladıklarını gördük.

Kumran metinleriyle, İbrahim'in canını kurtarmak için karısını feda etmediğini, fakat karısının onu kurtarmak için kendisini kocasının kardeşi olarak tanıttığını; Sumer metinleriyle, hikâyenin ana kaynağının Sumer'e dayandığını; Ugarit metinleriyle, Lût'un kızlarıyla yatmasının nedenini; Sumer kanunlarıyla, İbrahim'in cariyesi ve oğlunu evden atma nedenini ve büyük kardeşlik hissesinin ne demek olduğunu; Nuzi metinleriyle, Yakup'un karısının kaçırdığı ***terafim'in*** aile Tanrısı olduğunu; İbrahim'in oğlu İshak'ı kurban etmesi hikâyesinin o topraklarda yaşayan insanların ilk oğullarını kurban etmelerinden kaynaklandığını; sünnet geleneğinin Mısır'dan getirildiğini açıkladık.

Yusuf hikâyesinde, Akad Kralı Sargon'un rüyasından, Mısır'da Anubis, İbis kardeşlerin hikâyesinden, Alalah Kralı İdrimi'nin yaşantısından motifler, paralellikler olduğunu gösterdik. Bu konulardan, çok az olmakla beraber, ***Kur'an'da*** bulunanları karşılaştırdık.

Tektanrıya inandığı kabul edilen İbrahim'in, Filistin'e kendi Tanrısının önerisi ile geldiğini, bu Tanrı'nın ona pek çok yer vereceğini vaat etmesine rağmen, karısını gömecek yeri bile zor alabildiğini, yerli halkın Tanrılarından nasıl etkilendiklerini gördük. İbrahim'in Tanrısının, çocukları ve etrafındakiler tarafından Tanrı olarak kabul edilmesi, uzun yıllar sürmüş. Asker gücü ile kendilerine bağladıkları halklara, onu Tanrı tanıtmışlar. Böylece İbrahim'in Tanrısı, İsrail Tanrısı olmuştur. Onun, milletlerin Tanrılığına yükselme kararını ancak ***Tevrat'ın*** sonunda okuyoruz.

İslamiyette de Allah'ı önce aile kabul etmiş. Kureyş kabilesinin Tanrısı olmuş. Sonra da asker gücü ile diğer halklara tektann olarak kabul ettirilmiştir. ***Kur'an'da*** İbrahim'e ait ayetlerde yalnız onun İslam olduğu, tek Allah'ı tanıdığı yazılı. Bunu kanıtlamak üzere, putları kırdığı, tek Allah'ı tanıtmak istediği için ateşe atıldığı anlatılmaktadır ki, bunların da çeşitli kültürlerden kaynaklandığını gördük.

Sonuç olarak, ***Tevrat Tekvin*** Bap 1.-12. bölümlerine kadar olan kısımdaki anlatılar Sumer kökenli.

Bap 12 ve 50 arasındaki bölümler de varlıkları bile tam olarak kanıtlanamayan tektanrılı dinlerin atası sayılan İbrahim, oğlu İshak, onun oğlu Yakup, Yakup'un oğlu Yusufun acıları, sevinçleri, kıskançlıkları, aldatmaları, sevgileri, acımaları, bağışlamalarıyla dolu; her çağdaki insanların duygularını yansıtan serüvenleri birçok kültürün etkisiyle yoğrularak bir destan haline gelmiştir.

Diğer taraftan din kitaplarının Tanrısal bir kitap olmaktan çok, çeşitli dinlerin ve kültürlerin etkisi ile yazılmış olduklarını söyleyebiliriz.[32]

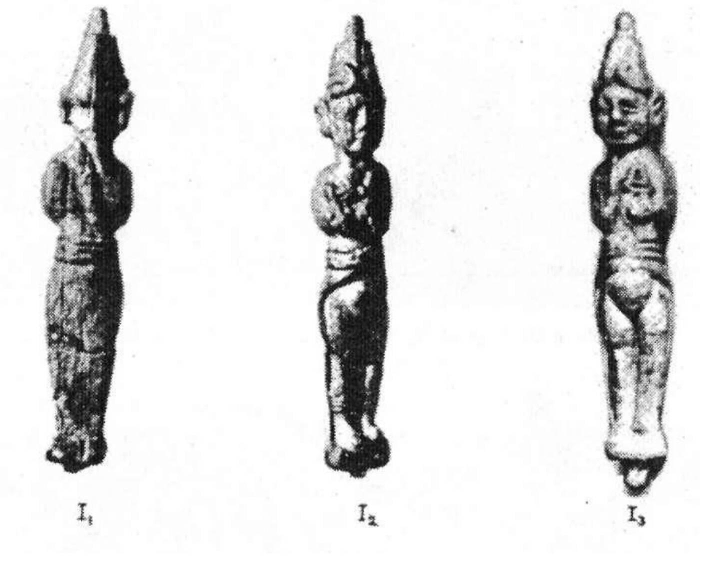
32 Burada şunu yazmadan kalemi elimden bırakamayacağım: Babam genç kızlığımda bana, "Kızım, din kitapları üç kısımdır: Bir, emirler; iki, tarihler; üç, efsaneler" derdi. O zaman bunun anlamını pek kavrayamamış, üzerinde de durmamıştım. Fakat arkadaşlarımdan birinin, İlahiyat Fakültesi'nde ders verirken din kitaplarında efsaneler olduğunu söyleyince büyük bir tepki gördüğünü duydum ve hemen babacığımın sözleri kulaklarımda çınladı. Ondan yıllarca sonra üniversite eğitimi görenler arasında bile onun gibi aydın bir kimse bulunmaması, bulunanların da yazmaktan çekinmesi bugünün Türkiye'si için üzülecek bir olay.

Kuşkusuz yaptığımız bu çalışmada bazı eksiklikler, gözden kaçanlar olmuştur. Diğer taraftan yazılı belgeler, arkeolojik buluntular üzerinde süren araştırmalarla bu konulara yeni açıklamalar gelebilecektir. Bunların araştırılması, düzeltilmesi, tamamlanması yeni kuşaklara kalıyor.

Onların da açılan bu yolda çalışmaları devam ettireceklerine güvenerek sözlerimi bitiriyorum.

DİZİN

EK: KONUYLA İLGİLİ RESİMLER

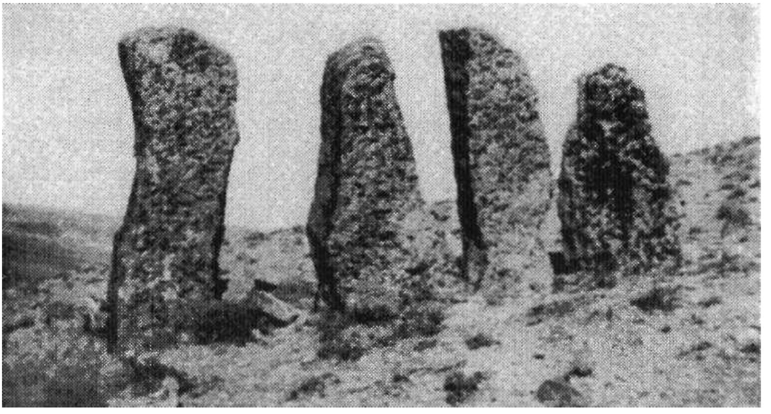

Nuzi'de bulunan Tevrat'taki *terafim.**

* **Bu bölümde kullanılan bütün resimler G. Ernest Wright,** *Biblical Archaeology* **(Philadelphia, The Westminster Press, London, Gerald Duckworth-Co. Ltd.) adlı kitaptan alınmıştır.**

Bu resim, İbrahim ailesinin Mısır'a gittiği düşünülen zamana ait. Yabancılar Mısır'a geliyorlar. Erkek ve kadın grupların giyinişleri değişik. Yükleri eşekler taşıyor, develer değil. Bunlar, Filistin'den gelenler olabilir.

İbrahim ailesinin Tanrılar için diktikleri taşlar olabilir.
Filistin'de bulunmuş.

Rasşamra'da (Ugarit) yapılan kazının görünüşü,
Tabletlerin bulunduğu kitaplık, soğ tarafta.

Bronzdan yapılmış bir Kenan Tanrısı, Belki El olabilir.

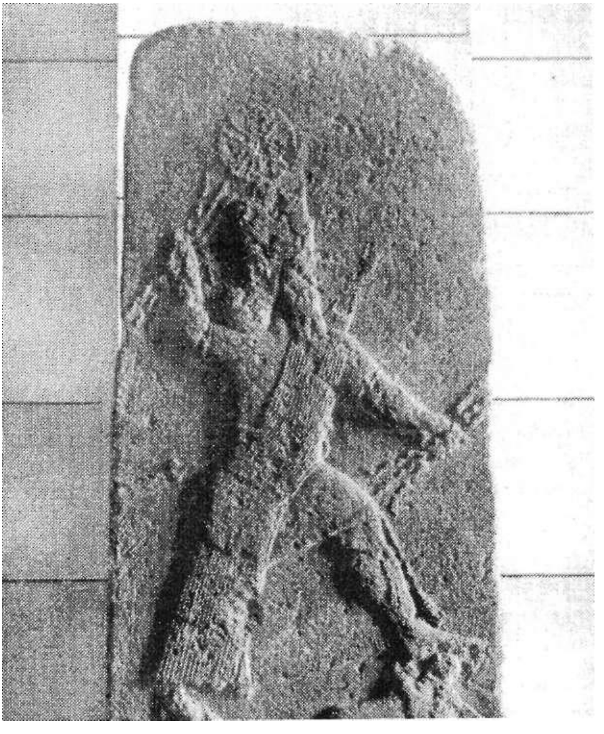
Oturan El Tanrısı.

Tanrı Baal'in bronz heykeli. Rasşamra'da bulunmuş.

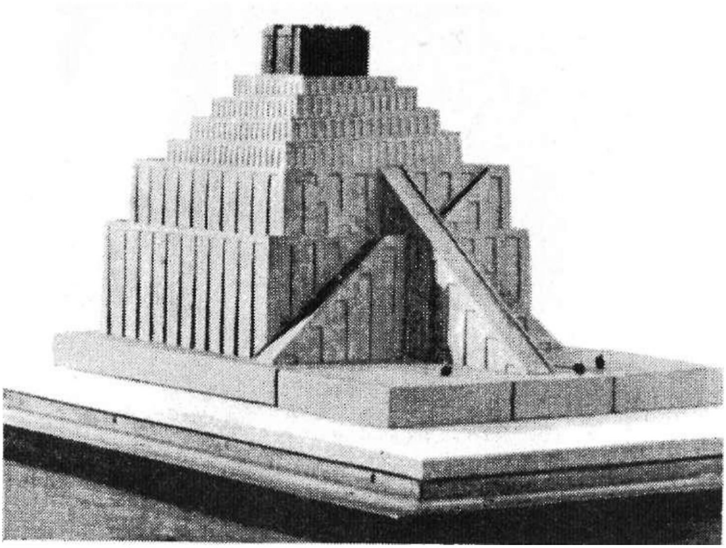
Rasşamra'da bulunan Tanrı Baal kabartması.

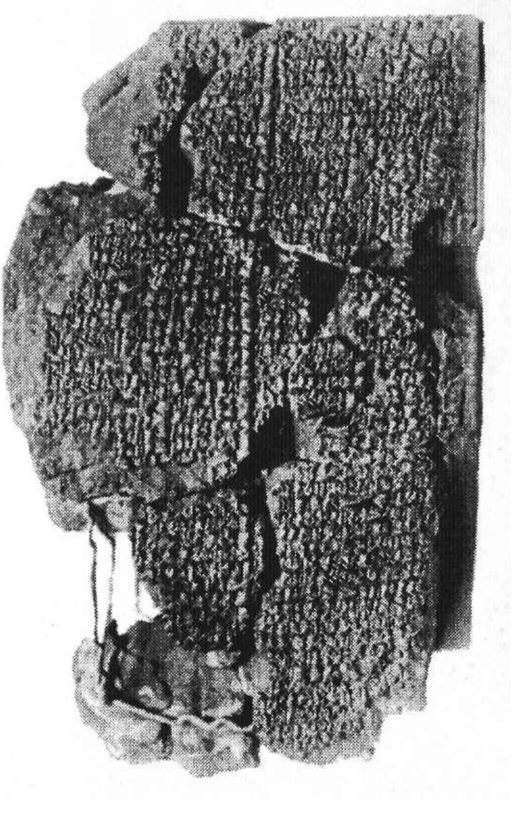
Fırtına Tanrısı Hadad. Bir boğa üzerine binmiş.
Kenan'da buna Baal deniyor,

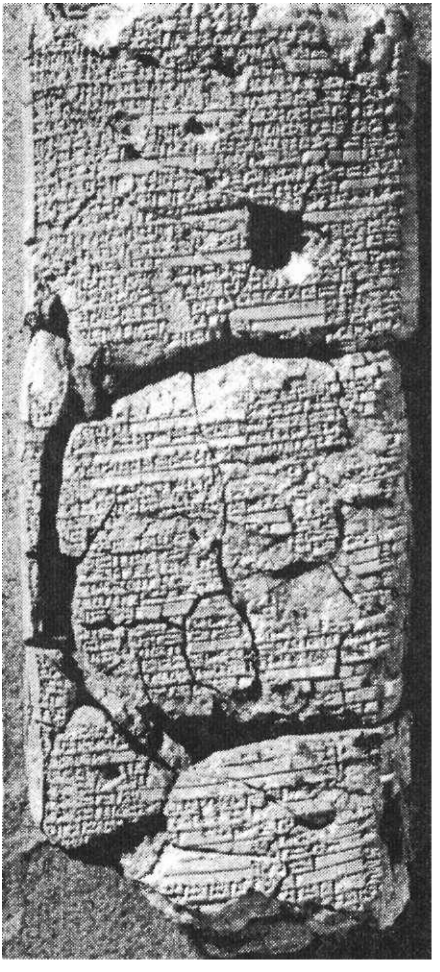
Boynunda yılanla, Kenan Bereket Tanrıçası.

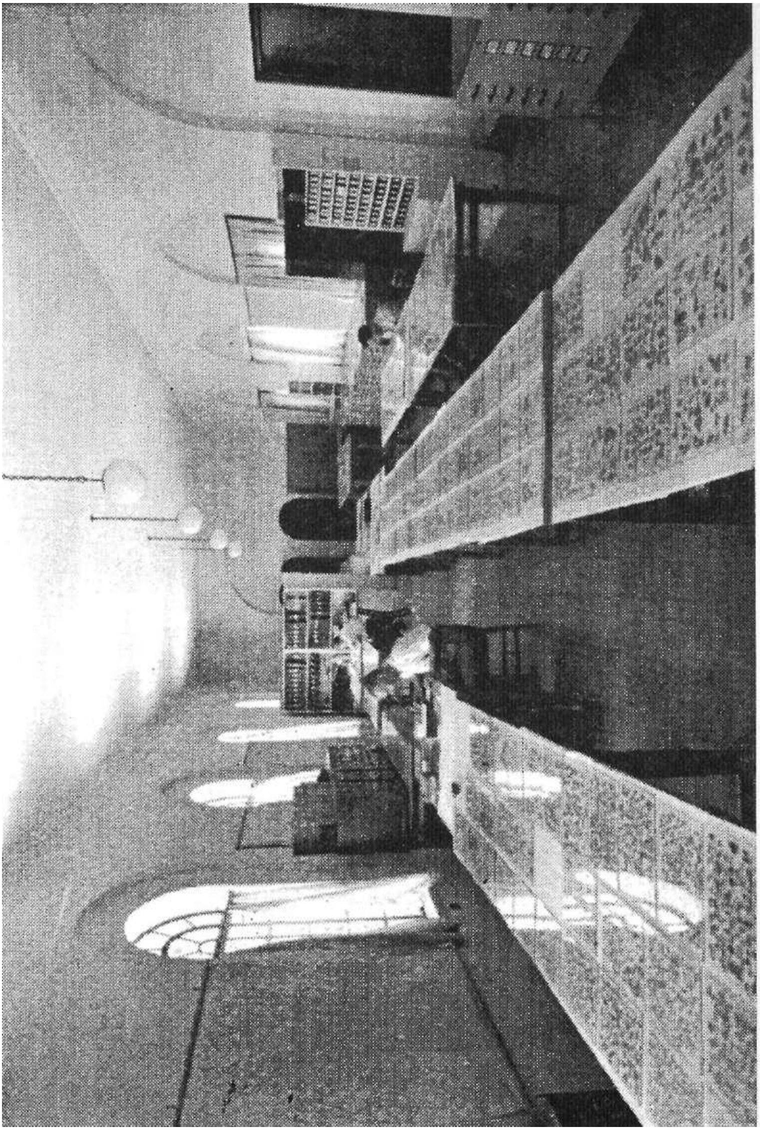
Babil Ziggurat'ının tahmini bir görünüşü,

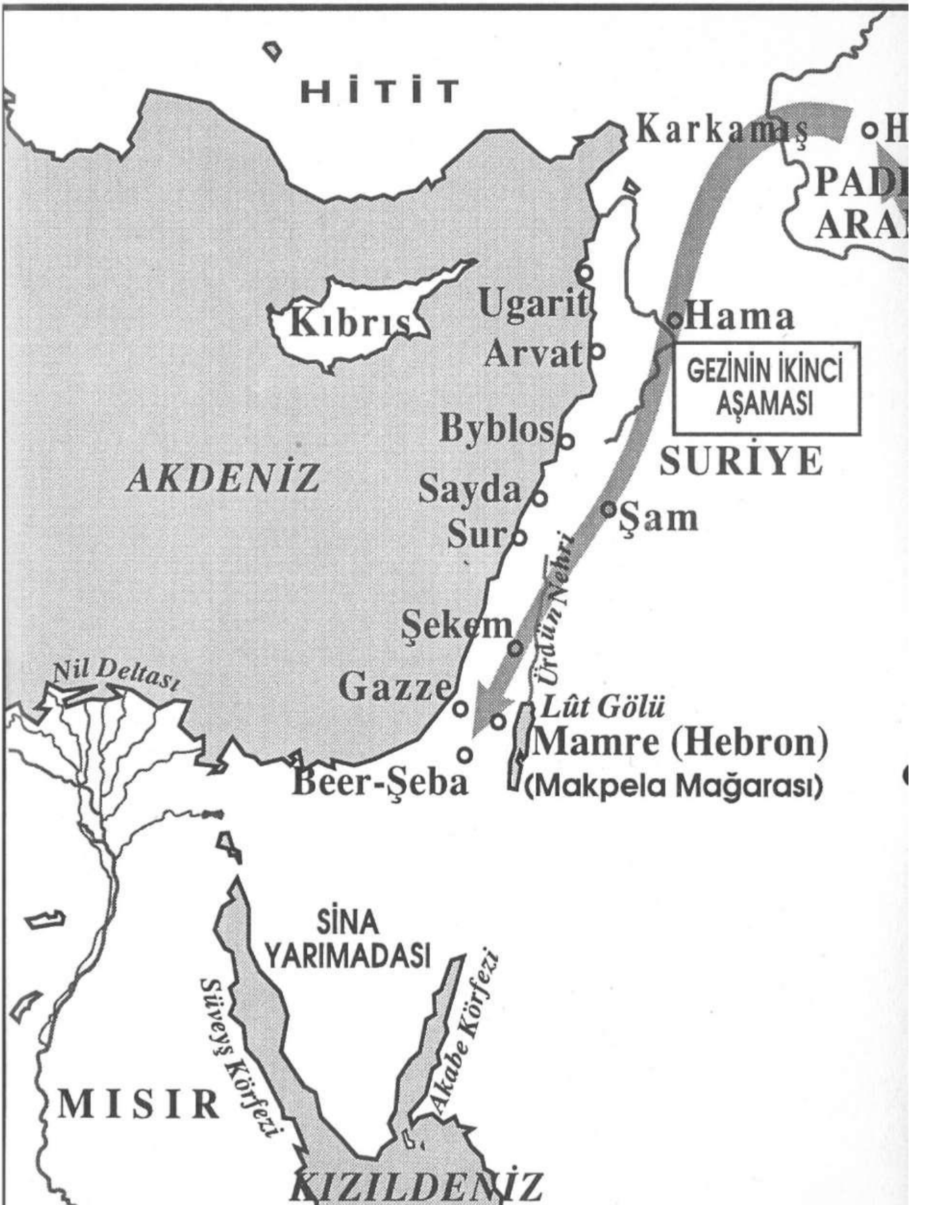
Tanrıça İnanna'nın suları kana boyaması ile ilgili tablet,
(İstanbul Arkeoloji Müzesi.)

Ölüp yeniden dirilme ile ilgili tablet.
(Philadelphia Üniversitesi Müzesi.)

Kudüs Müzesi'nde Kumran belgeleri üzerinde çalışma.

HİTİT
Karkamış
PAD
ARA
Ugarit
Kıbrıs
Hama
Arvat
GEZİNİN İKİNCİ AŞAMASI
Byblos
SURİYE
AKDENİZ
Sayda
Şam
Sur
Ürdün Nehri
Şekem
Nil Deltası
Gazze
Lût Gölü
Mamre (Hebron)
Beer-Şeba
(Makpela Mağarası)
SİNA YARIMADASI
Süveyş Körfezi
Akabe Körfezi
MISIR
KIZILDENİZ

arran (Urfa)
DAN-
M
ASUR
Nineve
MEZOPOTAMYA
Dicle Nehri
Fırat Nehri
Mari
GEZİNİN BİRİNCİ AŞAMASI
BABİL
Babil şehri
ELAM
ARAP ÇÖLÜ)
Ur
Eridu
Eski kıyı çizgisi
BASRA
KÖRFEZİ

HİTİT
Karkamış
Harran (Urfa)
ASUR
PADDAN-ARAM
Nineve
MEZOPOTAMYA
Dicle Nehri
Fırat Nehri
Kıbrıs
Ugarit
Arvat
Hama
GEZİNİN İKİNCİ AŞAMASI
Byblos
Mari
SURİYE
DENİZ
Sayda
Şam
Sur
GEZİNİN BİRİNCİ AŞAMASI
Ürdün Nehri
BABİL
Şekem
Babil şehri
Gazze
Lût Gölü
Mamre (Hebron)
Beer-Şeba
(Makpela Mağarası)
(ARAP ÇÖLÜ)
Ur
Eridu
SİNA YARIMADASI
Eski kıyı çizgisi
BAS

MUAZZEZ İLMİYE ÇIĞ

İbrahim Peygamber

Sumer Yazılarına ve
Arkeolojik Buluntulara Göre

Sumerolog Muazzez İlmiye Çığ, bu kitabında,
Tevrat, İncil ve Kur'an'da geçen
"İbrahim Peygamber" konusunu ele almaktadır.

Yazar, konuyu arkeolojik buluntular, çiviyazılı kaynaklar ve
Mısır-Kumran metinleri ışığında ve
birbiriyle karşılaştırarak incelemektedir.

Kitapta yanıt aranan sorulardan bazıları şunlardır:
İbrahim Peygamber kimdir?
Neden ve nasıl Yahudilerin, Hıristiyanların,
sonra da Müslümanların atası olmuştur?
Kendisi, çocukları ve torunları hakkında *Tevrat'tan önce*
ne gibi kaynaklar vardır? Sumerlilerle bir ilgileri var mıdır?...

Muazzez İlmiye Çığ, bu önemli çalışmasında,
"İbrahim Peygamber"in özellikle Sumerlilerle ve
onların etkilemiş oldukları kültürlerle bağını incelemektedir.

ISBN: 975-343-204-6